GÜNEŞİ GÖRÜYORUM

Nodar Dumbadze

CAN

GÜNEŞİ GÖRÜYORUM

Dumbadze

DOST KİTAPLAR : 7
CAN YAYINLARI GENÇLİK DİZİSİ

Bu kitap, 1982 yılında, İstanbul'da ÖZAL Basımevi'nde dizilmiş ve basılmıştır. (Tel : 20 60 58)

GÜNEŞİ GÖRÜYORUM

Dumbadze

ROMAN

Türkçesi
MEHCURE KARAÖREN

Resimler
NURAL BİRDEN

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Ankara Caddesi 40, kat 2, Cağaloğlu, İstanbul
Telefon : 28 61 13

Kitabın özgün adı:
Ya Viju Solnşe

Bu çevirinin ve bu kitaptaki resimlerin yayın hakları
(c) Can Sanat Yayınları Limited Şirketi'ndedir (1981)

SUNUŞ

Nodar Dumbadze, çağdaş Gürcü ve Sovyet edebiyatının en önde gelen yazarlarından biri, 1957 yılından beri yazıyor. Altı romanı ve birçok öyküleri kitap olarak yayımlandı. Romanları: «Ben, Ninem, İlinko ve İlaryon», «Güneşli Gece», «Güneşi Görüyorum», «Korkma Anam», «Beyaz Bayraklar», «Sonsuzluk Yasası».

Nodar Dumbadze'nin kitapları dünyanın pekçok dilinde yayımlanmıştır.

1966 yılında «Ben, Ninem, İlinko ve İlaryon» ve «Güneşi Görüyorum» adlı romanları ile Gençlik Ödüllerini kazanan Dumbadze, «Beyaz Bayraklar» adlı romanıyla da, 1975 yılında, Gürcü kültürünün büyük sanatçılarına verilen Rustaveli Armağanını kazanmıştır.

«Sonsuzluk Yasası» adlı son kitabıyla da Sovyetler Birliğinin en büyük ödülü olan 1980 Lenin Ödülünü kazanan Dumbadze, şu anda Gürcistan Yazarlar Birliğinin sekreterliğini yapmakta olup, aynı zamanda milletvekilliği görevini de sürdürmektedir.

KETO HALA

Kiraz dalında minicik bir ispinoz şakıyordu. Yürekten coşkun bir ötüşü vardı; Keto Halam kendini tutamadı, üç bacaklı iskemlesini alıp kuruldu kirazın karşısına. İspinozcuk coşkun şakımasından içli bir ötüşe, ordan şen ıslıklara geçiyordu. Bir köşeye büzülmüş onu taklide çalışıyordum hep. Birden susuveriyordu ispinoz, susup çevresine bakınıyor, yeniden şakımaya başlıyordu. Ben de soluklanıyordum o sıra. Soluklanıyor, şakımaya başlayan kuşla yeniden yarışmaya koyuluyordum. Soluğum onun gibi uzun değildi. O şen ötüşü sustu mu bir hüzün çöküyordu ortalığa, başını oynatıp uzaklara dikiyordu bakışlarını; uzaklara, güneşin kaybolmak üzere olduğu noktaya, ufka bakıyor, sonra yeniden şakımaya koyuluyordu. Güneş uzak ufukta bir bakır tepsi gibi kocaman, batmak üzereydi. «Keto!» diye seslendi yoldan geçen biri... Ardından yeri gözü sarsan haykırma duyuldu :

«Soso, hey Sosoya!» Fırladım kalktım yerimden, sesin geldiği yöne: «Buraya gel,» dedim, «benden yana gel.»

Çalışma önderi Datiko avluya girdi.

«Günaydın!»

Keto Hala yerinden kalktı, selâmına aynı sözlerle karşılık verdi: «Günaydın!» Konuğu içeriye, mutfağa buyur etti.

Onlara aldırmadım, avlunun ucunda ot yığınlarının üstüne uzanıp ispinozcuğun yeni türkülerini dinlemeye koyuldum.

Minicik kuş susmuştu oysa. Ufukta kaybolan güneşle birlik onun sesi de kısılmış, yitip gitmişti. Mutfağa doğru yöneldim, ben girerken Halama bir şeyler anlatıyordu Datiko. Beni görünce sustu. Halam ocağın önünde oturuyordu, iki elini dizlerinin üstünde birbirine kavuşturmuştu. Datiko tütün tabakasını çıkardı cebinden, bir sigara sarıp tüttürdü. Tütün kokusu dolduruverdi ortalığı. «Sosoya,» dedi benden yana dönüp. «Biraz su verir misin bana?»

Masanın üstünde duran testiye uzandım; aceleyle engel oldu davranışıma.

«Yok, yok,» dedi, «şöyle buz gibi taze bir su istiyorum.»

Dışarı çıktım. Taze soğuk suyla döndüğümde o yine bir şeyler anlatıyordu Halama; benim içeri girmemle birlikte yine susuverdi. Dolu su bardağını uzattım Datiko'ya, ıkına sıkına içti.

«Kanmadınızsa biraz daha vereyim,» dedim.

«Sağol oğlum,» dedi, «sağol, istemem.»

Yüzüme bakıyordu saf saf.

«Ne olur canım,» dedim. «Bir bardakçık daha içiverin.» Kendimi tutamadım güldüm alaylı alaylı; halam da gülümsüyordu.

«Sosoya,» dedi bu kez Datiko, «bak bakalım şu köpek niye huysuzlanıyor, niye havlayıp duruyor?» Eliyle avluya açılan kapıyı gösteriyordu bana.

«Hep havlar,» dedim, «yabancı biri geldi mi boyuna havlar durur böyle.»

Canı sıkılmıştı, sinirli sinirli kıpırdandı oturduğu iskemlenin üzerinde.

«Bak oğlum,» dedi, «bizi biraz yalnız bırak, Keto ile bir şey konuşmak istiyorum.» Beni dışarı atmaya niyetli görünüyordu.

Aldırış bile etmedim, kendine güvenen bir rahatlıkla karşıladım bu isteğini.

«Ne konuşacaksan benim yanımda da konuşabilirsin,» dedim. Tepeden tırnağa süzdü beni.

«Dinle yavrucuğum,» dedi Keto Hala, beni kenara çekti. «Çocukların büyüklere karşı her zaman saygılı davranması gerekir; hele konuklara karşı büsbütün saygılı olmalıyız. Bütün bunları kolayca kavrayacak bir yaştasın.»

«Hayret doğrusu,» dedim, «her akşam, her akşam aynı eve gelen birinin konuk sayıldığını ilk kez duyuyorum.»

Halam kulağımdan çekti.

«Kapat çeneni artık Soso!» dedi. İyice sinirlenmişti. Datiko da diklendi.

«Ben,» dedi, «çalışma önderiysem, her yere, her eve gitmeye yetkim var demektir. Kafana bunu sok iyice.»

«İyi,» dedim, «madem çalışma önderisin ve madem her eve girmeye, her yere gitmeye yetkilisin, hiç durma, işte kapı işte yol, istediğin yere git.»

Datiko, iki adım attı, Halamın yanına sokuldu.

«Keto,» dedi, «yeğenin neden kızıyor bana? Bir kaşık suda boğacak beni eline geçirse. Acaba bu kızgınlığın nedeni nedir?» Halam başını salladı.

«Ne demek istiyorsun alla'sen!» dedi. Ortalığa bir sessizlik çöktü, uzadı gitti sessizlik, neden sonra bir şey anlamamış gibi davranan Datiko:

«Sabah erkenden mısır çapasına gidiyoruz Keto,» dedi. «Merya'nın yanına katıver Sosoya'yı, o da gelsin bizimle.» Sonra bana döndü:

«Nasıl,» dedi, «şimdi anladın mı niye geldiğimi?»

«Anladım,» dedim, «hem de çok iyi anladım.»

Gülümseyen Keto Hala, ocağa doğru yürüdü. Kızıl korların iyice örttüğü saçı toprak tavadan çekti. Saç ekmeğinden bir koca parça koparıp çıkına soktu, yanına da kutuya koyduğu bir koca peynir topağı ekledi. Datiko, Halama bakıyordu; benim için azık hazırlamaya koyulduğunu anladı.

«Eh artık sen gitsen iyi olur Datiko,» dedi, Halam. Datiko doğrulup kapıdan yana yürüdü, tam kapının önünde duraladı, bana döndü:

«Gün doğmadan toplanacağız Sosoya,» dedi, «Postanenin önünde. Sen de oraya gel!» Bir an duraladı, ardından sürdürdü: «Seni velet seni, utanmıyor musun benimle çekişip durmaya. Hadi gel barışalım, ha var mısın?»

«Evet» anlamında salladım başımı. Datiko, Halamdan yana döndü bu kez:

«Tam gündelik yazarım bu kerataya,» dedi. «Büyük adammış gibi.» Keto Halam da ben de susuyorduk; biraz duraladı, yürüdü gitti sonra.

Datiko'nun ardından bir koşu bahçeye çıktım, muşmulanın altında duran çapayı alıp, su arığının içine koydum. Mısır çapasına, temiz bir çapayla gitmeyi düşünüyordum. O sıra halam lambayı alıp mutfağa götürdü, kapıyı sürgüledi. Birlikte yatak odasına geçtik.

Keto Halam bir Gürcü öğretmeni, babamın en küçük kızkardeşi, köyümüzün hem en güzel, hem de en aydın kadınıydı. Gözüme hep, büyükbabamın sandığındaki Tanrının anasının resmine benzeyen o Madonna gibi görünüyordu; bu konuda neyin üstüne isterseniz yemin edebilirim. Ne var ki Tanrının anasının adının Mariya olmasına karşılık, Halamın adı Keto'ydu.

Bana sorarsanız, sırf bu saygı uyandıran güzelliği yüzünden, kimseler kendisine evlenme önerisinde bulunamadığı için, bekâr kalmıştı.

Halamı çok seviyordum, çok, pek çok. Bu yüzden

de tanrının günü tedirgin oluyordum, ya evlenirse diye. Beni anlıyor, duygularımı yanılmaksızın seziyordu. Beni anladığı için de, kendisini baştan çıkaracak ilişkilere fırsat vermekten kaçıyordu.

Gözlerim açık, bakışlarım tavanda öylece yatıyordum yatakta. Keto Halaya seslendim :

«Hala!»

«Ne var yavrucuğum?»

«Uyudun mu?»

«Niçin sordun, ne vardı canım!»

«Hala be, söylesene bana bu Datiko ne istiyor? Her gece, her gece niye geliyor bize?»

«Bilmem ki sevgilim!»

«İstemiyorum! Gelmesin her gece, her gece.»

«Yavrucuğum kendisini kovamam ki!»

«Bana kalırsa gelmemesi gerekir. Ne zaman gelse bir oyun çıkıyor altından. Hep içimden onu ırmağa atmak, köpekleri üstüne saldırtmak geliyor. Ben onun niye geldiğini biliyorum; su gibi ezbere, ne istediğini biliyorum.»

Sustuk, sessizliğimiz bir süre uzadı.

«Hala,» dedim sessizliği bozup, «kaç yaşındasın şimdi?»

«Hadi uyu artık.»

«Söylesene kaç yaşındasın, ne olur?»

«Otuz beş.»

«Peki neden evlenmiyorsun?»

Rahat, düzenli solumasını sürdürdü, karşılık vermedi soruma. Durup bekledim. Yalnız soluduğunu duydum.

«Söylesene Hala.»

«Sabah erken kalkacaksın yavrucuğum, uyusan iyi olur artık!»

«Hala, neden evlenmiyorsun?»

«Halanı kimseler beğenmiyor da ondan. Kimse evinin kadınlığına yakıştıramıyor beni de ondan.»

«Kuyruklu yalan,» dedim. «Herkesin hoşuna gidiyorsun sen. Hele Datiko çıldırıyor senin için.»

«Yoksa onunla evleneceğimi mi sanıyorsun Sosocuk?»

«Yok,» dedim. «Onunla evlenmeyeceğini biliyorum.»

«Hadi uyu artık, bu kadar yeter.»

Hemen uyumuşum. Düş görüyordum. Halam, sevgili Keto Halam, köy kilisesinin önünde, bembeyaz gelinliğinin içinde erişilmez güzelliğiyle duruyor. Köyün bütün erkekleri çevresinde dize gelmişler. Ben ona yalvarıyorum; ondan, üstündeki giysilerden soyunmasını, benimle birlikte eve dönmesini istiyorum, ona yalvarıyorum.

Uyandım; kalktım giyindim hemen. Halam henüz uykudaydı, uzanıp öptüm onu yanağından. Mutfağa geçtim aceleyle, azık çıkınımı alıp okul çantama yerleştirdim. Dışarı çıkıp arığa koyduğum çapayı omuzladım ve postaneye doğru koşmaya başladım.

Bizim birlik çoktan toplanmıştı postane avlusunda. Hepsi de suskundu. Çapalarına dayamışlardı kafalarını; yukarı, direğin ucunda duran hoparlöre dikmişlerdi bakışlarını. Neden söz ettiklerini kavrıyamıyordum bir türlü. İyice yakınlarına sokulunca hoparlörden taşan konuşmayı bütün öteki seslerden ayırabildim. Kimse kıpırdamıyordu yerinden, öylece, kalıp gibi suskun, dimdik, duruyorlardı. «Gününüz aydın olsun,» diyordum da kimse aldırmıyordu selâmıma, ikiliyordum. Gününüz aydın olsun komşular.» Yine karşılık veren çıkmadı.

«Hey Gerasime amca ne oluyor kuzum?» diyerek komşumuzun yenini çekiştirdim. Bir tuhaf baktı yüzüme, tuhaf ve kararsız; hemen yakınında duran merdivenin basamağına ilişti, tabakasını çıkardı cebinden, bir sigara sardı. Tuhaf ve kararsız bir bakıştan başka yanıt alamadım soruma. Bir başkasına yöneldim.

«Asalo Amca,» dedim. «Tanrı adına söylesene ku-

zum ne var, ne oldu böyle?»

Çimenlerin üstüne çöktü Asalo, yüzüme baktı, yabancı birine, ilk kez gördüğü birine bakar gibi. Dudakları arasından duyulur duyulmaz fısladı :

«Savaş Sosoya, savaş var! Anlıyor musun?»

«Ne savaşı bu Asalo Amca?»

«Yaşamak, ölmek ve kan Sosoya... Kan ve ölüm deryası.»

«Kiminle savaşıyoruz?»

Sustu, karşılık vermedi soruma. Dönüp çevreme sordum aynı soruyu: «Kiminle?» Birbirlerine dayanarak ayakta durabilen bütün bu insanlar suskundu. Neden sonra biri ağzını açtı:

«Almanlarla!» dedi.

«Nasıl?» dedim. «Ne biçim şey bu Almanlar?»

«Gri, yeşil ve kara.»

Bunca dayanılmaz bir karamsarlığa kapılmamıştım hiç. Sanki karanlık bir gece yarısında mezarlıktan geçiyordum. Büyük bir korku doldurdu içimi.

Gerasime Amcanın hemen kıyıcığına çöküverdim. Ellerimi dizlerine koydum. Yüzüme baktı, derin bir özlem ve içtenlik vardı bakışlarında, saçlarımı okşadı uzun uzun.

«Haydi yavrum,» dedi. «Doğru eve git şimdi sen. Sakın korkuya kaptırma kendini.»

Doğruldum, ayakta zorlukla duruyordum, her yanım titriyordu. Yürümeye başladım.

Arkamsıra seslendi Gerasime Amca:

«Hey Sosoya, çapanı ve çıkınını alsana.»

Dönüp aldım çıkınımla çapamı.

Supsa Köprüsüne vardığımda güneş iyice dikilmiş, dağlara kadar yükselmişti.

«Günaydın Soso Mamaladze!»

Döndüm baktım Luka Potshişvili karşımda duruyor. Sırtına bir çuval vurmuş, yükün ağırlığı altında bunalmış, kanter içinde kalmış.

«Haydi biraz yardım et de şu çuvalı indirelim,» dedi bana. Çuvalı sırtından alır almaz yolun kıyısına çimenlerin üzerine çöktü, beni de çekti yanına. Soluklanıp rahatladı biraz.

«Elmaları pazara götürüyorum,» dedi, «satmaya. Ağacın yanında bir ahırım var biliyorsun ya,» diye devam etti sonra. «Hem domuzum gebe biliyor musun? İnek de bir semirdi ki deme gitsin. Bak elmaya bak elmaya,» bir elma çekip çıkardı. «Al bak, ama sakın yemeye kalkma ha. Satış için bunlar. Ama bana kadar gelirsen tıka basa doyururum seni elmayla... Tütünün var mı tütünün?» Cebimden tütün tabakasını çıkarıp bana doğru uzanan avcuna döktüm bir tutam. Derin derin soludu burnundan Luka, sesi hırıltılıydı, başını salladı iki yana, mutlu mutlu.

«Tam iş yapılacak gün,» dedi, «çok güzel bir gün. Ama kendi kendime ne dedim biliyor musun, biraz mangır kazanmak daha iyi dedim.»

Avucundaki tütünü sigara yapabilmesi için bir parça gazete kâğıdı uzattım ona.

«Kolhoz Başkanı'na sorarsan böyle güzel bir günde kendi tarlanın bozulmasına boş verecekmişsin, gidip Kolhozun toprağını çapalayacakmışsın... Kibritin var mı Soso?» Uzandı, kibriti aldı elimden; bir çakışta yaktı sigarasını.

«Hiçbir şeyin farkında değil,» dedi. «Ne çocukları var, ne de herhangi bir derdi. Kendi kendine bey paşa oldu. Sanıyor ki oğlum bana yardım ediyor. Oysa bu yıl yüksek okula başlıyor bizimki. Eline çapa alacak, toprağı eşeleyecek zamanı yok onun. Bana bak ne düşünüyorsun öyle arpacı kumrusu gibi, yoksa sağır mı olsun ha. Hadi konuşsana.»

Birden kızıvermişti.

«Luka Amca bize savaş açtılar, saldırdılar,» dedim.

«Kim,» dedi, «kim savaş açtı?»

«Almanlar.»
«Kime saldırdılar?»
«Bize.»
«Nasıl yani, bize derken ne demek istiyorsun?»
«Sovyetlere, bütün Sovyetlere.»
«Ne zaman oldu bu iş?»
«Bugün.»
«Bugün.»

Beti-benzi attı, kül gibi oldu. Öksürdü, uzun uzun öksürdü. Genzinden ıslıklı bir hırıltı yükseldi. Elimi arayıp buldu boşlukta, elimi bulup hırsla sıktı. Parmaklarım birbirine geçti sandım.

Bir zaman öyle kaldı, zorlukla toparladı kendini; rahat, düzenli solumaya başladı.

«Kim söyledi bunları sana?»
«Radyo, bu sabah anlattı her şeyi.»
«Sus,» dedi, «sus kapat çeneni.»

Şaşkındı.

«Şaka yapıyorsun Soso değil mi yavrum? Beni kandırmaya çalışıyorsun,» diyordu. Bir yalvarma vardı sesinde.

«Şaka değil Luka Amca. Radyo sabah erkenden bütün bu söylediklerimi açıkladı.»

Artık soracak soru kalmamıştı Luka Amca için. Uzun uzun susup oturdu bir süre, bakışları daldı gitti. Silkinip ayağa kalktığında sanki birkaç yaş daha yaşlanmış, biraz daha çökmüş gibiydi.

«Hadi yardım et de şu çuvalı sırtlayayım!» dedi. Bir adım attı, geri döndü, bir şeyler söylemek ister gibi durdu önümde, konuşmadı, öylece bakakaldı.

«Ne var Luka Amca, bir şey mi diyecektin?»

Karşılık vermedi, başını salladı yalnızca. Yürüdü gitti ardından, başı iyice önüne sarkmıştı...

Mutfağa girdiğimde Keto Halamı hamur teknesinin başında buldum. Mısır unundan hamur yoğurmakla uğraşıyor, yanındaki bir testiden hamur teknesine

su koyuyordu. Ne kapıyı açtığımı duymuştu, ne de ayak seslerimi.

«Hala, Almanlar bu sabah bize karşı savaş açtılar.»

Başını kaldırıp baktı, büyük bir ilgi vardı bakışlarında.

«Radyodan duydum da,» dedim.

Elleri titriyordu. Bakışları yüzümde dalıp gitmişti, tekneye yatırdığı testiden dökülen sular ortalığa taştı.

«Ne söylediğinin farkında mısın yavrum?» dedi.

Başımı salladım.

Her şeyi açıkça ve bütün inceliğiyle kavrayamıyordum, yine de büyük, çok büyük bir talihsizliğin içine düştüğümüzü anlıyordum.

GELGİT

Askerlik şubesinin önünde toplanmıştı insan seli; koca bir insan denizi dalgalanıyordu şubenin avlusunda. Ağlayanlar, şarkı söyleyenler, ah'lar, vah'lar, of'lar, puf'lar. Biri yalvarıyor; biri yeminler ediyor, sözler veriyor. Kimileri birbirlerini kucaklıyor, öpüşüyor. İnsanlar birbirlerine sarılıp ayrılıyor, yeniden sarılıyor, ağlıyor, yakınıyor, kucaklaşıp ayrılıyor.

Bodur dut ağacının gölgesinde oturmuş Gerasime Amca, tütün içiyor. Gözleri oğlunda. Bakışlarında anlaşılmaz bir uysallık. Oğlunun ellerinde küçük bir çocuk, kızı. Baba, kızı havaya kaldırıyor, zıplatıyor ikide bir. «Hoppala» diyor çocuğu boşluğa atıyor, düşerken yakalıyor hemen. Çocuk bacaklarını geriyor, kahkahalara boğuyor ortalığı, katılıyor gülmekten. Hemen yanlarında Arap Maşiko —bütün köy onu Arap adıyla tanır— dikilmiş duruyor. Rüzgârda sallanan iri bir ağaca benziyor, esmer yanaklarından yaşlar boşanıyor. İki yana sallanırken, dişini alt dudağına geçirmiş boyuna ısırıyor. Dingin bir hali var.

Asalo Gudavadze hemen şubenin önünde, merdivenlere oturmuş. Yanında oğlu, oğlunun ayaklarının dibinde gencecik karısı. Genç kadın başını dizlerine dayamış; hiç kıpırdanmıyor, öylece duruyor.

Asalo'nun oğlu karısının başını okşuyor dalgın dalgın.

«Baba,» diyor, «baba, onu annesine bırakma!»

«Meraklanma sen, dizimin dibinden ayırmam onu.»

«Margalita, babamı yalnız bırakmak yok ha!»

Kadıncağız susuyor, hıçkırıyor yalnız; gözlerinden yaşlar boşanıyor, sarsılıyor.

«Yakında gelirim baba, hiç tasalanma.»

«Elbette,» diyor, «ağlama... Tut ki tekbaşına tarlaya gidiyorum. Öyle say.»

Margalita'nın hıçkırıkları daha da yükseliyor, genç adamın tedirginliği büsbütün artıyor. Asalo :

«Kötü bir şey yapmıyor ki,» diyor, «bırak ağlasın, ne zararı var.» Onu avutmaya, gözle görülür tedirginliğini azaltmaya çalışıyor. Oğlu gülerek karşılık veriyor ona:

«Sana Hitler'in kellesini getirdiğim zaman anlayacaksın nasıl bir evlât babası olduğumu.»

«Canım evlâdım. Yeter ki sağ salim dön sen. Benim için bundan daha değerli bir armağan olamaz.»

Margalita boyuna ağlıyor, konuşulanları duymuyor kendi hıçkırıkları yüzünden.

«Baba onu yalnız bırakma, ilgilen onunla hep.»

«Hiç kuşkun olmasın yavrum, karından yana merak etme.»

«Baba...» diyor, susuyor sonra, boğazına düğümleniyor sözler.

«Söyle... Hadi söyle ne var?»

«Öyle sanıyorum ki gene de birkaç ay sürecek bu patırtı. Senden dileğim, onu suya, oduna yollamamandır. Değirmene de yollamasan iyi olur. Sonra tarlada da çalışmamalı.»

Asalo başını sallıyor:

«Biliyorsun bunlar söylenecek şeyler değil ya. Yine de söylüyorum işte, ağır kaldırmasın, kendini zorlamasın.»

Başını sallıyor Asalo, gülümsüyor.

Luka tütün sarmaya uğraşıyor, ama parmaklarına söz geçiremiyor. İncecik kâğıt kopup dağılıyor parmakları arasında. Uzanıp aldım tütün kutusunu elinden, bir sigara sarıp uzattım kendisine. Yüzüme baktı, minnetle:

«Sosoya,» dedi, «bu oğlanla ne yapacağım ben?» Anlamadım, Luka, Kukura ile ne yapmak istiyordu; sözlerinin anlamını çıkaramadım. Kukura arkadaşlarının arasındaydı. Yüzü heyecandan kızarmış, bir şeyler anlatıyordu. Yüksek sesle anlattıklarına bütün erler gülüyordu, kahkahalarla. Bembeyaz dişlerini görüyordum onların.

Luka içini çekti, sanki önemli bir şeyler olmuştu.

«Hepsinin kellesini kazıyacaklar, hepsi kabak olacak.»

Onu avutmak için:

«Okulda bizim saçlarımızı da kökünden kazıyorlar,» dedim.

«Gerasime'nin işi daha kolay,» dedi, «hiç değilse onun torunu var. Bu oğlan gidince bana bir şey kalmıyor.»

«Yakında dönecekler nasıl olsa Luka Amca.»

«Hepsi dönmez Sosoya,» dedi, «hepsi dönmez.»

«Tam tersine hepsi dönecek, göreceksin.»

Hepsinin, tümünün eksiksiz, gittiği gibi geri dönmesini istiyordum.

Ama yaşadığım kadarıyla, birinin savaşa gidip de geri döndüğünü göremedim.

Kalktım, erlerin, genç askerlerin yanına doğru yürüdüm. Hepsi de çakırkeyiftiler, gülümsediler bana. Sarılıp öptüm teker teker onları.

«Ansor, sen de mi gidiyorsun?»

«Gidiyorum Sosoya.»

«Döneceksin değil mi, yine geleceksin değil mi buralara?»

Ansor'un nişanlısı boynuna sarılmış, genç kızın gözyaşları sevgilisinin yanaklarını ıslatıyor.

«Hadi söyle Ansor, döneceksin değil mi?»

«Ne yani aklına başka bir şey mi geliyor, elbette döneceğim.»

«Nikuşa ya sen?»

«Elbette döneceğim Sosoya... Peki sen gelmiyor musun bizimle ha?» Gülüyor, kahkahalarla gülüyor.

«Onu askere almazlar ki, o daha erkek değil çünkü,» diye söze karışıyor Abibo.

«Bakarsın yanındaki, kardeşin gidebilir ha, benim hiç gitmeye hevesim yok,» dediğimde bütün kızlar kıkırdadı.

«Sosoya, bak bu kızların hepsi sana teslim. Dikkat et bu yavrucukları çakallara kaptırma. Yoksa hesabını senden sorarız döndüğümüzde.»

«Kimse bir şey yapamaz onlara, çakalların hepsini toplayıp götürüyorlar baksanıza.»

Kızlar yeniden kıkırdadı. Ben başka bir topluluğa doğru yürüdüm, sıyrılıp girdim aralarına.

«Hey Sosoya, kimi uğurluyorsun bakalım?»

«Sen gitmiyor musun yoksa?»

«Gitmez olur muyum hiç.»

«Ben de seninle vedalaşmaya geldim.»

Göğsüne basıyor. Tamas beni, yanaklarımdan öpüyor ve fısıldayarak soruyor:

«Halan kimi uğurlamaya geldi Sosoya?»

Keto Hala, çitin hemen yanında Datiko ile duru-

yor. Sakin sakin Datiko'nun anlattıklarını dinliyor.

İyice sokulmuşlar birbirlerine. Halamın yüzü kıpkırmızı, anlaşılan Datiko'nun gözleri Madonnasının yüzüne takılıp kalmış.

Halamı benim elimden birinin çekip alacağından, onun evlenip gideceğinden hiç korkum yoktu artık. Bu yüzden onların yanına sokulmak gereğini bile duymadım.

Çevresini kolaçan eden Keto Hala birden beni gördü. Bakışları üstümde kalakaldı, nereye baktığını merak eden Datiko da gördü beni.

«Sosoya gel buraya yavrum!»

Yanlarına vardığımda halam beni kucakladı, kollarını boynuma dolayıp beni kendine çekti.

«Sosoya yine dargın mısın bana?» diye sordu Datiko.

«Niye darılayım?» dedim, «dargınlık bir yana, gitmemeni, bizimle kalmanı bile isterim.»

«Sosoya savaş istiyorum, inanır mısın gerçekten istiyorum savaşı.»

«Herkes öyle düşünüyor. Hepsi.»

«Bak halan seni kucaklıyor, daha erkek olmadın da ondan.»

«Söylemene gerek yok, beni neden kucakladığını biliyorum.»

«Peki Keto Halanı nasıl sevdiğimi de biliyor musun?»

«Ben senden çok seviyorum onu.»

«Sosoya şimdi gidiyorum ya, yakında geri geleceğim: Ondan sonra birlikte olacağız hep.»

«Herkes gelecek, hepimiz birlikte olacağız yeniden.»

«Hepsi dönemez.»

«Dönecek, göreceksin.»

Şubenin avlusuna yeni gelen bir delikanlı toplu-

luğunun tam ortasında bir genç kız vardı. Kızıl saçlı güzel bir kız.

«Sevgilim gidiyor vuruşmaya
Yolun açık olsun diyorum ona.»

diye bir şarkı söylüyordu.

Ardından şubenin balkonunda bir subay belirdi ve hemen bir söyleve başladı. İkinci Dünya Savaşının nedenlerini anlatıyordu. Ordumuzun savaş gücünü övüyordu. Berlin'in yakınlarına kadar sokulmamızdan, uçaklarımızdan, tanklarımızdan, toplarımızdan, süvarilerimizden konuşuyor, konuştukça da coşuyordu.

Konuşmasını tamamladıktan sonra askeri bando bir marş çalmaya başladı.

Marş bitince hepsi de çalgılarını bıraktılar, sırayla orkestra şefine veda ettiler.

Kadınlar telaşlı telaşlı koşuyordu koca kamyonların ardından:

«Beni bırakıp gitme Ansor.»

«Benim ölmemi mi istiyorsun yavrucuğum.»

«Bana mektup yazmazsan...»

«Yavrum, biricik oğlum... Sağ salim yuvana dön.»

«O herifin seni yok etmeye gücü yetmez.»

«Bak diyorsun işte. Yürek yok mu sende, kimbilir ne kadar zaman görmeyeceğiz birbirimizi.»

«Koca aptal, ahmak Amiran, bakarsın sen yola çıkar çıkmaz biter savaş.»

Koca kamyonlar yola koyuldu. On ağır taşıt; babalarımızı alıp götürdü. Babalarımızı, oğullarımızı, yavuklularımızı alıp gitti on koca kamyon. Bizler; çocuklar, analar, bacılar, yavuklular yolun kıyısında kalakaldık öylece. Otların üzerinde terkedilmiş çalgıların yanında, donup kalmış bando şefi kendini tutamayıp ağlıyordu. Sarsıla sarsıla ağlıyor, bir yandan da kendi kendini tokatlıyordu.

Gözyaşlarını bugün öğrendim, birçok insanın göz-

yaşını, acısını ve elemini. İlk kez gördüm Keto Halamın ağladığını. Sanki bir gelgit olayıydı bu, deniz çekiliyordu sanki. Kumların üstünü örten sudan örtü çekilmiş, balıklar, yengeçler, midyeler kalakalmıştı ortalıkta. İçimi bir korku doldurdu. Denizin çekildiği kumluktaki balıklar, yengeçler, midyeler gibi olmak korkusu...

Karanlık bastığında sırtüstü yatar halde uyandım.

«Hala!»

«Söyle yavrum, ne istiyorsun?»

«Uyuyor musun?»

«Hayır yavrum!»

«Datiko gidiyor mu Hala?»

«Herkes gidiyor Sosoya.»

«Artık gitmeyecekler, bu kadar yeter değil mi?»

«Hayır Sosoya, onların ardından yeniden gidenler olacak.»

«Hala, ya dönmezse? Datiko geri gelmezse?»

«Uyu sen, uyu yavrum.»

«Uykum yok. Geri gelmezse ne yapacaksın Hala?»

«Çoğu dönmez bakarsın, çoğu dönmez.»

«Okul devam edecek mi?»

«Elbette. Artık uyusan iyi olur.»

«Hala...»

«Uyu yavrum... Uyu artık...»

KATYA

Savaş köyümüzün dükkânlarını boşaltıyordu. İlkin raflardan şeker, kibrit, yağ, sabun, ekmek çekildi; bulunmaz oldu. Tamtakır rafların ardından da satıcılar ortadan kayboldu. Tarlaları yabanotları bürüdü hep. Değirmende tek bir taş döner oldu. Halkın çoğunun yakacağı tükendi. Matrona Teyze avlusundaki son odunları parçalamamı benden rica etti. Un sandıklarında un kalmadı; bu yüzden de eleklere hemen hiç iş düşmüyordu artık. Keto Halam, saç ekmeğini, unu elemeden yapmaya başladı. Günlerden bir gün tam geceyarısı uyandım canhıraş bir çığlıkla. Savaşın otuzuncu günü karalara bürünmüş ilk kadın, köyün sokaklarında dolaşmaya başlamıştı.

Sabah, Datiko'nun yerini alan İksenya'nın insanı uykusunda sıçratan haykırışıyla başlıyordu köyde. İksenya iki elini boru gibi ağzına götürüyor, bulunduğu

küçük tümsekten basıyordu yaygarayı; bu görünüşüyle kümesten kovulmuş bir civcive benziyordu.

«Matrona! Uyuduğun yeter artık.»

«Maşiko, haydi bakalım toparlan.»

«Keto, bugün bize sen de yardım edeceksin.»

«Sosoyaaa!..»

«Gerasimeee!..»

Eli iş tutacak durumda olup da, adı ünlenenlerin hepsi geliyordu. Besaryon Şalikaşvili'nin kızı Matya bile onların arasındaydı hep. Adının ünlenmesine gerek yoktu, bütün köyde ilk uyanan o oluyordu. İşyerine o altın sarısı saç örgüleri tepesinde toplanmış gelirdi; taç gibi. Yüzlerine hiç bakmadan selâmlardı herkesi. Bakışları uzaklardaydı, bilinmez, ulaşılmaz ötelerde. Yüzünde hep o gülücük, duygulu düşünceli, aydınlık. Tarlada saban izlerini kollar, çekingen bir dikkatle toplardı çay sürgünlerini. Biz tarlaları çapalarken o mısırların arasına dalardı, yaban otlarını toplardı, dizüstü çökerek çalışırdı mısırların arasında; ya da tarlaların kıyısına çömelir, gökyüzünü andıran derin mavi gözleriyle uzaklara, ta ötelere bakardı. Matya benimle yaşıttı. Okula birlikte gidiyorduk. Sınıfta karatahtaya yazılan yazılara birlikte bakardık, ama Matya yazılanları göremezdi, yazamazdı. Dinleyerek öğrenirdi yalnızca, doğuştan kördü. Yine de sınıfın en çalışkan, en akıllı kızıydı.

Bir sabah, gün daha ağarmamıştı, yatakta yatıyordum. Keto Halam gömleğimin düğmesini dikiyordu. Biri seslendi balkon tarafından:

«Keto Teyze!» Sıkılgan, rahatsız bir sesti. Matya'ydı, bütün köylü tanırdı onun sesini. Halam da onu sesinden tanıyıp içeri aldı arkadaşımı.

Eşikte dikildi, Matya. «Günaydın!» dedi.

«Günaydın Matya. Feneri nerede söndürdün, yoksa tavuklar gibi dallarda tüneyerek mi sabahladın, sabah sabah bu ne?»

«Hiç uyumadım Keto Teyze,» dedi Matya. «Bu gece uyku girmedi gözüme.»

«Neden, bir şey mi oldu yoksa?»

«Sosoya evde mi?»

«Buradayım Katya, bir isteğin mi vardı?»

«O çıksın,» dedi. «Onun yanında söyleyemem, Sosoya dışarı çıksın odadan.»

Keto Hala benden yana baktı, şaşkındı, anlamamıştı olup biteni. Başıyla dışarı çıkmamı işaret etti. Doğrulup kalktım yerimden. «Matya arkanı dön bakalım,» dedim. Uzandım sandalyenin üstüne atılmış pantolonumu aldım.

Matya gülümsedi; yine de istediğimi yaptı ama. Giyinip dışarı çıktım. Ayaklarımın ucuna basa basa ters geri döndüm sonra, kulağımı dayadım kapıya, iyice meraklanmıştım. Matya'nın sesi patladı birden:

«Sosoya, kapıdan çekil lütfen, soluğunu duyuyorum.»

Avludan yana yürüdüm, artık duymuyordum konuşmalarını. Ama biraz sonra yeniden sabırsızlanmaya başladım, sundurmadan odaya süzülüverdim.

Halamın yüzü mum gibiydi, beti benzi atmış, masanın başında oturuyordu. Bakışları elindeki gömleğe takılıp kalmıştı. Matya hemen yanındaydı, kollarını Halamın boynuna dolamıştı, rengi hiç de sarı değildi.

«Matya, söylediklerinin farkında mısın?» diyordu Halam.

Matya susuyor, yanıtlamıyordu onu.

«Yanılmış olmayasın,» diye devam etti Halam.

«Hayır,» dedi Matya, «yanılmış olamam, onun sesini çok iyi tanırım ben.»

«İnanılır gibi değil,» dedi Halam. «Dünyada inanamam buna.»

Sanki bağırıyordu.

«Değirmenden yürüyüp tepeye doğru gittim. Biraz soluk almak için oturdum. O, benden yana geldi,

kim olduğumu sordu, beni seçemiyordu karanlıkta, Matya'yım dedim. Gecenin bu saatinde buralarda ne işin var? diye çıkıştı bana.»

Sesi titremeye başlamıştı, sustu birden.

«Sonra,» dedi Halam, «sonra ne oldu?»

«'Gece de gündüz de birdir benim için,' dedim ona. Üstelik bu karşılığı adını da söyleyerek verdim. 'Çıldırmışsın sen! Nasıl buralara gelebilirsin?' dedi adını söylememe karşılık. 'Ben Tarasi'yim, Tarasi Antidze, anladın mı, Tarasi Antidze.'»

«Belki de gerçekten Tarasi'ydi.»

«Tarasi'nin yanından geliyorum buraya Keto Teyze.»

«Gördün mü onu?»

«Üç gündür döşeğinde yatıyormuş, hastalanmış da.»

«Sesleri karıştırmadığına emin misin?»

«Hem de nasıl. Göreceksin o sana gelecek yakında. Şimdi bana inanmasan bile, o zaman inanacaksın!»

Kapıya yürüdü Matya, kenara çekildim hemen, temkinli adımlarla sundurmadan avluya inen merdivenleri geçti, uzaklaşıp gitti.

Sanki taş kesilmişti Halam. Sabahtan akşama kadar susuyor, çenesini bıçak açmıyordu. Başı önünde arpacı kumrusu gibi düşünüyor, sanki çok değerli yitik bir şeyini arıyor gibi hep kafası önünde dolanıyordu. Kara düşüncelere gömülmüş bir halde çalışıyordu. Uzanıp elini tutmasam varlığımın farkına bile varmıyor; çay toplarken, çift sürerken eline bir diken batsa aldırmıyor; mısır toplarken kazıklar bir yerini çizse aldırış etmiyor, yalnızca düşünüyordu, dalgın dalgın...

Ne zaman seslensem, uykudan sıçrayarak uyanıyor gibi sarsılıyordu. Duruyor bir «ah» çekiyor, işine koyuluyordu yeniden.

Geceleri, bir tahta gıcırdasa, köpek bir iki havlasa kısa kısa, hemen heyecanlanıyor, yatağından fırlıyor, büyük bir dikkatle ortalığı kolaçan ediyordu. Her gün biraz daha zayıflıyordu. Görenler eridiğini söylüyorlardı. Baktım dayanılır gibi değil hali, kalktım Matya'ya gittim. Besaryon Şalikaşvili, kocaman bir ağaç kütüğünün başına geçmiş, kendisine bir mengene yapmaya uğraşıyordu.

Matya balkonda, güneşli yola dönmüş yüzünü, dudaklarında ince bir gülümseme, yola bakıyordu.

«Günaydın Besaryon Amca.»

«Günaydın yavrucuğum,» karşılığını verdi adam işinden başını kaldırmadan. Matya balkondan seslendi:

«Soso.»

«Evet benim,» dedim, «buradayım.»

«Güneş şimdi nerelerde Soso?» dedi.

«İlerde, kirazların tam tepesinde.» Elimle gösterdim güneşin olduğu yeri, ağaç kümelerinden yana uzattım boşlukta parmağımı, sevinçle.

«Orda olsaydı güneşi görürdüm,» dedi. «Kirazların tam tepesinde olsa mutlaka görürdüm güneşi.»

«İnan Matya,» dedim. «Kirazların tepesinde duruyor güneş.»

«Baba!.. Batum'daki Doktor ne dedi sana?»

«Kaçtır söylüyorum, her sorduğunda söylüyorum,» karşılığını verdi Besaryon isteksizce.

«Ne olur bir daha söylesene babacığım. Soso da duysun.»

«Doktor dedi ki, eğer durmaksızın güneşe bakarsan, senin gözlerini yeniden ışığa kavuştururum, dedi. Hep güneşe bakarsan...»

«Soso duydun mu bak?»

«Matya buraya, aşağıya gelsene bir dakika... Sana sormak istediğim bir şey var da?»

Bir solukta indi aşağıya, tam karşıma dikildi.

«Biliyorum,» dedi. «Buraya niye geldiğini biliyorum.»

«Matya, ne söyledin sen Halama, durumu öyle kötü ki.»

Sustu, bahçe kapısına doğru yürüdü, önümden geçip doğruca kapıya yöneldi, kapıyı açıp sokağa çıktı. Peşine takıldım ben de. Yol boyu sustuk ikimiz de, bizim oraya yaklaşınca duraladı, benden yana döndü:

«Keto Teyze nerde?»

«Hala!..» diye seslendim.

Halam avluya çıktı. Yüzü, bir ölünün yüzünden farksızdı. Sapsarı...

«Keto Teyze günaydın,» dedi Matya.

«Günaydın Matya, ne var hayrola?»

«Hiç,» dedi, «hiç, canım sıkıldı da biraz dolaşayım dedim.»

Matya'ya baktı Halam; acıyarak. Boynuna doladı kollarını, onu eve doğru sürükledi. Matya durakladı, direndi belli belirsiz.

«Keto Teyze, ister misiniz, size ev işlerinde yardım edeyim?»

«Hayır güzel kızım hayır,» dedi Halam, «yardıma gereksinmem yok, inan ki yok.»

«Mısırları ayıklarım isterseniz.»

«Bu haylaz seni çoktan arardı mısırımız olsaydı.»

Bendim o 'haylaz' dediği.

«Gerçek bir haylazdır Sosoya, gerçekten,» diye karşılık verdi Matya ona.

Kızgın kızgın baktım yüzüne.

«Keto Hala, mısırımız var, hem de oldukça çok var mısırımız. Babam söyler durur hep, mısırı olmayana verelim diye.» Çimenlere bıraktı kendini, bağdaş kurup oturdu, Keto Halamla ben de yanına çöktük.

«Sağol Matya! Herkesin mısırı kendine göre.»

«Babam kendisi getirir size mısırı, bu akşam hem

de.» Bir an duraladı, sonra alçak sesle sürdürdü: «Keto Teyze, inanın hiç kimseye söylemedim geçende size söylediklerimi.»

«Ne söylemiştin ki bana?»

«Yalnız sana söylediğimi diyorum Keto Teyze, yalnız sana. Başka kimsenin hiçbir şey bilmediğini söylemek istiyorum.»

Bir bana, bir ona baktı Halam, bakışlarında açıkça kuşku okunuyordu.

«Doğru mu Matya, doğru mu söylediklerin?» Ayağa kalktı.

Şaşırmıştım, ağzım bir karış açık bakakaldım Matya'ya.

«Keto Teyze bak,» dedi Matya. «İşin doğrusunu söyleyeceğim bugün sana. Yanılmış olmalıyım geçende, açıkça yanıldım işte. Bütün gece hep bunu düşündüm ve açıkça anladım yanıldığımı; yanlış duydum ben.»

«Yemin eder misin, doğru söylediğine yemin eder misin Matya?»

Sanki dili tutuluverdi Matya'nın. Susup kaldı, yüzündeki o gülücükler uçup gitti. Halam bekliyordu, sinirlerinin iyice gerildiği anlaşılıyordu her halinden. Soluyor, göğsü bir körük gibi inip kalkıyordu. Matya sıyrılıp kalktı ayağa:

«Neyin üstüne yemin edeyim istersiniz?» diye sordu.

«Annenin üstüne.»

Bir an kararsızlandı Matya, susup kaldı bir an: «Annemin ölüsünü öpeyim ki!»

Halam durdu durdu:

«Demek öyle ha Matya,» dedi, «demek öyle ha? Demek yalandı ha? Ah benim güzel kızım, bu nasıl da...» Onu kucakladı, bağrına bastı, yumuşacık yumuşacık vurdu yanaklarına. Bir koşu eve doğru uzaklaştı sonra.

Matya gülümsüyordu. Avlunun ortasında hiç kıpırdamadan dikilmiş duruyor ve gülümsüyordu. Acı bir gülüş; yüzünde, şimdiye dek hiç görmediğim buruklukta bir anlamlı gülüş vardı.

HİÇBİR ŞEY OLMADI

Ayıderesi'nin karşı kıyısında yükselen tepenin eteğinde çalışıyorduk günlerden bir gün. Postacı Kotya geldiğinde gün kavuşmuştu.

«Hanımlara iyi akşamlar dilerim,» dedi Postacı.

Sanki yalnız hanımlar varmış gibi, ben, Gerasime Amca, Luka Potshişvili, Besaryon Şalikaşvili orda değilmişcesine... Ta uzaklardan seslenmişti Postacı Kotya:

«İyi akşamlar hanımlar!»

Yeni çalışma önderi İksenya elini alnına götürüp siper ederek karşıladı onu:

«Neler getirdin bakalım bize?»

Kotya işi şakaya almak zorunda kaldı.

«Şeker getirdim size, yağ getirdim, has buğday unu, havyar, balık konservesi getirdim, bal da getirdim; gaz da vardı, sabun da vardı ama ağır geldi taşıyamadım. Yarın onları da alır gelirim. Ama bütün bunlardan önce sevgili hanımlar, gazeteleri bırakıyorum kütüğün üstüne; onları kaldırımlarda sürten küçük serseri yolladı.»

Gazeteleri kolluyordum ben de.

«Hiç mektup yok mu?»

«Yolda, yolda, eli kulağında mektupların.»

Destursuz saldırdım gazetelere, bir anda kuşatıverdiler çevremi.

«Hele yüksek sesle oku bakalım Sosoya, neler olup bitiyor yeni yeni, anlayalım bakalım,» dedi Gerasime Amca. Yüksek sesle okumaya başladım gazeteyi:

«Şiddetli çarpışmalardan sonra birliklerimiz yakın şehirleri boşaltmaya başladı.»

Daha sonraki haberleri okuyamadım. Birden büyüdü sessizlik. Besaryon burnundan soluyarak atıldı öne:

«Öyleyse buraya gelsin bakalım o serseriler.» Bağırıyordu. Hırsla çekip parçaladı gazetelerden birini. Bir parça kopardı kâğıttan, tütün döküp bir sigara sardı kendine, elleri titriyordu. Ardından gene öfkeyle bağırmaya koyuldu:

«Hey yavrum hey,» dedi, «bütün Avrupa onlara çalışıyor! Fransa mı demezsin, Avusturya mı, Fe... neydi o cenabetin adı, hani Fransa'nın kıyıcığında?»

Yüzüme baktı imdat beklercesine.

«Belçika!»

«Tamam, tamam Belçika mı demezsin, hep onlara çalışıyor. Ya bizim için kimin parmağını oynattığını duydunuz?»

«Biz kendimiz çalışıyoruz kendimiz için,» dedi Gerasime Amca.

Sesi mırıltı halinde çıkıyordu.

Luka sordu:

«Biz kimiz?»

«Ben, sen, Besaryon'un kör kızı, bütün bu çocuklar, bütün bu kadınlar!»

Kati söze girdi:

«Pazaryerine gittimdi bu cumartesi.»

Agati sordu aynı anda:

«Yiyecek miyecek bulabildin mi, canının çektiğini

bulabildin mi bari?»

«Patlama da anlatsın işte,» dedi başka biri.

«Ne diyordum... Biri anlatıyordu pazaryerinde, bir adam. Bu Hitler denen adam bir silah bulmuş, düştü mü düştü, on fersah çevresinde ne var ne yok yakıyormuş hep.»

«Kim dedi bunu sana?» diye sertçe sordu Margalita.

«...Sonra bir yardımcısı varmış herifin, hani adı neydi?»

«Goebbels?»

«Tamam tamam işte o, Goebbels, önce onun defterini dürmek gerek.»

«Ee, sonra daha neler anlatılıyor pazarda,»

«Daha ne olsun? Bir de kim var onlardan hani şu Ruben Propibze.»*

«Ribentrop?»

«Onların aileleri de telef oluyor diyormuş, biz onlara francala götüreceğiz, tereyağı götüreceğiz, çocuklara ve yaşlılara dokunmayacağız, yalnız komünistlerin hesabını göreceğiz...»

«Sen ona ne dedin bakalım?» diye sordu İksenya.

«Kime ne dedim, Ribbentrop'a mı?»

«Devenin başı. Kaz kafalı, sana bunları söyleyen o sivri akıllıya ne dedin diyorum?»

«Hiç, bütün bunları söyleyene ne yapabilir insan? Bütün millet dinledi söylediklerini.» Sözlerinin sonunda ekledi: «Günün birinde bu insan kasabı Hitler'i ipin ucunda sallanırken görürse halk sevincinden külahı göğe atar!» dedi.

«Bana baksana sen, şöyle aklı başında anlat bakalım neredeydin, onu anlat hele!»

«Neredeydim, neredeydim... Söylemesine söylerim elbet. Bir kere miting vardı, biri nutuk çekiyordu.»

* Gürcü adına benzetiyor.

«Sapıttın gene sen, Allahım aklım fikrim sana emanet, saçmalamaya başladın.»

İksenya işaret edip duruyordu.

«Keto Allahını seversen anlat bize bu işin sonu nereye varacak. Aklı başında bir kadınsın sen,» dedi Besaryon.

«İyi olmasına bizim için de iyi olmayacak ya, hele bırak bir kış gelsin bakalım. Kış gelsin ve o da uyuzlaşsın Napolyon gibi...»

«Yani diyorsun ki, soğuktan perişan olacak, yalnız soğuktan ha. Peki sonra?» dedi Luka.

«Bana kalırsa Hitler'in hesabında kış yok.»

«Bunu nerden çıkardın Keto?»

«İlkbahara kadar Sovyetlerle işi bitirmek istiyor Hitler. Öyle sandı. İlkbahara kadar işi bitireceğine inanınca kışı hesaba katmadı bile.»

«Bundan sonra hazırlanamaz mı kışa?»

«Artık geç kaldı Luka, çok geç kaldı.»

«Peki kışa kalmadan buralara kadar uzanırlarsa.»

«İşte bu olmaz, buna izin veremeyiz.»

«Kim? Sen mi, ben mi?»

«Sen de ben de, hepimiz tabii.»

«Ne yani, onu durdurabileceğimizi mi sanıyorsun? Bir günde beş şehri birden yutan o canavarı?»

«Zorunluyuz, durdurmaya zorunluyuz.»

İksenya birden parladı:

«Kes sesini rezil herif, sus artık. »

«Sen burada ödün bokuna karışmış halde avare avare dolaşırsan, korkudan çenelerin titrer dururs a Hitler günde beş şehir almış çok mu, on şehir bile alır adam.»

«Niye kafa tutuyorsun bakalım. Ben yalnızca ne olacağını soruyorum. Sen de üstüme saldırıyorsun hemen, kuduz köpek gibi.»

«Bana bak o pabuç kadar dilini çeker koparırsam görürsün kuduz köpek nasıl olur? Luka domuzu seni.»

«Kabahat seninle konuşmaya kalkışanda, seni adam yerine koyup konuşanda.» Sigara sarmak için gazeteden bir parça kopardı.

İksenya biraz yatışmıştı.

«Kotya yalnız üzüntü getirmedi ya bize. Değil mi Margalita, kocandan mektup aldın mı?»

«Önceki gün aldım bir tane.»

«Daha çok mektuplar alacaksın Margalita.»

«Neler yazıyor bakalım?»

«Siperlerdeyiz diye yazıyor. Mektubum gecikirse üzülme diyor.»

«Başka? Başka neler yazıyor?»

Margalita utanmıştı, yüzünü örttü eliyle.

«Hadi söylesene, neyin var öyle?»

«Diyor ki, çocuğumuz oğlan olursa ona benim adımı ver diyor.»

Besaryon:

«Oğlan olursa tamam,» dedi. «Oğlan olursa onun adını koyacaksın, peki tutar da kız olursa ne yapacaksın?»

Luka göğüs geçirdi:

«Oğlumdan hiç böyle şeyler duymadımdı!»

«Sana da mektup gelecek,» dedi Gerasime Amca.

«Ne zaman ama?»

«Sana ne diyorum, mektup alacaksın ondan. Benim oğlandan geldi, demek seninkinden de gelecek. Eli kulağında. Hey Sosoya sen ne düşünüyorsun bakalım?»

«Başka ne düşünülebilir ki,» dedim, «elbette haber alacak.»

«Hey gidi hey,» dedi Besaryon. «O kadar kolay olsa bu işler. Burada oturmuş çene çalıyorsunuz. Ayı vadisinde gırgır ederken çevrede ne oluyor ne bitiyor, aklınızın kıyıcığına bile gelmiyor. Ne yani, bizim ülkemiz avuçiçi kadar yer değil ya, koskoca bir ülke. Nice Besaryon'lar var, nice İksenya'lar, sabahtan akşama onlar da çapa sallıyor. Luka'nın oğlu gibi, Ge-

rasime'nin oğlu gibi nice evlat doğurmuş analar; elleri silah tutan. Cephenin yolunu tutmuş hepsi de... Kaç tane Soso var; kaç tane Matya var bilebilir miyiz? Hepsi de boş dolaşıyordur. Hem Hitler'in savaşı kazanması kolay değil, bir dolu geceye, bir dolu gündüze muhtaç. Ama ne bileğinin gücü dayanır o gecelere, ne damarlarındaki kan, bilmem anladınız mı?»

Nasırlı ellerini, kocaman ellerini vurdu dizine, fırladı kalktı ayağa. Ötelere, uzaklara dikti bakışlarını.

Güneşin altın sarısı ışıklarıyla göz alabildiğine uzanıyordu vadi; verimli ve güzel. Hava ısınıyordu, ısınan hava ağır ağır titreşiyor, evlerin bacalarından tüten incecik dumanlar gökyüzüne, maviliğe doğru yükseldikçe inceliyor, kayboluyor, eriyordu.

Supsa Irmağı ülkenin damarlarında dolanan kan gibi süzülüp akıyordu. Alın terini ve gözyaşını toplayan bir koca su, ülkenin kanı gibi.

Durmuş bakıyordum. Küçücük bir noktadan, tepeden bakıyordum ovaya. Bu ırmağı koruyacaktı insanlar, bu ülkenin insanları. Bu ırmağı koruyacak, bu denizi, bu ülkeyi koruyacaktı. Onları yok etmek kolay değildi. Kimsenin gücü yetmezdi buna; bu düşünce gönlümü ferahlatıyordu.

Susuyordu herkes. Ölü bir sessizlikte susuyorlardı. Ama biliyordum Margalita, İksenya, Keto Halam, Gerasime, Luka, Besaryon herkes, ama herkes benim gibi düşünüyordu; benim duygularımla dolup boşalıyordu.

Matya gülümsüyordu, hemen yanımdaydı. O da benim gibi düşünüyordu. Biliyordum.

Uzakta yemyeşil tepeler, duru mavi gökle kucaklaşıyordu bir çizgide, güneş ağır ağır çekiliyordu ufuktan. Sürüler otlaklardan köye dönüyor, melemeleriyle akşamı selamlıyorlardı sanki.

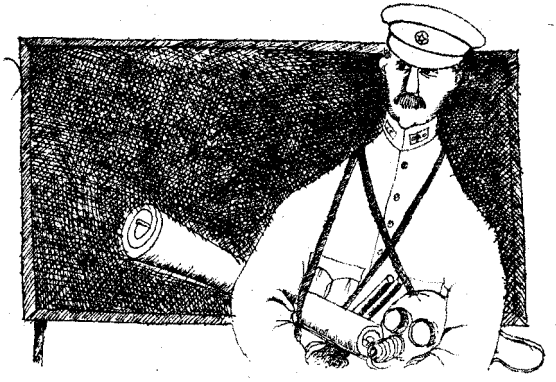
Halamla birlikte nerdeyse uykuya dalacaktık, kö-

yün ıssızlığında yankılanan bir çığlıkla silkindik. Çığlık inanılmaz bir çabuklukla bütün köyü kapladı bir anda. Yerimize mıhlanıp kalmıştık sanki; koşmak, çığlığa yönelmek istiyor, kıpırdanamıyorduk. Köylüler sokuldu iyice yakınımıza kadar.

«Bu çığlıklar nerden geliyor Gerasime?» dedi Halam.

Yoldan karşıladılar sorusunu:

«Sorma Keto, ah ne acı. Zavallı Luka, Luka Potshişvili'nin ailesine tosladı piyango.»

ASKERİ DERS

Zaman delicesine akıp gidiyor. Haziran, Temmuz hatta Ağustosun nasıl gelip geçtiğini anlamadık bile. Eylül de kendinden önceki aylar gibi biri, ikisi, üçü dördü derken geçiverdi. Güz patladı birdenbire.

Matya yine yanımda oturuyordu. Halamın Gürcüce derslerinde; tıpkı eski günlerdeki gibi.

Coğrafya öğretmenimiz söz verdi:

«Uslu durun,» dedi. «Eğer uslu durur derste gürültü etmezseniz dinlencede körebe oynarız hep birlikte.»

Rusça öğretmenimiz bir türlü öğrenemedi adımı, hep yanlış söylüyor.

Bütün öğretmenlerimiz bir deri bir kemik. Okulda bu yıl bizi yeni bir şubeye verdiler; askerlik derslerine de başladık. Askerlik dersleri için okula yeni bir

öğretmen atanmıştı, adı Levan Gurulidze.

İlk derste tam donanımla çıktı karşımıza. Başında yıldızlı kasketi, ayağında haki pantolonu, deri bir tozluk, koltuğunun altında bir yafta, bir gaz maskesi, küçük çaplı bir de silah. Hepsini de gelişigüzel asmıştı orasına burasına. Masaya doğru yaklaştı, durdu, dikildi, hiç kıpırdamadı bir süre, askerce selamladı sınıfımızı.

Oturduk sıralarımıza. Öğretmen hemen hazırola çağırdı hepimizi, kalktık, hazırol durduk. «Rahat!» kumandasıyla yeniden oturduk yerlerimize. Kasketini çıkardı başından, masanın üstüne koydu. Silahıyla gazmaskesini karatahtanın ucuna götürüp astı. Yaftayı aldı, ruloyu açtı, dört toplu iğne çıkardı cebinden, üçünü dişlerinin arasına aldı, bir taş parçasıyla yaftayı duvara çaktı. Dönüp baktı sınıfa, zafer kazanmış bir komutan hali vardı üstünde.

«Ne yaptı?» diye fısıltıyla sordu Matya.

«Yaftada neler var?»

«Bir yazı : Faşistlere Ölüm... o kadar, başka bir şey yok. Kalın kırmızı harflerle yazmışlar.»

«Yaftasız da anlatılır bu.»

Omuz silkeleyip geçtim.

«İşte böyle çocuklar. Ben Levan Gurulidze'yim,» dedi öğretmen.

«Soyadınız çok hoş öğretmenim,» dedi Otya Kalandadze. Yürekten sıcacık güldü arkasından da.

«Susalım! Askerler disiplini severler.»

Bir ses karşıladı öğretmenin sözlerini:

«Botanik bilimi de,» dedi Tamas Kerkadze, «Botaniz bilimi de disiplini sever.» Sesi inanılmayacak kadar ciddiydi.

«Kim yumurtlamış bu cevheri?»

«Biyoloji öğretmenimiz söyledi,» dedi Tamas. Büyük bir nezaketle doğruldu sırasında.

«Otur!» dedi Askerlik Öğretmeni. Tomas oturdu.

«Ben ne severim? Sessizlik ve disiplin. Sessizlikte sinek uçsa vızıltısı duyulur. Demek ki ben neyi seviyormuşum?»

«Kaynamış kestane.»

«O da kim?»

Uzun bir sessizlik. Sinek uçsa duyulacak.

«Ben anamdan öğretmen doğmadım çocuklar. Sizin ihtiyarların, o cahillerin arasında da olabilirdim.»

«İyice genç görünüyorsunuz oysa,» dedi Nodar Kalandadze (soyasından ötürü kocakafa diyorduk ona) memnun memnun gülümsedi.

«Sonra kendimi kitaplara verdim. Kitap hepinizin bildiği gibi insanların en yakın arkadaşı, en iyi dostudur. Okudum, okudum, okudum... Ve adam oldum sonunda. Ben bir öğretmen değil tam donatımlı bir askerim.»

«Görülüyor efendim,» dedi Tamas.

Öğretmen alnını buruşturdu.

«Şunu aklınızdan hiç çıkarmayın, ben öteki öğretmenlere benzemem. Hepinizi hizaya getiririm. Hem de kısa zamanda.» Yumruğunu vurdu masaya.

«Bütün öğretmenler aynı şeyi söyler,» dedi Otya.

«Çocuklar bugünkü dersimiz, bir manganın savunmasındaki görevlerini tanımaya ayrılmıştır.»

«Atma... Atma...» diye mırıldandı biri.

Yutkundu öğretmen, benzi sarardı, sonra duymamış olmayı yeğ tuttu, konuşmasını sürdürdü ara vermeden:

«Bir manga yirmi kişiden oluşur. Demek ki neymiş?»

«On artı on eşittir bir manga,» dedi Uzyo Gogoberidze büyük bir coşkunlukla.

«Kim yumurtluyor bu cevherleri?»

Uzun bir sessizlik, ölü susuşu.

Karatahtadan yana yürüdü öğretmen, tebeşirle bir sıra yuvarlak çizdi tahtaya, tam yirmi yuvarlak.

Tebeşiri tahtaya vurdu:

«Bu bir Alman mangası,» dedi.

«Oh oh, demek askerlerimiz sayesinde bu günleri de görecektik,» dedi telaşlı biri, şaplağı bastı kendi alnına.

«Bu da bizim mangamız.» Öğretmen karatahtaya, tam karşı yana yirmi küçük yuvarlak daha çizdi.

«Demek ki, neymiş, o yanda onlar, bu yanda biz, ortada bir ırmak.»

«Bir yakasında sen
Bir yakasında ben
Ve bir ırmak gürüldeyen, aramızda.»

Diye başlayan bir şiiri okudu Otya.

«Bu şiir kimin?»

«Vaşo Pşavela'nin,» dedi Otya hafifçe doğruldu yerinde.n

«Otur yerine.» Tebeşirle tahtaya vurdu yeniden öğretmen.

«Tutun ki bir Almanım ben. Neler yapabilirim? Bu sorunun karşılığını kim verecek bana?»

«Tebeşirle tahtaya vurursunuz,» dedi Yago Antidze.

«Otur yerine.»

«Araya bir nokta koyarsınız, tebeşirle,» dedi Kocakafa.

«Atışa geçersiniz efendim,» deyiverdim ben.

«Bravo!» dedi öğretmen. «Bravo.» Müthiş sevinmişti.

«Tamam, tamam,» dedi. «Ben atışa geçerim. Bütün manga yatarak destekli ateşe başlar, karşı tarafın askerleri bu ateş altında kafalarını bile kldıramaz. Bunun sonunda da bir anlaşma önerirler.» Elini kaldırdı boşluğa, bileğini yatırıp çevirmeye, daire biçiminde döndürmeye başladı.

«Peki şimdi ne yapıyorum,» diye sordu bana.

«Bileğinizden elinizi çeviriyorsunuz boyuna ve uluyorsunuz!» karşılığını verdim hiç çekinmeden.

«Otur, otur,» diye gürledi.

Tatsız bir gülme almıştı bütün sınıfı. Öğretmenin yüzü bembeyaz olmuştu, kireç gibi.

Gürültü kesilip ortalık yatışınca acele bir el hareketiyle karatahtadaki noktaları sildi. Başını öne eğip oturdu bir zaman masanın önünde. Sınıf bir arı kovanı gibi vızıldadı. Neden sonra umutsuz ve yorgun başını kaldırdı. Sınıfa baktı, gözleri ilk kez kafese giren bir hayvan terbiyecisinin gözlerine benziyordu.

«Kızım otur. Hem karşıya değil de gözlerimin içine bak,» dedi beklenmedik bir anda. Yanımda ayağa kalkan Matya'ya söylüyordu bunları.

Matya oturdu. İri güzel gözleri Levan Gurulidze'nin gözlerini bulamıyordu bir türlü. Öğretmen bütün sınıfın yüzünde dolaşan garip anlamı kavramıştı. Merakla sordu:

«Ne var çocuklar, ne oldu?»

Sustuk, hepimiz sustuk.

«Görmüyorum,» dedi Matya. «Görmüyorum.»

«Ne yani beni delirtmek mi niyetiniz?»

«Hayır efendim. Gerçekten görmüyorum...»

Öğretmen sıraların arasına doğru yürüdü. Tam yanımıza gelince durdu. Mavi gözlerine baktı Matya'nın. Gözkapakları kalkıyor sakin sakin kapanıyordu ardından.

Levan yerine döndü ağır ağır. Sınıfa büyük bir sessizlik çökmüştü.

«Adın ne senin yavrum?»

«Matya.» Yerinden kalktı.

«Otur yavrum, otur yerine.»

Matya ayakta duruyordu.

«Seni kim getirdi okula?»

«Soso getirdi. Ama ben kendim tekbaşıma da bu-

labilirim okulun yolunu.»

«Seni bu dersten bağışlıyorum. Dilersen bu günden sonra benim derslerime gelmeyebilirsin.»

«Kalmak istiyorum efendim. Kalmak ve sizi dinlemek istiyorum.»

Biri boğazımı sıkıyormuş gibi geldi bana.

«Anan baban var mı Matya?»

«Babam var, yalnız babam var.»

«Onu hiç görmüyor musun?»

«Hiç,» dedi Matya. «Yalnız güneşi görüyorum. Batum'daki doktor dedi ki eğer güneşi görürsen gözlerin açılır dedi, ışığa kavuşursun dedi.»

«Elbette çocuğum. Elbette açılacak gözlerin. Şassanzi'de bir zaman benim gözlerim de görmemişti. Kördüm, hiçbir şey görmüyordum.»

«Peki güneşi görüyor muydunuz?»

«Evet, evet güneşi görüyordum... Sonra yeniden görmeye başladım.»

«Ben de güneşi görüyorum. Demek ki...»

Öğretmen yeniden sustu. Matya'nın duru mavi gözlerine baktı. Bu gözler gündüzün aydınlığını, çocukları, öğretmeni görmüyordu, ne yazık. Bütün sınıf büyülenmiş gibiydi.

Zil çaldı. Yeni askerlik öğretmeni Levan Gurulidze kalktı, hiç konuşmadan çıkıp gitti. Sınıfta kimse yerinden kıpırdamadı. Neden sonra zil çalıp da gürcüce dersi için Halam sınıfa girip yoklamaya başladıktan sonra biraz toparlanır gibi olduk.

«İlk ders askerlik dersiydi,» dedi Matya. «Yeni bir öğretmen geldi de.»

«Nasıl sevdiniz mi yeni öğretmeninizi?»

«Ah,» diye karşılık verdim, «keşke hepsi öyle olsa.»

GECE ZİYARETİ

Sundurmadan gelen seslerle uyandım bir gece. Halam kalkmış yatağının kenarına oturmuş, gözleri korkuyla kapıya dikilmiş duruyordu öylece. Biri kapıyı zorluyordu dışardan. Allahtan iyi sürmelenmişti kapı da açılmıyordu. Yavaşça pencere çarpıldı ardından.

«Sosoya,» dedi Halam, «yanıma gelsene.» Korkulu bir fısıltıyla konuşuyordu.

Yataktan süzülüp indim, parmaklarıma basarak sokuldum Halama, onu kucakladım. Buz gibiydi, bütün gövdesi titriyor, sarsılıyordu. Yeniden vuruldu kapı.

Keto Halam titreyen bir sesle bağırdı boşluğa:

«Hey kim var orda?»

«Keto, kapıyı aç.»

«Kimsin sen?» Sesi duyulur duyulmaz çıkmıştı Halamın yataktan.

«Benim ben. Datiko.»

Boynunu kıstı Halam, büzüldü, ufaldı sanki. Elleriyle tıkadı kulaklarını; gözlerini yumdu sıkı sıkı. Kı-

pırdamadan öylece duruyordu.

«Keto, hey Keto, aç kapıyı Datiko'yum ben.»

Halam kıpırdamadan duruyordu.

«Keto!»

Halam ilkin gözlerini açtı, sonra ellerini indirdi kulaklarından. Yavaşça sokuldu kapıya.

«Duymadın mı ben Datiko'yum, Keto.»

«Datiko mu! Olamaz.»

«Basbayağı Datiko'yum işte, seninle konuşmam gerek.»

«Datiko cephede, burada olmaz, imkânı yok olamaz.»

«Kapıyı kıracağım Keto, aç yoksa kıracağım.»

Kapı çatırdadı, yerinden oynadı.

Fısıltıyla konuşuyordu Halam:

«Soso lambayı yaksana,» dedi.

Lambayı yaktım hemen. Gözlerim Halamdaydı, ne yapacağını, nasıl davranacağını merak ediyordum. Giysilerini giydi bir solukta, ocaktan yana yürüdü, duvara dayandı.

«Sosoya kapıyı aç,» dedi.

Sürgüyü çekip geriledim. Halamın yanına yere çömeldim.

Kapı ağır ağır büyük bir özenle açıldı. Darmadağın saçları, yakası bağrı açık üniformasıyla Datiko girdi içeri. Bir elinde tüfek, ötekinde tabanca vardı.

«İyi akşamlar,» dedi gülümsedi.

Ne ben, ne de Halam karşılık vermedik selamına.

«Dur,» dedi Halam. «Olduğun yerde dur ve söyle ne istediğini.»

Sesi kızgındı. Datiko durdu.

«Keto,» dedi. «Sevgilim, nicedir görmedik birbirimizi.» Bir adım attı, Halamdan yana sokulmaya davrandı.

«Kımıldama yerinden!»

«Ne var, neden korkuyorsun bu kadar? Ben sana

söylememiş miydim, yine geleceğim dememiş miydim?»

Sustuk, hiç karşılık vermedik. Datiko yeniden davrandı ocaktan yana.

«Gelme, kımıldama diyorum sana,» dedim birden; «Yoksa bütün köyü toplarım başımıza.»

Duraladı Datiko.

«Haydi bağır ne duruyorsun? Bağır da toplansın millet. Benim hiç kimseden korkum yok. Her şeyi bırakıp geldim, her şeyi, duyuyor musun?»

«Korkudan dönüp geldin sen, ödlekliğinden.»

«Senin için, yalnız senin için. Beni buraya geri sürükleyen sendin.»

«Seni buraya sürükleyen ödlekliğinden başka bir şey değil.»

«Hiç kimseden korkmam ben.»

«Peki niye tüfek taşıyorsun, niye tabanca taşıyorsun, niye ormanda saklanıyorsun?»

«Yakında geçecek bütün bunlar, yakında saklanmamın gereği kalmayacak.»

«Beklediğin nedir? Umduğun nedir?»

«Keto, sen akıllı bir kadınsın. Gerçeği görmüyor musun, mahvolduğumuzu görmüyor musun?»

«Oh oh, demek buydu dilinin altındaki?»

«Senin yanında olmak, seninle olmak yeter bana. Hayatım senden uzakta sona ersin istemiyorum. Tarlam var burda, yuvam var burda, sen varsın burda, seninle birlik olmak istiyorum, yurdumda olmak istiyorum. Bizi hiçbir güç ayıramayacak yakında. Duyuyor musun Keto?»

Yüzünde kin, nefret yankılanıyordu Keto Halamın. Datiko çöker gibi oturdu bir iskemleye. İki dizinin arasına sıkıştırdı tüfeğini; sigara tabakasını çıkardı; bir sigara yaktı.

«Kimse, ama kimse korkak diyemez bana. Bokubokuna ölmek istemez hiç kimse. Nasıl biri olduğumu,

eskiden nasıl bir adam olduğumu bilmeseler neyse ne.»

«Şimdi nesin ki, ha nesin ki şimdi?»

Datiko sorunun altında yatan anlamı çıkaramadı.

«Ben,» dedi, «şimdi,» dedi, «şimdi ben... Bir politikacıyım ben.»

«Bir dilencisin, yalnızca bir dilenci,» dedim. «Bir asker kaçağı!»

Halama sokuldum aynı anda.

Kan çıktı yüzüne Datiko'nun, kıpkırmızı kesildi bir anda. Ayağa kalktı hışımla, duraladı; oturdu ardından.

«Başka biri söyleseydi bu sözleri, yanına bırakmazdım, kurşunu yerdi beynine.» Bana söylemiyor, kendi kendine konuşuyordu sanki, mırıldanıp duruyordu. Halama baktı, kalkıp iki adım yürüdü ondan yana.

«Keto,» dedi, «biri, aç biri, bir dilim ekmeğe nasıl özlem duyarsa; ben de sana öyle susamıştım. Seninle buluşmanın, seninle yüzyüze olmanın düşünü kurdum hep. Ne olur gül biraz, suratını asıp durma öyle, gülümse bana.»

Kıl kıpırdamadı Keto Halamın yüzünde. Öylece katı, kaskatı kaldı.

«Keto bak, beni seviyorsun. Açıkçasını söylemek gerekirse benim durumumu, kaçıp geldiğimi, vatana döndüğümü başkalarının duyup öğrenmesi kaygılandırıyor seni. Sanıyorsun ki peşimdeler, beni izliyorlar. Hadi söyle, öyle değil mi? Ne olur kurtar beni içinde bulunduğum durumdan, sen tutmazsan kim tutar elimden benim? Şimdi saklanmak zorundayım, ama yakında rahatlayacağız, özgür olacağız.»

Odanın ucundaki ocağın yanında durmuş bu adamı dinliyordum. İnsan avına çıkmış, kendisini korumak zorunda olan bu kaçağı. Kapı gıcırdadı birden.

Datiko hızla döndü kapıya, tüfeğini doğrulttu. Gözleri ışıladı; kaçan bir çakalın gözleri gibi ışıladı gözleri. Bir kapıya bakıyordu, bir bize, deli gibi. Neden

sonra sundurmada kimse bulunmadığına aklı yatınca ferahladı, rahat bir soluk aldı. Yerine geçip oturdu yeniden

«Açım,» dedi. «Çok açım. Biraz ekmek verin bana.»

Gülümsüyordu, sanki hiçbir şey yokmuş gibi.

«Biz de açız,» dedim, «biz de ekmek istiyoruz.»

Sesim buz gibiydi.

«Ne yani,» dedi, «bir lokma ekmeği de çok görecek değilsiniz ya bana. O kadar pinti olamazsınız.»

«Köpeğimiz de aç,» dedim. «Yiyecek şeyimiz olsa ona verirdik. Seni değil, onu düşünürdük,» dedim.

«Pis sinek,» dedi yüzüme bakıp. «Halana dua et yine de. O olmasa beynini şişe geçirirdim şimdi.»

«O kadar babayiğittin de ne diye yağladın tabanları? Ne diye kaçıp saklandın ormana?»

«Pis yılan,» dedi. «Engerek seni, seni gebertmeli, kafanı ezmeli pis yılan. Pis yılan sürüneceksin büyüdüğün zaman. Sevinçle seyredeceğim seni tarlalarda sürünürken.»

«Sürünmeyeceğim,» dedim gülerek. «Bir dilim ekmek parçası için geceyarılarına kadar sürünmeyeceğim sokaklarda. Senin gibi.»

«Sürüneceksin yılan, sürüneceksin.»

«Kes artık,» dedim. «Bu kadar yeter, haydi kaybol buradan.»

«Senin ne üstüne gerek, ben sana gelmedim ya!»

«Halam seni sevmiyor, bas git artık!»

«Halan beni seviyor, hem de çılgınlar gibi; ama üzülme buna. Sen eskiden de katlanamazdın bana.»

«Artık senin nasıl bir korkak olduğunu, ödlek bir serseri olduğunu anladım iyice,» dedim.

Datiko kendini tutamıyordu, kızgınlıktan kaşları sarkmıştı burnunun üstüne. Ayağa kalktı yavaş yavaş, üstümüze doğru yürüdü. Duvara kadar geriledik Halamla.

«Biraz daha sokulursan bağırırım,» dedi Halam.

«Bağıramazsın,» dedi, «bağıramazsın biliyorum.» Burnunun dibine kadar sokulmuştu Datiko; Halam gene de bağırmıyordu, bağıramıyordu. Ellerini omzuna koydu, engellemeye çalıştı sokulmasını. Güçlükle soluyordu, derin derin.

«Hadi bağır bakalım,» dedi, «bağır hadi. Korkuyor musun yoksa. Bağır da toplansın millet başımıza. Beni enseleyip tıksınlar deliğe. Konuşsana, söylesene, beni isteyip istemediğini öğrenmek istiyorum. Hayatımı bağışlayıp bağışlamayacağını.»

Birden yakalayıverdi Halamın başını. Kendisine doğru çekti, yanaklarından öptü onu, yanaklarından, boynundan, omuzlarından, saçlarından. Keto Hala taş kesilmiş duruyordu. Yaşlar boşanıyordu gözlerinden, solgun yanaklarından ince ince yaşlar süzülüp iniyordu. Bir kin uyandı içimde, Datiko'ya saldırmak isteğiyle yanıp tutuşuyordum. Arkasından saldırıp dişlerimi tam ensesine gömmek, kanatıncaya kadar ısırmak. Delicesine dişlemiştim. Alt çenem tutuldu, kramp girdi. Datiko inledi. Halamı bırakmak zorunda kaldı acıdan. Bütün gücüyle vurdu bana, havada uçtum sanki, karşı duvara çarptı kafam. Ocağın önüne yıkıldım kaldım. Kendimden geçmiştim.

Kendime geldiğimde Halam başımda çökmüş, beni okşuyordu.

Datiko ısırdığım ensesini oğuşturuyordu. Sert bakışları üzerimdeydi.

Başım dönüyor, gözlerim kararıyor, yerimden kalkacak gücü bulamıyordum bir türlü.

«Öldürdün çocuğu,» dedi Halam Datiko'ya dönüp.

«Ona bir şey olmaz, üzme kendini,» dedi Datiko.

«Ne yaptın çocuğa, biricik Sosoma!»

Fırladı ayağa kalktı Halam.

Köşede, tam ocağın arkasında duruyordu satır. Halam o yana yürüdü, yere eğildi. Tam eğildiğinde Datiko davrandı, Halama engel olmak istiyordu.

«Keto! Bırak o satırı yerine.»

Bir adım bile atamıyordu korkusundan.

Halam satırı sıkıca kavramıştı. Datiko'dan yana döndü, satırı boşluğa, havaya kaldırdı sertçe.

«Keto, Keto kendine gel, çıldırdın mı ne yapıyorsun?»

Hem konuşuyor, hem geriliyordu yavaş yavaş.

Halam havada asılı duran satırlı eliyle ilerliyordu ona doğru...

Keto Halam, her zamanki Keto Halama hiç benzemiyordu, deli gibiydi. «Bas git hemen burdan,» diye bağırıyordu durmadan. Datiko geriledi, kapıya ulaştı, tüfeğini almak aklına bile gelmeden kapıdan fırlayıp çıktı boşluğa. Sundurmadan aşağı inerken aceleci adım sesleri duyuldu ardından...

Açık kalan kapıdan gökyüzü görünüyordu. Kocaman yıldızların parıltısı doldu içeri. Neden sonra Halam satırı bıraktı elinden; fırlatıp attı. Kapıyı örttü, mandalını taktı, sürgüyü sürdü. Yıkılmıştı, yatağa doğru zorla sendeleyerek yürüyordu.

Ben de en az onun kadar bitkindim. Yatağa dar attım kendimi.

Susuyorduk ikimiz de. Karanlığın içindeki o ağır sessizliği Halam bozdu ilk:

«Sosoya!»

«Buyur Hala.»

«Uyumadın mı?»

«Uyumadım.»

«Gel yanıma Sosoya.»

Yanına gittim. İğildim, ona dokundum. Buz gibiydi. Dudakları titriyordu.

BEJAN

Bildim bileli gümüş rengindeydi Bejan Esadze'nin şakakları. Saçları erken ağarmıştı.

Bahtsız biriydi. Çocukluğunda başlamıştı şanssızlığı. Küçük yaşta ağaçtan düşmüştü bir gün, koca bir armut ağacından boşluğa, çalı çırpı yığınının üstüne düşmüş, kendinden geçmişti. Çevreden koşuşanlar, yüzünü tokatlayıp, onu sarsmışlar, başından aşağı sular dökmüşler, güçlükle kendine getirebilmişlerdi. Kendine gelmesiyle birlik şöyle bir bakınmış dört yanına, sonra bir hıçkırıktır tutmuş zavallıyı. Ardından da basmış kahkahayı, basmış kahkahayı. O gün bu gün Bejan'ı hiç kederli gören olmamıştı. Yalınayak başıkabak dolanır dururdu köyde. Her önüne gelene güler; sevgilisi için düzdüğü şarkılar söyler dururdu:

«Kara gözlü Minadora,
Kömür gözlü sevgilim,
Kanımda bir şeytansın.»

Kimin başı sıkışsa ona yardıma koşardı Bejan. Bütün istediği de bir çanak lobya* ile bir bardak şaraptı. Saban çekerdi, toprağı derinlemesine yarardı onun çektiği saban. Dişiyle kırardı koca cevizleri, kestane ağaçlarının arasında yalınayak dolaşır, kestane toplar; koca mısır çuvallarını omuzladığı gibi dinlenme gereğini duymadan kilisenin oraya kadar götürürdü. Bir boğa kadar kuvvetliydi Bejan; bir o kadar da sessiz, sakin huyluydu. İnsan onun kocaman bir topuza benzeyen yumruğunun düşmanına inmesini bile dileyemezdi. Köydekiler ona takılmadan edemezlerdi yine de.

Bir gün biri:

«Bejan, senin Minadora evlenmiş,» demişti de ağlamaya başlamıştı Bejan. Gözleri kan çanağına dönmüştü ağlamaktan. İki gözü iki çeşme dolandı durdu; üstünde başında ne var ne yoksa yırtıp parçaladı hepsini. Sonunda bir fidanı tutup söktü topraktan da öyle sakinleşti.

Genellikle kuzu gibi uysaldı, karıncayı incitmekten çekinir, kimseye zarar vermek istemezdi.

Çocuklar en büyük dostuydu onun. Aklına gelen bir kapıyı çalar, sorardı ev sahiplerine:

«Çocuğunuzla biraz oynayayım mı?»

«Nerelerde oynayacaksınız bakalım?»

«Hiçbir yere gitmeyiz, burda oynarız, evde.»

Sonra çocuğa döner sorardı:

«Hey Taryel, süvaricilik oynar mısın benimle?»

«Seninle kim oynamaz be Bejan.»

«Haydi, gel öyleyse, sen süvari ol ben de at ola-

* Fasulye.

yım. Haydi vur gemi ağzıma, eline de sopanı al... Deh Taryel deh... Ama sakın kırbaçlama beni ha.»

Avluda dolanır dururlardı. Çocuğu sırtında hoplatır, çığlığı basardı: «Hopla!»

«Deh Taryel deh...»

«Deh Bejan deh...»

Çocuğu Bejan'la oyuna dalan ailelerden hiçbiri meraka kapılmazdı. Çocuklarının onunla yaptığı binlerce çılgınlığa aldırış bile etmezlerdi.

Bejan da anlıyordu bütün öteki insanlardan başka bir yaradılışta olduğunu, bu yüzden çevresindekileri eğlendirmek için her şaklanbanlığı yapıyordu.

«Senin bacaksızla oynayalım mı?» diye sorduğunda bile gülmekten katılıyordu millet.

En çok beni severdi çocukların içinde. Yıldızımızın barışmadığı an hemen hemen hiç olmadı onunla. Ben onun gözünde eşi bulunmaz biriydim. Ne kadar sırrı varsa bana açardı, müthiş akıllı biriydim de üstelik, belki de bütün köyün en akıllısı bendim onun gözünde. Ben de onu severdim, hem çok severdim. Saf, iyi yürekli bir insandı. Bir pazar sabahı baktım bizim avluda dikiliyor.

«Hey Sosoya!» Halamla ikimiz birden pencereye çıktık.

«Gelsene içeri,» dedi Halam, «haydi gel Bejan.»

«Biraz yiyeceğin varsa versene,» dedi, kirazın altına çöküverdi.

Halam bardağa şarap koydu, mısır ekmeğinden kopardı, bir topak da peynir kesti, Bejan'a götürdü hepsini.

Halamın peşinden ben de yürüdüm.

«Günaydın!» dedi ikimize de. Halamın önüne koyduğu şeyleri yemeye başladı, bir koca lokma kopardı

ekmekten, bir yudum çekti şaraptan. Halama baktı sonra:

«Size odun yarayım mı biraz?»

«Sağol Bejan, istemez.»

«Peki değirmene gidecek misin yardım edeyim.»

«Hayır Bejan, hayır, değirmene de gitmeyeceğim.» Gülümsedi Halam ona bakıp.

«E... Hiç değilse inek ya da keçi otlağa götürülmeli ha?»

«Ona da hayır Bejan.»

«Sağlık olsun, benden günah gitti,» dedi, yeniden koyuldu önündekileri yemeye. Ekmeği ısırdı, peyniri kemirdi, şarabı yudumladı.

«Keto,» dedi sonra, «mısır ekmeği de tuzsuz, peynir de.»

«Tuz yok ortalıkta Bejan.»

«Onu benim külahıma anlatsın Başkan Kişvardı, beni aptal yerine koyuyorlar da.»

«Neler söylüyorsun Bejan, inanmak istemediğin nedir?»

«Demek istediğim şu Keto. Bu mısırı, sarı mısırı nereye ekiyoruz? Eh biraz da şeker ekelim, tuz ekelim mısır yerine de milletin aklı başına gelsin.»

Halam göğüs geçirdi derin derin, evin yolunu tuttu ardından. Bejan ardı sıra baktı Halamın.

«Yahu Sosoya,» dedi, «halan niye evlenmiyor Datiko'yla?»

«Datiko da nerden çıktı şimdi, hangi Datiko bu dediğin?»

«Hangi Datiko olacak bizim Datiko işte. Geçen gün gördüm de onu ben. Jandarmaya benziyordu, tepeden tırnağa jandarmalar gibi silahlanmıştı. Bana ne dedi biliyor musun, ama aramızda kalsın ha. Buraya vermişler onu, burası da cephe sayılır diyor; bir memurun görevini bana verdiler diyor; bu çok gizli diyor yalnız; sakın kimseye söyleme diyor, yani ikimiz de

çenemizi sıkı tutalım emi?»

«Sonra,» dedim. «Sonra?»

«Çok güvendiğim bir iki kişi dışında kimseye açmadım bunları. Bir Başkana söyledim bir de milis Badria'ya. Ee bilirsin onlar Partinin adamı, kayıtları var. Partide, kimseye bir şey söylemezler nasılsa. Asıl demek istediğim başka, bu sabah çay toplarken bir adam vardı yanımda, onu orada mı bırakmalı, yoksa buraya alıp getirmeli mi onu kestiremiyorum da!»

«Nasıl adam bu Bejan? Sana bir şey söyledi mi?»

«Adam, adam be,» dedi Bejan. «Ne komiksin sen be, Gürcü değil bu, adam işte.»

«Kimmiş?»

«Bilmem, nerden bileyim kim olduğunu?»

«Sormadın mı kim olduğunu?»

«Sormaz olur muyum be, sordum ama yanıt vermedi. Yerde uzanmış yatıyordu öylece. Gözleri de kapalı. Elleri de göğsünün üstünde. Bir de ağır ki herif, benim kadar var.»

Güldü ağız dolusu.

«Soluk alıp veriyor muydu?»

«Bilmem.»

«Yüreği çarpıyor muydu, yüreği?»

«Anlamam ki ben yüreği nasıl çarpar.»

«Ölü olmasın?»

«Hiç gülen bir ölü görmüş müsün sen, koca aptal seni.»

Biraz kızmıştı Bejan.

«Acı çekiyor muydu?»

«Bilemiyorum.»

«Peki başka ne biliyorsan onları söyle aptal karga.»

Sabırsızlıktan titriyordum.

«Bugün cumartesi,» dedi Bejan, «yarın sabah hava güzel olursa pazar olacak.» Kendi kendine söyleniyordu.

«Geveze cırcır böceği seni,» dedim, «hadi düş önüme de adamı gördüğün yeri göster bana.» Bejan'ı çay tarlasından yana çekiştiriyordum.

«Ey Minadora.
Kıvılcımlanıyor kömür gözlerin
Sev beni, okşa beni Minadora
Senin ardından cehenneme bile giderim.»

Bejan önüm sıra yürüyor, bir yandan da türkü söylüyordu. Bizim eve doğru giden yolun sonundan çay tarlalarına saptık. Birden durakladı Bejan, ilerde bir noktayı gösterdi bana, düzlüğün aşağıya doğru meyillenen bölümünün en sonuydu gösterdiği yer.

«Bak,» dedi, «bak na orada işte, o ağacı görüyor musun, o ağacı, işte onun tam altında yatıyordu.»

Koştum, parmağıyla gösterdiği ağaca doğru hızla koştum. Yüksek bir çit vardı burda, bir at bile saklanabilirdi bu çitin içinde. Tam önünde durdum çitin. Adamı gördüm, nerdeyse bir deri bir kemik kalmıştı. Yüzü solgun, kâğıt beyazlığında. Ayak parmakları yüzünün ağarmışlığına inat pespembe parıldıyor. İlk bakışta Rusa benziyor, ellerini göğsünde kavuşturmuş, sakin sakin duruyor elleri göğsünde. Gülümsüyordu durmaksızın. Soluk alıp verdiği görülüyordu. Sokuldum yakınına, diz çöktüm, kulağımı dayadım göğsüne. Evet, bu yürek çarpıyordu, hafif hafif de olsa çarpıyordu bu yürek. Elimle dokundum yanağına, ılıktı.

«Onu ne zaman buldun Bejan?»

«Bu sabah, tan yeri ağarmadan önce.»

«Peki şimdiye kadar niye bekledin?»

«Hemen sana geldim Sosoya, hemen. Ama unuttum birden, biliyor musun Sosoya, son günlerde her şeyi birbirine karıştırır oldum. Şeker de yok biliyorsun, şeker yemeyince insan aklını toparlıyamıyor. Bu sabah ihtiyar Akvirine'yle karşılaştık yolda, ne yaptı biliyor

musun, selam vermeyi unuttu. Hem halk neyi sorup duruyor biliyor musun?

«Kes patırtıyı sevgili Bejan, gırgırın sırası değil, şu adamı taşımama yardım et. Nerdeyse kalıbı dinlendirecek zavallı.»

Bejan, baygın yatan adamı kaldırdı; yaralı, bir çocuk gibi hafifti.

«Nereye götüreceğiz bunu?»

«Eve.»

«Şaşırdın mı, benim bildiğim ölüyü evden alıp dışarı götürürler, oysa sen tam tersini yapmaya kalkıyorsun, ölüyü eve götürmeye çalışıyorsun.»

«Ne diyorsam onu yap, doğru bize götür onu.»

Bejan sırtındaki yükü şöyle bir okkaladı, hoplattı sırtında, sonra yokuşa vurdu kendini, tırmanmaya koyuldu. Bir yandan da basıyordu yaygarayı: «Hühüü... Sosoya'nın Rusu geliyor... Hühhüüü...»

«Sosoya be,» dedi, «acaba adı ne bunun?»

Yüzüme bakıyordu garip garip.

«Hiç düşünmedim bunu,» dedim.

«Hühhüüü... Sosoya'nın Rusu geliyor...»

Bıkıp usanmadan aynı sözleri tekrarlıyordu.

Bir solukta vardık bizim eve.

Bejan merdivenleri çıktı, odaya girdi, hastayı benim yatağımın üstüne bıraktı usulca. Halam gözleri şaşkınlıktan faltaşı gibi açılmış bize bakıyordu.

«Keto bak,» dedi Bejan. «Bu bizim Sosoya'nın Rusu.» Halinde tavrında alışılmamış bir kibarlık vardı.

«Tarlada bulduk onu,» diye devam etti. «Ölü gibi yatıyordu Keto. Ölü gibi yatan birine yardım etmek görevimizdir değil mi Keto.»

«Hay kör şeytan hay,» dedi Halam.

Elini uzattı Rus'un alnına doğru.

«Sosoya,» dedi sonra, «mutfaktan sirkeyi al gel.»

Bir solukta ulaştım mutfağa. Geri döndüğümde Halam hastanın gömleğinin düğmelerini çözmekteydi.

İrkildi birden, şaşkın şaşkın baktı yüzümüze. Göğsü boydan boya yaralıydı.

Halam, adamın ağzına termometreyi soktu, mendilini sirkeli suda ıslattı bir güzel, ıslak mendili hastanın alnına yerleştirdi.

«Bravo Keto, iyi akıl ettin sirkeyi, sirke çok iyidir. Bana kalırsa ona bir yudum şarap verebilsek daha iyi; yemek de versen olur, soluğu kesilmedikten sonra. Adam açlıktan ölüyordur belki de. Baksana karnı kasıklarına yapışmış mübareğin.»

Bejan hem konuşuyor hem de kafasını sallıyordu durmaksızın.

«Sosoya,» dedi Halam. «Beni zor duruma soktun şimdi, bu adam elimizde ölürse düşün ne yaparız.» Sözlerinin sonuna gelmeden hastanın ağzından termometreyi çıkardı, baktı, «Oooo,» dedi. «Kırk bir derece. Git hemen doktoru çağır.»

«Onun doktorluk işi yok Keto, onun derdi midesinden, karnı bir güzel doyunca gözü açılacak göreceksin.»

«Bejan, bırak çeneyi. Haydi yavrum Sosoya, hemen koş doktora.» Hiç düşünmeden fırladım sokağa.

Poliklinikteki doktoru bulamadım. Hemşire ilçeden çağrıldığını, en erken ertesi sabah geleceğini söyledi. Bir solukta Matya'ya koştum.

Bir bir anlattım olup bitenleri ona. Büyük bir ilgiyle dinliyordu beni. Sonunda Akvirine Nine'ye gitmek gerektiğini söyledi. Birlikte gittik Akvirine Nine'ye, bir de ona anlattım olup bitenleri.

Akvirine Nine binbir ottan yapılmış ilaç şişeciklerini koyduğu sepetini kapıp önümüze düştü. Bizim evin yolunu tuttuk. Akvirine Nine ilkin adamın Rus olup olmadığına baktı, sanki çok önemli bir şeyi öğrenmeye çalışıyor gibiydi. Uzun uzun süzdü adamı. Halam yardımına koştu.

«Rus,» dedi. «Bir Rus bu.»

Hasta yatakta öylece yatıyor, derin derin soluyordu yalnız. Akvirine Nine yatağa, hastanın hemen yanına ilişti.

«İyi hoş ya,» dedi Bejan, «niye sırıtıyor böyle pişmiş kelle gibi.»

«Sen sussana bakayım,» dedi Akvirine. «Becerıksiz herif sen de.»

«Akvirine Nine bana niye selâm vermedin bu sabah?»

«Onu yalnız Allah bilir,» dedi yaşlı kadın. «Eh artık peşimi bıraksan iyi olur, seninle uğraşacak halim yok benim.»

Bejan omuz silkti, köşeye doğru uzaklaştı. Akvirine Nine baygın adamın gözkapaklarını kaldırıp baktı, gözlerini inceledi uzun uzun.

«Sosoya,» dedi, «bir bardak Odessa* getir bana.»

Mutfaktan şarap şişesini kapı pgeldim. Elindeki pamuğu şaraba buladı iyice, yaralının dudaklarına yaklaştırdı şaraplı pamuğu, kurumuş dudaklarını şarapla ıslattı. Yeniden şarapladı pamuğu, yeniden damlattı hastanın ağzına. Hasta yalandı, dudaklarını ıslatan şarabı diliyle emmeye çalıştı.

«Şarabı bana ver Akvirine,» dedi Bejan. «O içmezse ben içerim bir güzel.»

«Hadi ordan be,» dedi yaşlı kadın. «Başımın belâsı mısın benim. Oğlum kafanı çalıştırsana. Bu adamın gerçekten hasta olduğunu anlayamayacak kadar...» Rus'un diline şarap damlatmaya devam etti.

Hasta yeniden yalandı, damlaları peşpeşe yutmaya başladı. Akvirine Nine bu kez bardağı dayadı hastanın ağzına, boca etti şarabı. Hasta öksürmeye başladı, mosmor olmuştu, boğulacak gibiydi. Akvirine, hastanın başını kaldırdı yastıktan; öksürük yavaşlayıp durdu, yüzü normal rengine kavuştu yeniden. Yaşlı

* Bir şarap markası.

kadın hastanın başını yine yerleştirdi yastığına.

«Odadan kadınlar çıksın!» dedi sonra.

Halam ürküntüyle sordu:

«Öldü mü yoksa?»

«Yok canım. Melhemle ovacağım gövdesini de.»

Matya hiç konuşmadan duruyordu köşede. Keto Hala sundurmaya çıktı. Yaşlı kadın hastayı çırılçıplak soydu, avcuna boca ettiği kapkara bir sıvıyla gövdesini ovalamaya başladı. Bejan merakla sordu:

«Bana mısın bile demiyor, sanki hiç gıdıklanmıyor bu herif.» Hepimiz güldük onun bu çocukça saflıktaki sözlerine. Akvirine Nine bizi yardıma çağırdı. «Yüzükoyun yatırın hastayı,» dedi. Dediğini yaptık, bir güzel sırtını da ovaladı kara sıvıyla. Dönüp Matya'ya baktım, büzülmüş duruyordu olduğu yerde.

«Matya dışarı çıksana sen,» diye bağırmışım. «Çıplak bir adam yatıyor bu odada, çırılçıplak bir adam.»

«Neler söylüyorsun Sosoya,» dedi Matya. «İşte duruyorum durduğum yerde.» Utandı, yüzü kıpkırmızı kesildi, nerdeyse onu boğacağımı sandım sinirimden. Öfkemi tutmaya çalıştım.

«Sana dışarı çık diyorum duyuyor musun?»

Bejan ve Akvirine Nine şaşkın şaşkın bana bakıyorlardı.

«Kaçırdın mı be,» dedi Bejan. «Bu kızcağızın görmediğini, kör olduğunu bilmiyor musun?» Matya'dan yana döndü sonra. «Otur oturduğun yerde kızım,» dedi. «Bırak o patırdasın dursun kendi kendine.»

Matya sustu, karşılık vermedi, başını önüne eğip çıktı gitti odadan.

Akvirine Nine yaralının bütün gövdesini kara melhemiyle sıvamıştı ovalaya ovalaya. Yastığı yeniden başının altına yerleştirip adamı sağ yanına yatırdı, şarap vermeye koyuldu ağzına. Keto Halayla Matya biraz sonra odaya dönüp geldiler.

«Sıkıca giyinmeli bu adam,» dedi Akvirine Nine.

«Üşümemesi gerek. Kirli şeyler de kalmamalı gövdesinde.»

Halam küçük odaya geçti. Dedemden kalma çamaşırları toparlayıp getirdi.

«Herifçioğlunun cepleri bizim dükkânların raflarına benziyor,» dedi Bejan. «İkisi de tamtakır kuru bahir.» Ne demek istediğini kestiremediğimden yüzüne bakıyordum şaşkın şaşkın. Bejan bir adım atıp odanın tam ortasına gelmişti. Elinde yaralının parçalanmış elbiseleri, lime lime gömleği ve pantolonu vardı. Gömlekte ve pantolonda cep adına ne varsa hepsini dışına çıkarmıştı Bejan.

«Amma da çattık ha,» dedi Halam, üzgün üzgün. «Ne halt edeceğimizi kestiremiyorum bir türlü. Kimbilir, nedir, necidir, nerden gelir nereye gider? Hiçbir şey bilmiyoruz.»

«Soso'nun Rus'u o,» dedi Bejan, «Soso'nun Rus'u.»

«Bana kalırsa Ukraynalı olmalı,» dedim.

«Oralı ya da buralı, benim için değişmez,» dedi Bejan. «Yer yerinden oynasa ben onun adını değiştirmem. O Soso'nun Rus'udur.»

«Akvirine Nine onun ayılıp kendine geleceğine inanıyor musun?»

Akvirine onu süzdü:

«Kendinde o,» dedi. «Çoktan kendine geldi sevgili Keto'm. Şimdi artık Bejan'a şükranlarını bildirmesi gerekir, çünkü Bejan kurtardı onu.»

Bejan, yepyeni bir oyuncağa kavuşmuş çocukların saf sevinciyle doluverdi bir anda. Yatağın yakınına sokuldu, kenarına ilişti, hastayı omuzlarından tutup sarstı hafifçe.

«Bana bak,» dedi, «Soso'nun Rus'u.» Yaralının alın acıyla kırıştı, Bejan sürdürdü konuşmasını: «Hey, beni duyuyor musun bakalım Soso'nun Rus'u. Günaydın bakalım koca adam, günaydın moruk delikanlı, haydi kalkma zamanı geldi, davran arkadaşım davran baka-

lım.» Yeniden sarstı adamı.

«Onu rahat bırak lütfen Bejan,» dedim.

Yataktan çekip aldım Bejan'ı.

«Hey,» dedi, «sen bana baksana, onu ben kurtardım. Söylesene şuna Akvirine, onu benim kurtardığımı söylesene.»

Akvirine dikkatlice süzdü Bejan'ı, başını salladı.

«Bırakın da kaldırayım koca adamı, Soso'nun moruk Rus'unu... Hey kalk bakalım arkadaş, Soso'nun Rus'u uyan bakalım.»

Yaralı yavaş yavaş açtı gözlerini.

«Tamam, tamam, bakın onun beni tanıdığını söylemiyor muydum?»

Yaralı, dalgın ve uzun uzun baktı Bejan'a, bakışlarını odada hepimizin üzerinde dolaştırdı ardından. İri kestane renkli gözleri vardı, iki kor parçası gibi parıldayan iri gözleri...

«Oh! Alçaklar sizi... Namussuzlar.» Güldü, küfretti.

«Ne dedin ne dedin,» dedi Bejan.

«Alman sanıyor bizi,» diye yatıştırmaya çalıştım onu. «Almanların eline düştüğünü sanıyor da.»

«Soso'nun Rus'u,» dedi. «Ben Bejan'ım yahu, sen de komik bir kahramansın, tamam mı?» Yaralının yanağını okşadı.

Adam yeniden yumdu iri gözlerini.

«Geceyarısı iyice bunalır bu,» dedi Akvirine Nine. «Bu ilaçtan ona verirsin zorlanırsa. Eğer ateşi yine de düşmezse, buğday lapası yedir biraz, sıcak sıcak yesin, bu melhemden bol bol sürersiniz... Hadi biz gidelim artık Bejan. Rus burada kalacak, sabah beri yüzüne bakıp durduğun yeter sanırım.» Kapıdan yana yürüdü Akvirine Nine.

«Haydi Ruski eyvallah,» dedi Bejan Gürcüce. Biraz düşündü, bir de Rusça söyledi aynı sözleri. Ardından saygı duruşuna geçti karşısında. İşini bitirince de bir türkü tutturup takıldı yaşlı kadının peşine.

Ben, Keto Hala ve Matya kalakaldık yaralının başucunda.

Geceyarısı olmuştu, adam birden doğruluverdi yatağın içinde. Bir uyurgezer gibi bomboş baktı yüzümüze, sonra da kapıya çevirdi bakışlarını, duyulur duyulmaz, cılız bir sesle konuştu:

«Hemşire...» Herhalde bağırdığına inanıyordu, başı yastığa düştü yeniden.

«Ne istiyorsun?»

Halam Rusça konuşuyordu. Bir bardak şarap uzattı, yatağının kenarına ilişti.

Hastaya bakma sırası bana gelmişti, Akvirine Nine'nin kara melhemiyle ovdum gövdesini.

Halam divanın üzerine kıvrılmış uyuyakalmıştı. Matya ile ikimiz uyanık bekliyorduk.

«Sosoya ya ayılırsa, kendine gelirse?» dedi Matya.

«İyileşeceğini söyledi Akvirine Nine,» dedim.

«Yine de iyileşmezse, birden kötülerse?»

«İyileşir iyileşir,» dedim, «ateşlere, kurşun yağmuruna göğüs germiş biri o. Kurşun yağmuruna karşı dayandığı için yaşıyor.»

«Yarası ağır mı?»

Sustum, hastanın battaniyesini örttüm, gömleğinin düğmelerini ilikledim. Sonra Matya'yı tuttum elinden, yatağa doğru çekiştirdim, ellerini yaralının göğsüne götürdüm, yarasının olduğu yere.

«Soso,» dedi Matya. «Allahtan sağ yanından yaralanmış, sol yanından vurulsa ölürdü değil mi?»

«Ölürdü ya.»

Matya ellerini dolaştırdı yaralının gövdesinde, yüzünü yokladı uzun uzun.

«Yakışıklı mı?»

«Sanmam,» dedim, «ya da sakalları iyice uzamış da belli olmuyor.»

«Bir deri bir kemik kalmış.»

«Dimka!..» Birden bağırdı yaralı: «Dimka! Hey Dimka, beni duyuyor musun?»

Hiç kıpırdamadan, kulak kesilmiş bekliyorduk Matya'yla ikimiz.

«Sana soruyorum Dimka, beni duyuyor musun?»

«Duyuyorum!» dedim yavaşça. Kendimi hiç tanımadığım Dimka'nın yerine koydum.

«Dinle bak,» dedi yaralı. «Dinle bak. Herkes uykuda. Kaçabiliriz burdan, birlikte kaçabiliriz. Bu yatakta çürümek ne kötü, herkes uzakta, ayaktayken, Burada çürümek istemiyorum.»

«Sayıklıyorsun sen.»

«Haydi düşelim yola, doktor bile korkudan titriyor. Niye susuyorsun Dimka? Bak herkes derin uykuda, uyanık kimse kalmadı.» Bir düşten uyanır gibi kaldırdı başını yastıktan.

«Hemşire... Hemşire!» diye seslendi kısık kısık.

Serinkanlılıkla dinliyordum onu.

«Haydi,» dedi yeniden, «bir an önce düşelim yola, topla pılını pırtını, duracak zaman değil.» Yatağın içine oturmuştu.

«Sakin ol,» dedim ellerini tutup. «Sakin ol. Hele bir sabah olsun, ortalık ışısın.»

Direndi, «Olmaz,» dedi. «Olmaz, hemen gitmeliyim.» Beni itip uzaklaştırdı kendinden, ayaklanıp kalktı yataktan.

«Nereye gideceksin bakalım,» dedim. Sana dur diyorum, söz dinlesene.»

Bütün gayretime rağmen onu tutamıyordum. Yerine yeniden oturmasını sağlamak için bütün uğraşmalarım boşunaydı, çok güçlüydü görünüşüne göre...

«Matya bana yardım et!» dedim.

Matya'yla ikimiz zor zahmet yeniden yatağa soktuk yaralıyı.

«Bırakın beni,» diye bağırıyordu durmadan. Sonra

ikimizi de iteledi, birimiz bir yana, birimiz bir yana savrulduk Matya'yla. Kıçı yere vurunca Matya'mn da tepesi atmıştı benim gibi.

Gürültümüze Keto Hala uyandı, yattığı yerden sıçradı, yanımıza geldi.

Adam savunma gücünü yitirmişti iyiden iyi. Son bir çığlık attı, «Bırakın beni!» Onu bırakmaya hiç niyetimiz yoktu, yüksek ateş ve uzun bir açlık bütün gücünü alıp götürmüştü, fazla çekişemedi bizimle, teslim oldu sonunda.

«Hemşire, bırak beni ne olursun,» diye yalvardı. «Bırak da gideyim, asla unutmam bu iyiliğini.» Ağlıyordu boyuna. Sonra durdu ağlaması, yatıştı, yatağa bıraktı kendisini, kıpırdanacak hali kalmamıştı, dalıp gitti. Ben ocağın önüne kıvrılıp yattım, Halamla Matya divana uzandılar.

«Hala!»

«Ne var yavrucuğum?»

«Uyuyor musun?»

«Gönlün rahat olsun Hala, sabah ben giderim köy sovyetine, onu hastaneye yollamalarını sağlarım.»

«Şimdi uyu artık, yoksa Matya'yı da uyandıracaksın bu arada.»

«Daha uyumadım ki,» dedi Matya.

«Matya, sabah götürürüz değil mi yaralıyı?»

«Ama hakkında ne biliyoruz ki,» dedi Matya. «Nereden geldiğini, nereye gittiğini, kim olduğunu? Hiç ama hiçbir şey bilmiyoruz.»

«Haydi artık uyuyun çocuklar, sabah okul var, aklınızdan çıktı mı yoksa?»

«Ama onu ne yapacağız? İyileşmesine iyileşecek ama iyileşinceye kadar burada kalmak zorunda.»

«Bol bol beslemeli onu.»

«Biz ne yiyorsak onu yiyecek.»

«Bana sorarsanız ona süt gerekli. Ama bütün süt-

veren hayvanların memeleri kurumuş, tıpkı bu adam gibi...» dedi Matya.

«Mısır ekmeği, yağlı peynir de fena değil,» dedim.

Matya kendi kendine mırıldandı:

«Acaba nerden geliyor?»

«Savaştan geliyor, savaştan.»

«Hala!»

«Gene ne var?»

«Burda kalsın mı istiyorsun yoksa Hala?»

«Hep birlikte onun ayağa kalkması, sağlığına kavuşması için uğraşacağız çocuklar. Ama artık uyusanız iyi olur.»

Uyuyup kalmışım. Yine aynı düşü görüyordum, bütün çocukluğumu dolduran düşü... Köy kilisesinin önünde, hemen parmaklıkların yanında duruyordu Halam. Beyaz bir gelinlik giymişti, bir madonna'yı andırıyordu duruşu. Köyümüzün bütün erkekleri oradaydılar. Halamın önünde dize gelmişlerdi hepsi de. Yalnız bu kez aralarında bizim yaralı da vardı. Herkes susuyordu, çıt çıkmıyordu. Erkekler de Halam da susuyordu. Rus kollarını açmış, halama doğru uzanmış, yalvarıyordu:

«Ne olursun beni bağışla hemşire, bağışla beni. İyiliklerin için sana binlerce teşekkür ediyorum.»

Ben Halama yalvarıyordum: «Ne olur bırakma onu,» diyordum.

Halam, Rus'a doğru ilerliyordu, ellerini tutuyordu, kendisine doğru uzanan ellerini, tutup ayağa kaldırıyordu onu. Sonra yola düşüyorduk birlikte, eve gidiyorduk, evimize.

Bir koca hafta ölümle cebelleşti yaralı; hele geceleri bir kuş gibi çırpınıp duruyordu yatağında, bir

sağa bir sola atıyordu kendisini. Sonunda bir sabah, tan yeri ağarmadan iyice yatıştı, gözlerini açtı, ateşli bakışlarını dolaştırdı keten örtülerde.

Bejan, hiçbir sabah onu yoklamadan edemiyordu. Yatağının başına dikiliyor, yanına oturuyor, eski kırk yıllık bir dost gibi konuşuyordu onunla.

«Bana bak, yakında kalksan iyi olur artık,» diyordu. «Baksana zavallı kadın helâk oldu sana bakmaktan. Yoksa anlamıyor musun söylediklerimi. Ha Gürcüce biliyor musun bakalım? Al bakalım öyleyse ben de Rusça konuşuyorum işte. De bakalım şimdi, kim daha güzel konuşuyor; en iyisi hangimiz daha çabuk atıştırıyoruz yiyecekleri? Ya da en iyisi türkülere bakalım türkülere. Türkü söyler misin türkü? Rusça olmaz ama, ben beceremem Rusça türkü söylemeyi. Ama istersen Gürcüce söylerim... Bak bakalım biliyor musun bu türküyü.»

Sonra başlıyordu türküsüne:

«Güzel kız, canım benim, mintanını kim dikti?
Kim dikti mintanını.
Dargınım sana, kırdın kalbimi
Herkes her zaman bu dünyada
Yeminler eder sevdiğine
Oysa bak işte mil çekiyorlar gözüme,
Bak yok ediyorlar beni işte.»

«Ey Rus, biz önce Luka'nın oğlu için ağladık. İlk onu yolladık... De bakalım yine türkü söyleyeyim mi sana. Ben bu köyün delisiyim. Aklıma esince başlarım türküye. Türkülere bayılırım. Neden dersen, biz kardeşiz hep, ağlayan ve gülen kardeşler. Ama bak artık radyolarımız türkü söylemiyor hiç. Bütün gün patırdıyor radyo ama türkü çalmak aklına gelmiyor artık. Oysa türküler insanlara yardım eder sevgilim. Öyle değil mi?»

Bejan'ın günlük yoklamaları hep böyle kapanırdı, onun ardından da birer ikişer komşular sökün ederdi. Sonra da doktor. Doktor, yaralıyı yoklar, muayene eder, ilaç verir, pansumanını yapardı.

Bir hafta böylece akıp geçti, haftanın sonuna geldiğimizde ilk kez kalkıp oturdu Rus, yatağının içinde; aklı başında biri gibi. Bütün odayı inceden ince yokladı bakışlarıyla:

«Neredeyim ben?»

Başına gelenleri anlattık ona. Kalkmak, yürümek istedi, ama beceremedi. Yeniden koydu başını yastığa. Bana baktı, Matya'ya baktı, Halama baktı, gözlerini kapadı. Alnını kırıştırdı, düşünüyor olmalıydı, yüzünün kasılmasından, sinirli seyirmesinden anlaşılıyordu heyecanlı olduğu. Uyumadığını anladım, kendini zorluyordu, gerçeği bulmaya, her şeyi anlamaya çalışıyordu. Sessizce çıktık odadan.

Matya'yla birlikte indik avluya, oradan da yola. İlerdeki yeşil çitlere kadar yürümüştük farkında olmadan. Matya'nın elini yakalamıştım sıkıca.

«Ne diyorum biliyor musun, onun süte, keçi sütüne ihtiyacı var. O zaman daha çabuk kalkar ayağa,» dedi Matya.

«Oho... Nerden bulacağız keçi sütünü?»

«Mina'ya gidelim, onun bir keçisi var biliyorsun.»

Matya, beni Mina'nın evinden yana sürükledi.

Mina, evin önünü süpürüyordu; parçalanmış bir süpürge vardı elinde. Hemen ardında, omuz gerisinde iki çocuk, bir oğlan bir kız çocuğu mızıldanıp duruyordu.

«Anneee... Reçel isteriz...»

«Reçel de reçel... Başka şey bilmez misiniz siz, aklım fikrim sana emanet ulu tanrım... Reçel de reçel... Peki peki guguklar getirecek yakında reçelleri.» Ardından ağzına gelen küfrü basmaya başladı Mina.

Matya önde ben arkada avluya daldık. Çimenlerin üstüne atıverdim kendimi. Matya yürüdü gitti Mina'dan yana. Mina oralı bile değildi, başını kaldırdığı bile yoktu süpürgeden. Çocuklar Matya'yı görünce kestiler mızıltıyı, oğlan annesinden yana seğirtti:

«Anne bak Matya geldi!»

Mina elleri belinde doğruldu yavaş yavaş. Güneş doğru, diklemesine geliyordu gözüne, çaresiz gözlerini kırpıştırdı, alnını kırıştırdı. Matya'yı gördü, yüzü aydınlandı, ferahladı, bir mutluluk dalgası yaladı geçti yüzünü.

«Günaydın Matya. Günaydın sevgili yavrucuğum.»

«Günaydın Mina Teyze.»

«Hayrola Matya, nasıl geldin sen buralara?»

«Süt istiyoruz da,» dedi Matya. «Bize süt gerek.»

«Süt mü dedin?»

«Süt,» dedi Matya. «Biraz süt verir misin bize? Bir hastamız var da mutlaka süt içmesi gerek.»

«Püh,» dedi Mina. «Bu çekirge sürüsünden bir damla bile süt kalmıyor. Ölüm döşeğinde yatıyor olsam yine de bırakmazlar bir damlasını. Bazan keçinin memesini çekiştiriyorum saatlerce de, bir damla bile akmıyor.»

Döndü iki çocuğuna baktı; suçlar gibi:

«Karnınızı yarıp açmalı, sütleri çıkarmalı içinden,» dedi. «Yoksa süt nerede? Hem de hasta içinmiş, hay aksi şeytan hay.»

«Gamlanma Mina gamlanma,» dedi Matya. «Sütün kökü kurumadı ya, gider başka bir yerden isteriz biz de.»

«Hele dur, hele dur biraz sevgili yavrucuğum.»

Mina ahıra girdi doğru, keçiyi ipinden tutup çekti. Hayvan debelendi mebelendi ama para etmedi, kazıktan söktü ipini.

«Bak Matya bak. İşte bu benim keçi. Keçi diyorsam, bu keçi değil de sıkılmış limon sanki. Oğlakla-

rını on gün oldu keseli, sırf sütü çocuklara kalsın diye kestik oğlakları, ama süt bulabilene aşkolsun, gel bak. Buna meme demeye bin tanık ister, tıpkı bir limon kabuğu, ama kurumuş limon kabuğu.» Matya'nın elini tutup keçinin memesini yoklamasına yardım etti.

«Haklısın,» dedi Matya, «aklımıza gelmedi senin çocuklar.» Benden yana yürüdü. «Haydi Sosoya gidelim.»

Elini tuttum, yeniden yola koyulduk... Şu sıra öyle de zor ki, herkesin kendi boğazı için yiyecek bulmakta zorluk çektiği bir zaman bu. Yine de Vasazi Sozelya'nın kapısını çalmaya karar verdik. Karar verdik ama sütün sözünü bile edemedik; Vasazi, koca bir çanak sütün içine bolca mısır ekmeği doğrayıp sürdü torununun önüne. Bacaksız inanılmayacak bir iştahla yalayıp yuttu paparayı. Çanağı da sıyırdı bir güzel minicik parmaklarıyla. Vasazi bize dönüp: «Bakın sevgili dostlarım,» dedi, «görüyorsunuz ya, bu çocuğun tek besini süttür, hem de vazgeçilmez bir besin. Ben onu yalnız sütle besliyorum, sabah, öğle, akşam sütlü papara yiyor yalnız. Bu gidişle benim sevgili torunum yaramaz bir keçi yavrusu olup çıkacak. Ben de buna şaşacak değilim ya.»

Hemen yola düştük gene, ipini çekecek başka evler aramaya koyulduk.

Matya ertesi gün öğle üzeri damladı. Yoldan seslendi bana, hemen yanına koştum.

«Bil bakalım,» dedi, «nerden keçi sütü bulabiliriz?»

«Nerden bulabilirmişiz?»

«Bir kap al da gel arkamdan, görürsün o zaman.»

Mutfaktan bir maşraba aldım. Matya'yla birlikte yola düştük. Uçurumun yakınında, tam ortasında kocaman bir armut ağacı bulunan cevizliğe girdik.

«Bak,» dedi Matya, «bak duyuyor musun?»

Kulak kabarttım, akar suyun şırıltısıydı yankılanan.

«Irmak,» dedim, «Gadazançkera ırmağının suyu fısıldaşıyor.»

«Başka,» dedi Matya. «Başka ne duyuyorsun?»

Kulak kesilmiştim, belli belirsiz bir çan sesi duydum.

«Çan sesi...»

«Her öğleyin bütün keçiler Gadazançkera'ya geliyor, yalaklardan su içmeye.»

«Çıldırmışsın sen...»

«Biraz ondan biraz ondan,» dedi Matya. «Azcık azcık sağarız her keçiyi, ruhu bile duymaz kimsenin. Hem böylece kimseye de kötülük etmemiş oluruz.»

«Ya bizi bir gören olursa?»

«Düşün ki yaralı daha çabuk iyileşecek böylece.»

Gadazançkera'ya gidip geldik bir hafta boyunca; Matya ile gizli gizli, sarp kayalardan aşağılara koşan, hoplayıp zıplayan, oradan oraya koşuşturan keçilerden başka gören olmadı bizi. Çalılar yol açıyordu sanki bize; dikenli çalılar kütleşiyor, gizli bir el bizi kolluyor, yardım ediyordu. Ellerimiz, yüzümüz çizik içinde de olsa sütle dönüyorduk eve.

Halam, zavallı Keto Halam, işin farkına bile varmadı. Süt veren iyiliksever komşularımızı kutsuyordu boyuna. İyiliksever komşuları kutsuyor, evimizin içinde yaşamaya başlayan bu yeni adamı, yüzü hep sakallı yaralıyı bir an önce dirilsin, sağlığına kavuşsun diye getirdiğimiz sütle besliyordu. Keçileri sağmasını iyice öğrendik bir hafta içinde. Matya da ben de işin ustası olup çıkmıştık. İşin aslını, kimseye ama hiç kimseye açmamıştık, ne kadar saklı kalırsa o kadar kâr belliyorduk. Ama sonunda, Edemika Gordeladze korkunç bir çığlıkla bütün köyü ayağa kaldırdı da...

«Hayrola... Ne o Edemika, kıyamet mi kopuyor?» diyen evinden sokağa fırlıyor, koşup geliyordu.

«Toplanın komşular, toplanın da anlatayım. Bakın bir serseri ne yapmış, benim keçileri sağıp, memeciklerindeki sütü tüketmiş.»

«Kim yapmış bunu, nasıl yapmış? Hay Allah, geçen gün benimki de eve memesi kurumuş geldiydi,» dedi Mina.

«Tamam,» dedi biri. «Tamam Maşiko'nun keçisinin memesinde bir damla süt olmaması da doğruluyor bunu.»

«Ah bir yakalarsam o serseriyi, bağırsaklarını eline veririm alimallah.»

Fedossi:

«Yeni bir iş ama bu,» dedi. «Üç günlük beş günlük bir iş.»

«Bu alçağın kim olduğunu biliyorum ben. Biliyorum ama bir sır olarak bunu kendime saklıyorum. Hey tanrım hey.»

Edemika ellerini açıyor, ardından bakışlarını da dikiyordu göğe, yukarıya.

«Hey ulu tanrım hey. Gördünse kim olduğunu, bunu bildir bize.»

«Keçi sütü kime gerekse onun işidir bu.»

«Ben bulurum onu, bir günlük süre tanıyın bana, yirmi dört saat sonra bakın nasıl açıklayacağım her şeyi.»

Köyde yer yerinden oynamıştı. Bir telâş, bir heyecandır gidiyordu. Sanki bütün köyün keçileri otlağa ilk kez sürülüyormuş gibi. Keçiler önde, keçilerin sahipleri arkada, köyün çoluğu çocuğu da en arkada. Bir şenlik alayı gibi tutuyordu otlağın yolunu keçiler.

En arkadan biz gidiyorduk; Matya ile ben. İki suçlu gibi takılıyorduk kalabalığın peşine.

Halam son süt bakracını getirdiğimizde kolumdan tutup odaya aldı beni.

«Gel bakalım sen de Matya!»

«Hayrola Keto Teyze, bir şey mi oldu?»

«Ellerini uzatsana Matya.»

Yara bere içindeki ellerini uzattı Matya. Halam, Matya'mn ellerini tutup kaldırdı burnuna kadar, uzun uzun kokladı, sonra sıra bana geldi, aynı şeyleri bana da yaptı.

«Ne var Hala,» dedim. «Ne oldu ki?»

«Keçi kokuyor elleriniz,» dedi.

Bir tek başka söz çıkmadı ağzından.

OKULDA OLAĞANÜSTÜ BİR SAAT

Kolhoz toplantıları hep akşamları yapılır; iş sonrası. Çanlar öğleden beri çalıp duruyor, yorgunluktan kıpırdayacak hali kalmamış köylüler, ancak, bağıra çağıra toplantıya getiriliyorlar.

«Hay Arşipo haydi bakalım toplantıya.»

«Edemika, ne o romatizmaların mı tuttu yoksa, adım atacak halin yok bakıyorum.»

«Diomide yoksa niyetin yok mu toplantıya gelmeye? Hele bir dene bak gör Zosime kimmiş öğren, vallahi devlet zoruyla sürür götürürüm seni.»

«Seni başımın belâsı pis Zosime seni. Başımda böğürüp durma da rahat bırak beni. Yoksa tüfeğimi kaparsım kaçacak delik bulamazsın ha.»

«İksenya, haydi davran, kocanı da getirmeyi unutma ha?»

Oysa çocukları çağıran da yoktu, onlardan yakınan da. Çoktan tutmuştuk okulun yolunu, kolhoz toplantısı bizler için eşi bulunmaz eğlencelerden biriydi.

Bütün gün aralarında koşuşup fink attığımız bu sıralara büyükler zorlukla sığıyorlardı. Oflayıp puflıyor, yerleşmek için oradan oraya dönüyorlardı boyuna; halleri öylesine komikti ki, görülmeğe değerdi.

Güneş yanığı yüzleri, rüzgârda iyice kabarmış saçlarıyla bu insanlar, sıralarımıza oturduklarında büsbütün kocaman görünüyordu gözümüze.

Bütün çocuklar yere çökmüştük. Her sözü alkışlıyorduk bu çok önemli derste! Ne öğretmen vardı bu derste, ne not defteri, ne parmak kaldırmak, ne tahtaya kalkmak...

«Sosoya haydi bakalım toplantıya!» diye adımla toplantıya çağrılacağım günlerin özlemini çekiyordum. Zosime ile kavgaya tutuşmayı düşlüyordum, ona kafa tutmayı «Seni baş belâsı seni» demeyi, sonra da yaka paça dışarı atmayı düşlüyordum hep.

Yere oturmuştuk, Matya da Halam da yanımdaydı. Öbür yanıma da Bejan çömelmişti. Toplantının bir an önce açılmasını bekliyorduk sabırsızlıkla; korkunç bir gürültü vardı sınıfta, pencereler açık olduğu halde sıcaktan bunalıyordu insan, sigara dumanından, toprak ve ter kokusundan soluk alamaz haldeydik. Fosur fosur içilen sigaraların yoğun dumanı gözlerimizi yakıyor, ihtiyarlar aralıksız öksürüp duruyorlardı. Kadınlar bütün bu patırtının içinde dedikoduyu koyultmuşlardı.

Kalabalığın ardı arkası gelecek gibi değil, boyuna küme küme doluşuyorlar sınıfa.

«Eh sınıf dolduğuna göre herkes tamam anlaşılan,» dedi Zosime. «Herhalde başlasak iyi olur.»

Kalemiyle eski çanı tınlattı bir iki.

«İlkin toplantıya bir başkan seçmemiz gerek? Kimi önerirsiniz?»

«Senden iyisi bulunamaz. Anan seni toplantı başkanı olasın diye doğurmuş, başka bir boka yaramazsın sen.»

Diomide kahkahadan kırılıyordu bunları söylerken.

«Patırtı edeceğine gel, bir de sen dene bakalım.»

«Sevgili komşum Zosime, senin gibi bulunmaz bir komşuyla çekişmeye değer mi bu başkanlık, haydi işine bak sen.»

«Haydi Zosime günlük raporu oku!» diye ileri atıldı Gerasime. «Gırgırla geçiyor zamanımız.»

Zosime bir iki öksürdü, gırtlağını temizledi, gözlüğünü taktı gözüne, çantasından çıkardığı kâğıdı büyük bir dikkatle yaklaştırdı yüzüne.

«İyi hoş ama,» dedi «toplantının yazıcılığını kim yapacak?»

Diomide gene söz attı alaylı alaylı gülüp:

«Haydi canım,» dedi. «Hemen de bir yazıcı gerekli değil ya sana.»

Bejan araya girdi hemen:

«Eski köye yeni âdet çıkarıyorlar.»

Gözlüklerinin üstünden Bejan'a dik dik baktı Zosime, ama sözlerine karşılık vermedi. Ciddi bir tavır takınarak Miene'den yana döndü:

«Belki de zar atarız ha?»

«Bana bak,» dedi Matya'nın babası sabırsızca. «İstersen kafama taş at, ama Allahaşkına başla.»

«Günlük rapor için sorulan bütün sorular gülünç. Sizin anlayacağınız hiçbirinde iş yok.»

«Öyleyse rapor Kolhoz başkanında kalsın ha sevgili Kişvardi Spiridonoviç Vaşakidze.»

Yerli yersiz, ordan burdan bir iki alkış duyuldu, kestane fişeği gibi çat pat etti. Kişvardi ayağa kalktı, bir yudum aldı bardaktaki sudan, çeki düzen verdi kendine.

«Yoldaşlar,» diye başladı söze, sesi iyice gür çıkıyordu. «Bu yıl işimiz zor, hem de çok zor ha. Hitler deyyusu kudurdu. Burnumuzun dibine kadar geldi dayandı Almanlar. Halkımız perişan, açlık bir yandan, kıtlık bir yandan, anamız ağlıyor sizin anlayacağınız.

Ne üstte var ne başta. Hey Kistafore Basiliya, cephedeki oğlun geliyor mu aklına. Hitlerle döğüşen oğlun? Bakalım sırtı pek, karnı tok mu? Ayağı çıplak mı, değil mi?»

«Tanrı aşkına kes Kişvardi, zaten yüreğim yaralı, bir de sen deşme yaramı.»

«Sevgili Gerasime, senin oğlun da hastanede yatıyor,» dedi. «Onu, öteki hastaları, yaralıları korumak gerek. Bu konuda ne düşünüyorsun bakalım?.. Raşden oğlun sağlam yerde bir zırh içinde ama yine de dikkatli olmalı...»

«Konuş Kişvardi konuş, dök bakalım kursağında ne varsa,» diye bağırdı biri.

«Memleketin ekmeğe ihtiyacı var bu doğru. Fasulyeye, ineklere, danalara ihtiyacı var. Biz burda niye oturuyoruz, rejim bizi niye bağlıyor buraya. Sizin eliniz silâh tutmaz mı acaba? Elbette kullanırsınız, elbette kimse istemez eli silâh tutarken pinekleyip durmayı. Elbette ileri atılmalı, silâha sarılmalı, kafasını ezmeliyiz onun. Burda pinekler beklersek daha çok zora düşeriz, dara düşeriz. Savaşın kocaman bir işkembesi var, kocaman, mezarlıklardan bile büyük, mezarlıklardan on kez daha büyüktür savaşın midesi.»

«Kişvardi, Kişvardi, nah sana bıçak, istersen kes beni,» diye bağırdı Gerasime ayağa kalkıp. «Ne yani, çalışmıyor muyuz biz?»

«Kişilere sözüm yok, ortaya söylüyorum ben. Toptan şikâyetçiyim. Hanımların içinde de var şikâyetçi olduklarım. Ama birkaç kişi var ki aman Allah hey, namusumuzun eli bayraklısı onlar.»

«Adlarını açıkla da hepimiz öğrenelim.»

«Tek tek tanıyalım onları.»

Bu kez göğüs cebinden bir kâğıt çıkardı Kişvardi. Sınıfı bir sessizlik bürüdü o an. Kişvardi uzun uzun baktı elindeki kâğıda, sonunda başını kaldırdı:

«Ambako nerde?» dedi, «Kirile, Kikitya nerde? Fedossi Baramidze ve sevgili kocası neredeler?» Durdu, yeniden sürdürdü: «Kim çalışmak istemiyorsa keyfi bilir. Çalışmak istemeyen Datiko gibi ormanın yolunu tutar, mağaralarda yaşar ancak. Dinleyin sevgili dostlar, savaş sona ermedi, daha yeni başladı. Ayağımızı sağlam basmazsak vay geldi başımıza. Luka Posthişvili söz sırası senin, konuş bakalım.» Sözlerini bitiren Kişvardi, yerine geçip oturdu.

Oysa Luka kendi âlemine dalmış düşünüyordu. Önceki gün doruğuna tırmandığı Konzşula tepesini düşünüyordu. Uzaktaki elma ağaçlarını, elma ağaçlarının ardında batan güneşi. Merdivenin yanına çökmüş kendi âlemindeydi işte. Dünya dönüyorsa diyordu kendi kendine, bu yerin hareketinden değil de göğün hareketinden, tepemizde kayıp gitmesinden anlaşılır.

O sıra duydu adının çağrıldığını. Silkindi kalktı, şaşkın şaşkın bakındı dört yanına, gitti bir yudum su içti. Duyulur duyulmaz fısıldadı ardından:

«Tütün,» dedi, «Tütün verin bana.»

Bir yığın el uzandı ona doğru, on, on beş el en azından, hepsinde de bir tütün kesesi; sonra bir o kadar el daha, hepsinde gazete kâğıdı; ardından bir o kadar el daha, hepsinde fitilli çakmak, ortalığa yanık pamuk kokusu dağıldı. Luka, titreyen elleriyle sardı sigarasını, derin bir nefes çekti içine. Herkes sustu, her şey sustu, bir ölüm sessizliği. Alnından ince ince ter damlaları süzülüp indi.

«Ben...» dedi durdu. «Demek ki ben,» diye yineledi ardından, «bana sorarsanız savaş çok uzayacak derim. Çok ama çok. İki elim böğrümde kalakaldım be dostlar, bekliyorum, ama ölümün geleceği yok. Ne Tanrıya uyup geliyor, ne şeytana uyup geliyor; yok işte beni alıp götürmeye niyeti yok be dostlar.»

Sigarasını sömürdü sanki. Üç nefes, beş nefes çekti ardarda. «O gelmedikçe ben de oturup bekliyeyim

mi yani, işsiz güçsüz durup onu bekleyecek değilim ya dostlar. Her yerde kan var, kan. Ağlasam, ağlıyamıyorum. Gözyaşım damarlarımda dolaşıyor, kan olmuş gözyaşım; kanım da ter olup vurmuş dışıma. Bu Hitler var ya dostlar bu Hitler, ya onu dize getiririm ya da geberir giderim işte. İşte ben bu düşünceyle bekliyorum. Benden bu kadar.»

Durdu bakındı.

«Hey Evgenya sen de benim gibi düşünmüyor musun ha?»

«Sağol Luka, sağol,» dedi Evgenya, «ama bu kocamış yürekle, bu kanayan yürekle beni öne sürme Allahaşkına, milletin önünde ağlatma beni.»

Bütün bu sözler, hepimizin üstüne koca kayalar gibi yuvarlanıvermişti sanki.

Luka yerine geçip oturdu. İki elinin arasına aldı başını.

«Yaz Zosime,» dedi ayağa kalkan İksenya.

Zosime döndü baktı şaşkın şaşkın.

«Yaz dedim sana!» dedi İksenya. Eliyle yazı yazar gibi işaretler yapıyordu. «Yaz, onun işinden uzak durması boşuna değil. Evine bir tutam bile güneş girmiyor. O da öylesine sert ki eğilip bükülmesi olanaksız. Bir asma gibi. Bakarsın serseri bir gülle delip geçer onun yüreğini.»

«Hey,» dedi Alfesi Soselya, «hey, büyücü cadı karılar gibi bu garip sözler de nerden çıktı, bizimle zevklenmek hakkını kim verdi sana?»

«Bir madalya bu,» karşılığını verdi İksenya. «Sizin için bir madalya, bunun farkında değil misiniz?»

«Daha ne istiyorsunuz benden, bir boğa gibi çalışıyorum işte. Ne yani, hayvanlar gibi böğüreyim mi?»

«Belki canın çekiyordur böğürmeyi.»

«Sen bütün bunlara aldırma da yaz dostum. Bir hırsız, koca bir hafta boyunca bizim keçinin memesini kuruttu durdu,» diye bağırdı oturduğu yerden Edemi-

ka Gordaladze.

Matya'yla ikimiz donup kalmıştık.

«Yaygarayı kes bakalım İksenya, ne yani yaygarasız iş göremez misin sen? Benim ihtiyacım ne: süt. Eh buraya gelmeyen tarlaya da gitmiyor. Şimdi söyle bakalım bize lânet yağdırmanın nedeni nedir?»

«Bana bakın biz bu insanların kim olduğunu mutlaka bilmek istiyoruz,» dedi Kişvardi. «Bu bizim hakkımızdır.»

«Benim keçiyi sağanın kim olduğu da beni ilgilendirir,» dedi Edemika öfkeyle. «Herhalde buna söyleyecek sözümüz yok.»

Hepsi onu onayladı; Maka, Mina, Maşiko, Vassasi ve daha bir yığın kimse. Bazıları da karşı çıktı, ortalık karıştı biraz.

Başkan elindeki kalemi çana vurdu uzun uzun, kimse oralı olmayınca bastı yaygarayı.

«Susalım... Susalım.»

Masaya doğru yürüyüp yumruğunu patlattı, masa güm etti.

Ortalık yatışmaya başlamıştı yavaş yavaş.

«Edemika Gordaladze şimdi anlat bakalım bu keçi hangi keçidir?»

«Benim keçi, kendi keçim.»

«Herkes kendi keçisini anlatsın,» dedi arkalardan biri.

«Bak bu doğru işte. İlkin Edemika anlatsın bakalım keçisini, buyur Edemika, söz sende.»

«Burdan konuşsam olmaz mı?»

«Olur elbette. Hadi başla bakalım.»

«Neresinden başlayacağımı bilemiyorum.»

«Kuyruğundan başla, kuyruğundan.»

Ensesini kaşıdı Edemika, ellerine, tırnaklarına baktı, sonra da başını kaldırıp bir süre bakışlarını dikti bana.

Kaçırdım bakışlarımı ondan. Konuşmasına başla-

madan önce başını kaldırdı; yukarılara baktı, sanki bana «bekle görürsün!» der gibiydi.

«Komşular!» diye başladı söze. «Bir keçi keçidir, inek değil.»

«Ne olmadığını değil de ne olduğunu söyle hele,» dedi Bejan.

Kalabalık, ağız dolusu gülüştü.

«Hey Kişvardi, şu manyağa söyle çenesini kapatsın, yoksa onu tuttuğum gibi atacağım dışarı.»

«Hey Bejan, patırtı edersen kendini kapının dışında bulursun ha,» dedi Başkan. «Anlat Edemika.»

Bejan elini ağzına götürdü, sustum işareti yaptı.

«Benim keçiyi hepiniz tanırsınız komşular,» diye devam etti Edemika. «Tek boynuzludur ve art ayağı hafif aksar, ama günde iki litre süt verir.»

«Utanmak yok mu sende,» dedi arkalardan biri. «Sakat bir keçiyi sağmaktan utanmaz mısın?»

«Bacağını ben kırmadım ya. Sütün dersen sağlam keçi sütünden ne farkı var. Günde yalnız iki litre süt verir dedim ya, bir litresi sabah, bir litresi akşam sağılır. Ama şimdi yalnız bir kez süt çıkıyor memesinden. Sabahları sağıyorum onu, akşam eve döndüğünde bakıyorum bir damla bile süt yok memesinde. Doktorun ne dediğini hepiniz biliyorsunuz, bugünlerde diyor bir litre süt, bir litre kan demektir diyor.»

«Edemika başka bir şey daha söylemişti doktor hatırlarsan, bir koroleks* iki koca yumurtadan daha değerli, iki koroleks, bir tavuk sürüsünden daha yararlıdır demişti. Bilmem hatırladın mı,» diye söze karıştı Besaryon.

«Doğru söylememiş mi? Bunu duyar duymaz evimin önüne hemen bir hurma dikmiştim ben de. Bir hurma dikmiş ve koroleks beslemeye başlamıştım. İlâç

* Hurma yiyerek beslenen tavuskuşu türünden bir kümes hayvanı.

için bir tavuk bulamazsınız bende. Koroleks besliyorum ve hiç de şikâyetçi değilim.»

«Bir de bana sor bakalım. Ben bir kilo süt, hiç değilse yarım kilo kan kadar işe yarar diyorum hâlâ.»

«Çık, çık,» dedi biri. «Artıranın ömrü artsın.»

«Kıçımdan uydurmuyorum ya.»

Zosime:

«Haklısın, haklısın ya,» dedi, «keçinin sütünü kim sağıyor olmalı?»

«Keçiden değil,» dedi Edemika. «Keçiden değil de asıl benden sağıp alan kim?» Eğilip bardağı aldı, bir yudum içti sudan, ağzını sildi çabuk çabuk.

«Başka kim var zarara uğrayan?»

«Ben.», «Ben.», «Ben.» Bina, Maka, Maşiko ve Vassasi ayağa kalktı peşpeşe.

«Meleyin bakalım keçi sahipleri, hep birden meee deyin...»

Bejan kumanda veriyor gibiydi sanki. Bir gülmedir aldı milleti.

Edemika kızgınlıkla çıkıştı Kişvardi'ye:

«Bu manyak bize gülüyor da sesini çıkarmıyorsun ha.»

Kişvardi sertçe çıkıştı Bejan'a, Zosime'ye döndü sonra, başıyla bir işaret yaptı ona, «devam et» gibilerden.

«Peki Mina,» dedi Zosime. «Senin keçi kaç litre süt verir?»

«Dört.»

«Maşiko ya seninki?»

«Üç.»

«Make?»

«Benim keçi yüklü, versin versin de bir litre süt versin.»

«Vassasi senin keçi ne veriyor?»

«İki litre.»

«Dört, üç daha yedi; yedi bir daha sekiz; sekiz iki daha on; iki daha on iki, tamam mı?»

«Tamam, tamam,» dedi Kolhoz yazıcısı.

«İkiye böl bakalım?»

«Altı eder.»

«Dur bakalım, hele neden ikiye böldüğünü öğrenelim,» dedi Edemika.

«Canım yarısını sen sağmıyor musun, yarısını da başka biri almıyor mu?»

«Öyle ya, haklısın.»

«Şimdi gelelim işin çözümüne, sorunu hangi açıdan ele almalı ki, bir çözüm yolu bulunsun.»

«Keçinin süt ya da kan verdiği açısından,» dedi Bejan.

«Dırlanmasana,» dedi Kişvardi. «Soruna doğru açıdan bakarsak kimin sağdığını kolayca bulabiliriz.»

Herkes onu alkışladı. «Yaşşa,» «Bravo...» çekti.

«Hepinizin suratı irin gibi sarı,» dedi. «Bu suratlarda işe yarar bir iz yok. Bana sorarsanız insan günde bir kilo süt içer içse içse.»

Gerasime Amca kafasını salladı iki yana.

«Millet,» dedi Saşura. «Millet buraya maval dinlemeye mi geldi? Bilmem kimin keçisini kim sağmışmış da, yok bilmem neymiş de, Allah aşkına biz buraya aptallık dinlemeye mi geldik?» diye sordu Saşura Kvatşantiradze.

Herkes ondan yana dönmüştü. Şaşkındı herkes. Saşura oralı bile olmadı, bir sigara tellendirdi.

Matya kolumu sıktı var gücüyle. Biri bağırdı:

«Kapat Şaşura, kapat bu konuyu.»

«Ölmüşlerine acı hiç değilse.»

«Dostlar onun keçisini sağan Datiko'dur.»

Başını yerden kaldırmadı Saşura, öylece durdu, yalnız önünde duran öteberiyi eliyle uzağa itti.

Datiko'nun adı havayı elektriklendiriverdi birden. Kanım sanki donmuştu damarlarımda, boncuk boncuk terliyordum.

Sonunda Zosime girdi araya:

«Anlamadım,» dedi. «Bu Datiko hangi Datiko?»

«Bildiğin Datiko işte. Bizi rezil rüsva ettiği yetmiyormuş gibi yeni yeni dertler açıyor başımıza. Ormanda gizleniyor, aç bir çakal gibi ordan oraya koşturuyor, keçilerimizin sütünü sağıyor gizlice. Farkında elbette, kendisine ateş püskürdüğümüzü anlamayacak kadar aptal değil ya! Keçilerimizi yakalayıp yakalayıp sağıyor işte. Başka kim yer bu haltı?»

Konuşmasını bitiren Saşura soluk soluğa kalmıştı, derin bir nefes çekti sigarasından.

«Eh suçu attın üstünden Şaşura,» dedi Vassari. «Suçu atıp rahatladın ha?»

«Günahı vebali benim boynuma,» dedi Saşura.

Maşiko başladı mızıldanmaya.

«Kanıyla öder ama,» dedi. «Benim keçimden sağdığı sütün karşılığını kanıyla öder işte. Tencerelerden sıcak mısır ekmeği yürüten de o. Uğursuz!» İki ellerini de yana açmıştı çaresizlikten.

«Onu Bejan görmüştü ilkin,» dedi Maka, «tepeden tırnağa silahlıymış.»

Zosime, Kişvardi'den yana baktı.

«Peki peki,» dedi. «Silahlı olmasına silahlı ama, kime kurşun sıktı şimdiye kadar? Ne zararı var silahlı olmasının?»

«Uyan uyan, bugün gözü ekmeğimizde, ağzımızdan lokmamızı çalıyor. Yarın malımıza kasteder, öbür gün de canımıza. Anladın mı?»

Mina çevresine bakınıyor, herkesin kendisine katılmasını istediğini açıklıyordu bakışlarıyla.

«Haklısın,» dedi Saşura. «Haklısın.»

«Eh başımızdaki erkeğin ortaya çıkması gerek,» dedi Gerasime. «Meydan erkeklerin artık.»

Ayağa kalkmıştı, kızgınlıktan sesi boğuluyordu.

«Kişvardi, haydi bakalım, başımızdaki erkek sensin işte. Erkeklik yanıtlamayı gerektirir.»

«Sıçan deliğine girse gene bulacağız onu, dağ

bayır aklımıza gelen her yerde arıyoruz onu.»

Kişvardi, herkesi kendisine inandırmaya çalışıyordu.

«Hiç de iyi aramıyorsunuz dostum,» dedi Saşura. O da ayağa fırlamıştı kızgınlıkla. «Hey Badrya sen ne diyorsun bu işe, eski dost düşman olmaz, sen ne dersin bakalım?»

Badrya bir yerlere tutunup ayağa kalktı.

«Dinle Saşura Kvatşantiradze, benim kuru söze karnım tok, öğüt de istemem. Kişvardi ne diyor, arıyoruz diyor, eh demek ki arıyoruz işte. Ne yani, bir serseri iyice gizlenip ele geçmiyorsa bana ne yani; iyi kaçan tilkiyi yakalamak zordur.»

«Peki, pat diye çıksa karşıma, rastlantı bu ya; korkmaz mısın yani?»

«Kim o mırıldanıp duran? Kimse ayağa kalksın da görelim,» dedi Badrya.

Bir ölü sessizlik uzadı gitti sınıfta.

«Kim söylediyse ayağa kalksın diyorum. Erkekse, biraz şerefli biriyse kalksın da görelim. Kafasını patlatırım ben de.»

İncecik bir ses karşılık verdi:

«Komşular sakin olun, iş başa düştü çaresiz. Keçilerimizi sağanın kim olduğunu söylemek istiyorum,» dedi Edemika.

Ayağa kalkmıştı.

«Konuş Edemika konuş.»

«Ah komşular, çok sevip saydığım birinin incinmeyeceğini bilsem bir an bile gizlemeden söylerdim gerçeği.»

Keto Halamdan yana baktı. Edemika, hiç konuşmadan öylece baktı.

«Anlat,» dedi halam. «Anlat Edemika.» Sesi duygulu ama kararlıydı.

«Seni ne çok severim bilirsin Keto. Sever ve sayarım seni Keto,» dedi; kesik kesik konuşuyordu. «Ama

Keto... Ama sussam... Senin oğlan için kötü olacak.»

Tıs yoktu koca sınıfta, millet dönüp bana bakıyordu. Sonra birden başladı gürültü, hep bir ağızdan konuşuyorlardı:

«Çıldırdın mı Edemika! Aklını başına topla.»

«Kuyruklu yalan diye buna derler işte.»

«Ne yazık ki o sağdı keçiyi. Hem biri daha vardı yanında, bir karaltı, bir gölge.»

«Edemika kır kazığını da otur aşağı yoksa şaplağı yersin kellene ha.»

«Kargalar güler bu senin söylediğine.»

Halam karşıladı bu çıkışları.

«Dostlarım,» dedi. «Susalım ve Edemika'yı dinleyelim, bütün bildiklerini söylesin hele.»

«Bildiğim bir şey yok canım. Hepsi bu kadar, bir sabah, Sosoya ile karşılaştım, yanında Matya vardı.» Bir baş hareketiyle Matya'yı gösterdi. Matya hiç aldırış etmeden duruyordu yanımda, oralı bile olmadı. «Kendilerine süt gerekliymiş, Sosoya söyledi, süt istedi benden. Ben de ona savaşta sütün kan yerine geçtiğini, değerli olduğunu anlattım. Akşamleyin de keçim memesi bomboş olarak döndü eve. Üstelik bu kepazelik bütün bir hafta boyunca sürüp gitti. Söyleyin bakalım hanımlar siz olsanız ne düşünürdünüz benim yerimde?»

Hanımlardan ses veren olmadı.

«Kuyruklu yalan,» dedi Bejan. «Hem de en kocamanından kuyruklu yalan.» Yerlerde yuvarlanıyor, taklalar atıyor, bin şaklabanlık yapıyordu. Kahkahalarla gülüyordu. «Buna iftira derler Edemika, kara çalmak derler. Nerden çıkardın bakalım Sosoya ile Matya'nın birer hırsız olduğunu. Sevgili keçinizi... Bendeniz sağdım, bendeniz.»

«Bu deli saçmalarını da yazacak mıyım?» diye sordu Zosime.

Başkan karşılık vermedi, Bejan sürdürdü konuş-

masını:

«Doğrusu keçileriniz arasında hiçbir ayrım gözetmedim? Hepsini sağdım bir güzel. Eh Kolhozda da çalışmıyorum nasıl olsa, bana iş gösteren yok. Siz ne diyorsunuz boyuna, çalışmayana ekmek yok, çalışmayana ekmek yok. Eh keçileriniz de kolhozda çalışmıyor nasıl olsa, benim gibi. Çalışmıyorlar ama, onlar da tıkınıyorlar bütün gün; benim gibi. Otları yiyip bitiriyorlar. Ben de onları yakaladım dayadım ağzımı memeciklerine bir güzel emdim onları. Eh öyle güzel oluyor ki...»

Parmağını ağzına sokmuş zevkle emiyordu.

«Bejan,» dedi Halam, «bitti mi söyleyeceklerin?»

«Evet Keto. Kabahatin hepsi bende. Böyle olmasını istiyorum.»

«Otur öyleyse yerine.»

Bejan kafasını hoşnutça salladı iki yana, Matya'yla benim arama gelip oturdu, ikimize de göz kırptı.

Keto Hala ayağa kalktı o sıra.

«Bağışlayın komşular beni,» dedi. Sesi iyice derinden çıkıyordu.

«Asıl suçun büyüğü bende. Onları ben yolladım süt bulmaya. Her Allahın günü bir bakraç süt getirdiler: bana da komşular yolladı dediler. Bir kez olsun aklıma gelmedi doğru söyleyip söylemediklerini yoklamak. Bir kez olsun düşünmedim. Süte çok ihtiyacımız vardı. Bejan bir asker bulmuştu, yaralı bir asker, bizim eve getirmişti onu. Bir deri bir kemik kalmış zavallı, açlıktan. Ölümle cebelleşti durdu. Sizin sütleriniz ona yeniden can verdi, sağlık verdi. Paçayı kurtarmış sayılır. Ne olur bağışlayın beni. İnanın iyi günlerde bütün sütlerinizi geri vereceğim, sözüm söz.»

Edemika mırıldanmaya başladı birden:

«Sosoya beğendin mi yaptığını. Hem namuslu yurttaşların önünde rezil oldum. Ah ah bütün kabahat sende Sosoya.»

Yerimden kalktım, herkes sustu yeniden.

«Gel bakalım Sosoya Mamaladze, gel ve her şeyi anlat bize.»

Kişvardi bana kürsüyü gösteriyordu.

«Nasıl olsa kötülük yapmadığını biliyoruz, sana güvenimiz var hepimizin.»

Kürsüye doğru yürüdüm.

«Kişvardi Amca... Sevgili Edemika Amca... Matya'yla ben? Biz ikimiz... Annemin ölüsü üzerine yemin ederim, bir damla bile içmedik o sütlerden. Bir damla bile...»

Boğazıma bir şey tıkanıverdi birden. Kalakaldım. Herkesi, her şeyi çatal görür oldum. Ne bir el uzatan oldu bana, ne boynuma sarılan.

Kapıya kocaman sert bir şey atıldı birden. Pat etti. Kapının kanadı gümbürtüyle açıldı ve Postacı Kotia girdi içeri, kocaman askılı çantasıyla. Güçlükle ayakta duruyordu, sendeliyor, bir sağa bir sola gidip geliyordu durmadan. Zor zahmet sokuldu masanın yanına kadar. Ellerini kavuşturdu birbirine, birbirine kenetledi ellerini, koca bacaklarını iki yana açtı, durgun kaldı masanın yanında, yüzü kalabalığa dönük.

«Gözlerime bakın,» dedi. «Gözlerime bakın, dayanabiliyor musunuz bakışlarıma?» Dili zor dönüyordu.

Gerasime Amca selamladı onu:

«Akşamın hayrolsun Koti.»

«Senin de.» Çevresine bakınıyor, Kişvardi'yi arıyordu. «Başkan nerde başkan?»

«Burdayım Koti, ne o tanımadın mı yoksa beni?»

Kotia kendisine karşılık veren Kişvardi'nin omzuna uzattı ellerini.

«Demek sensin Kişvardi ha. Eh işte şimdi tanıdım seni? Beni postacı yapan sendin değil mi?»

İçtenlikle gülümsedi Kişvardi: «Bendim ya.»

«Toplantıyı açardın öyle olsa, hiç beklemez açardın toplantıyı.»

«Toplantı açılalı çok oldu Kotia.»

«Ne yani bir de lâf mı yetiştiriyorsun üstüne üstlük?»

İksenya sabırsızlandı:

«Başından aşağı bir kova soğuk su dökün tamamdır işi! Küp gibi maşallah, kimbilir nerde içirmişler onu böyle. Zavallı Koti.»

«Öyleyse bana söz hakkı ver de konuşayım,» dedi Kotia.

«Toplantı kapandı,» dedi Kişvardi.

«Bir tost* getirin bana, sizi koca reziller.»

Kotia yeniden kalabalığa dönmüştü.

«Kişvardi haydi bir bardak şarap ver ona, baksana tost istiyor senden!»

«Bir de onu dinleyelim,» dedi Bejan.

«Güzel konuş ama.» Kişvardi elini kaldırdı, teşekkür etti. Kotia önünde eğildi yerlere kadar.

«De bakalım,» dedi, «savaşa kim başladı?» Bakındı. «Size soruyorum, savaşa kim başladı ilkin?»

«Ne yani, yoksa bizi mi suçlayacaksın Kotia, herkes bilir ki savaşı başlatan Hitler'dir.»

«Yalan, kuyruklu yalan. Savaşa başlayan Hitler değildir.»

«Göbels'dir öyleyse.»

«Hayır, hayır...»

«Öyleyse Bejan'dır bu işi başımıza açan.»

«Ben açtım savaşı ben. Sizi Allahsızlar sizi.» Ağız dolusu sövüp saydı ardından. Başını salladı iki yana, kederden ağlayacaktı nerdeyse.

«Ha, ha... Demek ki sen Hitler'sin öyleyse?»

«Biz halkız halk. Hem de hapı yutmuşuz. Hükümetten yarar yok? Hitler aramızda, Suşevi'de oturuyor. Postacılık yapıyor, postacılık... Kişvardi ata-

* Boynuzdan yapılan şarap kabı. Gürcü halk töreleri arasında önemli yeri olan içki töresinin simgesi.

mış onu postacılığa.» Bağırıyor, tepiniyordu. Bejan yavan yavan güldü onun haline.

Sonra bütün salona bulaştı kahkahaları, herkes gülüyordu. Kotia kahkahaların sonu alınana kadar bekledi:

«Evet komşular, evet. Savaşı başlatan benim.»

«Daha uygun bir suç bul kendine, vallahi ipe çekerler adamı,» dedi Edemika. «Pişman olursun.»

«Hey Keserya Soselya, eğer burdaysan ayağa kalk bakalım.»

Gözleriyle salonu taradı Kotia.

«Buradayım, buradayım,» dedi Kesarya. «Buradayım ama ne olur acı bir haber verme bana.»

Ayağa kalktı. «Dayanılır gibi değil. Yaşamak bile istemiyorum.»

Kesarya'nın beti benzi atmıştı, kül gibiydi.

«Söyle bakalım Kesarya savaşın gerçekten başladığını kimden öğrendin ilkin? Geçen gün kim söyledi sana bunu, kim getirdi savaşın haberini sana?»

«Bunda ne var ki Kotia, herkes, herhangi biri söyleyebilir bütün bunları.»

«Otur Kesarya, otur. Luka Potshişvili hele sen söyle bakalım. Oğlunun ölüm haberini kimden aldın, evinin huzurunu kaçıran kim oldu? Konuşsana geberesice: Seni koca düzenbaz seni. Hey Evgeni, yaslarla dolu o mektubu evine getiren kimdi?» Kotia'nın sesi titriyordu. Kimse oynamıyordu yerinden, çıt yoktu. Yüreğimin üzerinde bir ağırlık, kocaman bir taş vardı sanki. Elimi bastırdım yüreğime. Boş elimle de haykırmak isteğiyle yanıp tutuşan ağzımı kapadım. Herkes, bütün kalabalık aynı duyguyla doluydu, bunu anlıyordum.

«Neden gözlerinizde kanlı yaşlarla göreyim sizi hep?» diye sordu Kotia. «Niçin bol ispirtolu şnaps* kadehlerini boşaltayım peşpeşe. Niçin yaşıyorum komşular, niçin? Avuntu bulmak için gelir misiniz bana?

Postacı olmak istemiyorum. Allah belâm versin Kişvardi, sende hiç Allah korkusu yok mu? Al bakalım bu işi kendi sırtına, bütün bu haberleri sen taşı bakalım. Sen ki bir Tanrısın, her şeye gücün yeter, bu elemli dünyayı sen yarattın, al da bağrına bas şimdi onu? Ne halt etmeye bütün günahları benden geçiriyorsun ha, ne halt etmeye?»

Omuzundan askısını aşırıp çantasını çıkardı, yukarı, tavana kadar kaldırdı çantayı.

«Hey ulu Tanrım,» dedi. «Hey koca Tanrı, beni duyuyor musun? Niye susuyorsun, hadi konuş!»

Çantayı fırlatıp attı masanın üstüne. Öyle büyük bir kızgınlıkla fırlatmıştı ki, çantanın içinde ne var ne yok dört bir yana saçılıverdi. Gazeteler, dergiler, mektuplar oraya buraya saçıldı. En altta bir mektup, üstündeki adres makineyle yazılmış bir mektup vardı. Kotia o mektuba baktı, bütün köy halkının vebadan kaçar gibi korkuyla, sakınarak baktığı o mektuba takılı kaldı bakışları. Masanın üstüne doğru yıkıldı ardından, yere düştü.

Bir acı yığınıydı. Parçalanan umutların yığını. Hıçkırıkların...

Daha güneş doğmamıştı, yaralı, balkonda oturuyordu, elinde ayna vardı; çenesini sabunluyordu. Tıraş olmak istediğini anladım, hemen aranmaya koyuldum, eskiden balkon direğinde asılı duran bir ustura kayışımız vardı. Halam köşede sökük dikmekle uğraşıyordu, benim eski bir pantolonumu onarıyordu, beyaz iplikle. O sıralar yalnız beyaz iplik bulabiliyorduk da...

«Günaydın Keto.»

* Bir içki türü.

Döndüm baktım, Mina çitin kenarında dikilmiş duruyor.

«Günaydın Mina.»

«Demek bu konuğunuz ha? Selâm sana babalık, sana da günaydın. Umarım keyfin yerindedir ha?»

Sıkılgan sıkılgan gülümsüyordu yaralı, Mina'ya bakıp, iyice sıkılmıştı. Bana döndü, yardıma çağırırcasına baktı yüzüme.

«Sevimli biri,» dedi Mina. «Sempatik bir herif doğrusu. Ama ağzını açtığı yok ha?»

Mina, halama gülerek söylüyordu bunu. Elindeki sepetten bir şişe çekip çıkardı, ağzına kadar süt doluydu şişe.

«Kusura bakmazsın ya Keto,» dedi, «az veren candan, çok veren maldan. Ancak bu kadar ayırabildim.» Şişeyi usulca bıraktı merdivene. Halam ona teşekkür bile edemedi, Mina bir gölge gibi çekilip gitti göz açıp kapayana kadar.

Mina'nın hemen ardından Edemika'mn torunu göründü, Roman, bir deli fişek gibi daldı bahçe kapısından. Boynunda çantası asılıydı.

«Günaydın Keto Teyze.»

Bağırarak konuşuyordu:

«Bak ne getirdim. Büyükbabam yolladı bunu, dedi ki, o askere içirsin bunu dedi.» Sözünü tamamlamadan sütle dolu küçük bir şişeyi —bebekliğinde mamasını emdiği biberon şişesi olmalı— bıraktı merdivene. O da bir cin gibi sırra kadem bastı hemen.

Anatoli, sabunlu yüzüyle ağzı şaşkınlıktan bir karış açılmış, kendisini arka arkaya selâmlamaya gelen ve anlaşılmaz dostça mırıltılarla yüzüne gülümseyen bu insanları süzüyordu, savaşta bir çarpışma anını süzer gibi, şaşkınca.

Biraz süt getirip bırakıyor, sevimli sevimli gülerek çekiliyorlardı hepsi de.

En son gelen Bejan oldu. Eskiden tanıdığı tek in-

san oydu Anatoli'nin, sabah ziyaretçileri arasında.

«Keto,» dedi, «bu kadar sütten peynir yapsan olur ha!»

Köyde herkes yaralıya «Sosoya'nın Rusu» diyordu. Yalnız halam, ben ve Matya, adıyla çağırıyorduk onu. Güzel bir soyadı vardı: Anatoli, küçük adı da fena değildi ya: Romanof.

Romanof Anatoli, aşağı yukarı beş ay var hastanede yatıyordu. Maşaradze Askerî Hastanesinde. Doktorların başının etini yiyordu bütün gün, kendisini bir an önce taburcu etmeleri için yalvarıyordu onlara. Ama olacak şey değildi bu isteğini yerine getirmek, yarası kötüydü. Üstelik kötü kötü de öksürüyordu durmadan. Akşamları ateşi çıkıyor, ama o bir yolunu bulup dereceyi silkeliyor, hemşireyi kandırmaya çalışıyordu. Doktorların vizitesi yaklaştı mı hemen toparlanıyor, onlara olduğundan daha iyi görünmek için kendini zorluyordu.

Maşaradze istasyonuna trenler boyuna yaralı taşıyordu. Yaralılarla dolu trenlerin biri gidiyor, biri geliyordu. Askerî hastanede boş yatak kalmayınca sıra okula gelmişti, koridorlar, yerler yaralı doluydu hep. Balık istifi yatıyordu yaralılar. Artık onlara yardım edecek güçleri kalmayınca taburcu ediyorlardı.

Günün birinde Anatoli eşyalarını toparladı, ama hastanedeki bir yetkili ona: «Cephede işe yaramayacağını» söyledi. Nerdeyse taşlara vuracaktı kafasını bu haberi öğrenince. Asker toplanan bir yerin, Sadşavoşa'nın yolunu tuttu, oradan bir birliğe yollanacağını sanıyordu. Bejan'ın kendisini bulduğu çalıların üzerine çaresiz atmıştı kendini.

Bir sabah kendisini oldukça iyi hissedince giysilerini toplamaya başladı. Halam gömleklerini yıkamış, yamamış, pantolonunu iyice onarmıştı. Hepsini getirip ona verdi. Ben de su getirdim ona, yıkanması için, havlu verdim, tarak verdim. Yıkanıp giyindi, sonra

beni kucakladı, yanağımı okşadı, alnımdan öptü uzun uzun. O zaman aklından geçenleri anladım birden. Bir koşu sundurmaya çıktım, halama seslendim:

«Hala, baksana, buraya gelsene Hala.»

Halam, telâşımdan ürkmüş, koşarak gelmişti ahırdan.

«Ne var, ne oldu?»

«O, gidiyor.»

«Kim gidiyor?»

«Anatoli, hazırlanıyor, gitmek için.»

«Nereye gidecekmiş?» diye sordu Halam, başını kaldırıp yukarı baktı.

Anatoli giyinmiş kuşanmış, saçlarını taramış, hazırlanmıştı. Kapı eşiğinde duruyordu. Utanarak bakıyordu yüzümüze, garip bir gülümsemeyle utanarak bakıyordu. Keto Hala bir solukta çıktı sundurmanın merdivenini, Anatoli'nin önünde durdu.

«Sevgili bacım, çok iyiyim, inanın çok iyiyim. Artık tek başıma yola koyulabilirim. Hepinize gönül borcum büyüktür. Hele size Keto, bana yaptıklarınızı, yardımlarınızı, iyiliklerinizi asla unutmayacağım. Çok büyük işler açtım başınıza, büyük üzüntü verdim size, özür dilerim bütün bunlar için, beni bağışlayın. Allahaısmarladık.»

Halama uzattı elini. Bir ona baktım, bir Halama. İkisi de hiç kıpırdanmadan öylece durdular bir zaman. Neden sonra benden yana dönüp:

«Gel,» dedi, «gel Sosoya, sen de yanımda ol.»

Merdiveni indi, avluyu geçti, ağır ağır yürüyerek. Halamla ikimiz yerimizden kıpırdanmadan duruyorduk. Kapının yanına vardığında, aceleyle tutundu parmaklıklara, bizden yana dönüp baktı. Yüzünü bir şükran duygusu aydınlatıyordu. Bakışları bulandı, üzüntünün gölgeleri belirdi bakışlarında. Olduğu yere çöküp oturdu.

Koştuk yanına vardık.

«Daha kuvvetini toparlamadın da,» dedi Keto Hala. «Bana sorarsan dön eve derim. Biz ne yersek sen de onu yersin, nasıl olsa kimsenin doyduğu yok. Bir ay, iki ay kalabilirsin daha.»

Susuyordu Anatoli, başı önde öylece duruyordu, suskun. Halam benim elimden tuttu, eve döndük. Sundurmada dikilip Anatoli'yi gözledim, eski yerinde duruyordu hâlâ.

Yerinden kalkıp eve dönünceye kadar uzun bir süre daha bekledi orada.

Bir gün Halamla okuldan eve döndüğümüzde evi değişmiş bulduk. Ortalık süpürülmüş, kırık parmaklıklar onarılmış, asma yeni bir hereğe âlınmış, desteklenmişti. Anatoli sundurmada uzanmış yatıyordu. Bunca iş onu yormuş olmalıydı.

Yavaş yavaş alıştı köye. Sokak aralarında dolanmaya başladı ilkin, herkes ilgilendiriyordu onu. Benden hangi evin erkeği var, hangi evin erkeği yok sorup öğreniyordu. Erkeği olmayan evlerin hemen her işinde yardıma koşuyordu.

«Sosoya,» diye bana sorarlardı kadınlar, «bütün bunlara karşılık biz o adama ne yapabiliriz?» derlerdi. «Para versek alır mı?»

«Hayır canım hayır,» derdim. «Biraz kafadan çatlaktır o, bakarsın kırar seni para vermeye kalkarsan.» Kadınları böylece idare ediyordum. Anatoli onlara şükranla bakıyordu hep.

Kadınların sözlerini anlatırdım Anatoli'ye. Başını kısar tatlı tatlı gülerdi hallerine. Birbirimizden ayrılmıyorduk. Ben onun çevirmenliğini yapıyordum. Suskun bir adamdı, pek konuşmazdı. Köylü aklına gelen her şeyi sorardı ona, bunalırdı sorulardan. «Ordan» gelmiş, cepheden gelmiş ilk insandı bizim gözümüzde, cepheden gelmiş tek insan.

Kadınlar, yaşlılar bırakmazlardı önlerinden geçip gitsin. Ona cepheyi sorarlardı, bizim zavallıları, Hitler'i, savaşı, dünyayı, her şeyi sorarlardı. Anatoli anlatırdı onlara, gözünün önünde savaş anıları canlanırdı konuşurken, savaştığı, yaralandığı anlar canlanırdı bir bir. Anlattıkları hiç de yabancı değildi bizimkiler için, gazetelerden öğreniyorlardı, radyodan öğreniyorlardı nasılsa. Yine de sanki yeni, duyulmadık bir olaymış gibi merakla, içtenlikle dinliyorlardı. Anatoli'yle ilk gezmeye çıktığımız gün çocuklar takıldı peşimize, bir yığın çocuk.

«Sosoya o bir kahraman mı?»

«Ne sandındı, elbette bir kahramandır o.»

«Çok faşistle karşılaşmış mı?»

«Bir milyon faşist görmüş, bir milyon.»

«Abov...»

«Ne yani, sen onunla Rusça mı konuşuyorsun şimdi? Yoksa bizi uyutuyor musun Rusça konuşuyorum diye?»

«Sizi uyutuyorum,» diyor, alay ediyordum onlarla.

«Kimbilir nasıl ateş ediyordur, deli gibi?»

«Uçan kuşu bile vuruyor, uçan kuşu bile.»

«Ardıç kuşunu da vurabilir mi uçarken?»

«Hem de yirmi adım öteden.»

«Peki bir yüzüğün ortasından geçirebilir mi kurşununu?»

«Uf, hem de ne gibi.»

«Peki ya karşıdan atılan bir bombayı havada vurabilir mi?»

«Vuramaz olur mu hiç.»

«Müthiş adam desene. çok müthiş bir adam ha?»

Anatoli, Luka Potshişvili'nin evinin sundurmasındaki kara tahtayı gördüğünde şaşırıp kaldı. Tunç bir çerçeve içinde asılı duran kara tahtayı gösterip sordu bana:

«Ne anlama geliyor bu, Sosoya?»

«Luka'nın oğlu cephede öldü de.»

«Oraya yazmanın ne gereği vardı, kara tahtaya?»

«Kukura'nın yasını tutuyoruz köycek. İlk ölümüz o.»

Sustu Anatoli, ağzını açıp bir söz daha etmedi. Yürümeye başladı önüm sıra. Üstünde yas tahtası bulunan her evin önünde duralıyordu. Kara tahtaya, harflerin dizilişine, renklerin alışılmamış güzelliğine dalıyor, hiç ama hiçbir şey söylemiyor; susuyor, saygıyla bakıyordu. Akşam eve oldukça geç döndük. Yemeğe oturduğumuzda halam sordu:

«Bütün gün ne yaptınız bakalım, nerelerde dolandınız?»

«Köyü gezdik.»

«Beğendin mi köyümüzü Anatoli?»

«Hayır.»

Halam bana dönüp sordu:

«Onu nerelere götürdün ki?»

«Hiç. Yalnız yas tahtalarını gördü, bir iki tanesini, onları okudu da,» dedim.

BALIKÇILIK

Supsa vadisini soğuklar bastırıp ağaçlar yaprağını dökmeye başlayınca balıklar da uykularına çekilirler. Bütün balıklar Supsa ırmağının derinliklerindeki kayaların arasında, balçığın, çamurun içinde eşelenir dururlar. Ilık, bulanık sulara bırakırlar yumurtalarını. Mart gelene kadar birbirlerine sokulmuş halde pineklerler.

Balıkların bu alışkanlıklarını —sazanlar ve alabalıklardı bunlar— hemen bütün köy çocukları bilir. Balıkları görseler ne balığı olduklarını çıkaramazlar, belki balık olduklarını bile anlayamazlar, ama balıkların nerelerde uyuklayıp durduğunu bilirler yine de.

Buraya Napizova derler. Napizova'da kıyı baştanbaşa yosunlu sarp kayalarla kaplıdır. Bütün çocuklar yaz boyunca sabahtan akşama kadar Napizova kayalıklarından ayrılmaz, güneş batana değin oynarlar orda.

Supsa ırmağının kıyısında sıralanmış bu koca kayalardan ırmağın girdaplarına atlardık tepeüstü. Yüzme mevsiminin sonunda olurdu bu, balık avlama mevsimi başlamadan.

Yine böyle bir gündü, kayaların hemen yanında suyun içine uzanmıştım boylu boyunca. Su soğuktu, dişlerim birbirine vuruyordu soğuktan, içim ürperiyordu. Bir elimle kayaları yakalamış, öteki kolumu omuz hizama kadar bir yarıktan içeri sokmuştum. Matya kıyıda bekliyordu beni, Anatoli ve Bejan'la birlikte kıyıda duruyorlardı.

Matya kayalardan birinin üstüne oturmuştu, Bejan balıkları gösteriyordu bana, Anatoli ateş yakmaya çalışıyordu.

«Sosoya, baksana şuralarda bir şeyler var galiba,» diye bağırdı Bejan. «Nah bak şurda.»

Gösterdiği yere bakındım.

«Dur dur,» dedim, «ürkütme de kaçmasınlar. Alabalık mı onlar, yoksa sazan mı?»

«Alabalık.»

«Sakallarından yakala kerataları, sonra da karınlarını okşayacaksın, bak nasıl uysallaşacaklar. Hadi bakalım donacaksın, hemen çıkmaya bak sudan, mosmor olmuşsun soğuktan.»

«Bi dakka Bejan, bi dakka.»

«Sürüyle var ha Sosoya, sürüyle balık ha?»

«Hem de nasıl.»

«Bize yeter mi dersin. Dört kişiyiz ha, dörde böleceğimizi aklından çıkarma hiç.»

Yine bakındım.

«Eskilere benzemiyor. Nah serçe parmağım kadar olanları geldi elime, aşağı yukarı hepsi aynı boyda olmalı.»

Bir balık yakaladım, kocaman bir alabalık. İnce bileğim kadar kalın gövdesi. Karnını okşadım hemen, sanki balık değil de bir domuz yavrusu, hemen yılıştı, yan yattı, kolayca çekip çıkardım galsamalarını. Öteki balığı yakalamak için başını kıstırdım dişlerimin arasına.

Bejan sevincinden oynuyordu kıyıda. Çocuk gibi

seviniyor, yerinde duramıyordu. Balık debeleniyor, kuyruğuyla yüzüme vuruyordu gelişigüzel. Canım yanıyordu ama yine de onu bırakmıyordum.

Yarıktan içeri soktum kolumu yeniden, yeni bir balık daha yakaladım. Daha sürüyle balık vardı yarıkta, en azından üç dört tane daha ele geçirebilirdim. Ama ben onları seçene kadar burunlarıyla kumları eşeliyor, usta bir hırsız gibi kendilerine yol açıyor, yeni bir kovuğa saklanıveriyorlardı. Kıyıya çıktım sonunda. Matya iki eliyle kocaman bir balığı yakalamış, balık kuyruğuyla boşluğu döverken Matya onu kulağına doğru yaklaştırıp galsamalarının, nefes alıp verişinin hırıltısını dinlemeye çalışıyordu.

«Matya neler söylüyor o balık sana?» diye sordu Bejan.

«Ne olur özgür bırak beni diyor.»

«Onun ağzını açıp nasıl yalvardığını görseydin, sen bu günahı göze alamazdın ya,» karşılığını verdi Bejan.

Matya sustu, hiç konuşmadı, sonra birden sudan yana döndü, dur demeye kalmadan elindeki koca balığı fırlatıp attı suya.

«Çıldırdın mı sen?» Bağırarak ona doğru atılmamın bir yararı yoktu aslında. Matya umutsuz çırpınışıma hiç aldırış etmeden gülümsüyordu.

«Ne yani,» dedim, «niye gülüyorsun öyle? Tabii sen değilsin buz gibi suyun içine yatıp bir saat balık arayan.»

«Ateşe sokulsana,» dedi Anatoli!

Ateşin bulunduğu yere yöneldim, Katya da geldi peşim sıra ateşin başına, yanıma oturdu.

«Üşüdün mü?» diye sordu, sıcacık elini ıslak sırtıma koydu.

«Gel de üşüme bakalım,» dedim.

Soğuk bir sesle karşılık vermiştim ona. Ateşe sokuldum biraz daha. Matya'ya döndüm baktım. Çenem

titriyordu, hasta bir çocuk gibi. Biraz önce sırtıma koyduğu eli ıslanmıştı, eteğine siliyordu elini.

«Matya,» dedim, «Matya, omuzlarımı ovar mısın biraz. Ellerin sıcacıktır senin, iyi gelir.»

Sevinçle gülümsedi Matya, yüzü aydınlandı, yumuşak, sıcak ellerini enseme koydu, özenli bir biçimde aşağı yukarı gide gele omuzlarımı ovdu. Korkunç bir ürpermenin bütün gövdemi dolaştığını duydum. «Bu kadarı yeter,» dedi ıslak ellerini kuruladı koltuklarının altına sokup.

«Biraz daha yukarı çıksana.»

Döndüm baktım, onu öpmek arzusuyla yanıp tutuşuyordum. Eğildim, iki elimle kavradım yanaklarından, dudaklarından öptüm onu. Matya eliyle siliverdi öptüğüm yeri; utancından kıpkırmızı olmuştu.

«Demek barıştınız ha,» dedi Bejan. «Çok şükür Tanrıya, hadi artık bölüşelim balıkları.»

«Bu senin Bejan,» dedim. Kocaman bir balığı uzattım ona.

«Olmaz,» dedi Bejan, «olmaz, ilkin bütün balıkları dörde bölmeli, sonra herkese payı verilir. Kimseden daha çok şey almak istemem.»

«Hiç gereği yok,» dedim. «Hem boşuna üzülme, sana kimseden daha çok verecek değilim.»

«Koca aptal,» dedi. «Benim midem seninkinin iki katı vardır. Eskisi gibi bölmeye baksan iyi olur.»

«Açıkgöze de bakındı,» dedi Matya. «Maşallah.»

«Sen sus bakalım. Sana söz düşmez burada anladın mı? Sen aldattın hepimizi. Niye attın balığı suya?»

Bejan beni kucakladı, başını salladı iki yana.

«Bu Matya'nın,» dedim, «bu benim için, bu Anatoli için.»

«Demek bütün yaptıklarına karşı ona yine balık veriyorsun ha?» dedi. Matya'nın balığına baktı üzgün üzgün.

«Kes bakalım Bejan, yoksa verdiğimi geri alırım, görürsün.»

«Bu Bejan'ın, bu Matya'nın, bu benim, bu Anatoli'nin...» Yeniden aynı dağıtımı yaptım. «Bu Bejan'ın, bu Matya'nın, bu benim, bu Anatoli'nin.»

Bejan birden patladı, bağırarak:

«Kandırıyorsun ama sen bizi!»

«O da nereden çıktı?»

«Sosoya'nın Rus'una niye balık veriyorsun?»

Şaştım:

«Neden vermiyecekmişim?»

«Sosoya ister darıl ister kız, ben aklımı peynir ekmekle yemedim ya. Bu kızı anlıyorum, onun evi ayrı, barkı ayrı. Ben desen tek başıma yaşıyorum... Ama senin Rus'a gelince sıra, işler çatallaşıyor.»

«Hiç bile çatallaşmaz.»

«O senin yanında oturmuyor mu?»

«Oturuyor ama bunun ne ilgisi var yani?»

«Demem şu ki, size bir parça yeter. Öyle olması gerek, madem ki aynı ev adına bölüşmeye giriyorsunuz?»

«Anladımsa arap olayım Bejan.»

«İyi düşünsene, sizin yanınızda barınmıyor mu o?»

«Ne yani, bizim yanımızda yaşıyor diye acından mı ölecek adam!»

Bejan kara düşüncelere daldı birden, ensesini kaşıdı uzun uzun, sonra bastı kahkahayı.

«E vallahi çok iyi,» dedi, «hiç aklıma gelmemişti bu.»

Anatoli, Bejan'ın söylediklerinden bir tek sözcüğü bile anlamadan öylece bakıyor, ama huzursuzluğunu kavrıyordu yine de, hoşnutça gülümsüyordu onu dinlerken.

«Verme, verme!» dedi Bejan. Bir balığı kapmaya çalıştı. Matya hemen tersledi onu:

«Ayıp Bejan ayıp, utanmıyor musun?»

«Hay Allah, gerçekten ayıp, çok ayıp.» Bejan kolunu Anatoli'nin boynuna doladı, balığını verdi geri. «Soso'nun Rus'u şakaydı,» dedi. «Vallahi şakaydı. Bu balık senin al, al. Ama bizim bir atasözümüz var, onu da öğren: Kim balık isterse ayağını suya sokmayı göze almalı.» Bejan bitirmişti sözlerini. Sanki bütün söylediklerini anlamıştı Anatoli, yüzüne bakıp bıyıkaltından güldü Bejan.

«Bu Bejan'ın, bu Matya'nın, bu benim, bu Anatoli'nin,» diyerek gerçekten dürüst bir biçimde bölüştürmeyi sürdürüyordum balıkları. Birden kocaman bir gölge düşüverdi önüme.

«Günaydın.»

Hep birden başlarımızı kaldırıp şaşkınlıkla fırladık yerimizden. Yerden bitmiş gibi dikilmiş duruyordu kayaların üstünde bir adam, elinde tabancası, omzunda tüfeği.

Datiko'ydu bu.

«Günaydın dedim,» dedi, ikiledi: «Günaydın.»

Taştan atlayıp yanımıza kadar geldi.

«Günaydın komutan.»

Bejan ıslak ellerini pantolonunda kurulayıp uzattı Datiko'ya. Datiko aldırmadı. Benden yana baktı.

«Ulan,» dedi, «beni selâmlamıyor musun?»

«Gün...» diyebildim duyulur duyulmaz, balığı telin üzerine sıralamaya devam ettim.

«Ya siz küçük hanım?»

Matya'yı yakaladı.

«Kimsiniz?» dedi Matya. «Kimsiniz, ben sizi tanımıyorum ki!» Kaşlarını çatmıştı Matya.

Datiko:

«Geçen gece çok iyi tanıdıydın oysa,» dedi. Sustu kaldı bir süre, birden hatırlamış gibi: «Bu da kim?» dedi.

«Ne yani, sen onu tanımıyorsun demek,» dedi Bejan. «O Soso'nun Rus'udur.»

«Bir Rus ha?»

«Evet bir Rus, gerçek bir Rus,» dedi Bejan.

Anatoli şaşkın şaşkın bakıyordu Datiko'ya.

«Burda balık tutmak yasak mı yoksa Sosoya,» diye sordu bana.

Anlaşılan Datiko'nun bir kır bekçisi olduğunu sanmıştı.

«Yok,» dedim. «Seni soruyor.»

«Kim bu?»

«O... Hiç kimse değil o.»

«Ne söylüyor bu Rus?» Datiko kulak kesilmişti.

«Senin kim olduğunu soruyor bana.»

«Sen ne dedin peki?»

«Bilmem, ne diyebilirim ki, haydi sen bana söyle neci olduğunu da ben de ona anlatayım.»

Kara kara düşündü Datiko.

«Ona de ki, sizi ilgilendirmezmiş de. Tamam mı?» Dişlerinin arasından tıslayarak konuşuyordu.

«Ona anlat ki gizli görev yapıyordu de,» dedi Bejan. «Şimdi de asker kaçağı oldu de.»

«Bejan! Dilini tutmasını bilmezsen kurşunu yersin beynine. En iyisi bir gem tak ağzına sen.»

Datiko'nun beklenmedik bağırması Bejan'ı şaşkına çevirmişti, omuzlarını silkip sustu; sustu oturdu Bejan.

«Bir sigara ver bana!» dedi Datiko. Cebim tütünle doluydu ama Datiko'ya bir tutam tütün bile vermek istemiyordu canım.

«Ne istiyor?» diye sordu Anatoli.

«Tütün istiyor.»

«Tütün var mı yanında?»

«Olmasına var ama onun için değil.»

«Boşuna direnme de ver,» dedi Anatoli bana. «Haydi ver tütünü adama.»

«Bana bak ya güzellikle verirsin tütünü, ya da zorla almasını bilirim ben,» diyordu Datiko.

Matya da yalvar yakar olmuştu:

«Haydi Soso, biraz tütün ver ona ne olursun.»

Tütünü ona uzattım, aceleyle bir sigara sardı, ateşten çektiği bir çalı parçasından yaktı sigarasını, çalıyı yine attı ateşe, sinirinden aldı koydu, aldı koydu yanar çalıyı.

«Demek bir Rus ha,» dedi. «Burada kalıyor ha? Keto'nun yanında? Siz de amcayla yeğen gibisiniz. Öyle mi?»

«Yoluna gitsene sen. Ne istiyorsun bizden?»

Bir yandan da öteberimizi toplamaya çalışıyordum.

«Evet evet, köyde herkes anlatıyor, Sosoya, amcasını kendi eliyle eve götürüyormuş.»

«İğrenç adam,» dedim. Anatoli tartışmamızı dinliyordu büyük bir dikkatle.

«Halana bir erkek hayvan, bir damızlık götürdüğün söyleniyor.»

İğrenç, hain, aşağılık bir adamdı bu Datiko, üzerine atladım. Ama büyük bir hırsla itti beni, yüzükoyun yuvarlandım yere. Oramı buramı bereledim, ellerim kan içinde kaldı. Anatol sokuldu yanıma, yardım etti kaldırdı beni.

«Sosoya, kim bu adam?» diye sordu yeniden.

«Bir soyguncu, bir kaçak, asker kaçağı, sefil bir dilenci. İşte, ortada değil mi nasıl biri olduğu?»

«Defol!» dedi Datiko'ya dönüp Anatoli.

Datiko alınmadı bu sözden.

«Sizsiz yaşayamam sandınız değil mi? Beni kovdunuz değil mi? Ben de sizi daha iyi tanımak istiyorum, ne halt karıştırdığınızı bilmek istiyorum. Haydi beni ihbar edin de görelim bakalım polisiniz beni yakalayabilecek mi? Volodya'yla Badrya'ya da selâm söyle benden, peşimdelermiş duyduğuma göre. Görürsünüz siz benimle uğraşmanın sonunu, evlerinizin külünde kabak yetiştireceğim, patates yetiştireceğim. Ya

bir insan gibi davranırsınız bana, ya da hepinizin evini başınıza yıkarım, ateşe veririm kulübelerinizi.»

«Kış gelsin de görelim,» dedim. «Kış gelsin de bak nasıl aç bir hayvan gibi ormanda barınamıyacağını anlayacaksın.»

«Benim derdim sana mı düştü piç kurusu. Çek git haydi. Keto'ya selâm söyle, ya bu Rus'a yol versin, ya da yavru domuz gibi şişe takarım onu.»

«Kimden sözediyor?» diye sordu Anatoli.

«Senden ve Keto Halamdan sözediyor.»

«Ne istiyor benden, ne alıp veremediği varmış benimle?»

«Ne ötüyor bu Rus?» diye çıkıştı Datiko.

«Diyor ki,» dedim, «şu sünepe herife söyle bassın gitsin burdan diyor.»

Kan bastı Datiko'nun yüzünü. Kıpkırmızı oldu, pancar gibi, gözleri bir anda kançanağına dönüverdi. Anatoli'den yana sokuldu yavaş yavaş.

«Bana bak,» dedi. «Kulaklarını aç da dinle sözlerimi. Çekil git yolumun üstünden, Keto'yu kimseyle, hele seninle hiç paylaşmak niyetinde değilim. Rahat bırak onu, çekil git yolumun üstünden, yoksa kanınla boyarım Supsa ırmağını.»

Anatoli bakıyordu şaşkın şaşkın, bakışlarında «ne diyor bu adam?» sorusu vardı açıkça.

«Keto'dan elini çekmeni söylüyor. Seni vurup öldüreceğini söylüyor.»

Anatoli kendini tutamayıp güldü.

«Ben böyle bir babahindiye boş veririm, bu bir, dedi. Keto'yu da kimseye bırakmam, bu iki. Gidecek olsaydım şimdiye çoktan. Bu da üç.»

Datiko gerilmiş bekliyordu, ben Anatoli ile konuşurken, bir yay gibi gergindi; handiyse boşanacaktı.

«Keto beni seviyor, ben Keto'yu seviyorum. Birbirimizden kopmayı düşünmüyoruz. Keto senin dengin değil, sen bir alçaksın, bir kaçak, bir serserisin.»

Datiko söylenenleri dinlemiyor, silâhıyla yürüyordu Anatoli'nin üstüne. Bejan'la ikimiz donup kalmıştık sanki. Anatoli oralı bile değildi, üstüne doğru çılgıncasına ilerlemekte olan Datiko'nun karşısında son derece serinkanlıydı.

«Hey dursana,» dedim Datiko'ya, «yalan söyledim sana.»

Sözlerimi duymamış gibiydi Datiko.

Burnundan soluyarak durdu Anatoli'nin önünde, göğsü körük gibi inip kalkıyor, burun kanatları titriyordu.

«At silâhını,» dedi Anatoli. İnanılmayacak kadar sakindi.

«Seni geberteceğim, leşini sereceğim,» dedi Datiko.

Burun burunaydılar, Datiko'nun şakası yoktu.

«Anatoli üsteleme,» dedim. «Silâhını kullanabilir.»

Bejan yalvar yakar olmuştu:

«Soso'nun Rus'u ne olursun buraya gel,» deyip duruyor, ama Anatoli oralı bile olmuyordu.

«Datiko,» diyordu Bejan. «Datiko beni çıldırtma şimdi. Biz bu adamı güç belâ kurtardık ölümden. Süt çalıp besledik onu.»

Beklenmedik bir anda kendisini iki adamın arasına atıverdi.

«Boşuna yalvarıp durma Bejan, ben yolumdan dönmem.»

Silâhıyla iteledi Bejan'ı.

Anatoli başını kaldırıp Datiko'ya baktı, bakışları buluştu bir an.

«Bırak o silâhı dedim sana,» dedi Anatoli.

Birden atıldı çekip aldı Datiko'nun silâhını elinden.

Tüfek çalıların üzerine yuvarlandı, Anatoli tüfeği almak için uzandı; Datiko ellerinden yakalayıp hızla çekti ona; bu hareketi hiç beklemeyen Anatoli boş

bulunmuştu, boylu boyunca kapaklanıverdi yere; Datiko ata biner gibi atladı üstüne. Anatoli hafifçe döndü, döner dönmez suratının ortasına yumruğu indirdi Datiko. Anatoli de koca bir balgam fırlattı yüzüne. Datiko kızgınlıktan çılgına dönmüş bağırıyor, tepiniyor, gelişigüzel yumrukluyordu Anatoli'yi. Anatoli'nin ağzından burnundan kan boşandı. Datiko bıçağına el attı, kan görünce büsbütün vahşileşmiş, kudurmuştu.

«Ulan Allahsız herif,» dedi Bejan, «Ne yapıyorsun?»

İleri doğru atıldı.

Datiko'yu omzundan çekip çevirdi, öyle kuvvetli çekmişti ki, ikisi birlikte düştüler kıç üstü. Bejan, Datiko'yu boğazından yakalamış kendisine doğru çekiyordu. Morardı Datiko, soğuk soğuk terlemeye başladı. Sonra «Of!» dedi Bejan, inledi. Ne Anatoli ne ben yerimizden kıpırdayamıyorduk, akıl almaz bir şaşkınlığa kaptırmıştık kendimizi. Bejan ağzını açtı, gözleri yuvalarından oynamıştı. Çaresiz bıraktı Datiko'yu, ellerini karnına bastırdı, yüzü dayanılmaz bir acıyla geriliyordu. Öylece kalakaldı. Datiko davranıp ayağa kalktı o sıra, silâhını aldı, kana bulanmış bıçağına baktı. Bizden yana döndü sonra, Bejan'a baktı, yüzü solgundu, nefes nefeseydi. Bejan uzanmış yatıyordu yerde, kana bulanmış.

«Beni öldürdü değil mi?» dedi gülümseyerek. Sesi duyulur duyulmaz çıkıyordu.

Datiko kendine gelmişti sanki, geriledi, sarsıldı. Sonra telâşla ormana doğru kaçmaya başladı.

Bejan'ın elleri yine karnındaydı, gövdesini büyük bir zorlukla öne doğru bükmeye çalışıyordu. Neden sonra silkinip kurtulduk o çakılmış kalmış halimizden Anatoli ile ben. Bejan'ın yanına koştuk, onu kucakladık.

«İçim yanıyor,» dedi Bejan. «Of, yüreğime ateş düştü sanki.»

«Matya bize yardım et,» diye bağırdım.

Bütün bu olup bitenler sırasında Matya öylece, hiç kıpırdamadan durup beklemişti.

Neler olup bittiğini anlamıştı, ama görmüyordu ne de olsa. Yanımıza sokuldu. Kaygılı, titreyen bir sesle sordu:

«Sosoya ne oldu Allahaşkına?»

«Otur Matya, otur.»

Olduğu yere çöktü. Bejan'ı kumların üzerine boylu boyunca yatırdık Anatoli'yle, başını yere çömelen Matya'nın kucağına yerleştirdik.

Matya, titrek elleriyle aradı buldu Bejan'ın yüzünü, alnında boncuklanan iri terleri sildi. Bejan boyuna yarasına basıyordu elleriyle, parmakları arasından kan sızıyordu boyuna.

Matya sorusunu ikiledi:

«Ne oldu Sosoya?»

Dilim tutulmuştu, anlatamıyordum olup biteni. Bir tek sözcük bile gelmiyordu dilimin ucuna.

«O beni öldürdü, kıydı bana,» diye inliyordu Bejan. «Allah onun belâsını versin. Yaktı beni.»

Birden boşandım, kendimi tutamadım, hıçkırmaya başladım.

«Hey, kendine gel bakalım, aptal kafalı, bütün bunlar geçecek,» dedi Bejan. «Haydi sakin ol. Hem azaldı ağrılarım.»

Anatoli diz çöktü toprağa, Bejan'ın önüne:

«Yardım et bana da alıp köye götürelim onu,» dedi. «Sırtüstü çevirelim önce.»

«Soso senin Rus ne diyor öyle?»

«Seni köye götüreceğiz Bejan.»

Katıla katıla ağlıyordum.

«Demek hakkımı ödemeye çalışıyor. Anatoli ha? Yalnız ona söyle ki biraz soluklanmam gerek. Hemen gidemem, acılarım dinsin hele... Of... Of... Yaktı beni itoğlu it. Allah belâsını versin.»

«Hatırım için,» dedi Anatoli, «bir an önce gidelim köye.»

«Ne diyor ne diyor?» dedi gene Bejan.

«Çok üzülüyor,» dedim. «Her şeyin kendi yüzünden olduğunu düşünüyor. Hayatını sana borçlu olduğunu biliyor, şimdi de o seni kurtarmak istiyor.»

«Haydi canım, ne yapmış ki Soso'nun Rus'u... Eşkıyanın elinde silâh varsa çeker vurur. Süs için taşımaz ya silâhını. O korkak pezevengin bıçağı olmasaydı benimle dalaşıp vuramazdı beni. Ah bir kalkabilsem o iti nasıl bulurum ben. Şimdi uyuz it gibi sinmiştir bir yerlere.»

«Bejan!» diye bağırdım. «Ölme e mi, ölme Bejan.»

«Sosoya beni mezarıma kim yatıracak bakalım?» Gülümsüyordu.

«Senin ölümünden ötürü büyük bir vicdan azabı duyuyorum Bejan.»

«Bende kabahat. Ben o alçak herifin kuyruğuna basmasaydım bir şey yapamazdı sana,» dedim.

«O senin kuruntun,» dedi Bejan. «Sen onu öldürecek değildin ya. O it korktu, ne yapacağını şaşırdı sonra da, vurdu beni. Bak şimdi de sıçan deliği bin altın, kaçacak kovuk arıyor... Gövdemden de bütün canım çekiliyor.»

Karnından çekti ellerini, Anatoli kanayan yarasını gömleğinden çekip kopardığı bir bez parçasıyla sardı.

«Ne oldun kızım?» dedi Bejan Matya'ya bakıp. Matya ağlıyordu, iri, kristal tanelerini andıran yaşlar dökülüyordu gözlerinden, gözyaşları yanaklarından süzülüyor, Bejan'ın alnına düşüyordu.

«Sosoya, şuna bir şey söylesene, ulumaktan vazgeçsin! Haydi sen güneşe bak sevgilim, nerdeyse süzülüp kaybolacak Konçula'nın ardında. Gece başlayacak ardından, sonra tanyeri ağaracak, güneş doğacak yeniden. Her zamanki gibi, Surebi'nin ardından çekilip giden güneş yine dönüp gelecek tam karşıdan.

Herkes için doğacak güneş, her şey için doğacak. Şu Allahın belâsı herif için bile. Bir benim için doğmayacak artık. Güneşi görüyor musun Matya, benden sonra da görecek misin?»

«Evet Bejan, görüyorum. Güneşi görüyorum.»

Matya hıçkırıklarla kapandı Bejan'ın üstüne.

«Eh,» dedi Bejan, «benim balıklarım da size kalıyor. Bir de durup dururken boşuna çekiştik balıklar için. Keşke birlikte yiyebilseydik onları. Sosoya senin Rus'a da ne oldu böyle, dut yemiş bülbül gibi susuyor?»

Anatoli onun elini aldı avuçlarına.

«Üşüyorum,» dedi Bejan. «Sosoya üşüyorum. Susadım, dilim damağım kurudu Sosoya!»

«Su veremeyiz sana Bejan. Su yasak sana, biraz daha dişini sık. Hele köye gidelim, Akvirine Nine bir baksın yarana, melhem sürsün. Bak nasıl turp gibi olacaksın.»

«Farketmez,» dedi Bejan. «Artık farketmez Sosoya, şu bizim Supsa ırmağından bir avuç su ver de içeyim son kez.»

Nabzı atıyordu.

Anatoli'nin yüzüne baktım ürkek ürkek.

«Su istiyor...»

Anatoli fırladı kalktı ayağa, suya eğildi, ellerini kepçe gibi yapıp suyla doldurdu.

«Hey delirdin mi?» dedim ona Bejan'a su verirken.

«Yarasın,» dedi. «Yarasın. Tanrı sana iyilik versin.»

Bejan Anatoli'nin avucundan kana kana içti suyu.

«Sana da iyilikler versin Tanrı,» dedi.

Benden yana döndü sonra:

«Sosoya,» dedi, «bu senin Rus da sana benziyor, o da senin gibi çok akıllı.»

Başı dikilmiş, bakışları yüzüme takılıp kalmıştı. Boş boş bakıyordu:

«Hey Sosoya... Neredesin yavrum?»

«Burdayım Bejan, burdayım, yoksa görmüyor musun beni?»

«Hayır,» dedi. «Hayır seni görmüyorum artık.»

Başını bırakıverdi, Matya'nın kucağına düştü başı.

«Bejan, ölmeyeceksin değil mi, ölmeyeceksin değil mi? Benim sevgili Bejan'ım, biricik Bejan'ım. Ne derim ben millete, Bejan duyuyor musun söylediklerimi? Şimdi ben ne yapayım, nerelere gideyim?»

«Haydi aç gözlerini Bejan, bak bana, ne olur?»

«Evet Sosoya, evet sevgili dostum, telâşlanma öyle... Güneş battı mı?»

«Hayır, daha batmadı.»

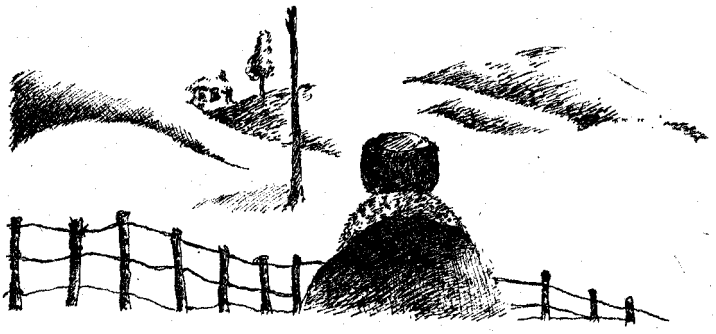
«Ama ben göremiyorum onu.»

«Bejan nasıl göremezsin güneşi, bak orda, sana bakıyor Bejan, gülerek sana bakıyor güneş. Haydi onu gördüğünü, güneşi gördüğünü söyle Bejan.

Ağlıyordum, ellerini yakalamış ovalıyordum bir yandan da.

Öylece ne kadar zaman kaldık bilmiyorum. Anatoli ellerini koltuklarının altına sokmuş, hiç kıpırdanmadan duruyordu.

Başımı kaldırıp batıya baktığımda bulutları gördüm, kan kızılına boyanmış bulutları...

KAR

Aralığın sonu her yan buza kesti. Akşam üstü çıkan ayazın arkasından kar geldi. Rüzgâr boğazdan kaldırdığı ak kar kümeciklerini getirip yığıyordu. Bütün bir gece sürdü kar yağışı. Tavuklar sabahla bir kümeslerinden fırlayıp yumuşacık karların üzerinde belenip gıdaklamaya başladılar. Kış gelmişti. Sonra bütün gün boyunca da devam etti kar yağışı, günler boyu devam etti. Akşamları uzaktan uzağa uluyan köpek seslerinin ardı arkası kesilmez oldu. Uzun kış gecelerini iki söz ederek geçirmek isteyenler, komşularının kapılarını çaldıklarında uzun uzun silkinip üstlerindeki karı kapı önüne bırakıyorlar, sonra da hemen ocağın başına geçip, ev sahibi yiyecek bir şeyler hazırlayana kadar ısınmaya çalışıyorlardı.

Kar, daracık patikayı kapattı. Sundurmadan mutfağa; mutfaktan, çeşmeye; çeşmeden, şarap mahzenine kadar her yer, her şey karların altında kalmıştı. Bir köyden ötekine gitmek iyiden iyiye zorlaşmıştı, kar yüzünden. Bizim parmaklıkların ordan durup baktığımızda yalnızca upuzun bir direk görünüyor-

du. Sanki gelip geçen yolculara yol gösteriyordu o direk, uçsuz bucaksız karın ortasında bir işaretti.

Parmaklıklar, kimine göre çit görevi görüyordu, kimine göre yakacak. Ormandan inen çakallara karşı bizi koruduğu da oluyordu.

Okulun üstünde bir sessizlik vardı. Bütün öğrenciler evlerinde, ocak başlarında kemiklerini ısıtmaya çalışıyor, buzların çözülmesini, karların erimesini bekliyorlardı. Yine de sabah oldu mu okulun yolunu tutuyorduk. Zil, ders zili uzun uzun ve boğuk boğuk çınlıyordu; bizi okula, sınıfa çağırıyordu.

Anatoli ocağın önünde duruyor; ağız dolusu sövüyordu ocağa.

«Canavar mısın be,» diyordu. «Odun yutuyor namussuz. Hadi odun bol olsa neyse ne, ama zırnık odun yok ortalıkta. İnsan göğsünü ısıtırken sırtından donuyor.»

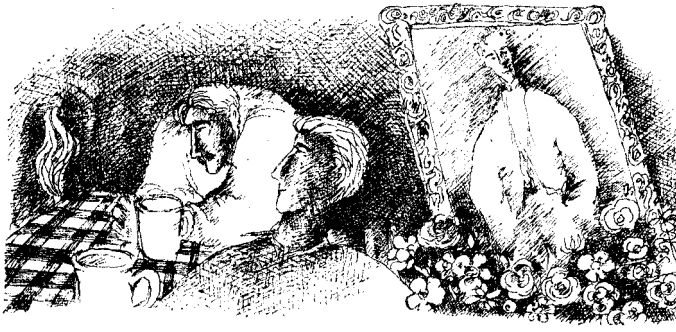
«O zaman sen de arkanı dön ateşe,» dedi Halam. «Bir an önce çıkıp kürümek gerek karları.»

Kar boyuna yağıyordu, ne ardı geliyordu, ne arkası. Boyuna yığılıyordu dağlar gibi.

«Soso biraz odun getirsene kuzum,» dedi halam.

Gocuğumu sırtıma alıp çıktım, bir kucak dolusu odun getirdim. Odunları attım yanan ateşe, sonra da gidip oturdum Halamın dizinin dibine. Yaş odunlar cızırdayarak kuruyordu ilkin. Yalazlar şehvetli parıltılarıyla odayı yalayıp duruyor, aydınlatıyorlardı. Anatoli'nin parlayan gözlerini gördüm birden. Halama bakıyordu. Uzaktılar birbirlerinden. Halamın başı önündeydi, tam karşısında duruyordu Anatoli'nin, çorap örüyordu. Anatoli ona bakıyordu hâlâ; ah bir engelleyebilsem onun bakışını. Birden Halamın da bu ince uzun, sarışın adamı kolladığını farkettim. Anatoli, Keto Halama bakarak daha gençti. Gözleri ocağın yalazlarına dalıyor, uzaklara gidiyordu sanki. Göğüs geçirdi bir ara, dönüp baktım, gene Halamdaydı bakışla-

rı. Neden huzursuzlanıyordum, neydi beni tedirgin eden, çözemiyordum bir türlü. Halam anlıyordu tedirginliğimi, anlıyor ve şaşıyordu, o da anlamıyordu neden huzursuzlandığımı. Anatoli her şeyi anlıyordu, onları kolladığımı biliyordu, dostça elini koydu enseme. İstemiyordum. Ensemdeki elini de kendi varlığımı da. Neden koymuştu elini omzuma, Halam da baktı yabansı yabansı. O da çıkaramadı enseme elini koymasının nedenini. Ama hoşnuttu durumdan, gülümsüyordu, Anatoli'ye bakıp gülümsüyordu işte...

KUKURA

Günaydın Bejan! Sosoya'yım ben, arkadaşın, seni yoklamaya geldim. Yok yok, hiçbir şey soracak değilim sana. Yediğim ekmek gibi biliyorum. «İyiyim, iyiyim, hiçbir şeye ihtiyacım yok şükür,» diyeceksin nasılsın diye sorsam. Geceleri, bütün geceler düşümde seni görüyorum. Düşümde seni görüyor ve her gün sana gelmek istiyorum.

Bütün bir hafta uğrayamadım sana Bejan. Darılmadın, gücenmedin ya? Nah bak, kemerime kadar karın içinden geçip geldim buraya. İnanmazsan Anatoli'ye sor bir. Öylesine zor ki buralara gelmek. Nerdeyse olanaksız.

Bugün de binbir iş arasından sana geldim, bin bir eziyet. Evin damını karlar doldurdu tepeleme. Onları kürüyüp temizledik, soluklanmadan hemen sana geldim sonra. Korkma Bejan! Ben sağ oldukça bakımsız kalmaz senin yuvan. Buralarda çok kar yok, çamın altı kar tutmamış. Hem yakında her taraf öyle güzelleşecek ki. Çam ağacı, dallarıyla koruyor seni. Sevgili Bejan, dün yılbaşı arefesiydi. Sidonya'nın evinde düğün vardı Bejan, tüfek bile attılar. Vaşa Dşibutu'yla

evlendi Sidonya. Hani şu tek kolla cepheden dönen Vaşa canım, işte o alıyor Sidonya'yı. Halamı da çağırdılar düğüne, beni de. Gerçi eli boş, bomboş düğüne gitmek tatsız bir iş ama, inan aslında da keyfimiz yoktu. Yarın yeni yıl gidiyor Bejan, 1943 yılı. Oh oh, bakındı hele, yaban güllerine bakındı. Kar gibi her yanı sarmışlar. Hani yaban otları da az değil diyeceksin. Matya gelip ayıklayacak onları, gülleri derleyip toplayacak... Haçın da biraz yan yatmış; şimdi düzeltirim onu. Bejan bak ne diyeceğim, bana kalsa bu haçı koydurmazdım, hiç ama hiç istemedim ya, Akvirine Nine'ye söz anlatmak deveye hendek atlatmaktan zor. «Bir hristiyanın hiç değilse bir haçı olmalı canım,» dedi, başka bir şey demedi. Hem ne diyor biliyor musun, sıradan bir haç değilmiş bu, porsuk ağacındanmış, porsuk ağacından.

Hani bizim bahçenin kapısı vardı, tahta kapı canım, işte onu parçaladık da yaptık senin haçı. Eh Bejan, yuvanın üstündeki karları da kürümemiz gerek... Yarın sabah yine gelirim.

Anatoli'yle birlikte mezarın tümseğinde biriken karları temizledik. İyice yorulduğumuzda kenardaki kar yığınının üstüne çöküp oturduk.

«Amma da soğuk ha,» dedi Anatoli.

Cebimden şnaps şişesini çıkardım, Anatoli'ye verdim. Dikip bir iki yudum aldı şnaps'tan, geri verdi şişeyi. Ben de yudumladım içkiyi. Yola koyulduk ardından, mezarı geride bırakıp indik yokuş aşağı. Akşam çökmüştü köyün üstüne, aç ve yorgunduk ikimiz de. Köye girmiş, tam Luka Potshişvili'nin evinin önüne gelmiştik. Anatoli bahçe kapısının önünde duraladı. Ne yapacağını bekliyordum. Evi tutan direkler kar altında kaybolmuştu. Yol iz yoktu geçmek için. Yalnızca merdivenler ortadaydı. Kardan kapanmıştı. Ev bu ha-

liyle uzaktan kocaman bir mantara benziyordu.

Sundurmayı bir uçtan uca kapkara bir bez kaplıyordu. Köpek açık kapının eşiğinde durmuş hırlıyordu. Bizi görünce havlamaya başladı, bir koşu geldi yanımıza. Son basamağa varınca durdu...

«Girelim mi?» dedi Anatoli. «İçeri girelim mi?»

«Ne yapacağız girip?»

Anatoli karşılık bile vermedi, kapıyı itip içeri daldı, ben de takıldım arkasına.

Köpek kıyameti koparıyor, yeri göğü yıkıyordu havlamaktan. Ama karın içine atlamayı da gözü kesmiyordu bir türlü.

Luka Amca çıktı ortaya, saçları iyice ağarmış, boynu büsbütün yana yatmış, merdivenin başında duruyordu.

«Hey kim var orda?» diye seslendi. Elini alnına götürüp gözlerine siper etti, bizden yana baktı. O güçlü kuvvetli koca adamı keder nasıl da yere çalmış diye düşündüm. Hemen karşılık verdim ona:

«Luka Amca biziz biz. İyi günler diliyoruz sana.»

«Hele hele gelindi bakalım sevgili Soso ve Soso'nun Rus'u, içeri girin, evimize buyurun.»

Bizi tanıyınca büyük bir içtenlikle davranmaya başladı.

Anatoli içeri girmedi, uzun merdiveni alıp dayadı dama, tırmanmaya başladı.

«Sosoya, nereye çıkıyor bu senin Rus Allahaşkına?» diye sordu Luka Amca.

«Luka Amca hele şu karları bir kürüyelim, sonra eve girip çene çalmaya gelsin sıra. »

Anatoli'nin peşi sıra tırmandım dama.

«Beni mahcup ediyorsunuz, çocuklar, kendinize eziyet ediyorsunuz durup dururken. Haydi Tanrı da sizi hoşnut etsin, gönlünüzce versin,» dedi sonra. «Hiç iyi değil halim çocuklar. Hiç iyi değil, hani ne kadar kötü olduğumu düşünemezsiniz bile. Hiç çıkamadım

dama. Yani bütün bir gece daha yağsa dam başıma yıkılacak. Sağol Sosoya, sağol! Hanım bak buraya, gel bak.» İçeriye doğru seslendi Luka Amca. Sonra kapıdan içeri daldı, anlaşılan karısını alıp dönecekti.

Köpek fırsat kolluyordu, kapı aralığından süzülüp içeri kaçmaktaydı gözü. Göz açıp kapayana kadar indirdik damdaki karları. Bacaya sokuldum, ellerimi uzattım, nemli ve soğuktan büzülmüş ellerimi bacanın dumanında ısıtmaya çalıştım. O sıra burnuma çalındı koku, nefis bir kokuydu doğrusu.

Anatoli'yi çağırdım hemen:

«Gel gel,» dedim. «Gel buraya.»

«Üşümüyorum ben,» dedi. Yeniden koyuldu işine.

«Hele bir gel, gel ve bana anlat bakalım...»

«Ne var, hayrola.» Sokuldu yanıma.

«Kokla bakalım şurayı.» Bacadan çıkan dumanı gösterdim, eğildi bacaya doğru, sonra dönüp göz kırptı benden yana. Pişmiş jambon ve mısır ekmeğinin doyulmaz kokusunu duymuştu o da.

Anatoli, Luka ve ben, ocağın hemen yanındaki masanın çevresine çöreklenmiştik; sımsıcak mısır ekmeğiyle jambon yiyorduk. Luka Amcanın karısı Varvara Teyze divanda oturuyordu. Üzgün üzgün bakıyordu bize. Luka Amca dolu bir bardak şnaps'ı uzattı Anatoli'ye:

«Al iç,» dedi. «Al iç bakalım Soso'nun Rus'u, iştah açar, iyidir.»

«Sağolun, istemem. Çok sağolun.» Bardağı önüme doğru iteledi sonra:

«Oh oh,» dedi Luka. «Ömrümde böyle şeyi ilk kez duyuyorum, ilk kez görüyorum. Bir Rus'a şnaps ikram ediliyor da geri çeviriyor. Hanım bize şarap getir bakalım.»

Bardağımı kaldırmamı işaret etti.

Varvara Teyze bir testi dolusu Odesa alıp geldi. Luka Amca bizim için şarap doldururken yerine ge-

çip oturdu yeniden.

«Hey dostlar,» diye başladı Luka Amca. «Şimdilerde ben kötü bir çobanım. Soso sen iyi bilirsin, benim sürümün koruyucusuydu o. Ne yapalım, benim sürüm de perişan oldu işte. Artık bir ayağım çukurda benim, yarım bir adamım ben. Sizlere teşekkür etmek isterim. Tanrım sizlere uzun ömür versin, mutluluk versin. Evime umut getirdiniz, neşe getirdiniz. Sizin umudunuz da hiçbir zaman kaybolmasın, neşeniz sürekli olsun.» Sözlerini bitirince Kukura'nın duvarda asılı duran resmine baktı. Elinde duran şarap dolu bardağı bir dikişte içti.

Kukura canlı gibiydi duvardaki fotoğrafta, canlı ve sevinçten kabına sığamayan bir hali vardı. Gülümsüyordu. İnsan onun ölüp gittiğine inanmazdı dünyada.

«Kukura mı?» dedi Anatoli duvardaki resmi gösterip.

Göz ucuyla baktım ona.

Sustu Anatoli, bir dikişte o da boşalttı bardağını. Yeniden doldurdu, onu da dikip içti. Boş bardağı yuvarladı masanın üzerinde.

«İç oğlum, iç,» dedi Luka. «İyidir, yarar insana.»

Bardakları yeniden doldurdu.

«Luka Amca haydi bunu senin şerefine içelim,» dedi Anatoli. «Senin şerefine ve senin şerefine Varvara Teyze.»

Gülerek dikti üçüncü bardağı.

«Sağlığınıza,» dedim ve ben de içtim şarabımı.

Anatoli yeni bir bardak daha doldurup dikti. Yanaklarına kan dolmuştu. Çakırkeyifti, hemen anladım bunu.

«Ağır ol yavrum, ağır ol!» Luka şarabından birkaç damla akıttı mısır ekmeğinin üstüne.

«Benim yuvamda şerefine ilk kadeh kaldırılacak kişi odur. Onun şerefine...»

Duvardaki fotoğrafı gösterdi.

«Benim sevgili oğlum.»

Luka Amca bardağını dikerken Varvara Teyze hıçkırıklarla fırladı yerinden, yandaki odaya kaçıp sığındı.

Luka Amca kadehini kaldırdı boşluğa:

«Onun için sabah yok,» dedi. «Kimse onun için iyi günler dilemiyor artık, merhaba demiyor kimse ona. Karısı karalar giyindi, kimse çıkaramaz yas giysilerini karısının sırtından.»

Yan odadan Varvara Teyze'nin ağlamaları duyuluyordu.

Luka Amca yutkundu, yaş indi gözlerinden.

«Sonunda evi yasa büründü. Ağlamaların ardı arkası gelmiyor, yüreğimiz kan ağlıyor işte. Ama benim Kukuram sonsuza dek yaşayacak anılarda.»

Yine tokuşturmadan dikti bardağını, Anatoli'yi süzdü uzun uzun. Ezildim o bakışın etkisiyle.

«İçsene,» dedim Anatoli'ye duyulur duyulmaz. «İçsene.» Bardağımı diktim.

«Haydi.» Bardağı bana uzattı.

«Kukura'nın anısının şerefine.» Bardağı yeniden ittim önüne.

«İçmem,» dedi. «Bunun için içmem.» Bardağı iyice itti önünden.

Luka şaşırıp kalmıştı, Rus'a bakıyordu. Gülümsemeye çalışıyordum ben de, çekingen ve üzgündüm.

«Artık içecek halde değil herhalde!»

«Neden içecek halde değilmişim? Daha çoğuna da dayanırım ben. Ama...» Kadehini boşalttı bir dikişte.

«Zom oldu da,» dedim gülerek Luka Amca'ya.

Yandaki odadan gelen Varvara Teyze'nin ağlamaları feryada dönüşmüştü.

«Ben nasıl bir adamım,» dedi Anatoli. Zorlukla, sendeleyerek kalktı ayağa.

«Otur Allahaşkına Anatoli,» diye yalvardım. «Otur.»

«Sosoya ben kimim?»

«Anatoli'sin. Soso'nun Rus'usun.» Gülmeye çalıştım.

«Beni bulduğunda kimdim ben?»

«Anatoli'ydin, o zaman da Anatoli'ydin.» Yeniden gülümsemek için zorlandım. Bir parça aldım jambondan.

«Bir ölüydüm,» dedi, «şimdi olduğu gibi, o zaman da bir ölüydüm ben. Herhangi bir yerde, ötelerde, ta uzaklarda benim şerefime içiyorlar, ben bir ölü olmak istemiyorum oysa. Çünkü yaşıyorum. Kimse, hiç kimse ölmek istemiyor aramızdan. Birçoğumuz kaçırıldık Almanya'ya. Birçoğumuz dağıldık oraya buraya, savrulduk atıldık. Ne dersin ben yaşıyor muyum Luka Amca, ha, söyle bakalım.»

Yumruklarını vurdu göğsüne pat pat.

«Yaşıyorsun elbette oğlum. Tanrı ömrünü daha uzun etsin.»

«Ya anam babam? Şu anda bir ölüyüm ben anam babam için. Benim için kanlı yaşlar akıtıyorlar.»

«Nasıl sevinebilirler ki.»

«Yaşıyorum işte bak, benim için yas tutmanın gereği var mı? İki satır yazıya bakar onlara haber iletmem. Bir parça kâğıt değil Luka Amca, hayır hayır, kâğıt değil. İnsanı öldüren kalemdir Luka Amca. Senin oğlunun katili de bir kalemdir. Göster o kalemi bana! Ne biliyorsun oğlunun benim gibi uzak bir yere savrulup atılmadığını? Haydi konuş bakalım, bütün bunlara ne diyeceksin. Haydi konuş, emin misin öldüğünden? Yoksa, yoksa hayır mı ha? Sen oğlunu sevmiyorsun Luka Amca.» Ters ve dargın bakıyordu Anatoli.

«Otur hele,» dedim. «Otur Anatoli.»

Elini saçlarımın arasına daldırdı:

«Doldur,» dedi. «Biraz daha ver.»

Bardağına şarap koydum yeniden.

«Haydi Luka Amca iç, iç ve oğlunu sevmediğini itiraf et.»

Kukura'mn babasına söylüyordu bunları, Luka Amca'ya.

Luka Amca içti. Anatoli de. Geçip oturdu masadaki yerine.

«Şimdi kalk da sundurmadaki o bez parçasını sök at,» dedi.

«Ne yani, ne demeye duruyor orda, ne anlatıyor? İnce yürekliliğinden mi söz ediyor?»

Luka Amca yüzüme baktı.

«Sök at onu,» dedi Anatoli. «Kaldır o bez parçasını. Bir paçavrayı bağrına basıp oğlunu görmüyorsun herhalde. Düşüncesizce oğlunu ölüme terkettin. Kara bezin üzerine, paçavranın üzerine ne yazdın? Oğlunun ölümünü ha... Haydi al bakalım sana yüz bildiri yazayım ben, oğlunun yaşadığı üzerine yüz yemin.»

«Hey,» dedi Luka. «Bu adam benim aklımı altüst etti.»

«Yüz kez söyledim sana, yüz kez. Yaşıyor o. Utan utan, bir kâğıt parçasına inanıyorsun da bana inanmıyorsun ha. Kaldır o yas bayrağını ordan, sök at onu.»

Anatoli susmuş, Luka Amca'ya bakıyor, onu kolluyordu.

Bardağa şarap doldurmaya davrandı Luka; beceremedi, elleri titriyordu, titreyen elleri yüzünden şarabı bardağa değil masaya döküyordu.

Duyulur duyulmaz bir sesle bana sordu:

«De hele bakalım Sosoya, ne yapalım şimdi?»

«Kaldır,» dedim. «Sök at yas bayrağını.»

«Ne demezler sonra, ayıplamazlar mı?»

«Kukura dönüp geldiğinde,» dedim. «Onu yas bayrağıyla karşıladığın için hiç utanmıyacak mısın? O daha ayıp değil mi?»

Dut gibiydim, dilim dolaşıyordu.

Luka Amca'nın benden geri kalır yanı yoktu, o da zomdu. Kukura gülüyordu duvarda, bize bakıp gülümsüyordu. Dünyanın dört bir bucağından muştular sunar gibiydi bu gülüş... Güçlüydü...

Ayağa kalkıp fotoğraftan yana yürüdüm. İlkin masaya tutundum, ardından divana, yoksa fotoğrafın yanına kadar gidecek hal yoktu bende. Oda birden dönmeye başladı çevremde, her şey birbirine girdi. Çatal matal görüyordum her şeyi, fotoğrafı da, iki görüyordum, sonra üç gördüm. Sonra çok, yüzlerce gördüm onu, yüzlerce Kukura gülüyordu bana, gülüyor ve üstüme üstüme yürüyordu. Yürüyorlardı, bütün Kukura'lar...

«Günaydın Kukura,» dedim.

Luka Amca irkildi olduğu yerde. Başını elleri arasına aldı, dizine dayadı dirseklerini, öylece kaldı sonra, kıpırdamadan durdu. Anatoli de susmuş konuşmuyor, kıpırdamıyordu, ben de. Oda dönüyordu işte, sandalye devriliyordu, ocak eğiliyordu. O kadar çok eğiliyordu ki... Kömürler çevreye saçılacak sandım, közler her yanımızı kaplayacaktı. Ama çıtırtıyla yanmalarını sürdürüyor, hafif hafif pırıltılarla odaya garip bir ışık yansıtıyorlardı.

Her şey yerini aldı ardından, yavaş yavaş eski yerine yerleşti odada ne varsa. Luka Amca ayağa kalktı. Kapıdan tarafa gidişini kolladım. Varvara Teyze çıkıp geldi yan odadan. Gelip yanıma oturdu, beni dizlerine yatırdı. Gülümsedim ona, yürekten gülümsedim. Kırışık yanaklarından öptüm doyasıya. Luka Amca hemen dönüp geldi odaya. Elinde dürülüp bükülmüş yas bayrağı vardı, dikilmiş duruyordu öylece. Kara yas bayrağıyla ocağın önündeydi işte, bir an durup sakındı, ikirciklendi. Sonra ateşin içine atıverdi kara yas bayrağını. Bir anda kararda oda, kısa bir an her şey kapkara oluverdi. Bir iki saniye kadar sürdü sürmedi karanlık. Kızıl alevler kara yas bayrağını yala-

dı yuttu. Sonra, bütün karanlığı sarıp sarmaladı, yutuverdi. Alevlerin arasında eridi yas bayrağının karası. Ateş harlanıp yeniden yalazlandı; Anatoli'nin yüzü ışıdı, gülümsedi. Varvara Teyze'nin gözlerinden yaşlar boşandı. Luka Amca'nın iri kocaman kaba saba elleri titredi.

Gecenin büyüyen sessizliği içinde döndük eve. Keto Hala ocakbaşında oturmuş ısınıyordu. Yapayalnızdı. Tepeden tırnağa kara buza bulanmış olmamıza karşın hiç üşümüyorduk ikimiz de. Şarap yüreğimizi ısıtmıştı anlaşılan. Halam elindeki kitabı bir kenara bıraktı, ocağa bir iki odun attı, üç bacaklı taburelerden ikisini sürdü ateşin karşısına.

«Oturun hele bakalım,» dedi. Yeniden aldı kitabını, okumaya koyuldu. Zorlukla sendeleyerek vardım Halamın yanına, ayakucuna oturdum, başımı dizlerine koydum.

«Nereye davetliydiniz bakalım?» dedi. «Kim çağırdı sizi yavrucuğum?»

«Hala,» dedim vakarla başımı dikip. «Ben sarhoşum.»

«Neredeydiniz?»

«Anatoli de sarhoş oldu.»

Anatoli tabureyi çekti, sallanarak çöktü taburenin üstüne. Halamın elini yakaladı sonra, okşadı, sevdi. Halam çekti elini, gözucuyla da beni süzüyordu bu ara.

«Sarhoş,» dedim gülerek. «Zom oldu zom.»

Anatoli, Halamın eline yeniden uzandı. Elini tuttu, yanağını okşadı. Sıcak beni yoruyordu, bunalıyordum. Şarkı söylemek geldi içimden birden:

«Elisya Melisya
Kız beni rahat bırak
Hey ya...»

«Yat uyu,» dedi Halam. «Yat uyu orada, yarın sabah okula gideceksin.»

«Yarım pabuçla
Nasır bağladı tabanım, parmaklarım,
Dağlar boyunca, vadilerde.
Okula gidişimi hatırlarım.»

Halamın söylediklerine aldırmıyor, tutturduğum şarkıyı sürdürüyordum. Gözlerimi de yummuştum sıkıca.

«Mariya!» dedi Anatoli.

Gözlerimi açtım. Halama baktım, Anatoli'nin eli Halamın başındaydı, saçlarını okşuyordu. Halam belli belirsiz itti onu, şaşkın bakışlarını gözlerine dikmişti.

«Benim, ben sevgili Mariya. Bağışladın mı beni Mariya, bağışladın değil mi Mariya, bak işte buldum seni yeniden... Mariya...»

Halamın başını yeniden okşamaya başladı, Halam elini tuttu:

«Ben,» dedi, «Keto'yum. Ketevan,» karşılığını verdi duyulur duyulmaz bir sesle konuşuyordu.

«Sen Mariya'sın, boşuna kendini başkasının yerine koymaya kalkma. Hadi söyle Mariya olduğunu... Mariya'sın değil mi... Mariya değilsen, eğer sen Mariya değilsen neden bu kadar güzelsin... Bu kadar iyi... Bu kadar sevimlisin... Mariya değilsen nasıl olur bu?»

«Ben Keto'yum.»

Anatoli, Halamın yüzünü inceden inceye süzdü, o mu değil mi anlamak ister gibi bir hali vardı. Gözlerini yumdu ardından, hiç kıpırdamadan öylece durdu bir süre. Yığıldı kaldı. Halamla birlikte kaldırıp yatırdık onu yatağına, derin bir uykuya dalmıştı.

Gözlerim açık, gölzerim tavana dikili kalmış yatıyordum. Ayılmıştım sarhoşluğumdan, ama uyku tutmuyordu bir türlü beni.

«Hala,» dedim. «Hala.»

Halam sessiz uzanmış yatıyordu.

«Hala, uykum kaçtı, uyumak istemiyorum.»

«Uyu uyu,» dedi. «Kapa gözlerini.»

«Hala, Mariya kim acaba?»

«Nasıl bilebilirim sevgilim,» karşılığını verdi usulca, bir süre sessiz durdu. «Belki de karısıdır,» dedi ardından.

«Belki yitirdi onu, bulamadı ha?»

«Olabilir.»

«Ne dersin yine buluşacaklar mı?»

«Nerden bilebilirim ki?»

«Bulurum diyor hep.»

«Sonunda elbette bulacak onu, elbette buluşacaklar bir gün.»

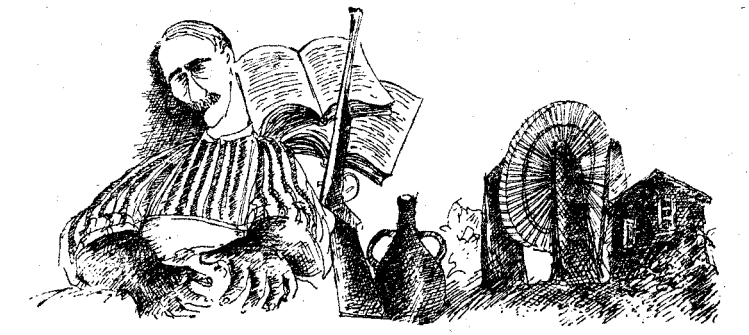
«Hala, ne dersin Anatoli gider mi?»

Bir ara sessiz durdu yine.

«Gidecek,» dedi. «Bir gün gideceğinden hiç kuşkun olmasın Sosoya.»

Başka hiçbir şey sormamam gerektiğini anladım birden.

Yan döndüm, ocakla karşılaştım yana dönünce. Ocağı görünce gökyüzü aklıma geldi. Harlı yanan odunun kıvılcımları gökyüzündeki yıldızlara benziyordu. Tıpkı yıldızlar gibi yanıp sönüyordu kıvılcımlar... Kıpkırmızı gökyüzüne daldım, korları erimekte olan gökyüzüne...

BEGLAR'IN DEĞİRMENİ

Bizim köyü bilmek demek, Beglar'ın değirmeninde hiç değilse bir gece geçirmeyi gerektirir. Beglar'ın değirmeninde bir gece geçirmeyi, Beglar'la sabaha kadar çene çalmayı, köyde olup bitenleri tartışmayı, onun kepekli undan yapılmış ekmeğini, tuzsuz pişkin ekmeğini yemeyi, sabah tanyeri ağarırken gevezelikten bitkin düşmüş, yorgun, uykulu ve susamış bir at gibi değirmenin buz gibi suyundan içmeyi gerektirir. Yoksa bizim köyü hiç ama hiç bilmiyorsunuz demektir.

Beglar'dan da değirmeninden de söz eden çok öykü dolaşır dilden dile. Bizim köylülerden hiçbiri bir çeyreklik sürede bile Beglar'dan, Beglar'ın değirmeninden söz açmadan edemez.

Yolda biri tutup, size bir sigara sunsa da geri çevirseniz hemen sözü yapıştırır size: «Ne o bizim sigaramızı Beglar'ın mısırı mı sandınız yoksa?»

Ya da komşunuzla dünyanın gidişatı üstüne çene çalarken kem küm etseniz «Höst!» derler adama. «Höst, adam gibi konuş, Beglar'ın değirmeni gibi homurdanıp durma.»

Ya da karşınızdakini mızmız, uzayıp giden sözlerinizle bıktırdınızsa, size, Beglar'ın değirmeninin taşlarına benzediğinizi söylerler. Tutup öksürseniz Beglar'ın köpeğine benzetilirsiniz. Beglar yoncayla besler köpeğini. Yoncayla beslenen köpek de sabah akşam demez havlar da havlar.

Beglar'a gelince, üç cümle bile edemez değirmeninden söz açmadan. Değirmen Beglar'ın her şeyidir canım. Evi, barkı, hanı, çocuğu, patronu, ailesi... Değirmen aslında Beglar'ın değil de kolhozun malıydı. Kurulmasından hemen önce yönetim kurulunca seçilmişti Beglar. Artık hiçbir kolhoz başkanının onu görevden almaya gücü yetmez. Ondan sonra değirmeni yönetmeyi kim sırtlanır? Kimse, hiç kimse! Ne olur biter Beglar'ın değirmeninde bilinmez ki! Kimin gözü vardır Beglar'ın yerinde? Kimsenin! Bütün köy, her başkan bilir bunu. Bu yüzden de kimse değirmenin adını değiştirmeye bile kalkışmıyordu, ona Beglar'ın değirmeni yerine Kolhozdeğirmeni demeye yeltenmiyordu bu yüzden. Buna Beglar ne der sanki? Hiç. O bir hayat boyu bağlanmıştır değirmenine, son nefesine kadar sürdürecektir bu işi. Değirmen onun malı, o da değirmenin malıdır düpedüz. Orada oturur, çağıldayarak akan suları dinleyerek uyurdu.

Yatağı tahıl tanelerinden, yastığı da mis kokulu mısır püsküllerinden yapılmıştır.

Yatağının üstünde, hemen başucunda tüfeği asılıdır. Beglar silahına «suratsız» adını takmıştır.

Tüfeğinin hemen yanına da Mitşurin'in resmini bir gazeteden kesip yapıştırmıştır.

Biri kalkıp da bu resmin kime ait olduğunu sorsa büyük bir şaşkınlıkla narayı basardı:

«Seni koca dağ ayısı seni, demek bu adamı tanımıyorsun ha! Yuh olsun sana. İyi bak hemşeri iyi bak, bu Mitşurin'dir, Sibirya'da üzüm ve mandalinaları o yetiştirdi işte!»

Savaş sırasında Beglar'ın resim galerisi yeni yeni yüzler kazandı. Mitşurin'den daha yüksek rütbeliler, daha büyük kahramanlar çıktı ortaya. Herkes yerini aldı; Çapayef geldi ilkin. Onu Budyenni, Timoçenko, Pyotr Bagratyoni, Suvorof ve Kikvidze izliyordu.

Üstelik yaman bir okurdu Beglar. Köyün en çok kitap okuyanları, aralarında kendimi de sayabilirim, fırsat buldukça kitap götürürdük Beglar'a. Bir kitaplık düzmüştü kendisine armağan edilen kitaplardan.

Kaplan Postundaki Bahadır*, İncil, kahve kavurmak için topraktan yapılmış bir tava, bir su testisi, Bebel'in 'Kadın ve Sosyalizm'i birbiriyle kaynaşmış haldeydi. Beglar beni görünce sevinirdi. Yolum değirmene düşünce, yediğim ekmek gibi bilirdim beni alıkoyacağını, eve yollamayacağını. Önceden haber verirdim bu yüzden Halama: «Ben değirmene gidiyorum,» derdim. Sıram gelip tahılım öğütülse de beni tutar, «ne acelem» olduğunu sorardı...

Havadan sudan konuşurduk, ordan burdan. Geleceğimizi düşlerdik. Faşist Bastil'in yıkılışından tutun da, savaşı kazanmaktan, saldırıya geçmekten, mısır öğütmekten, tarımdan, dünyanın en güzel kokan tütünlerinden söz açardık peşpeşe.

«Sosoya, demek sana göre bu savaş daha birkaç yıl sürecek en azından ha?» dedi Beglar. «İyi ama bunu nerden çıkarıyorsun bakalım?»

Hem konuşuyor, hem tahılları değirmenin tahta kasasına boşaltıyordu.

«Hitler,» dedim, «biliyorsun, uçsuz bucaksız bir ülkeyi işgal ediyor. Bakarsın başka yerleri de işgale kalkar diye düşünüyorum.» Biraz çalı çırpı alıp ocağa attım.

«Haklısın,» dedi Beglar. Gelip yanıma oturdu.

«En azından bir iki yıl gerekli daha.»

* Şota Ruştavelli'nin ünlü destanı.

«Savaşı bizim kazanacağımıza inanıyorsun değil mi?»

«Elbette.»

«Emin misin?»

«Sarsılmaz güvenim var buna.»

«İyi öyleyse. Bak ben ne diyorum. İkimiz de saldırırız. İyi güzel de, ya Hitler gelirse buralara, ne yaparız o zaman?»

«Geldiği gibi gider.»

«Gelince biraz zor gider, hiç gitmez belki de.»

«İteriz arkasından, sürer çıkarırız.»

«O zaman da çıkar gider. Ama bakarsın önümüzdeki yıl yine saldırır, kuvvet toplar yeniden, o zaman ne yaparsın?» Ellerini kalçasına dayayıp bana baktı Beglar, gülüyordu. Haydi bakalım çık şimdi işin içinden der gibi.

«Boşversene,» dedim. «O kadar dayanamaz.»

«Ya tutar saldırırsa?»

«Saldıramaz.»

«Saldıramazmış, nasıl saldırdı peki hiç beklenmedik sırada?»

«Bana bak sen kimden yanasın, benden yana mı, Hitler domuzundan yana mı? Söyle de anlayalım bakalım,» dedim kızgınlıkla.

«Ben senin yanını tutuyorum tutmasına. Ama bakalım Hitler benim gibi enayinin biri mi ha?»

«Yalnız enayinin biri olsa, domuzun biri aynı zamanda.»

«Sosoya canıma tak dedi. Ama bak dediğin çıkmazsa kafanı değirmen kasasına sokup öğüteceğim, tamam mı?»

«Bak sana bir daha anlatayım Beglar. İşte küle bir sınır çiziyorum şimdi. Öte yanda kalan sen, Almanya'sın, bu yanda kalan ben, Rusya'yım. Şimdi kış var, kış Beglar; kış benden yanadır biliyorsun, içli dışlı olmuşuz kışla biz. Senin gibi üşümem kolay ko-

lay, iyice giyinmişim, tokum ve yuvamdayım.»

«Harika.»

«Ya sen, soğuktan kudurmuşsun Beglar'cık. Sırtına giyecek kalın bir şeyin yok, kürkün mürkün de yok. Yabancıların arasına düşmüşsün. Eh ev sahibi de senin gibi kötü bir konuğa gerekli ikramda bulunuyor, sille tokat kapı dışarı etmek kararında seni.»

«Kimdir o kıçıma tekmeyi basacak olan?»

«Partiler canım, parti ileri gelenleri işte.»

«Yaşşa Sosoya, nefis anlatıyorsun.»

«De bakalım ne yaparsın bu durum karşısında?»

«Kıçıma baka baka döneceğim, başka yol mu kaldı ki?»

Omuzlarını silkeledi Beglar.

O sıra yeniden öksürmeye başladı kapının önünde duran köpeği.

«Gebermek de var işin ucunda ha,» dedim.

Beglar kapıdan yana yürüdü. Akvirine Nine geliyordu, Matrona ve Fedosi ile birlikte.

İçeri girince selam verdiler ayrı ayrı, sonra tahıl çuvallarını götürüp sıraya koydular. Gelip çöktüler ateşin karşısına. Beglar değirmene yol verdi, tahta kasaya ilkin Akvirine Nine'nin tahılını boşalttı. O da geldi yanımıza.

«Hanımlar,» dedi. «Gözünüzü açın da kendi işinizi kendiniz görün. Benim işim var biraz.»

Kadınlar dikkatle süzdüler onu, Beglar'sa elindeki sopayla külün üstüne yeni bir çizgi çizmeye çalışıyordu.

«Tamam,» dedi. «Tamam ben Hitler'im, tut ki yeniden geldim buralara, bakalım sen ne yapacaksın o zaman? Tut ki geldim dayandım sınırlarına yeniden, çaren nedir Sosocuk?»

«Seni tembel seni,» dedi Akvirine Nine. «Seni koca geveze seni!»

«Haddini bil,» dedi Beglar sertçe, «işime karışma.»

«Ne mi yapacağım, seni yeniden kovalayacağım sıçtığın yere kadar.»

«Peki sonra?»

«Hayt... Bütün generallerini enseleyeceğim, bütün yöneticilerini yakalayacağım. İçlerinde işe yarar olanları varsa son bir kez bağışlayacağım, ötekileri yallah atacağım içeri. Senin anlayacağın bu işin kökünü kazıyacağım arkadaş.»

«Öyle olsun, bakalım Amerika'yla İngiltere bırakır mı yapasın bütün bunları?»

«Keyifleri bilir sevgili Beglar, işime karışırlarsa onlara da höst derim olur biter.»

«Attın,» dedi Beglar. «Biraz fazla kaçırdın palavrayı.»

«Kişisel düşüncelerim bunlar,» dedim. Ayağa kalktım, pantolonumu çekiştirdim, savaş sözü uzasın istemiyordum.

«Savaş ne zaman bitecek yavrucuğum, anlat da gönlümüz ferahlasın,» dedi Matrona.

«İki yıl içinde tamam.»

«Hımm,» dedi Fedosi. «Bana sorarsan biraz acele ediyorsun gibi geliyor.»

«Hanımlar,» dedi Beglar, «bu işler zor, ocağımızın külü savruldu oraya buraya. Sağız tanrıya şükür, elimiz kolumuz tutuyor. Ama bu işi bitirmek biraz zor, zaman alır zaman.»

«Sizin aklınızı şeytan almış,» dedi Akvirine Nine. Çok kızgındı.

«Yahu,» dedi, «bu oğlan bir acemi çaylak. Koca adam yerine koyup söylediklerini ciddiye alıyorsun, hay koca aptal hay.»

«Aptal oğlan ha,» dedi Beglar. «Aptal oğlan öyle mi, hay gözünü seveyim Akvirine Nine, böyle aptallığa can kurban.» Tahılı boşalttı kasaya.

«Peki bütün cepheyi bir bir anlatmasına ne dersin Akvirine Nine... Bak ne diyeceğim, o Hitler var ya,

tutsa bir grip olsa ne halt eder, yağlı ilmik boynuna geçmiş gibi olur.»

Sıra bizim tahıllara da geldi sonunda, çuvalı açıp boşalttım değirmenin kasasına. İlk bir avucun öğünmesini bekledim. Avcuma döküldü ilk öğütülen mısır unu. Bir avuç unu ters geri döktüm mısırların arasına. Huninin ağzına sürdüm un kabını. Değirmen taşına yol verdim. Kafamdan bir hesap yaptım, sabaha kadar bitse iyi diye geçirdim aklımdan, sabaha kadar bitmezdi bizim mısırların öğütülmesi. Ocağın önünde duran tabureme çöktüm, sonra bir mısır çuvalı çektim başımın altına, uykum vardı. Yan yattım mısır çuvalının üstüne doğru. «Beglar,» dedim, «kuzum biraz kestireyim şurda. Hey Akvirine Nine, sen de gözünü dört aç da bizim undan pek fazla yürütmesin, bilirsin ya güven olmaz Beglar'a.»

«Sen lanetli herifin birisin, ben de senden iki kat pay alacağım bu yüzden, canın cehenneme,» dedi Beglar.

Gerçekten kızmış gibi bir hali vardı ölçeği uzanıp aldığında.

«Sevgili Beglar'cık,» dedim. «Benimle alay ediyorsun herhalde, nasıl olsa hiç pay almadığını biliyorum senin, herkes bilir bunu.» Onun gönlünü hoş etmekti amacım.

«Onu da kim uydurmuş?» dedi. «Pay almıyormuşum...»

«Ulu Tanrım, ulu Tanrım bak da Beglar'ı gör. Kendine gel bakalım, omuz omuza vererek savaşıyoruz biz, birbirimize destek olmalıyız. Ne yani, bir de unumuzdan kendine pay mı çıkaracaksın?» Sert konuşmuştum.

«Oğlum,» dedi, «sevgili yavrum, politika başka şey, mısır tanesi başka şey. Devlet memurunun elinden ne gelir? Senden pay almazsam, ondan pay almazsam anlatır mısın bu işi nasıl yürütebilirim ha?» Kadınlardan yana döndü: «Söyleyin hanımlar,» dedi, «haksız

mıyım yoksa?»

Susup karşılık vermedim ona. Kadınlar da çene çalıyorlardı kendi aralarında; sohbeti koyultmuşlardı. Kimisi oflayıp pufluyordu, kirli yüzlerini önlüklerine siliyor, ıslak çoraplarını kurutmak için ateşe uzatmışlardı ayaklarını, kenarları oyalı eteklikleri buharlar çıkararak kuruyordu ateşin karşısında.

Değirmen taşları hızla dönüyor, her bir yanı sarsıyordu. Sular coşkun bir şarıltıyla akıyordu kanatlara. Mısır unu durmaksızın dönen koca taşların arasından süzülerek iniyordu. Nefis bir koku yayılıyordu ortalığa, mısırın kokusuna karışan sıcak taşın büyülü kokusuydu bu, insana alışılmamış bir istek veriyordu bu koku, garip bir açlık duygusu...

Uyumlu, düzgün bir koroydu değirmen. Yüzlerce değişik ses, ıslık çalıyor, değişik bir yığın ezgiyi uyuşturuyordu. Tahılın taşlara ulaştığı boru, kocaman tahta bir kasadan çıkıyordu. Kasanın hemen yanında mısır çuvalları dizilmişti. Sakin ve sessiz duruyordu çuvallar, sırasını bekliyordu. Değirmenin o eşsiz korosuna mırıltılar, öyküler karışıyordu. Bizim köyün öyküleri, savaşın öyküleri, tarlaların, mısırların, her şeyin öyküleri, bildik bütün öyküler işte. İşte orda duruyordu dolu mısır çuvalları. Bir kadın bile tutup omuzlar götürürdü onları. Şu çuval bilemedin on iki kilo olsun, bir çocuk getirmiştir onu mutlaka. Bakın bakın çuvalın hemen yanında bir kesecik duruyor, beyaz noktalı basmadan entari giymiş bir bebeğe benziyor. Kimin dersiniz? Kalıbımı basarım ki onu Datune getirmiştir, Ladiko'nun oğlu Datune. En son ilkbaharda görmüştüm onu. Masmavi bir gömlek vardı sırtında, işte bu keseciğin kumaşından, mavi üstüne beyaz benekli basmadan yapılmış. Minicik çuval seni kim bekliyor umutla?.. Umut kim sen kim, küçük kesecik! İki, bilemedin üç pişirimlik un çıkar senden çıksa çıksa. Bugüne yetersin, hadi diyelim yarın sabaha da

yettin. Çuvallar, kimi yarım, kimi yarımdan da az, kiminin dibinde birazcık mısır var, o kadar. Basmadan, ketenden, kenevirden çuvallar, keseler, kesecikler...

Bir öyküsü vardır hepsinin. Üç aşağı beş yukarı hangi çuvalın kimin olduğu belli. Yarın gün ağarınca öğütülmüş mısırını, ununu kimler almaya gelecek, bu çuvallara bakarak söyleyebilirim. Bir de yarın mısır getirecekleri, öğütülsün de un olsun diye sıraya girecekleri...

Gözlerim kararıyor, gözkapaklarım gittikçe ağırlaşıyordu. Yorgunluk ciğerime işlemişti. Bu ünlü değirmen homurdanıyordu, uğulduyordu, gürüldüyordu. Binlerce ses bitip tükenmek bilmez bir şarkıyı sürdürüyordu. Yalnız değirmen midir söylediği türkülerden tanıdığımız, trenler de öyledir, onlar da türkü söyler. Ama başkadır değirmenin türküsü, trenin o tekdüze, ezgisiz türküsü değildir onunki! Taş döner, ha babam döner taş, uğuldar, su akar kanatlara, coşkun şarıltılarla... Başkadır değirmenin çalıp söylediği türkü, hiç değilse bana öyle geliyor işte.

Elbette her inilti, her ses, her soluk öz malı değil bu değirmenin. Bu anlaşılmaz garipliğin içinde ne erişilmez özellikler vardır, ne umulmadık sesler yankılanır insanın yüreğinde. Değirmende uyumak istersen, bu koşuşmalar, bu hantal kıpırdanışlar, bu çakal ulumaları, bu köpek havlamaları birleşir, bir koca şenlik olur uyandırır adamı uykusundan, bir, üç, beş, boyuna uyandırır. Ama Beglar türküye başlarsa... Boşver alıdırma Beglar'ın türküsüne. Beglar bu, bütün türküleri değirmen üstünedir, Beglar'ın türküleri değirmensiz olmaz. Değirmenin o şenlikli patırtısı da Beglar'sız olmaz; dönmez taşı değirmenin Beglar'sız.

Gözlerim yarı açık uzanmıştım, yorgunluktan perişandım. Uyur uyanık Beglar'ı kolluyordum bir yandan da. Ölçeği alıp bizim una daldırdı, tepeleme dol-

durdu ölçeğini, hemen yanında duran bir çuvala boşalttı. Göz kırptı kadınlara dönüp. Kadınlar farkına bile varmadılar, sohbeti koyultmuşlardı, Beglar'ı gördükleri bile yoktu. Benden yana döndü Beglar, beni kolladı, baktı benden de umut yok, oralı değilim, ölçeğini bu kez çuvala daldırıp bizim undan aldığı kadarını geri verdi.

Uyku beni yavaş yavaş kendine doğru çekiyordu. Tatlı, rahat bir uykuya bıraktım kendimi. Olağanüstü bir düştü gördüğüm, Geknur ve Gehuzte köpek ulumalarıyla gelip düşüme girdiler. Gözlerimi açtım. Kapı yıkılacak gibi vuruluyordu. Beglar yerinden kalkıp kapıdan yana yürüdü. Homurdanarak çekti sürgüyü. İçeri biri girdi, her yanı karlarla örtülmüş, kocaman bir adam. Beglar hemen çöktü olduğu yere, kadınlar telâşla kalktılar ayağa. Boğazım kurudu, dilim damağıma yapıştı, alnımdan süzüldü buz gibi ter taneleri. Açık kapının önünde sırıtarak duran adam Datiko'ydu. Ayağa kalktım istemeyerek.

«İyi akşamlar! Ne o, niye ayağa fırladı bütün millet!»

Ocağın yanına bir çuval koydu. Selâmına tek bir karşılık veren çıkmamıştı. Datiko'nun böyle korkunç biri olduğunu bilmezdim, hiç düşünmemiştim bunu. Her yanımı ter bastığı yetmiyormuş gibi bir de dilim tutulmuştu anlaşılan. Gövdem sarsılıyordu titremekten. Dizlerimin bağı çözülmüştü; çöküp oturdum eski yerime.

Pencerenin oraya yürüdü Datiko, silahını dayadı duvara, son kar kalıntılarını da silkeledi üstünden. Gelip yanıma oturdu.

Arkamı döndüm ona.

«Uğursuz solucan,» dedi. «Korkma ben cüzzamlı değilim.»

Beglar ve bütün kadınlar ayakta duruyorlardı, kimse onun suratına bakmıyordu başını kaldırıp.

«Niye öyle aptal aptal dikilip duruyorsunuz, hiç

adam görmediniz mi be?» Öfkeliydi, sesi boğuk çıkıyordu. Ellerini uzattı ateşe.

«Senin gibi birini ilk kez görüyoruz da,» dedi Beglar.

Sandığın üstüne oturdu, kadınlar da bir köşeye çekildiler.

«İyi yağdı kar,» dedi Datiko. «Yeterince yağdı tarlalara. Demem şu ki iyi ürün alınır bu yıl.»

Ortalığa çöken sessizliğe son vermek istediği anlaşılıyordu. Bir de sigara sardı ardından.

«Sana ne üründen,» dedi Akvirine Nine. «Nasıl olsa dipçikle kazanıyorsun mısırı sen.»

«Alay mı ediyorsun benimle?»

«Alay mı,» dedi Akvirine Nine. «Kimin haddine alay etmek. Baksana iki pud mısır yıktın değirmene. Bir de bana sor, nah işte iki avuç mısırım var, yeni ürün çıkana dek idare edeceğim onunla.» Sözlerini bitirir bitirmez iç geçirdi.

«Akvirine Nine tanrıya şükürler olsun ki tarlam kendimin, eh senin de yolunu kesip mısırını mı aldım?»

«Senin ellerinde kan var kan. Adam öldürdün. Millet bıçakla bile yola çıkmaya korkuyor, bilmem anlıyor musun?»

«Bir erkek olmalıydın ki Akvirine Nine, erkek olsaydın bu yumuşak sözlerini yutmazdım ya.»

«Erkek olsaydım eşek sudan gelene kadar bir temiz sopa çekerdim sana ben de,» dedi Akvirine Nine. «Her bir yanın kan içinde kalırdı hayvanoğlu hayvan.» Hışımla yürüdü pencereden yana, sırtını döndü Datiko'ya. Beti benzi atmıştı Datiko'nun, ama yutkunmaktan başka şey yapamadı. Sustu, sonra Beglar'dan yana söndü:

«Acelem var benim,» dedi. «Hemen öğüt mısırımı da gideyim, şu ağızdaki un çıkınca benim mısırı dök kasaya.»

Huninin, un akan değirmen hunnisinin yanına git-

ti. Bizim çuvalın yanında durdu.

«Bu bitecek,» dedi. «Bu bitince sıra Makariya'ya gelecek.» Beglar'ın sesinden kararlı olduğu belliydi.

«Ne yazık ki Makariya bekleyecek,» dedi Datiko.

«Ben sıranın kimde olduğunu söyledim.»

«Ben de dedim ki, o bekleyecek ve benim işim acele.»

Beglar sustu, karşılık vermedi. Datiko mısır çuvalını alıp sıranın en başına götürüp koydu.

«Senin ekmeğinin özlemini çok çektim Beglar,» dedi gülerek.

«Belki ayaklarına su ısıtmamı da istiyorsundur ha?» dedi Beglar.

Datiko kırbaç yemiş gibi oldu, sanki kırbaç suratında şaklamış gibi atılıp ortaya çıktı.

«Beglar dilini tutmazsan, koparırım o dilini.»

İki adımda duvara vardı ardından, duvardan çekip aldı Beglar'ın tüfeğini. Kaldırıp vurdu yere. Parça parça oldu silah. Elinde kalan dipçiği yanan ateşe attı, kırılan namluyu da kapıyı açıp karların arasına fırlattı.

Beglar hiç kıpırdamamıştı. Çenesi oynuyordu yalnız.

Datiko, kendi tüfeğini sıkıca kavrayıp oturdu:

«Nasıl?» dedi, «gördün mü?»

Başıyla ateşte yanan dipçiği gösteriyordu Beglar'a.

«Ölüm gelip seni alacak,» dedi Matrona. «Ölüm gelip seni alacak ve üstünü kara toprak örtecek. İşte o zaman anan benim gibi yasa gömülecek, karalar giyinecek.»

«Hıh... Onun için bir damla yaş döken çıkmaz, onun için kimse karalar giyinmez!» dedi Fedosi.

«Sözlerini ölç de söyle Fedosi,» dedi Datiko. «Sonra anlarsın kim olduğumu, anlarsın ama geç kalırsın.»

«Zavallının birisin sen. Toprak bile seni bağrında barındırmak istemiyor. Senin için yaş dökecek göz-

ler kör olsun. Senin için karalar giyinecek gövdeyi cehennem ateşleri yakıp dağlasın. Ne yani bana ne kötülüğün dokunur, yaşadığım bu büyük dertten daha büyüğünü mü açacaksın başıma?» Fedosi diklenmişti iyice.

«Bana bakın. Matrona, senin oğlunun katili ben değilim ya, Fedosi, senin oğlun da benim kucağımda can vermedi. Kafayı çalıştırsanız, aklınızı kullansanız, şimdi çoktan...» Sustu, sözlerinin sonunu getiremedi.

«Evet, oğlum ölüp gitti. Mezarının nerde olduğunu bile bilmiyoruz. Tek avuntum, onun kokusunun sindiği gömleciği. Bende duruyor gömleği, gözümden boşanan kanlı yaşlarla ıslatıyorum o gömleği, asla kurumayacak olan kanlı yaşlarla. Yine de diyorum ki, sağ kalıp da senin gibi bir evlât olacağına ölüp gittiği daha iyi. Sen o mundar ağzına, bizim kutsal ölülerimizin, oğullarımızın adını ne demeye alıyorsun?»

Matrona da davrandı konuşmaya, beceremedi. Ağlamaya durdu hemen. Feryat figan boşanıverdi, elleriyle yanaklarına, dizlerine vurup döğünüyordu boyuna.

Benim mısırım öğütülmüş, un olmuştu. Datiko sokuldu çuvalın yanına, ağzını açıp baktı, elleri titriyordu.

«Haydi bakalım,» dedi Beglar usulca. «Sıra Makariya'nın.»

Datiko sustu, karşılık vermedi.

«Makariya, sıra Makariya'nın...»

Beglar, Datiko'nun üstüne doğru giderken söylemişti bu sözleri.

«Bekleyecek dedik ya,» dedi Datiko. «Makariya bekleyecek.»

«Hiç bile beklemeyecek.»

«Bek-le-ye-cek!»

«Bek-le-me-ye-cek.»

«Bekleyecek diyorsam bekleyecek, o kadar!» dedi Datiko. Kızgınlıkla itti Beglar'ı.

Mısır çuvalını aldı borulu kasanın içine boca etti. Beglar yan döndü telâşla sandığa çarpmamak için, gitti ateşin önüne çöktü, gözlerini de dikti Datiko'ya. Dikkatle izliyordu hareketlerini. Ben de ikisini birden kolluyordum unumuzu çuvala yerleştirirken. Beglar ateşe döndürmüştü yüzünü, dalıp gitmişti. Bir süre öylece durdu, sonra dikilip kalktı ayağa, burnunun doğrultusuna yürüyüp gitti, karanlığa, dışarı çıktı.

Datiko elinde tüfek onu kolluyordu. Beglar çıkınca o da geldi ateşin önüne oturdu, silahını da koydu dizlerinin üzerine.

«Küstü bana,» dedi. «Kapının önünde duruyor işte. Küstü canım.» Gülüyor, dışarı çıkan Beglar'ı alaya alıyordu kendince.

Durdu durdu birden kalktı dışarı fırladı, sonra dönüp geldi, benden yana yürüyüp:

«Sosoya,» dedi. «Git onu getir. Söyle içeri gelsin ne var karın altında dikilecek. Donacak yoksa.»

Hiç oralı olmadım, duymamış gibi yaptım.

«Sağır mısın be,» dedi Datiko. «Koca ahlâksız. Bana bak hepiniz aynı bokun soyusunuz, süt çocukları. Ne yani bana karşı geliyorsunuz da ne oluyor!» Kendisine kötü davrandığımızı saydı döktü.

Hiç aldırış etmeden unumu çuvala doldurmaya devam ettim ben. Dakikalar akıp gidiyordu hızla. Kanatlara coşkun bir şakırtıyla inen suyun sesi kesiliverdi birden. Değirmenin kocaman taşları gıcırdayarak durdu. Datiko sessizliğe kulak kabarttı bir an. Tek tek yüzümüze baktı, korkulu bir soru vardı bakışlarında, olup bitene aklı ermemiş gibiydi. Donmuş kalmıştık hepimiz şaşkınlıktan. Datiko öylece duruyordu çuvalın başında, ne yapacağını bilemiyordu, bakınıyordu yalnızca, çaresiz.

Beglar ağır ağır açılan kapıdan içeri girdi bir süre sonra; sırsıklam, tepeden tırnağa sulara batmıştı. Çenesi takırdıyordu soğuktan, katılıyordu. Elinde ko-

caman bir demir kriko vardı.

«Ne yaptın pis sıçan,» diye bağırdı Datiko. «Ne yaptın ha?»

«Ben bu değirmenin sahibiyim. Anladın mı? Ben sağ oldukça da, sen bu değirmende öğütülmüş mısırdan ekmek yiyemezsin. Bunu o kalın kafana sok iyice. Bak karşındayım işte, öldüreceksen öldür hadi; ne istersen yap, anladın mı ne istersen?»

Datiko büyük bir kızgınlıkla baktı Beglar'a, boş çuvalı yakaladı, tortop etti, fırlatıp attı. Eşikten atlayıp yağan karın içine daldı; çekip gitti. Yarı aralık kapıdan kolladım onu, patikada ustalıkla yön değiştirerek ilerliyordu. Çiğnenmemiş karları ezerek Konzşula'ya doğru seyirtiyordu. Karanlık gecenin içinden inen kalın kar tabakası örtüverdi onu.

«Hanımlar, sizin mısırlarınızı öğütemediğimden ötürü beni bağışlarsınız sanıyorum,» dedi Beglar. Gülümsüyordu.

Yanına sokuldum, ıslak yanaklarından öptüm, buz gibiydi yanakları.

«Patlamadın ya,» dedi. «Hele bir kurulanıp ısınayım da öyle sarılaydın boynuma.»

Güleç yüzünü ıslatan suları sildi gömleğinin yeniyle.

ZUZA

«Günaydın Bejan! Belki de unuttuğumu sandın seni, vefasızlıkla suçladın beni. İnan ki bir an bile boş kalamıyorum, bir an bile. Bütün gün ders var, dersten çıkınca da köylülerin işlerine yardım etmek gerekiyor. Ardından da gelsin evdeki işler, ev ödevleri mi demezsin, bir sürü kitap okumak mı demezsin. Neden mi dersen, bak onu da anlatayım. Biri dedi ki bana, hiç değilse okulun üçüncü sınıfını bitirmeli insan, dedi. Yoksa ömür boyu yalınayak, başı kabak, yırtık pırtık içinde dolanır dururmuş. Sebil olurmuş yani.

«Hem biliyorsun ya evimizin tek erkeğiyim ben. Benim Rus cepheyi boyladı çoktan. Evet evet, güzel bir gündü. Kalktı, tek başına çekip gitti. Sana anlatmadım değli mi, Luka Amca'yı kandırıp balkonundaki yas bandını söktürdüğünü? Luka Amca bandı çekip çıkardı veretti ateşe. Ardından yas tutan evlerin tümü örnek aldı onu. Artık bir tek yas bandı yok köyde, herkes söküp attı o kara kuşakları. Bejan, yas bantlarını söküp atanların içinde bir umut var şimdi, yitik kocalarını, çocuklarını, yavuklularını umutla bekliyorlar. Şaştın değil mi? Ama benim Rus'um kendisi kaybol-

du ortadan; tek satır da yazmadı gitti gideli. Ondan ayrıldığımız gün Keto Hala bir keyiflendi ki görme, hiç durmamacasına kahkahalar attı. Ama gece çökünce, yaş döktü gün ağarana dek, kanlı gözyaşı döktü.

«Bejan! Halam yoksa onu seviyor mu? Bana sorarsan seviyor.

«Baharın cümbüşü nerdeyse başlıyor Bejan. Bak mart geldi işte. Hele bir açsın yabangülleri...

«Ayakucuna bir bank yapacağım. Gerçi bu iş için getirdiğim tahta pek bir şeye benzemiyor ama, sana köyden ve dünyadan yeni haberler getirdiğimde biraz soluklanırım ona oturup, hiç de fena olmaz hani. Öyle değil mi?

«Cepheden muştularımı var sana. Faşistlerin saldırılarına 'dur' dedik. Yalnız dur demekle de kalmadık, bir temiz sopa çektik keratalara. Ama cepheden gelenlere bakarsan pek kolay olmuyormuş bu işler, kök söktürüyorlarmış adama.»

Arkamdan biri seslendi o sıra.

«Günaydın Sosoya.»

Döndüm baktım, komşularımızdan Zuza'ydı. Kolunda sepeti, karşımda duruyordu. Bir iki yıl önce bizim köyden biriyle evlenmişti. Evlenmişti dedim de anımsadım düğün alayını. Vur patlasın, çal oynasın bir alaydı gelini götüren, hani görülmeye değerdi hakçası. Herkes kafayı bulmuştu düğün alayında, şenlik fişekleri patlatılıyordu hiç durmadan. Zuza'nın anası sessiz sessiz ağlıyordu, başörtüsünün ucuyla siliyordu gözyaşlarını. «Kızım, yavrucuğum,» diyordu. «Gözünü aç, kendine dikkat et, boşuna mı çektim bunca yıl zahmetini, bayıttım büyüttüm bu boya getirdim seni.» Sonra güveye dönüyordu. «Oğlum,» diyordu, «bak ha sana emanet kızım, onu gözünden bile sakınacaksın.»

Bir kraliçe gibiydi gelin. Atın üzerine kurulmuş, anasıyla vedalaşıyordu. Zavallı kadına ömür boyu kızını yitiriyormuş gibi geldi. Gelin alayı yola düşüp

giderken ardından yalvar yakar oldu: «Beni burda unutmayın ha, her zaman gelip yoklayın beni, artık yuvam kararda benim, mahvoldum, bittim artık, bittim...»

Sık sık yoklardı Zuza anasını. Düğünün haftasına savaş patladı. Savaş patladıktan bir ay sonra da kara haberi aldı Zuza, kocası savaşta ölmüştü.

Koyu renk saçlarını kapkara bir başörtüsüyle bağlamıştı, tam önümde duruyordu işte.

«Günaydın,» dedim, «günaydın Zuza,» işimi bırakmadan selâmını karşılarken. Son çiviyi de çakıp işimi bitirince keseri yere bırakıp, yeni yaptığım banka oturdum.

«Seni gözlüyorum uzaktan, bir saat oldu hemen hemen. Uzun uzun, sanki birisiyle konuşur gibiydin,» dedi. Geldi yanıma, banka oturdu o da. Sepeti yere bıraktı usulca.

«Kendi kendimle konuşuyordum,» dedim. «Hiç kimseyle değil de, kendi kendimle.» Biraz çekildim, uzaklaştım ondan. Zuza gülümsüyordu yine yüzüme bakıp.

«Neler konuşuyorsun kendi kendine oğlum?»

«Birçok şeyler sordum kendime. Çok şeyler Zuza!»

«Peki ne karşılık aldın sorduklarına?» Gülümsüyordu.

«Karşılıklarını bilmiyorum sorduklarımın.»

«Bana sor öyleyse Sosoya. Ben bilirim bütün soracaklarını.» Ellerini daldırdı saçlarımın arasına.

Sustum. Zuza'nın eli saçlarımdan yanaklarıma indi, ordan şakaklarıma doğru tırmandı yeniden, saçlarımın arasına daldı.

«Eh Sosoya, artık tam bir erkek oldun sen, sakalların bile çıktı bak.»

«Daha neler, sen buna sakal mı diyorsun? Bunlar incecik tüyler daha,» diyordum, oysa alev fışkırıyordu yanaklarımdan.

«Boşuna direnme Sosoya, buz gibi sakal işte bun-

lar.» Bir yandan da işaret parmağını üst dudağıma sürüyordu durmaksızın.

«Bak bunlara ince tüyler dersen o olur işte.»

Aceleyle kalktım banktan. Yüreğimin debelendiğini Zuza'nın duymasından korkuyordum. Kara gözleriyle uzun uzun süzdü beni; gülüyordu hem. Öyle sanıyorum ki yüreğimin kabartısını, o büyük debelenmeyi duydu. Boyun damarlarımdan zonklayarak geçiyordu kanım.

«Sosoya, nereye gidiyorsun?» Oturduğu yerden kalktı.

«Eve dönüyorum. Gün nerdeyse kaybolacak ufukta.»

Keseri almak için yere eğildim. Tam elim kesere uzandığı anda yanımda durdu Zuza, uzun uzun süzdü beni.

«Ya sen,» dedim. «Sen nereye gidiyorsun?»

«Çalı çırpı toplayacaktım da,» dedi. «Belki sen de benimle gelirsin diye düşündümdü. Hem senin küçük bir tahran da olacak.»

Kaygılandım, kuşkuluydum. Ne demem gerektiğini kestiremiyordum. Onunla birlik gitmeli miydim, yoksa hayır mı demeliydim ona?

«Gelmezsen karanlıkta yalnız da giderim ben, ne yapalım, çaresiz.»

«İyi iyi, geliyorum seninle,» dedim. «Ama bir şartla, çabuk davranıp bitirelim işimizi. Hava neredeyse kararacak.» Yerden Zuza'nın sepetini aldım.

Bayır aşağı koşuyorduk patikadan, çoğa kalmadan çalıların başladığı yere varmıştık bile, bir iki adım sonra da ortasındaydık çalıların. Çalılardan birini kesip ayağının dibine attım Zuza'nın. Sepetinin yanına yere çömeldi. Çoğa kalmadan koca bir yığın çalı birikti orda. Zuza'nın yanına çöküp oturdum ben de. Güneş tepenin üstünde koskocaman, kıpkırmızı duruyordu. Saçtan hemencecik inmiş bir ekmeğe benziyor

güneş. Sıcacık saç ekmeğine benziyor. Ne yazık ki uzaklarda, tepelerin ardında, erişilmez uzaklıklarda parıldıyor işte. Bilinmedik uzak ülkelerden de görünüyor besbelli. Şaşıyorum, bu ilkbaharla birlikte bana her şey ekmeği anımsatıyor, yusyuvarlak, tepsi gibi kocaman ve kızarmış saç ekmeğini. Değirmentaşı görsem saç ekmeğini anımsıyorum, bileytaşı görsem öyle. Güneşi, ayı görünce de. Yok yok, ay daha çok has ekmeğe benziyor, üstü iyice kızarmamış has ekmeğe benziyor. Kimi zaman bütün bir ekmektir ay, kimi zaman bölünmüş, yarılanmış bir ekmek. Kimi zaman da yalnız kabuğu kalmış bakıyorum. O kabuk, sönmekte olan bir ateşin, görünüp kaybolan kıvılcımlarıyla kaplı sanki. Köyün köpekleri de gözlerinin önünde bu «ekmek ay»ı görünce kafalarını gökyüzüne kaldırıp havlıyorlar sabahlara dek.

Güneşin yarısı tepenin ardına inmişti bile. Bulutlar, güneşin çevresinde toplanan bulutlar, sönmekte olan korların rengine, kızıla boyanmıştı.

Zuza'nın hiç acelesi yok, çalılardan, dallardan ağır ağır koparıyor yaprakları, ağır ağır sepete yerleştiriyor. Oysa ben elimden geldiğince tutuyorum işin ucundan, bir an önce bitsin de yola koyulalım istiyorum.

«Sosoya, Bejan'la konuştuğuna yürekten inancın var mı?»

«Evet Zuza, buna inanıyorum.»

«Hep konuşur musun Bejan'la. Sık sık gelir misin buraya?»

«Her zaman.»

«Seni çok severdi sağlığında.»

«Ben de onu severdim Zuza. Çok severdim.»

«Seni herkes sever Sosoya, herkes sever seni.»

«Biliyorum.»

«Herkes ama Sosoya, herkes sever seni.»

«Sen de beni sever misin?»

Bu soruyu ona niye sorduğumu kestiremiyorum.

Hiç ummadığım bir anda içimden kabarıverdi sanki. Kıpkırmızı oldu Zuza, sustu, karşılık vermedi soruma. Neden sonra:

«Sosoya, neden arada bir bize uğramıyorsun? Herkese gidiyorsun, herkese yardım ediyorsun da...»

«Gelirim, size de gelirim.»

«Ne zaman geleceksin, ne zaman?»

«Ne zaman istersen.»

«Ne zaman istersen gel işte, canın ne zaman çekerse çekinme gel işte.»

«Gelirim.»

Sustu, bir zaman hiç konuşmadan durdu, sonra birdenbire soruverdi:

«O kız niye dolanıp duruyor senin ardında, niye ha Soso?»

«Matya'yı mı söylemek istiyorsun?»

«Evet, Matya'yı söylemek istiyorum.»

«Yok canım, onun benim arkamdan koştuğu yok. Ben onun peşini bırakmıyorum aslında. Seviniyor benimle olunca, mutlu oluyor da.»

«Sen de mutlu oluyor musun onunlayken?»

«Sevinmesine seviniyorum onunlayken.»

«O seni seviyor mu?»

«Belki, evet, evet, belki seviyordur beni.»

«Nasıl sevebilir seni o?»

«Herkesin sevdiği gibi işte, sanırım herkesin sevdiği gibi seviyordur.»

«Sen de onu seviyorsun değil mi?»

«Hem de çok seviyorum onu.»

Sustu yine. Hiç konuşmadı. Yaprakları sepete yerleştirirken elim eline dokundu Zuza'nın. Yanıyormuş gibi geldi derisi bana.

Zuza suskundu, hiç konuşmuyordu.

«E... Zuza, seni seven biri yok mu?» diye sordum.

«Bilmiyorum Soso. Hiç kimse sevdiğini söylemedi bana.» Acı, buruk bir gülümseme vardı dudaklarında.

«Yok yok, biri vardır, seni seven biri vardır mutlaka.»

«Hayır hayır, hiç kimse sevmiyor beni. İnan buna, beni hiç kimse sevmiyor. Anlıyor musun, hiç kimse sevmiyor.» Bağırıyordu sanki. Gözlerime, ta derinlerine baktı gözlerimin. Her şey öylesine garip gelmeye başlamıştı ki birden.

«Beni seviyor musun Sosoya?»

«Ben mi... Bilmem...»

«Demek bilmiyorsun Sosoya. Bir kadının ne olduğunu bilmiyorsun ha? Bir hafta evli kalan bir kadın! Sonra birdenbire kocasız kalan bir kadın Sosoya. Ne demek bu bilmiyorsun ha! Bir yıl, bütün bir yıl yapayalnız yaşamanın ne demek olduğunu biliyor musun bakalım?»

Fırlayıp ayağa kalkmak istedim. Ama geç kalmıştım. Zuza yakaladı beni, elimi tuttu.

«Soso, Soso, sen akıllı bir çocuksun. Değil mi? Akıllı bir çocuksun değil mi? Alay etmiyeceksin benimle, beni horlamayacaksın değil mi? Ben kimsenin sevmediği bir kadınım işte.»

İyice sokuldu bana, beni kucakladı. Şaşırdım, ne yapacağımı bilemedim. Yine de kucakladım ben de onu, boynundan öptüm, sonra da dudaklarından.

«Sosoya! Benim Sosom!.. Sen iyi bir çocuksun. Ne kadar iyi anlıyorsun her şeyi. Suçluysam, yanlış yapıyorsam al bu keseri öldür beni Sosoya.» Kulağıma fısıldıyordu bütün bunları. Gövdesinin titrediğini, sarsıldığını duyuyordum. Beni kollarının arasında iyice sıktı, dudaklarımı kendi dudaklarıyla birleştirdi. O ara büyük bir dehşete kapıldım... Savaşın ilk günü kapıldığım korkuya benziyordu bu duygu. Postanenin orda, sessiz sedasız dikilip duran insanları gördüğüm an içimde uyanan dehşetin aynısıydı... Supsa ırmağının kıyısında, kucağımda Bejan uzanmış yatarken duyduğum dehşet... Bejan kucağımda ölürken...

Şaşkınlıkla kaldırdım başımı. Çaresizdim. Kollarımı çözdüm Zuza'nın boynundan. Yandaki çalılara çarptım, hızla döndüm. Ayağa fırladım. Sağıma soluma bakmadan bir koşu köyün yolunu tuttum. Hiçbir şey umurumda değildi. Tarlaların arasından, hendeklere bata çıka ilerliyordum. Zuza'nın kolları arasındaki dehşetten kaçıyordum...

Kendimi Besaryon'un avlusuna attığımda Mecnun gibiydim. Merdivenleri tırmanıp sundurmaya çıktım, Matya'nın dizinin dibine çöktüm; soluk soluğa kalmıştım. Başımı koydum dizlerine. Her zamanki gibi taburesine oturmuş duruyordu Matya. Güzel ve iri gözleriyle güneşin batışını izliyordu.

«Ne oldu Soso?» dedi, eliyle yüzüme dokundu. Kıpkırmızıydı yüzüm, terden sırsıklam olmuştu. «Yoksa kötü bir şey mi oldu Sosoya, neyin var böyle?» İyice tedirgin olmuştu halimden.

«Seni çok seviyorum Matya,» dedim. «Çok seviyorum.» Gözlerimden yaşlar boşanmaya başladı.

«Bunun için mi geldin soluk soluğa? Ben de seni seviyorum, iyi yürekli Sosoya. Herkes sever seni, niye ağlıyorsun durup dururken? Yoksa biri senden nefret ettiğini mi söyledi?» Yüzünü gezdirdi yüzümde.

«Koca aptal, hiçbir şey anladığın yok işte.»

Gözyaşlarımı silmeye çalışıyordu durmadan.

«Ne oldu anlatsana?»

«Hiç. Hiçbir şey... Matya, mezarlığa gitmiştim, Bejan'ın yanına, birden bir korku girdi içime.»

«Utanmıyor musun?» dedi gülerek. «Koca adam.»

«Utanmıyorum Matya.»

«Yanında ben olmadıkça hiçbir yere gitmek yok artık Sosoya.»

«Haklısın, çok haklısın, keşke sensiz gitmeseydim.» Ağır ağır doğruldum yerimde.

Yatağa uzanmış odanın dört bir yanını kolaçan ediyordum. Bahar gelmişti iyiden iyiye, evi ısıtmamızın

gereği yoktu artık. Genellikle yatağa girdim mi uykum gelene kadar tahta tavanı seyrederdim. Gözlerimi karanlığa alıştırdım yavaş yavaş. Yalnızca ayın solgun ışığı süzülüyordu aralık pencereden içeri. Tavanda bir böcek ya da bir kelebek uçuşuyordu. Anlaşılan onun da uykusu kaçmıştı, zavallı böcek... Tahta aralıklardan birine girip kayboldu neden sonra; onu bekledim bir süre, yarıktan süzülüp yeniden ortaya çıkmasını. Ne gelen var ne giden. Belki de bütün gün başından geçenleri anlatıyordur birine diye düşündüm. Ya da hiç kimse çıkmamıştır önüne, uyuyakalmıştır. Benim gibi gözleri tavana dikili yatıyor da olabilir, dünya bu... Halamın düzenli soluğunu duyuyorum.

«Hala,» dedim. «Hala uyuyor musun?»

Karşılık vermedi, oralı olmadı.

Anlatmaya koyuldum ben de.

«Hala, Zuza'yı biliyorsun değil mi? Çok genç bir kadın o, hem de çok güzel. Ama kocası yok, öldü kocası. Onu kimse sevmiyor şimdi. Tek başına, yapayalnız kalınca ne yapsın? Gerçekten kim sever onu, kim evlenir onunla? Kimseler yok ki ortalıkta. Ona, Zuza'ya çok acıyorum.»

«.....»

«Sen de bana acıyorsun ya. Sen de bana acıyorsun. Ben artık büyüdüm Hala, senin neden evlenmediğini de biliyorum, hiç değilse bildiğimi sanıyorum. Benim yüzümden; hemen herkes aynı şeyi söylüyor. Kendini yeğenin için feda ettiğini söylüyor herkes. Artık büyüdüm ben, koca adam oldum. Sana muhtaç değilim artık.»

«Haydi bakalım uyu yavrucuğum,» karşılığını verdi Halam. «Ne var böyle gece yarısı peygamber sözleri edecek. Bütün bunları kim soktu kafana senin? Senin yerinde olsam kimsenin sözüne kulak asmazdım.»

Yorganı çektim başımdan yukarı.

«Uyu yavrucuğum, uyu,» dedi Halam. «Bakıyorum kavak yelleri esiyor başında.»

O geceden sonra uyumak için kendimi hep zorlamak gereğini duyar oldum. O geceki gibi...

SALDIRI

Levan Gurulidze hepimizin kalbini kazanmıştı, yine de onu iğnelemekten, üzmekten zevk alıyorduk. Çok da seviyorduk onu. Öyle ki, bize sınıf öğretmeni olarak geldiğinde sevincimizden göklere sıçradık. Çoktandır boş veriyordu bize, kızmıyordu eskisi gibi. Biz onun çocuklarıydık işte. Fazla ileri gitmişsek bir güzel çekerdi kulağımızı, ağız dolusu sövüp saydığı da olurdu. Ya da bir pedagog kesilir, öğütler verirdi bize. Onun çocuklarından birini okuldan uzaklaştırmaya kalksalar, bir ceza vermeye kalksalar, —seyrek de olsa böyle işler oluyordu— kaplan kesilirdi Levan, ortalığı birbirine katardı.

Hiçbirimizin ana-babasını, hiçbirimizin yaramazlığı nedeniyle okula çağırdığı işitilmemiştir.

«Ben burda sizin babanızım,» derdi. «Ya sopayı basar pestilinizi çıkarırım, ya da benim istediğim gibi adam olursunuz, adam.» Söver sayar, ağzına geleni söylerdi; sonra yumruğu basardı masaya. Bazan öyle sert atardı ki yumruğu, elinin üstündeki morluk bütün bir hafta boyu kaybolmazdı. Her şeye karşın Le-

van Gurulidze'nin dersi bütün öteki derslerden daha çekiciydi bizler için.

Sınıfı ikiye bölerdi. Bir yan düşman yanı, öbür yan bizim ordu olurdu. Sınıftaki kızlara da hastabakıcı olmak kalırdı. Levan da karargâh komutanı olurdu. Arkasından gelsin savaş, bir bağrış, bir çığrış... Düşmanı silip süpürmeye çalışırdık var gücümüzle. Bir sol kolunu kaldırırdı Levan, bir sağ kolunu. İki tarafı yönetmek için büyük bir çaba harcardı. Emirler yağdırırdı peşpeşe: «Sağlam noktaları tutun,» derdi. «Düşmanca davranışlardan kaçının.» Hiç oralı olmazdık biz, birbirimize öyle tokatlar atardık, kulaklarımızı öyle acımasızca çekerdik, saçlarımızı öyle kızgınca yolardık ki, ne kadar hastabakıcı varsa hepsine iş düşerdi.

Ben, Alman komutanıydım. Bütün beceriksizler, bütün pısırıklar benim yanımda toplanmıştı; ne yapalım, Almanlar bir temiz sopa yemek zorundaydılar ya. Buna karşılık ne kadar atılgan, becerikli ve soylu çocuk varsa karşıdaydı, bizim ordudaydı. Nodar'ın yönetimi altında, bizim ordu için utku-yengi yolu açıktı peşin peşin. Dişediş savaşımız sona ermeden karşıdan bizim yana bir yaralı geçerdi, bir casus kaçardı. O günler bir kardeş kanı dökme günüydü, ilk iki ders askerlik dersiydi hep. İkiye bölünmüş askerî birlikler olarak gerçek birer savaştı verdiğimiz, gerçek birer savaş.

Meydan savaşı bittiğinde ayakta kalabilenlerimiz köylünün yardımına koşar, onlarla birlikte çay sürgünü toplardı. Bahar gelmişti. Eşsiz bir mayıstı yaşadığımız. Çay fideleri nefis sürgünler vermişti. Kadınlar toplamaya yetişemiyorlardı. Onların yardımına koşmasak, toplanmadığı için o canım çaylar yanıp gidecekti. Bir bakıma cephedekilere yardıma koşmuş oluyorduk. İş görüyor, koca adamlar gibi gündelik alıyorduk. Bu bize büyük bir gurur veriyordu. Sevinci-

miz bütün dünya öğrencilerinin mutluluğuyla birleşiyordu.

İş ocağındaki çalışmalar bizi dersten de kurtarıyordu. Yalnız çay toplamak değildi işimiz, Supsa ırmağı boyunca uzanan ormanların topraklarını da temizliyor, taşları, çakılları ayıklıyor, tarlalar açıyorduk ekilsin diye. Gönülden hazırdık bütün bu işler için.

İkiye bölünür, ormana doğru yola çıkardık. Kızlar da ayrı bir küme olurlardı. Biri Matya'nın yardımına koşar, elinden tutardı. Kıkır kıkır gülüşürdü kızlar yol boyu.

«Sol, sağ, bir, iki, üç... sol, sağ, sol, iki, üç...»

Levan boyuna komuta eder, önümüzde arkamızda dolanır oradan oraya seyirtir dururdu.

«Sağ, sol... sol, sağ... Mamaladze uygun adım.»

«Sol, sağ, sol, iki, üç... Kalandadze başını dik tut.»

Önden koşar, çevremizi dolanır, arkamıza geçer, bir iki adım arkamızdan yürür yürümez gene fırlar öne geçerdi.

«Diiikkk...kaaaat!» çekerdi.

Hepimiz elimizden geldiğince gergin bacaklarla dururduk.

«Yaşayın aslanlarım,» derdi Gurulidze. «Haydi şimdi hep birlikte bir marş söyleyelim.»

«Karşıladınız mı düşmanı kurşunla
Yeter de artar askere bu sevinç.
Bizim makineli tüfek, hurraa...»

Daha millet şarkıyı aklında şöyle bir toparlamaya çalışırken ben başlardım önce. Arkamdan onlar da bana katılırlar, gırtlaklarımız patlayıncaya kadar bağırır, marş söylerdik. Levan'ın aslanlarının coşkun sesi yankılanırdı ormanda...

Bu sesler tarlalara ulaşırdı, tarlalarda çalışan babalara, büyükbabalara, kardeşlere, analara...

Ayaklarımızda potinler, lastikler, sandallar, sürüyerek yürürdük. Kimimiz de yalınayaktık. Kıyı boyunca yürürdük, boş verirdik kuma çakıla, dikene bıtırağa.

«Bizim makineli tüfek hurra.
Bütün gün takırda böyle.»

«Hazırol!» çekti Levan. Öfkemizden kuduruyorduk, tepiniyorduk hepimiz. «Takım dur, bir iki!» Hepimiz taş kesildik bir anda. «Sola dön...» Gönülsüz, perişan halde sola döndük; kimi orda, kimi burdaydı kalabalığın, hiza, miza kalmamıştı.

«Yuh olsun hepinize, büyüklerinize karşı ayıp. Rahat!»

Cevizin gölgesine çöktü Levan. Beş dakikalık bir mola verdi. Sonra yeniden başladı dersimiz.

«Arkadaşlar, bugünkü kamp programımızı anlatayım: Düşman Volga'nın sol yakasını tutmuş bulunuyor.» İlkin beni gösterdi eliyle, ardından da Supsa ırmağını. «Ödeviniz.» İşaret parmağı Nodar'ı uyarıyordu. «Ödeviniz şudur: Düşmanı yerleştiği mevzilerden söküp atmak, sonra da göğüs göğüse savaşlarda onların kökünü kazımak, hiç değilse kalanları Volga'nın karşı kıyısına çekilmeye zorlamak, karşı kıyıya kaçınca peşini bırakmak yok, en az altmış kilometre kadar sürümek uzaklaştırmak gerek mevzilerini. Üstelik onlara yeniden siper kazma olanağı da tanımamak gerekir.»

«Üff, altmış kilometre de çok ama.» Nodar düşündüklerini alçak sesle söylemeden edemedi.

«Sakin ol,» dedim, «sakin ol, laf işte, elbette o kadar uzağa koşamayız nasıl olsa.»

«Kızlar, gezici hastane ceviz ağacının altında kurulacak. Matya sen başhekimsin. Nato, Kakano ve Ti-

na sizler de hastabakıcılarsınız. Saldırı tam saat onda başlayacak.»

Levan daha çok değirmen taşına benzeyen ve bilek kalınlığında kösteği olan saatını çıkarıp baktı, kulağına götürüp tiktaklarını dinledi, yeniden süzdü saati ve cebine yerleştirdi.

«Soso Mamaladze birliklerini Volga kıyısına götür ve mevzilerine yerleştir onları.»

«Saygıdeğer Levan bugünlük bana Nodar'ı ödünç verin, buna karşılık ben de sizin hayatınızı bağışlayacağım.»

«Kes çeneyi Mamaladze, yallah siperlere. »

«İstemiyorum. Boyuna biz Alman oluyoruz, biraz da bizim ordu olalım bakalım.»

«Biraz bekle, istediğin bak nasıl olacak, seni öyle bir benzeteceğiz ki aynı anda hem kızıl olacaksın, hem mor. Anan bile görse tanıyamayacak seni,» dedi Nodar.

«Neden böyle kötü davranıyorlar her zaman bize karşı? Biz de aynıyla karşılık verelim onlara, bak nasıl olacak o zaman. Biz de onlara karşı kötü davranalım,» diyordu Tomas.

Tomas'ı öne ittim:

«Görürüz,» dedim. «Bakalım ilkin kim pes edecek?»

Ordular mevzilerine yerleştiler, ben askerlerimi siperlerin çevresine dizdim önce, sonra hepsini yerine yerleştirdim. Ortaya çıkıp tarihsel söylevimi vermeye koyuldum ardından:

«Sevgili erler, sevgili subaylarım, büyük bir olayla karşı karşıya bulunuyorsunuz. Bugün burada şu Nodar'a birer süt kuzusu olmadığınızı açıkça göstermeniz gerek. İşte önünüz sıra Supsa'nın ormanları uzanıp gidiyor. Kirazlar daha kızarmamış, armutlar ermemiş; yine de yenilebilir durumdalar. Dün dişledim onları. Açsınız, aç ve çıplaksınız. Bu büyük ve zorlu meydan savaşını başarıyla kıvırır, utku kazanırsak, sizlere

bol yiyecek vereceğim, bol giyecek dağıtacağım. Bir de yenilirsek yok mu, yazık olur hepimize. Yenilirsek bizi aşağılanma bekliyor, tutsaklık bekliyor, aşağılanma, tutsaklık ve Supsa'nın coşkun akan soğuk suları bekliyor. Anlaşıldı mı?»

«Anlaşıldı,» dediler hep birden. İç çekip ofladılar, oflayıp pufladılar.

«Öyleyse marş marş. El bombalarınız ve silâhlarınızla —sözünü ettiğim silahlar taş ve toprak parçalarıydı— sığınaklarınıza çekilin.»

Bütün askerlerim buyruğa uydular.

Bizim ordu da sığınaklarına yerleşmişti. Karşıdakilerden hiç kimse görünmüyordu ortalıkta. O sıra komutan karargâhtan «başla» buyruğunu verdi. Savaş alanı bomboş uzanıp gidiyor. Birkaç ceviz ağacı var yalnız, çalılara bile rastlamıyor ceviz ağaçları dışında. Her yanda bir ölüm sessizliği var.

Bütün silâhlarımızı yönelttik düşmandan yana. El bombalarımızı hazırladık, hiç kıpırdamadan, taş gibi donmuş bekliyorduk olacakları. Düşmanın bulunduğu yakada ilk kıpırdayan Kocakafa Nodar oldu. Peşinden gelmeleri için geri dönüp el etti askerlerine. Yüzükoyun uzandı yere ardından, sürünerek bizim yöne doğru gelmeye çalışıyordu. Başı orta boy bir kabak gibi görünüyordu çimenlerin arasından.

«Heyt aslanım heyt!» diye bağırdı Otya Kalandadze. «Bu kelle onun kellesi değilse ben de ne isterseniz oyum.» Kocaman bir kaya parçasını kaptı yerden.

«Atış vermeden, atış yasak,» dedim.

«İlkin onlar başlasalar engel olamazdık ama,» dedi Zolomon. «Ayağımıza gelen fırsatı kaçırmayalım da hepsini serelim yere işte.»

«Atış menzilimizde değiller henüz. Hele biraz daha sokulsunlar bakalım.» Romeo Çanukvadze'ydi bu parlak zekâ örneği sözleri eden.

Düşman iyice sokuldu bize. Biliyordum ki bir as-

ker karşıdakilerden daha yüksek bir yerde bulunuyorsa, hem sürünerek ilerler, hem de el bombalarını kullanabilir. Savaşa bu koşullarla girmek hiç de kötü değildi, yine de yeğ tuttum beklemeyi.

«Ağır olun,» dedim. «Cephanemiz sınırlı. Size silâhlarınızı kullanacağınız anı göstereceğim. Kimse siperlerinden ayrılıp onların peşine düşmesin. Göğüs göğüse savaşta bizi alt ederler.» Bilgiççe uyardım birliğimdekileri.

«Hur...rrr...aaa!» Saldırıya geçen Nodar'ın sesi yankılandı birden. Arkadaşları başlarını yere eğmişler onun arkası sıra geliyorlardı.

«Hur...rrrr.aaaaa...» Yeniden yankılandı Nodar'ın sesi.

«Dikkat!» Otya Kalandadze el bombalarını veretti düşmana, korkunç bir gümbürtüyle yaptı bu işi. Atılan taş gitti buldu Nodar'ın «kocakafa»sını. Elinden silâhını atan Nodar sendeleyerek yere attı kendini.

«Ateş...» komutunu verdim ben o sıra. Düşman ordusunun üzerine bardaktan boşanan yağmur gibi inmeye başladık. Ne sıra kaldı, ne saf, ne düzen. Bütün askerler birer ikişer yerlere serildiler, siperlerine doğru sürünerek çekilmeye koyuldular.

«Nodar, dinle bak sonunuz geldi işte. Hepinizi, tekmil tahtalı köye yollayacağız,» diye bağırdım.

«Eh bunu görürsem artık ölsem de gam yemem,» diye benim arkam sıra bağırdı Otya.

«Bana bakın,» dedi Edvard. «Bizim cepheyi yarabilirseniz derimizi yüzün. Patates kabuğu gibi yüzün derimizi, sonra da bizi pide gibi yayın, helâl olsun anladın mı?»

«Arkadaşlar, sakın telâşa kapılmayın,» dedim korkaklığı önlemeye çalışıyordum. «Sakin olun.»

«Dinle bak,» diye uyarmaya kalktı Kaşura Gajya beni. «Bana sorarsan bu bizi ölümün kucağına atar arkadaş.»

«Haydi korkaklar için beyaz bayrak hazır, alsın kullansın.» Mendilimi fırlatıp attım önüne.

«Sosoya Mamaladze, başın gözün sağken bir güzel teslim ol,» diye bağırdı bizim ordudan biri.

«Kimmiş o yiğit çıksın da boyunu görelim bakalım. Gel aslanım gel de göster boyunu.» Siperden biraz çıkardım başımı.

Karşı siperden biri dikiliverdi dağ gibi.

«Benim ben,» dedi. «Guram Tavberidze.»

«Peki o kabağı yarılıp pekmezi akan nerde?»

«Kimmiş o?»

«Kim olacak aslanım, gülünç komutanınız Nodar!»

«Buradayım işte,» diye bağırdı Nodar o sıra. «Teslim ol Sosoya. Üçe kadar sayıyorum, sonra da göğüs göğüse savaşa gelecek sıra.»

«Geleceğin varsa göreceğin de var,» karşılığını verdim gururlanarak.

Nodar duyulur duyulmaz bir komut verdi yanındakilere. Aynı anda da bütün askerleri siperlerden fırladı. Bir baştan ötekine tek sıralı safta toplandılar.

«Çocuklar, el bombalarınızı dikkatli harcayın!» dedim.

Bütün asker çevremi kuşatmıştı bir anda.

«Bana sorarsanız ayvayı yedik,» dedi Romeo Çanukvadze.

Nodar bağırarak saymaya koyuldu:

«Bir... İki... İkibuçuk...»

Nodar acımış da biraz zaman bağışlamıştı bize. Askerlerimin arasında homurdananlar vardı.

Sonra karşıdan söz atmalar başladı:

«Sosoya, gel bizim yana geç aklın varsa. Bu sana son şanstır ha.»

«Arkadaşlarıma ihanet edemem.»

«Haydi koş gel, af çıkardık af, resmi af bu.»

«Hey köpoğlu köpekler, siz kim oluyorsunuz da beni bağışlamaya kalkıyorsunuz?»

«Sosoya Mamaledze koş koş bizim yana geç çabuk. Beğenmezsen gene dönersen yerine aslanım.»

«Uzatma da teslim ol. Bizim esirler has ekmek yiyor, has ekmek ve tereyağı yiyorlar. Dağlar taşlar malzeme dolu,» dedi Nodar. Dağın yüksekliği iyice belirsin diye ellerini kaldırdı boşluğa.

«Belli belli zenginliğiniz, öyle tıkırında ki işleriniz, baksanıza kasıklarınıza yapışmış karnınız.»

«Üç,» deyiverdi o sıra Nodar. Haykırışıyla birlikte bütün askerleri sevinç naralarıyla atıldılar üstümüze.

Aynı anda ben de:

«Ateş!» komutunu verdim.

Havada üç kocaman taş uçtu vınlayarak; ikisi Nodar'ın kafasını buldu. Oralı bile olmadı Nodar, buyruğundakilerle birlikte saldırıya devam etti. Üstümüze doğru hızla geliyorlardı.

«Hurr...rrr...ra...»

Hep bir ağızdan bağırıyorlar, garip sesler çıkarıyorlardı. Gözlerindeki vahşet okunacak kadar yakınımıza sokulmuşlardı. O sıra bizim kahramanlardan birinin sesi duyuldu:

«Davranın arkadaşlar, ileri...»

Artık her şey içinden çıkılması zor bir hale, çözülmez bir iplik yumağı haline gelmişti. Tekme, sille, tokat birbirine karışıyor; birileri yerlerde yuvarlanıyor, toza toprağa beleniyor, ötede birinin kafası yumruklarla patlatılıyordu. Amansız bir savaştı bu.

«Hey hey dikkat etsene be, bırak beni, bırak.»

«Höst, gömleğimi yırtacaksın, babamın o gömlek diyorum sana koca ayı.»

«Tamam, sen artık bizim tutsağımızsın.»

«Dum. Sen öldün. Geberdin sen.»

«Eller yukarı. Teslim ol bakalım.»

«At sopayı elinden.»

«Hani nerde senin silâhın?»

«Bırak yakamı be, pis mendebur, yakamı yırtacaksın.»

«Koca ahmak, beni gerçek bir Alman yerine koyuyor anlaşılan, aptal kafa.»

«Ulan sana söylüyorum yüzüme tükürme.»

«Önce sen burnumu bırak bakalım, burnumu bırakmazsan ben de seni bırakmam işte.»

«Bu herif oynatmış kardeşler, gerçekten gebertecek beni. Çıldırmış çıldırmış.»

Sonunda herkes ve her şey sakinleşti. Koca soluklarımız duyuluyordu yalnızca. İki yanımda iki düşman beni makasa almış, kıskıvrak yakalamışlardı. Moralleri çöken askerlerim arkama dizilmişlerdi, hepsinin de elleri yukardaydı.

Düşmanlarım beni alıp öğretmenin önüne götürdüler

«Komutanım!» Nodar'dı bu. En öndeydi, öğretmene durumu anlatmaya uğraşıyordu. Buyruğunuz üzerine düşman ordusunu bozguna uğratıp, yendik. Volga ırmağının sol yakası düşmandan temizlendi, utku kazanan birliğimiz batıya doğru ilerlemekte. Kaybımız yok denecek kadar az. Alman Generali Sosoya Mamaladze savaş tutsağı olarak huzurunuza getirilmiştir, işte önünüzde yatıyor boylu boyunca.»

«Sosoya yine tutsak oldun ha. Kalın kafalı seni,» diye atıldı Matya. Herkes bu sözlere güldü ağız dolusu. Beni de bir gülmedir aldı. Fırlayıp kalktım ayağa, üstümü başımı silkeleyip kendime çeki düzen verdim.

«Ağaçların altında yarım saatlik bir mola,» dedi öğretmen. «Yarım saatlik moladan sonra doğru kolhoza gideceğiz.»

Kendimizi Supsa'nın soğuk sularına vurduk savaş çığlıkları atarak. Susuzluktan yanıp kavrulan bir at sürüsü gibi ırmağın derin sularına bıraktık kendimizi. Kirden, tozdan, terden arınınca hepimizin neşesi ye-

rine gelmişti. Ağaçların koyu gölgesine uzanıp eşsiz maviliğine daldık gökyüzünün. Sırtüstü uzananlardan biri sessiz sessiz papirosa* içiyordu. Nefis bir tütündü papirosa'nın tütünü. Hepimizin iştahı kabarmıştı, boşluğa uçan dumanları içimize çekmeye çalışıyorduk. Belki cebinde tütünü olanlar vardı içimizde, ama savaş sırasında papirosa çok değerlenmiş, bulunmaz olmuştu. İnsan düşünde görebilirdi o günler papirosa'yı. Birden düşümüz gerçekleşmişti işte, nefis kokulu papirosa dumanı içinde yüzüyorduk. Ama kim kalkıp Levan'dan bir sigara isteyebilir, her şeyi göze alabilirdi ki...

Nodar nefis kokulu papirosa dumanıyla yetinmek niyetlisi değildi anlaşılan. İkide bir dirsekliyordu beni. Hadi kalk demeye getiriyordu, hadi kalk ve bir tane iste Levan'dan. Parmağımı usulca ensesine dokundurdum, sonra da gökyüzünü gösterdim ona, «Hey oğlum seni güneş mi çarptı ha,» demeye. Oralı olmadı, aldırmadı bile. Diretti beni dürtüklemekte, nuh dedi peygamber demedi anlayacağınız, «git iste git iste.» İstediğin kadar oflayıp pufla. «Git iste git işte» demecesine dürtüklüyordu boyuna. Sonunda yenik düştüm. Doğruldum kalktım ayağa. Levan'dan yana yürüdüm.

«Hayrola Mamaladze?»

«Duydum ki biri tutsak düşmüş, duydum ki bir tutsak ölüme hüküm giymiş; eh ölüm cezası da cezaların en ağırıdır. Ölüme hüküm giymiş bir garibin son isteği yerine getirilir bizim bildiğimiz. Öyle değil mi?»

Levan işinin ustası, bir yığın ölüm cezası vermiş insanların tavrıyla:

«Doğru söylüyorsun,» dedi.

«Eh ben de tutsak bir düşman generali değil miyim?»

* Zıvanalı Rus sigarası.

«Evet evet, tutsak bir düşman generalisin.»

«Sanırım kurşuna dizeceksiniz beni.»

«Bakarsın çenen açılır, bütün sırlarınızı söyler, bütün sorduklarımıza doğru cevap verirsin, biz de senin canını bağışlarız buna karşılık.»

«Hiçbir sorunuzu cevaplandırmayacağım.»

«Öyleyse kendini kurşuna dizilmiş bil.»

«Hayatta son isteğimi yerine getirirsiniz o zaman.»

Zafer kazanmış bir komutandı Levan.

«Son isteğin mi?»

«Ayıptır yoksa. Çirkin ve alçakça bir davranış olur idama gidenlerin son isteğini yerine getirmemek.» Nodar'dı söze karışan.

«Peki, peki,» dedi Levan. «Anlat bakalım neymiş son isteğin?»

«Bana bütün sınıf için hiç değilse üç beş papirosa verin lütfen. Çalıların arasına sineriz, siz de görmezsiniz sigaraları tellendirdiğimizi.»

Bir an edecek söz bulamamış olmalı, duraladı kaldı, ardından da patlayıverdi.

«Ne? Bana mı? Anlamadım, bir daha söyle bakalım, bir daha söyle. Bana ha, Levan Gurulidze'ye, bir öğretmene, bir eski savaşçıya ha. Ben ha, kendi elimle sizlere şu uğursuz şeytan otunu vereceğim ha? Sizin körpe ciğerlerinize kıyacağım ha, yüreğinize, kanınıza elimle zehir akıtacağım ha. Yazık. Haydi söyle bakalım bir şakaydı bu değil mi? Şakaydı değil mi? Yoksa... Yoksa...»

«Şakaydı efendim, düpedüz bir şakaydı işte. Bağışlayın bizi.» Korkuyla fısıldadım bu sözleri, sonra geri geri uzaklaştım yanından.

Çocuklar da donup kalmışlardı. Levan bir zaman sürdürdü patırdamayı, soluğu durdu; ardından kalkıp çayırlara doğru yürüdü. Çöküp kaldı.

«Papirosa ha? Demek aklınızı papirosa almış sizin, görelim bakalım nasıl olurmuş bu işler.»

Matya atıldı.

«Levan Gurulidze. Ne olur bırakın da içsinler. Yalvarırım size. Sonra bir yıl anlatırlar birbirlerine 'Tempo* içtik, Tempo içtik!' diye... Kusura bakmayın ama.»

Levan yanaklarını okşadı Matya'nın, sonra kolunu boynuna atıp onu kendine çekti.

«Mamaladze, bütün birliğini topla ve kolhoz'un yolunu tut bakalım,» dedi ardından.

«Birlik toplanın...» diye buyruk verdim ben de.

«Kıt'a ileri, istikamet kolhoz marş... bir ki sol sağ... bir ki... sol sağ...»

En önde ben yürüyordum, uçarcasına...

«Hey benim aslanlarım. Yiğitlerim. Temiz yürekli aslanlarım. Dikkat... Şimdi de bir şarkı söyleyelim hep birlikte.»

Şarkıya başladık.

Lastik pabuçlu, sandaletli, potinli ya da yalınayak yürüyorduk Supsa boyunca yine. Babaların sırtlara bol gelen gömlekleri uçuşuyordu rüzgârda. Seslerimiz, coşkun ve şen seslerimiz yankılanıyordu ormanda.

«Nasıl da çabuktur elin,
Sürgün dalım, narinim
Gidiyorsun bak işte topladın da çayı
Ama Natella, biriciğim, sevgilim.
Hele bir dinle gitmeden beni.
Dolan dur ta sonbahara, dolan dur.
Dilersen bakarım sana, dilersen
Boy at, büyü hele tezelden
Aşkımı söylerim sana mayısta.»

Ordumuz o yaz bütün cephelerde saldırıya geçti.

* Papirosa markası.

YAŞAMAK BUDUR

1943 temmuzu.

Kimi zaman içimiz ürperene, çenelerimiz takırdayana dek yıkanırdık ırmakta. Kimi zaman top oynardık. Kimi zaman tutsak almaca; kale kapmaca; uzun eşek; çelik çomak... oynar ve ne şen geçirirdik günleri... Nerde o günler şimdi, o oyunlar nerde? Çocuklar o unutulmaz, tadına doyulmaz günleri yitirmişlerdi artık.

«Bondo, seni kocamış hastaciğer! (Çocuklar onu bu adla çağırıyorlardı hep). Gel güldürmece oynayalım.»

«Sen üşütmüşsün aklını, tarladaki yaban otlarını kim yolacak o zaman?»

«Nodar, var mısın futbola?»

«İşim var, odun kıracağım.»

«Otya komşu çocukları toparla gel de bir futbol alanı yapalım kendimize.»

«Vazgeç bu sevdadan Sosoya, ben ayaklarımı güç belâ sürüyebiliyorum, nerde kaldı futbol oynamak!»

Ne topumuz vardı, ne zamanımız, ne de top alanı yapma isteğimiz, sevincimiz. Çok iyi biliyorduk bu-

nu. Yine de birbirimizden saklıyorduk isteksizliğimizi. Kimi zaman yolda karşılaşınca oynamaya kalkardık, hemen aklımıza düşerdi işimiz, uğraşımız. Oyunu bırakır kaçardık. Bir başkası daha, derken herkes birer ikişer çekilir, oyun yerini gözleri arkada bırakırdık hepimiz. Oyun yerini bırakır ve evlerimizin yolunu tutardık. Köyümüz eski günlerini yitirmişti, geleneğini göreneğini de... Yeni bir yaşama düzeniydi yaşadığımız.

Komşumuz Meka geldi günlerden bir gün. Halamdan bir dileği vardı.

«Keto,» dedi, «bugün tarlaya gitmem gerek, acaba bana yardım edebilir mi Soso?»

«Hadi Sosoya,» dedi halam. «Yardım et teyzene.»

İşçi önderinin, ürün toplanmasına çağırdığı bir büyük adam gibi gittim tarlaya. Akşama kadar çalıştım Mako ile birlikte. Şarap içtim, büyük bir adam gibi; neşe içinde döndüm eve. Büyük bir adam gibi —elimde değildi— tam bahçe kapısının önüne gelince öksürdüm. Halamın ayağımı yıkamak için su hazırladığını gördüm; büyükannem geldi aklıma, büyükannemin geceleri yatarken büyükbabam için giriştiği hazırlık geldi aklıma.

Halam, un sandığını bir yaz akşamı tersine çevirdi. Orasına burasına vurdu «pat pat» eliyle. Hamur tekneşinin içinde ancak iki avuç un toplanmıştı. Boş un sandığını yerine yerleştirip hamur yoğurmaya koyuldu. Başını eğip durdu bir zaman. Hiç kıpırdanmadan. Avuç içi kadar bir tutam hamur, acıklı bir durumdu bu, bir köpeğin yüreği bile kaldırmazdı bunu, bir köpeğin bile yüreği sızlardı görse. Teknenin kenarına indi bir damla gözyaşı.

«Niye ağlıyorsun Keto Hala?»

Gerçekten niye kederlendiğini ondan öğrenmek istiyordum.

«Herkesin işi kötü Sosoya, herkesin ama. Hiç kimsede kalmadı, hiçbir şey kalmadı hiç kimsede. Herkes

yoksul.»

Hamuru kaldırıp baktı.

Sustum, ağzımı açmadım, hamuru kazıdı parmaklarından, benden yana döndü.

«Ne yapalım Soso,» dedi. «Ekmeksiz, katıksız kaldık işte.»

«Keto Teyze... Keto Teyze...»

Avludan Matya bağırıyordu.

«Matya içeri gel içeri,» diye seslendim ona.

«Günaydın.»

«Günaydın sevgili kızım,» karşılığını verdi Halam.

Üç ayaklı bir tabureyi çektim Matya'nın altına. Arkadaki odaya geçtim, aile sandığımızı sürüyüp getirdim mutfağa.

Halam şaşkın şaşkın bana bakıyordu.

«Yavrucuğum, nedir yaptığın?»

«Sandıkta anamın, babamın öteberisi var.»

«Ne olmuş varsa?»

«Satacağım onları.»

«Kaçırmışsın sen,» diye bağırdı halam. «Kaçırmışsın.»

«Nabeglavi'ye gideceğim. Öteberiyi verip karşılığında mısır alacağım. Un alacağım.»

«Matya duyuyor musun bu deli oğlan neler söylüyor?»

«Duyuyorum.»

Yaptığımı onaylarcasına eğdi başını.

«Sosoya, sandığı al ve doğru yerine götür. Ne vardı da getirdin durup dururken onu buraya?» Cümlesini başladığı gibi bitiremedi, son sözcükler duyulmuyordu nerdeyse.

Sandığın kapağını açtım, babamın deri ceketini çıkardım; bir yumruk oturdu gırtlağıma, boğulacak gibi oldum. Her yaz sandıktan çıkarır güneşe asardık bu ceketi, havalandırırdık. Sandıktaki öteki eşyalar deri ceket kadar sevimli ve değerli değildi; entipüften şey-

lerdi. Deri ceket elimdeydi. Yaşayan birinin sırtından çekip almışım gibi. Hiç direnmeyen bu adam yere düşmüş, o yere düşmüş ve ceket elimde kalmıştı sanki. Öylece kalakalmıştım.

«Onları götüreceğim, anladın mı? Ben artık bebek değilim. Öğüt de gerekmiyor.»

Hırsla bağırmıştım anlaşılan, çenelerim titriyordu.

«Sosoya, yapma diyorum sana. Bunu yapamazsın anladın mı?»

«Gör bak nasıl yaparmışım. Sen istediğin kadar ağlayabilirsin, ama ben onları alıp götüreceğim. Bu ceket, bu pantolon, bu gömlek, bu potin... Hepsini, hepsini götüreceğim.» Hem bağırıp tepiniyor, hem de giysileri çıkarıyordum sandıktan.

Birden duraladım, gömleğin altında bir gemici giysisi vardı. Açtım baktım iyice, yeniden katlayıp yerine koydum sonra. Ardından babamın gömleğini, pantolonunu da koydum ve sandığın kapağını kapattım.

«Potinleri aldım bir, bir de deri ceketi. Ötekilere dokunmadım Hala, kes artık ağlamayı n'olursun? Manasi Tavarkladze'nin eşeğini ödünç alacağım, Kvabga'nın yolunu tutacağım hemen. Bunları mısırla, unla değiştirip döneceğim. Tamam mı?»

Karşılık vermedi Halam.

«Gün doğmadan çıkacağım yola.»

«Ben de seninle gelirim,» dedi Matya. «Ben de gelirim.»

Sabahla birlikte Manasi Tavarkladze'nin avlusuna dikildik. Eşeğin sıskası çıkmış, karnı kasığına yapışmıştı. Bir güzel inceledik eşeği.

«Bakmayın eşeğin kocaman kulaklarının olmasına, yine de bir tek söz bile anlamaz. Ters mi terstir, onu

yumuşatmasını bilmeli insan. Hiç değilse hoş tutulmayı ister.»

Manasi'nin öğütlerinin ardı arkası gelecek gibi değildi.

«Eh,» dedi Matya. «İşimiz iş, yolda sıkılınca eşeğe sevgi gösterileri yaparak oyalanırsın.»

Gülüyordu.

«Yoksa pişman olur, pişmanlık da fayda etmez o zaman. Basar çifteyi ha. Biraz da ata benzer bu, nereye çekersen oraya gider.»

«Eşek eşektir altı üstü,» dedim.

«İşte orda dur dostum,» dedi Manasi. «Orda dur ve destur de. Napolyon'un Mısır'ı eşekle ele geçirdiğini biliyor musun bakalım? Biz Kokazuz'u nasıl savunduk ha? At ya da otomobil dağlara tırmanabilir mi bakalım? Toplar nasıl çıkarıldı dağın başına, erzağı kim taşıdı oralara kadar? Bunaklığın gereği yok anladın mı bakalım. Asla böyle yanlış düşüncelere kapılma. Bak bu yumuşak başlı ve boz renkli hayvanlar olmasaydı o dik yamaçlardan topları dağın doruğuna kimseler çıkaramazdı. Anladın mı bakalım?»

«Güzel güzel, ne demeye bu sıska eşeği bir atla değiş tokuş etmiyorsun?»

Köpürdü kızgınlıktan Manasi:

«Değiştirmek mi, hay Allah belâsını versin. Bu beni besliyor yeterince.»

Yularından tutup kapıya doğru çektim eşeği.

«İki kişi binmek yok ha,» dedi. «Sırayla binersiniz. Bak ne kadar zayıfladığı gözle görünüyor işte. Artık daha fazla zayıflayamaz, sağrısı kalmaz o zaman, anladın mı bakalım.»

«Anladık Manasi Amca anladık, hepsini anladık,» dedi Matya.

«Akıllı kızların hali başkadır,» dedi Manasi. «Sen de akıllı bir kızsın, öteki zıpçıktılara benzemezsin. Eh baban az çileye katlanmadı seni yetiştirmek için. Alın-

mıyorsun ya bakalım. Doğrusu bu, tanrının bildiğini söylüyorum ben.»

«Canını hiç sıkma Manasi Amca. Keyfine bak.»

«Bak bak nasıl da dikti kulaklarını kerata. Eh eşek için bana da on kilo mısır verirsiniz değil mi?»

«Elbette Manasi Amca, kuşkun mu vardı?»

Besaryon Amcayla da vedalaştık.

Beni köğsüne bastı.

«Başınıza bir iş gelmesin ha,» dedi. Silahını astı boynuma. «Bakarsın bunun için de biraz mısırı gözden çıkaracak bir budalaya rastlarsınız ha.» Köyün dışına kadar uğurladı bizi. Arkamız sıra dikilip baktı uzun uzun...

Gurien'de savaş öncesi bir eşek vardı, daha çok garip bir turiste benzerdi. Bizim eşek de o garip hayvana benziyordu. Tozlu yollardan Matya ile birlikte onu çekiyor, Nabeglavi'ye doğru yol alıyorduk. Eşeği önüm sıra yediyor, boyuna dehliyordum onu. Yolumuza çıkan herkes büyük bir şaşkınlıkla süzüyordu bizi. Çocuklar delicesine kahkahalarla arkamıza takılıyorlar, zevkleniyorlardı. Yuhalayanlar bile oluyordu arkamızdan. Utancımdan yerin dibine geçiyordum. Çocuklara sövüyor, azarlıyor, kovalıyordum. Eşek hiç oralı değildi, boş veriyordu her şeye, kuyruğunu sallıyor, tembel tembel yürüyor, arada kulaklarını dikip dört bir yanını dinliyordu.

Matya, eyere kurulmuştu; gören onu Kraliçe Tamara sanırdı, bir kurum bir azamet.

«Sosoya, bu çocuklar hiç eşek görmemişler anlaşılan ha?» diye sordu alaylı alaylı.

«Sussana be,» dedim, «bir de sen kafa ütüleme. Benimle eğlenmekten vazgeçmezsen ters geri eve götürürüm seni.»

«İstemiyorsan hemen döneyim.»

«Çeneni tut yeter. Git diyen yok sana.»

Eşeğin yularına yapışıp asılmaya koyuldum yeniden.

Güneş ortalığı kavuruyordu.

«Biraz konaklayacak bir yer vardır belki yakınlarda,» dedi Matya. «Ne dersin?»

«Sanmam, kimin yanında konaklayacağız? Bizden daha aç bu köydekiler.»

O lânet köy arkamızda kaldı neden sonra. Rahat bir soluk aldım. Peşimize takılan çocuklardan kurtulmuştuk.

Nabeglavi'ye akşama doğru varabildik. Eşeği, yolumuza çıkan ilk evin önüne çektim. Bahçe kapısının önüne dikildim sonra, içeriye seslendim:

«Hey... Komşu...»

Evden iki kişi çıktı. Değirmen taşı suratlı bir adam, poturlu, orta yaşlı biri; bir de ben yaşlarda bir çocuk. Çocuğun hemen göze batan upuzun bir burnu vardı.

«Hoş geldiniz,» dedi yaşlı adam. «Buyrun içeri gelin.»

Bahçe kapısını açtı ardına kadar önümüzde.

Eşeğimizi törenle çektim avluya, Matya'yı kurulup oturduğu semerden indirdim. İçten ve kibar bir biçimde selâmladık bizi buyur edenleri.

«Eh,» dedi poturlu adam, «söyleyin bakalım istediğiniz nedir?»

«Bir deri ceket var elimizde, bir çift de potin. Mısırla değiştirmeye geldik. Belki siz istersiniz ha?»

«Hele bir görelim bakalım.»

Hemen açtım paketi, deri ceketle potini gösterdim onlara. Poturlu merakla inceledi eline alıp.

«Eşek de senin mi?» dedi uzun burunlu çocuk.

«Elbette.»

«Ya bu kız niye gelmiş seninle?»

«Kimsesi yok da.»

«Onu da değiştirir misin mısırla ha?»

Pişmiş kelle gibi sırıtıyordu durmadan.

«Sırıtma,» dedim. «Sırıtma, üstüne düşmeyen işe de burnunu sokma.»

«Sosoya,» dedi Matya. «Kim bu adam?»

«Bir koca burun,» dedim. «Bir koca burun.»

O ana kadar kocaburun, Matya'nın görmediğinin farkına bile varmamıştı.

Şaşkın şaşkın sordu:

«Bu kız kör mü yoksa?»

«Kör olmasına kör ama dilsiz değil, kereste!» karşılığını verdim hemen. Matya'nın yanına sokuldum.

Poturlu araya girdi:

«Dinle bak yavrum,» dedi. «Kavga çıkarmaya mı geldin buraya; yoksa değiş tokuşa mı?»

«Kapat çeneni,» dedim. «Kapat yoksa ortalık domuz ağılı gibi pis pis kokacak.»

«Höst,» dedi adam. «Höst!»

Yürüdü yanıma kadar sokuldu:

«Bu sıcakta ceket satmak nerden aklına esti böyle?» dedi. «İpekböceği mi sandın bizi, kozaya sokacaksın.»

«Keyfin bilir,» dedim. «Beğenmedinse ver geri.»

«Dur bakalım, belki uyuşuruz ha? Ne istiyorsun bakalım?»

«İki pud* mısır.»

«Eh sana olan olmuş, sen aklını oynatmışsın anlaşılan.»

«Nedenmiş o?»

«Baksana karşıma geçmiş eğleniyorsun benimle. İki pudmuş! Helâlinden bir batman** mısıra ne der-

* 16 kilo 380 gram.

** 10 kilo.

sin bakalım?»

«Ne diyeceğim, bir batman mısır bu ceketin ancak bir cebini doldurur babalık derim.»

«İyi öyleyse, ceplerini doldurayım da keyfine bak ha?»

Matya:

«Sosoya,» dedi, «bu amca ne giymiş, nasıl giyinmiş?»

Tepeden tırnağa süzdüm adamı:

«Yırtık pırtık bir gömlek var sırtında.»

«Çok güzel. Bu ceketi giymek istiyorsa beklesin bakalım sırtındakiler iyice paralansın hele. Ceketi ver bana sen.» Elini uzattı Matya, ceketi ona verdim.

«Peki potinlere ne istiyorsun?»

Poturlu, merakla bakıyordu bize.

Kocaburun zırladı öteden:

«Mısırla dolduracağız onları da.»

«De hele bakalım ne istiyorsun,» diye ikiledi sorusunu poturlu.

«Bir şey istediğim yok.»

«Demek onlar bedava ha?»

«Bedavaya olsa olsa her boka burnunu sokan şu aptal kafalıdır,» dedim kocaburunu gösterip.

Poturlunun elinden çekip aldım potinleri.

«Kapat çeneni,» dedi. «Kapat, yoksa başaşağı kuyuya sarkıtırım da görürsün. Omzuna astığın tüfeği de...»

«Gel Sosoya, gel, biz gidelim burdan!» dedi Matya. Eşeğin sırtına bindirdim yeniden onu. Kendine büyük güveni olan insanlar gibi oradan ayrılıyorduk.

Tam bahçe kapısından çıkarken, Matya:

«Sosoya, bir dakika dursana,» dedi.

Eşeğin yularını çekip durdum.

«Eve girdiler mi?»

Baba ile oğul avluda duruyorlardı. Ardımızdan bize bakıyorlardı.

«Yok,» dedim. «Durmuş bize bakıyorlar.»

Matya dönüp baktı onlardan yana:

«Amca,» dedi, amca eşeği almak ister miydiniz?»

«Eşeğinize gerek yok,» dedi poturlu.

«İyi olurdu alsanız,» dedi Matya. «Hiç değilse iki eşeğiniz olurdu evinizde.»

Ağız dolusu güldü sonra.

Poturlu söz edemedi. Kocaburun hemen kaptı yerden taşı. Silâhımı çevirdim üstüne. Babasının arkasına sindi kaçarak.

Yeniden yola düştük Matya ile. Hiç de konuksever olmayan köyün sonuna yaklaşıyorduk.

«Sosoya nerelerdeyiz?»

«Köyden çıkıyoruz nerdeyse?»

«Saat kaçlarda acaba?»

«Akşam oldu oluyor.»

Köyün sonunda tek başına duran bir evin önüne çektim eşeği.

«Komşu! Hey komşu!» diye seslendim.

Elinde lamba tutan bir adam çıktı balkona.

«Kim var orda?» dedi. «Hey kim o?»

«Sosoya Mamaladze.»

«Sosoya da kimmiş?» dedi köylü.

«Kim olacak bayağı bir Sosoya işte, ne bir fazla, ne bir eksik.»

«İyi iyi, sokul da göreyim bakalım.»

Merdivenlerden inmeye başladı adam. Lambanın ışığını üstümüze çevirdi, tepeden tırnağa bir güzel süzdü bizi.

«İzniniz olursa burada konaklamak istiyoruz da.»

«Gelin çocuklar, içeri gelin.» Lambasını yukarı kaldırdı, bahçe kapısını açtı, yana çekilip yol verdi bize.

İçeri girip durduk. Matya'nın eşekten inmesine yardım ettim. Adam evine girerken ben de peşi sıra Matya'yı götürüyordum.

«Buyrun dostlarım, buyrun içeri girin,» deyip du-

ruyordu boyuna. Bir yandan da rüzgârın lambayı söndürmesine engel olmak için eliyle siper ediyordu lambayı.

«Eşeği ne yapabilirim?»

«Semerini çöz, çıkar,» dedi. «Sonra salıver bahçeye otlasın. Bırak kalsın bahçede sabaha kadar, kaçmaz nasılsa.»

Yularını söktüm hayvanın, heybemi de omuzladığını gibi peşine takıldım.

Köylü ötelere doğru bağırdı:

«Kakano, hele gel, hele gel biraz!»

«Ne var, ne oluyor gene?»

«Ufak tefek bir kadındı ortaya çıkan, başında başörtüsü vardı. Kapının ağzında dikilmiş duruyordu.

«Konuklarımız var hanım,» dedi adam. «Baksana.»

«Oo,» dedi kadın. «Buyursunlar, buyursunlar, gelin şöyle içeri girin.»

İçeri girdik; yanda bir divan vardı, Matya'yı oraya oturttum, hemen yanına da ben çöktüm. Söyleyeceklerimi bir sıraya koymaya çalışıyordum kafamda.

«Ne güzel bir eviniz var,» dedim. «Hem rahat, hem de huzur dolu, her haliyle rahat ve huzur dolu bir ev.»

«Tanrı sana da huzur bağışlasın,» diye dua etti Kakano. Bir sessizlik oldu sonra, uzadı gitti sessizlik.

Köylüyle karısı bakışlarını bizden ayırmıyorlardı. Kararsızlık okunuyordu bakışlarında, kimdik, neciydik, nerden gelip nereye gidiyorduk?.. Matya susuyor, ilkin ben söze gireyim istiyordu. Köylüyle karısının gittikçe artan merakının farkındaydım. Kimdik? Nereden geliyorduk? Nereye gidiyorduk? Bir an önce sıralamalıydım bu soruların karşılıklarını, bir an önce meraktan kurtarmalıydım onları. Oysa susuyordum. Susuyor ve odanın dört bir yanında dolaştırıyordum bakışlarımı.

İki divan vardı odada. Köşede de bir masa, dört

iskemle; ocağın önünde sıra sıra dikilmiş tabureler. Duvarda bir resim. Üç genç adam vardı resimde; biri iyice sert bakıyordu. Asker üniformaları giyinmişlerdi, baştan aşağı düğmeli asker üniformaları. Çerçevenin, duvara asılı koca fotoğrafın çerçevesinin hemen kıyısına iki küçük fotoğraf sokuşturulmuştu. Birbirinin eşi iki küçük fotoğraf. Şaştım, niye birbirinin eşi olan bu iki fotoğrafı yanyana sokuşturmuşlar anlayamadım.

Ev sahibi kadın dayanamadı, sonunda patladı:

«Buralara kadar niçin, nasıl bir iş için geldiniz bakalım?»

«Mısır alacağız da, giysi verip karşılığında mısır almayı kuruyoruz. Yolda hava kararınca geceyi geçirecek, başımızı sokacak bir yer arandık da, izniniz olursa tabii burada gecelemek isteriz.»

«Ne demek,» dedi kadın. «Sözü bile olmaz. Gitmeye kalksanız ben bırakmam sizi. Bir gecelik değil, dilediğiniz kadar kalın, canınızın istediği kadar. İnanın çok sevindirir bu bizi.» Yürekten söylüyordu bütün bunları Kakano.

«Giysiler ha,» dedi köylü. «Nasıl bir şeymiş o sözünü ettiğiniz giysiler?»

Heybeyi masanın üzerine attım omzumdan aşırıp.

«Babilo,» dedi Kakano. «Acelesi mi var, çocuklar açtır, bir iki lokma yiyip doysunlar önce, onlara nasıl olsa bakarsın.»

«İyi ki akıl ettin hatun,» dedi adam. «Yemek pişirmek de benim işim değil ya, haydi bakalım.»

Heybeye daldırdı elini Babilo, ilkin ceketi çıkardı, uzun uzun inceledi deri ceketi, sonunda dayanamadı sırtına geçirdi, aynanın karşısına geçip şöyle bir süzdü kendini. Başını salladı, beğenmişti ceketli halini. Ceketi çıkardı, büyük bir özenle divanın üstüne koydu, potinlere el attı bu kez.

«Şöyle bir giyip bakabilir miyim?» dedi. «Bakalım ayağıma uyacak mı ha?» Konuşurken pabucunun sağ

tekini çoktan çıkarmıştı ayağından. Avcunun içine tükürdü, tükrüğü de topuğuna sürdü, sonra daldırdı ayağını potinin içine, ayağına oturdu potin. Bağcıklarını çekip sıkıca bağladı. Çorap gibi gelmişti potinler ayağına.

«Hay Allah iyiliğini versin,» dedi. «Yani harika bir potin bu, bulunmaz bir parça, ne diye satıyorsun yani?»

Sağ ayağını, potinli ayağını uzattı boşluğa, evirdi çevirdi, pat pat yere vurdu topuğunu, altını yere sürdü, büyük bir coşkunlukla baktı kara deriye.

«Bir pud mısıra bırakıyorum,» dedim.

Matya'dan yana döndüm o sıra.

«Evet evet,» dedi o da. «Bir pud mısıra veriyoruz.»

«Mısırımız olsa kolaydı,» dedi adam. «Karşılığında bir şey istemez verirdik size. Boşuna Nebeglavi dememişler bizim köye. Eskiden iki şeyimiz vardı; korkumuz ve mısırımız. İkisinden de olduk şu sıralar.»

Potini ayağından çıkarmaya koyuldu. O sıra Kakano girdi içeri. Taze peynir getirmişti. Taze peynir, mısır ekmeği ve bir testi de şarap. Alçak sofranın üstüne yerleştirdi elindekileri.

«Buyrun çocuklar,» dedi. «İyice acıkmış olmalısınız. Haydi oturun sofraya.»

Kırk yıllık dost sanırdınız onu.

Daha sözünü bitirmemişti, Matya'yı elinden tutup kaldırdım oturduğu yerden. Birlikte sofraya yöneldik; Babilo gözlerini dikmiş Matya'ya bakıyordu. Kakano'nun eli ağzındaydı hep, şaşkınlık ve acımayla doluydu, iki yana sallayıp duruyordu başını. Babilo neden sonra bardaklarımıza şarap doldurdu.

«Tanrıya şükürler olsun,» dedi.

Bir dikişte içti şarabını.

Matya'nın önüne bir parça mısır ekmeği koydum, üzerine de bir topak peynir. Şarapla dolu bardaklardan birini de eline tutuşturdum, öteki bardağı da ken-

dime aldım. Bardaklarımızı tokuştururken:

«Hepimizin sağlığı için,» dedi Matya.

O da içti şarabını bir dikişte.

Babilo yeniden dikti şarabını. İçip bitirdikten sonra da:

«Eee anlatın bakalım sevgili çocuklar,» dedi. «Kimsiniz siz?»

«Ben,» dedim, «Sosoya Mamaladze'yim, bu da Matya.» Doğrusu ya bu bütün sorulara karşılık olacak genişlikte bir anlamla yüklüydü benim için.

«Kız kardeşin mi o senin, yoksa başka bir akraba mı?»

«Ne o ne öteki.»

«Komşudur öyleyse, ya da sınıf arkadaşın.»

Matya'nın yanına sokuldum iyice.

«Kızım sen okula gidiyor musun?» dedi Babilo.

«Gidiyorum. Beni her gün Sosoya alır götürür okula.»

«Çoktan beri mi böyle görmüyor gözlerin?»

Soruyu soruşunda aşırı bir acıma seziliyordu, sıcak, insanın içini burkan bir ilgi.

«Hiç acı vermiyor gözlerim bana, yalnızca göremiyorum işte, o kadar.»

Kakano:

«Ah benim zavallı yavrucuğum,» dedi duyulur duyulmaz. Sonra başını yine iki yana salladı elemle.

«Hani Tanrı nerden de senin gözlerini bulmuş; böyle güzel melek gibi bir kızın gözlerini; biraz olsun gün ışığı bağışlayamaz mıydı sana yani?»

Matya'nın başını okşayıp göğsüne bastırdı. Saçlarından öptü, uzun uzun.

«Üzülmeyin,» dedim. «Matya güneşi görüyor. Doktor ona eğer güneşi görürse gözlerini açabileceğini söyledi, gözlerini iyi edeceğine söz verdi ona.»

«Söyledikleri doğru mu sevgili kızım?»

Soruyu soran Babilo biraz daha şarap içti.

«Doğru. Batum'daki bir doktor söyledi. Babamla gitmiştik. Güneşi görürsem gözlerimi yeniden ışığa kavuşturacağını söyledi; yakında, hele savaş bir bitsin. Babam beni Batum'a götürecek, ameliyat olacağım Batum'da.»

«Sen gerçekten bir Matya'sın, bir melek. Allah baba da senin için yardım etmek istiyordur,» dedi Kakano.

Matya:

«Sağolun,» dedi. «Çok sağolun.»

«Yavrum, sana yürekten mutluluklar ve şifalar dileriz. Batum'daki doktor sana verdiği sözü tutarsa inan ki o da tanrı tarafından ödüllendirilecektir.»

«Yalnız,» dedi Babilo, «bir şeye şaştım, annen nasıl oluyor da senin bunca uzak yerlere gitmene izin verebiliyor?»

«Annem yok ki,» dedi Matya. «Annem yok benim. Ama babam, Sosoya ile olunca nereye istersem gitmeme karışmaz.»

«Anlaşılan Soso'yu çok seviyorsun ha?»

«Herkes sever onu.»

«Yolda yorulmasın diye eşeğe bindirdim onu,» diye anlatmaya çalıştım durumu.

«Ya dönüşte,» dedi Babilo. «Mısır alacaksınız, hem mısırları yükleyip hem onu bindiremezsin bu eşeğe.»

Matya:

«Ağır ağır gideriz biz de,» dedi. «Hem ben iyi yürürüm aslında.»

«Babilo çocukları bırak da karınlarını doyursunlar. Onu sor bunu sor derken, sen de ne buldunsa üstüne başına döktün bu arada.»

«Haydi yavrularım yemenize bakın, doymadınızsa daha bir şeyler bulup getireyim.»

Babilo mısır ekmeği kesti bize yeniden, peynir sundu, bardaklarımıza şarap koydu.

Akşam yemeğini yiyip sofradan kalktığımızda Ba-

bilo potinlerden söz açtı:

«Bakın,» dedi. «Potinleri almak istiyorum, ama fiyatını biraz kırmazsanız alamam.»

«Ne kadar kıralım?»

«Üzülmeyin,» dedi. «Babilo vicdansız herifin biri değildir. Bu potinlerin değerini biliyorum ben. Eh hani mısır da kolay bulunmuyor. Mısır da çok değerli şu sıra anlayacağınız. Eğer mısıra gereksiniminiz olmasa, bu canım potinleri elden çıkarmazdınız ya. Öyle değil mi Matya?»

Matya gülümsedi:

«Haklısın Babilo Amca.»

«Bak Sosoya ne diyeceğim, bu potinler için bir batman mısıra ne dersin bakalım?»

«Az,» dedim, «bir batman çok az, yalnız Manaşi Amca'ya bir batman mısır vereceğiz eşeğini bize verdiği için.» Bütün bunları söyledim ya utançtan da yerin dibine geçtim.

«Yaşam bu yavrum, evet yaşam bu işte. Bir batman yetmez dersen o zaman ödünç veririz,» dedi Babilo.

Sustum, karşılık vermedim.

«Peki, peki,» dedi bu kez. «Haydi bakalım yarım batman daha verelim.»

«Ceketi de almaz mısınız?»

«Ona ne kadar istiyorsun?»

«İki pud mısır.»

«Oho ho.»

Matya atıldı:

«Babasının ceketidir o,» dedi.

«Uzun zaman giymiş olmalı,» dedi Babilo. Bir yandan da ceketin kollarına kollarını sokmaya çalışıyordu.

«Bir, iki kez, bilemedin üç kez giydi giymedi.»

«Yavrucuğum,» dedi adam. «Bak şimdi, şeytana uyup da bu ceket için bir pud mısır versem bütün yaz

yaz açlıktan anamız ağlar.»

Çaresiz başımı eğdim önüme, ne diyeceğimi bilemiyordum.

«Amcacığım,» diye söze başladı Matya. «Bu ceket, bu potinler hepsi Soso'nun babası zamanından kalma. İnsan kolay gözden çıkaramaz böyle şeyleri. Bir pud az, çok az hem de. Üstelik Halası da bunların elden çıkarılmasına karşı. Soso bunları Halasına rağmen alıp geldi.»

«Babası cephede mi yoksa?»

«Hayır.»

«Babasızsın ha Sosoya?» dedi adam. «Ya annen?»

«Halasıyla oturuyor o,» dedi Matya. «Babasının kızkardeşiyle. Keto'dur halasının adı, köyümüzde öğretmenlik yapıyor.»

Babilo başını sallıyordu boyuna gözlerimin içine bakıp.

Ortadaki bütün öteberimizi topladım, yeni bir konu aradım sözü değişitrmek için.

«Sabah çok erken uyanmamız gerek,» dedim.

«Anlıyorum anlıyorum,» dedi Babilo. «Kakano bu çocuklara beş buçuk batman mısır ver. Beş buçuk batman mısırı doldur heybelerine bakalım.»

Kakano ağzını açmadı, heybeyi alıp çıktı, yan odaya geçti.

«Ortam çok kötü,» diye devam etti adam. «Evet evet zamanlar çok kötü.»

Yan odada mısır boşaltan Kakano'nun çıkardığı sesler duyuluyordu.

«Belki silahımızı da almak isterdiniz ha?»

«Ne dedin, ne dedin?» dedi Babilo. Derin bir uykudan kalkar gibiydi. Yüzüme baktı garip garip.

«Belki bir silah da satın almak istersiniz diye düşündümdü.»

«Silah ha, bir tüfek ha... Tövbe, tanrı yazdıysa bozsun. Yavrum bu savaşta bütün ardıç kuşları, bü-

tün ispinozlar cartayı çekti. Eh artık insan eline kolay kolay tüfek alamaz bundan sonra. Gerçi karakış basınca bildik bilmedik bir yığın kuş geliyor buralara ya. Tanrı yazdıysa bozsun. Eh yine de belli olmaz, bakarsın işe yarar ha? Ne istiyorsun bu tüfeğe bakalım?» Tüfeği çekti aldı elimden Babilo, kabzasından yakalayıp asıldı, tetiğini açıp havaya doğrulttu tüfeği.

Sustum, karşılık vermedim. Matya'nın elini yakalayıp sıktım yalnızca. Tüfek onundu, değerini de onun söylemesi gerekirdi.

«Nefis,» dedi Babilo. «Harika bir tüfek bu. Söyleyin bakalım size bunun için ne vermem gerek?»

«Hiçbir şey,» diye bağırdı Matya. «Hiçbir şey.»

«Yani satmak istemiyor musun bunu?»

«Hayır, onu satmıyorum. Babilo Amca eğer hoşuna gittiyse onu sana armağan etmek istiyorum,» dedi Matya.

«Neden, neden? Bu kadar harika bir tüfek kimin hoşuna gitmez? Sevgili kızım! Yine de parasız almam onu, karşılığını ödemeden almam. Üstelik eve gidince bu yüzden işitmediğin söz de kalmaz.» Babilo tüfeği duvara dayadı, Matya'nın saçlarını okşamaya koyuldu.

«Ben o tüfeği istemiyorum artık,» dedi Matya. Bunun için de kimsenin bana bir şey söyleyeceği yok. Onu sana armağan veriyorum, alırsan sevinirim, çok sevinirim.»

Matya göz kapaklarını yumuşacık kapattı, gözleri görünmez oldu. Büyük bir huzur içindeydi, onun içini dolduran huzuru duyuyordum ben de.»

«Sosoya,» dedi, «bu tüfeğin benim olduğunu söylesene ona. Bunu ona armağan ettiğim için bana kimsenin kızmayacağını söylesene.»

Köylü direnir de tüfeği almazsa Matya çok bozulacak, üzülecekti, her halinden belliydi.

«İnanın,» dedim. «Bu tüfek Matya'nın tüfeğidir. Bu tüfeği size armağan etmek istiyor. Onu çevirme, ar-

mağanını geri çevirirsen hastalanır Matya.»

Matya başını salladı, sözlerimi doğruladı:

«Size teşekkür ederim çocuklar, bu davranışınızdan ötürü... Sağolun... Babanla tanışmak isterdim Matya, tanışıp arkadaş olmak isterdim.» Matya'nın yanağından öptü eğilip. «Hey Kakano buraya gel! Tanrı aşkına hangi deliğe girdinse çık,» dedi. «Yatak yap çocuklara, bakarsın uyumak isterler... Bak hele bak, Matya bana ne güzel bir tüfek armağan etti. Soyguna çıkan bütün eşkiyalar böyle bir tüfekleri olsun ister, can atarlar buna.» Ağız dolusu güldü ardından.

Kakano odaya girdi, uzattı tüfeği gösterdi ona Babilo.

«Bırak,» dedi kadın. «Yerine koy onu, şeytan doldurur.»

Yataklarımızı serdi, yatacak yer hazırlamaya koyuldu bizim için. Duvarlara bakıyordum ben, fotoğraflara, çerçeveli fotoğrafa, çerçevenin içindeki birbirinin eşi iki küçük fotoğrafa. Yine akıl erdiremiyordum birbirinin eşi iki fotoğrafın yanyana durmasına.

«Babilo Amca,» dedim. «Bu sizin oğlunuz olsa gerek? Ha, adı ne onun?»

Başını kaldırıp duvara döndü Babilo. Umutsuz ve hüzün dolu bir bakıştı bu.

«Hangisinin adını öğrenmek istedin?»

«Hangisinin olacak Babilo Amca, yoksa alay mı ediyorsun benimle?»

Acı bir gülümseme araladı dudaklarını, acı buruk bir gülümseme. Ensesini kaşımaya başladı sonra, piposuna tütün bastı, uzanıp lambanın fitilini açtı sonra. Biraz daha aydınlandı oda. Piposu duman saçıyordu çevreye, fotoğrafa sokuldu.

«Yirmi yıldır, tam yirmi yıldır hangisi Nasyo hangisi Batua, çıkaramam bir türlü. Hep sorarım kendi kendime Nasyo mu, Batua mı diye. Yirmi yıldır anne-

leri de, biri bir halt etse haksızlık olmasın diye ikisini de kötekten geçirirdi.»

Kakano göğüs geçirdi o sıra. Acıyla soludu yine:

«Sevgili yavrucuklarım, annenizin sizi pataklayan elleri neden kurumadı o zaman. On yıl, tam on yıl öğretmenlerini de şaşırttılar. Taşkınlıklarından, yaramazlıklarından ötürü kimi cezalandıracaklarını bir türlü bulup çıkaramazlardı da. Sınav zamanı gelince iki ayrı öğretmen iki ayrı yerde aynı anda sınav yapardı onları. Sonunda biri orta alırdı, biri pekiyi. Ama iş karneye geldi mi bütün okul şaşar kalırdı, müdürü, öğretmeni bütün okul şaşar kalırdı. Yalnız ben, anneleri ayırabilirdim onları. Nasyo'nun bir beni vardı kalçasında. Batua'da yoktu o ben. Eh, okuldaki öğretmen de aç benine bakayım diyecek değil ya. Nasyo, Batua'dan tam yedi dakika önce doğdu. Ama aynı gün aynı saatte tuttular cephenin yolunu. Bu fotoğrafları da daha ilk anında çektirdiler savaşın, çektirip yolladılar bize. Sonra günlerden bir gün, güzel bir gündü; kayıp haberleri geldi. Bizim ihtiyar da hayatı zehir etti kendisine, işte görüyorsunuz. Tanrım, ulu Tanrım, yolla onları bize. Perişan olduk, rezil olduk. Geride bir torun bile bırakmadılar giderken, bir torun bile. Acı bir rüzgârdır esti, külleri bile kalmadı geride, külleri bile. Ne var ne yoksa onlardan hepsi uçup dağıldı, yitip gitti. Of Tanrım of... Bu bahtsız ana yine de yitirmiyor umudunu, bakarsın döner gelirler diye bekliyor hep. Bakarsın döner gelirler diye umuyor.»

Kakano ağlıyordu. Hüngür hüngür, katıla katıla. Gözyaşlarını başörtüsünün ucuna siliyordu.

«Sosoya,» dedi Matya. «Bütün bunlara karşın yine de hangisinin Nasyo, hangisinin Batua olduğunu bilebilir misin?»

«İmkânsız Matya, birbirlerine o kadar çok benziyorlar ki, mümkün değil ayrılmazlar.»

«Yakışıklı mı onlar?»

«Evet Matya, çok yakışıklı ikisi de.»

«Zavallı çocuklarım benim,» diyordu Kakano. «Biricik oğullarım benim. Nerdeler şimdi kimbilir. Nasıl acı çekiyorlar kimbilir? Belki açtırlar ha, belki çıplaktırlar, belki bir yudum su bile bulamıyorlar. Oysa bakın anneleri yiyip içiyor işte... Dünyası zindanmış, olsun, hem yiyor ya, hem içiyor ya... Öldürmeyen Tanrı da öldürmüyor bir türlü.»

Ağlıyordu Kakano, katıla katıla ağlıyordu .

«Bırak bu mızıldanmayı hanım, sakin ol artık,» dedi Babilo. Ayağa kalkıp yanıma kadar sokuldu.

«İşte,» dedi. «İşte çocuklar, üç yıl var böyle. Bu bahtsız kadın üç yıldır ağlar, üç yıldır böyle kederler içindedir hep. Onun acısı benim yüreğimi deliyor.»

«Yavrularım, zavallı çocuklarım. Onlar da istemez mi saçlarını okşasın annelerinin şefkatli eli, onlar bunu özlemezler mi? Son bir kez daha görsem yüzlerini, şöyle bir an, sonra da ölsem. Ah ne olurdu?»

Kadın ağlıyordu, katıla katıla ağlıyordu.

«Serseri bir kurşun değdiyse onlara, ben ne yaparım?»

«Kakano Teyze, bizim köyden biri, bir asker uzun zamandır kayıptı. Kimse, hiç kimse görmemişti onu, sonra birden hiç beklenmedik bir anda çıkıverdi ortaya, üç gün önce,» dedi Matya.

«Annesi ne sevinmiştir, nasıl da mutlu olmuştur, neler yazıyor?» diye sordu Kakano, ellerini çekti yüzünden.

«Mektubu gelmedi Kakano Teyze, kendisi geldi kendisi.»

«Kim bu söylediğin Matya?» diye sordum şaşkınlıkla.

«Hani canım,» dedi, «anımsamadın mı, Yakinte'nin oğlu.»

«Sen konuştun mu onunla?» diye sordu Babilo. Heyecanlanmıştı. «Neler anlatıyor?»

«Neler anlatmıyor ki! Bir kere Hitler'e müthiş kızıyor. Kötü bir adam diyor onun için. Bir silah arkadaşı varmış onun Katuşa adında. Bildiğimiz kızların adı var ya Katuşa, işte ondan. Önüne çıkanı yakıp yıkıyormuş bu Katuşa.»

«Ben hiç duymadım bunları,» dedi. «Başka, başka neler söylüyor?» Babilo iyice sabırsızlanmıştı, sandalyasında kıpırdanıp iki yana sallanıyordu hep.

«Sosoya, sen anlatsana,» dedi Matya. «Sen de ordaydın, aklına gelmiyor mu anlattıkları?»

Matya dürttü beni.

Ne anlatabileceğimi düşündüm. Hiç, ne anlatabilirdim, ağzım açık, şaşkın kalmıştım onun söyledikleri karşısında. Ne demek istiyor, niyeti nedir, anlayamıyorum ki. Tek bildiğim geçen ay bizim köye, sağlam, yaralı, hasta, sakat hiç kimsenin gelmediğiydi. Bütün bildiğim buydu işte. Bir tek haber ulaşmıştı köyümüze geçen ay, bir tek haber, kara bir haber, Yakinte'nin oğlunun ölüm haberi.

«Anlatsana yavrum,» diye yalvarıyordu Babilo. «Onun sana söylediklerini sen de bize anlatsana.»

«Ne var ne yok, hepsi yanmış.» Güçlükle konuşuyordum. «Şimdi bizim uçaklarımıza gelmiş sıra, Berlin'i bombalıyorlarmış... Bugünden yarına ikinci cephe açılacak...»

«Ne zaman açılacakmış? Bunca zamandır niye oyalanmışlar bakalım?»

«Yakında,» dedi Matya. Beni bekleme gereğini duymamıştı. «Bizim askerlerin durumu iyi, erzakları tamam, giyim kuşamları yerinde, cephaneleri desen bir dolu. Ölen olmuyor değil bizden de, oluyormuş ama az. Siperleri çok iyi kazmış bizimkiler, bu yüzden az adam ölüyor. Almanlar boyuna kaçıyorlarmış, tabanları yağlıyorlarmış boyuna...» Bir solukta sıraladı bütün bunları.

«Anneniz mutlu gününüzün muştusunu alır mı aca-

ba?» diyordu kadın duvardaki resimlere dönmüş. Gözlerinden yaşlar boşanıyordu.

«Hiçbir haber çıkmadı onlardan da,» dedi Babilo.

Başı yavaşça önüne düştü.

«Onların acı haberini alırsam nasıl dayanırım. Onlar olmadan ne yaparım ben, kendimi hangi ırmağa atayım?»

«Hey Sosoya, Tanrı aşkına anlatsana Vaşiko'nun söylediklerini. Yoksa hepsi çıkıp gitti mi aklından?»

Yardım umdum Matya'dan:

«Neler anlatmıştı kuzum?»

«Hani ne diyordu, bizim birlikte birçok Gürcü var diyordu. İçlerinde birbiriyle kardeş olan iki kişi de var diyordu.»

Nasıl da rahatlıkla yalanları kıvırıyor şu Matya! Üstelik öyle de inandırıcı bir biçimde anlatıyor ki. Babilo'nun elindeki pipo titremeye başladı, boğazımın kupkuru olduğunu duydum bir an.

Kakano, gelip diz çökmüştü Matya'nın önünde. Matya'nın ağzından çıkan her sözcüğü yutuyordu sanki. Sudan çıkmış bir balığın suya duyduğu özlemle yutuyordu her sözcüğü. Matya sustu; Kakano eteğini çekiştirdi onun, anlatmasını, durmadan anlatmasını istiyordu.

«Evet, evet,» dedi Matya ayağa kalkarken. «İki kardeş, bir yumurtanın bir başka yumurtaya benzediği kadar birbirine benzeyen iki kardeş...»

«Sonra, sonra...» dedi Kakano.

«İki kardeş bir dolu nişan almışlar. Bütün arkadaşları o iki kardeşi çok, ama çok seviyormuş. Bütün bunları anlattı işte.»

«İkiz miymişler acaba, anlattığı o iki kardeş ikiz miymişler?»

Matya yalnızca başını salladı "evet" anlamına.

«Ya adları,» dedi Kakano. «Ya adları neymiş?»

«Sormadım, hiç aklıma gelmedi sormak,» dedi Matya.

«Hiç değilse arkadaşlarının nasıl çağırdığını da mı bilmiyorsun?»

«Bakın böyle bir şeyler anlattı. Ama inanın ki, tamamen çıkmış aklımdan. Hiç hatırlayamıyorum. Soso senin aklına geldi mi?»

«Ben de unuttum,» dedim. «Hatırlamadım.»

«İnşallah yaşıyordur. İnşallah...»

«Tanrım, hiç kurşun değmemiştir onlara inşallah! Ben de geleceğim sizinle, anlattığınız adamı gözümle görmek istiyorum. Bir de ben konuşmalıyım onunla,» dedi Kakano. Matya'dan yana yürüdü, onu bağrına bastı sıkıca.

«Bir günlüğüne,» dedi Matya. «Yalnız bir günlüğüne gelmişti o! Yanılmıyorsam öyle değil mi Sosoya?»

«Evet,» dedim. «Yirmi dört saat izin almıştı.»

«Yakında yine geleceğini söylemişti yalnız.»

«Ya gelmezse?»

«Gelmezse ben ona yazacağım. İnce ince bütün her şeyi öğreneceğim. Kakano Teyze, hiç tasa etme sen,» diye söz verdim yaşlı kadına.

«Çok memnun oldum yavrucuğum, beni hoşnut ettiniz, tanrı da sizi hoşnut eder inşallah.»

«Evet, evet. Her şeyi ince ince sorarım, yazar sorarım ondan, hiç meraklanma sen. Kakano Teyze.»

«Tanrım, ulu tanrım demek hayatta yavrularım! Dualarım korusun onları... Sen orda iki kardeş varmış diyorsun... Birbirlerine benziyorlarmış ha! Ama yeryüzünde binlerce kardeş, binlerce ikiz var. Onların hepsini koru ulu tanrım. Benim Nasyo'mu da koru, Batua'mı da.»

Kakano hıçkırarak kaldırdı ellerini, oğulları adına yakardı tanrıya. Belki ölmüşlerdi oğulları, belki de yaşıyorlardı. Kimse bilemezdi ki bunu.

O sıra, bütün bunlar olup biterken Babilo sessiz

sessiz ve düşünceli oturmuştu hep. İçim kabarıyordu, yerinden fırlayacak, bizi bütün bu yalanlar için sürüp çıkaracak evinden diye kuşkudaydım. Oysa sakin sakin dinliyordu bizi. Gülümsüyordu yüzümüze. Sessizlikte Kakano'nun duaları yankılanıyordu yalnız. Bir de duvardaki resimden ikizler bizi süzüyordu.

«Hey ulu tanrım, bu melek gibi kızdan başka cezalandıracak kulun mu yoktu,» dedi Babilo bir zaman sonra.

Kalktı, Kakano'nun yanına gitti. Onun dizüstü çöktüğü yerden kalkmasına yardım etti. Kadın ağır aksak kalkarken Babilo kapıdan yana yürüdü.

«Haydi iyi geceler size çocuklar,» dedi. «İyi uykular. Allah rahatlık versin, güzel düşler görün.»

Kapıyı kapattı, uzaklaştı.

Matya da uyuyamadı bir zaman; benim gibi kıpırdandı durdu. Onu bahçeye çıkarmamı istedi. Bahçede kocaman bir ceviz ağacının altına, çimenlerin üstüne oturduk. Başımı koydum dizlerine. Sıcak bir yaz gecesiydi. Gökyüzü berrak, pırıl pırıl yıldızlarla doluydu. Uzansam tutabilecek gibiydim yıldızları. Ağustosböcekleri gecenin sessizliğinde cırlıyorlardı, yaşantılarını anlatıyorlardı geceye. Uzaktan su sesi yankılanıyordu, bir ırmağın coşkun şarıltısı.

Köyün bekçileri, sadık bekçileri tembel köpeklerin havlamaları duyuluyordu arada bir. Şimdi bizim köyde de aynıdır durum. Her yer sessizdir. Pırıl pırıl lacivert bir haziran gecesi, kimse o canım sessizliği bozmaya yanaşmaz. Halam bizim cevizin dibine oturmuştur şimdi. Gökyüzüne bakıyordur. Yıldızlı cümbüşüne gökyüzünün... Benim gibi, bizim gibi. Gökyüzü, bir ayna gibi; her şey orda o aynada birden görünüverse gözüme. Ne güzel olurdu. Bu aynada yansısaydı görüntülerimiz. Birbirimizle dost olsaydık bu ay-

nada, tanrısal bir dostlukla... Ben bütün dünyayı tanırdım ne güzel. Bütün dünya da beni tanırdı, yeryüzünün bütün insanlarını. Ne güzel, ne iyi. Ah bir ayna olsaydı gökyüzü, kocaman bir ayna. Ülkeler görürdüm, sayısız ülkeler işte. Bütün insanlar da bizim ülkemizi tanırlardı. İnsanlar, herkes, ötekilerin de kötü olmadığını görürdü. Herkesin iyiliği çıkardı ortaya, herkes birbirini görüp tanısa. Nice güzellikler olduğunu anlarlardı dünyada. Gökyüzü bir ayna olsaydı, gerçek bir ayna, kocaman bir ayna. Kim zorluklara, acılara göğüs geriyor, kim mutlu, kim şen, kim şakrak, kimin bahtı açık, kimin bahtı kara? Nasıl el uzatıyor bahtlılar bahtsızlara; aynada görürdük hep. Gökyüzü bir ayna olsaydı, gerçek bir ayna, kocaman bir ayna... Evet gökyüzü... gök...

«Sosoya, niye daldın öyle?»

Matya'nın sorusuyla kendime geldim.

«Matya, garip bir şey oldu bana.»

«Ne oldu, niye dalıp gittin?»

«Gökyüzüne daldım, düşüncelere. »

«Nasıl düşünceler Sosoya?»

«Bir ayna olsaydı diyorum. Eğer gökyüzü gerçek bir ayna, kocaman bir ayna...»

«Nasıl?»

«...Ve gözlerimi yumsam bir an için. Gökyüzünü düşünsem, buraya, yanıma gelse gökyüzü.»

«Sosoya, gerçeği söyle bana.»

«Ah bilsen nasıl olağanüstü bir şey, Matya. İnanılmaz bir yücelik bu...»

Yeniden yıldızlara baktım. Lacivert gökte parıldayan yıldızlara. Matya susuyordu.

«Sıcak,» dedi neden sonra. «Müthiş sıcak bir gece.»

«Matya, ne dersin sana inandı mı Babilo? Nasıl geliyor sana?»

«Onlara oğullarının ölmüş olduğunu söyleseydim inanacaklar mı sanıyordun?»

«Neden ama neden böyle bir yalana gerek duydun?»

«Bu ötekiler gibi bir yalan değil Soso. Babilo ve Kakano oğullarının ölmüş olduğuna asla inanmayacaklar. Yalnız onların hayatta olduğuna inanabilirler. Anlıyor musun?»

«Ya öldülerse?»

«Ben o iki kardeşin oğulları olduğunu ileri sürmedim ki. Bu onların umudu yalnızca.»

«Daha kötü değil mi onlar için, Babilo ve Kakano'nun çocuklarının hayatta olduğunu sanması daha kötü değil mi?»

«Kimsenin bir bildiği yok onlar hakkında. Sosoya ne düşünüyorsun?»

«Yarın sabah evde olacağız. Keto Halam bize bir ekmek pişirecek. Ay kadar, şu gökyüzündeki ay kadar kocaman ve testekerlek bir ekmek. Onu düşünüyorum işte, o koskocaman, ay gibi yuvarlak ekmeği nasıl yiyeceğimi düşünüyorum.»

«Gökyüzü nasıl Sosoya, ne renk gökyüzü?»

«Lacivert, çoğu yeri mavi.»

«Mavi,» dedi Matya. «Mavi nasıl bir renk?»

Düşündüm:

«Mavi işte,» dedim. «Bayağı mavi, gökyüzü nasılsa öyle mavi.»

Nasıl anlatacağımı bilemiyordum.

«Güzel bir renk mi bu mavi dediğin?»

«Çok güzel Matya, hani bir şiir var, bilmem hatırlıyor musun:

"Güzel rengi, mavisi göğün.
Güzel nedir? Güzel?"

«Güzel?» Doğruldum yerimden. Matya'dan yana döndüm, sokuldum ona yüzüne baktım yakından, çok yakından.

İri açık mavi gözler, kapkara kirpikler, uzun uzun kara kirpikler, kara kaşlar, güzel, hepsi güzel.

İşaret parmağımı büyük bir özenle dolaştırdım onun kaşları üstünde. Pırıl pırıl gülüyordu o, apaydınlık.

«Kestane rengi saçlar, dolgun etli dudaklar, bembeyaz dişler, yuvarlak bir çene, uzun ince bir boyun, minicik kulaklar. Nasıl buldun bunları? İşte bu güzeldir anlıyor musun Matya?» Sevinçliydim, güzelin ne olduğunu ona anlatabildiğim için sevinçliydim. Ellerimi koydum omuzlarına.

«Demek ben gökmavisiyim ha?»

İçimi çektim.

«Ya sen Sosoya, sen nasılsın?»

«Bir maymunum ben.»

«Nasıl olur maymun?»

«Benim gibi, tıpkı benim gibi olur işte.»

Ellerini uzattı yüzüme.

«Saçların ne renk?» diye sordu.

«Siyah.»

«Gözlerin, iri, kirpiklerin uzun. Rengi nasıl gözlerinin?»

«Kestane, koyu kestane.»

«Burnun küçük ve düzgün. Kulakların da küçük. Çenen yuvarlacık. Dudakların dolgun. Ya dişlerin ne renk?»

«Herkesin dişleri aynıdır Katya, herkesin dişleri beyazdır.»

«Demek sen de güzelsin Sosoya.»

«Beni görmediğin için göbek atsan yeridir.»

«Seni görüyorum Soso, seni ve güneşi görüyorum. Ama başka bir şey görmüyorum.» Ellerini çekti yüzümden.

Kollarımı doladım omuzuna, onu kendime doğru çektim. Başını yatırdım kucağıma, üzerine eğildim ve gözlerinden öptüm, yumuşacık öptüm gözlerinden.

Sonra dudaklarından, boynundan, yeniden öptüm dudaklarından. Kaskatı kesildi her yanım. Gülüyordu başımı kaldırdığımda.

Ne tuhaf bir gülüştü.

«Matya.»

«Sus,» dedi yavaşça, «Sus!»

Ayaklarının ucuna uzandım boylu boyunca; sırtüstü. Gökyüzü karşımdaydı yeniden. Gökyüzüne daldım. Matya eğildi üstüme, yanağını dayadı yüreğimin olduğu yere. Yüreğimin tekdüze tıpırtısını dinledi. Yanağının sıcaklığı bütün gövdeme yayılıyordu, ürperiyordum? Aynı ürpertiyi o korkunç günde de duymuştum. Supsa'nın buz gibi sularına atladığım, sonra Zuza'nın elini bana uzattığı gün. Gökyüzüne bakıyordum, yıldızlara ve uçsuz bucaksız gökyüzüne. Matya'nın gözleriydi gökyüzü. Irmağın coşkun sesi yankılanıyordu uzaktan, ağustosböceğinin tiz ezgisi ve tekdüze köpek ulumaları. Her şeyi duyuyordum. Ama yalnızca Matya'yı görüyordum, Matya'yı ve gökyüzündeki yıldızları.

Matya; o da beni görüyordu. Beni ve güneşi. Yalnızca ikimizi. Uçsuz bucaksız gökyüzü, binlerce parıltılı gökyüzü bize bakıp gülümsüyordu.

Uyandım. Sabahın ilk ışıkları odaya dolmaya başlamıştı. Pencereye gidip dışarı baktım; şafak söküyordu. Giyindim, Matya'nın yatağına doğru sokuldum. Uyuyordu, bir eli yanağındaydı, ağzı belli belirsiz aralıktı. Usulca çektim elini:

«Hişt!» dedim, «Matya.»

Hızla döndü benden yana: «Ne var?» dedi. «Ne var Sosoya?»

«Şafak söküyor, nerdeyse güneş doğacak. Haydi kalk giyin. Ben de eşeğin semerini vurayım bu arada.»

«İyi,» dedi.

Avluya çıktım. Eşek otlar arasında dolanıyor, kulaklarını sallıyordu boyuna. Çektim getirdim evin önüne, tahta semeri sırtına vurdum, palanını sıkıp bağladım bir güzel. Odaya döndüğümde Matya çoktan hazırlanmıştı.

Fısıldadım:

«Haydi gel,» dedim.

«Niye öyle konuşuyorsun?» dedi, «alçak sesle ha?»

«Uyuyorlar,» dedim. «Babilo ile Kakano daha uyuyor.»

«İyice erken daha desene.»

«Çok erken.»

«Ne yani onlarla vedalaşmayacak mıyız?»

«Tedirgin etmek istemem onları,» dedim. «Haydi gel.» Sundurmaya doğru çektim onu.

«Olmaz,» dedi. «Bunu yapamazsın Soso.»

«Nedenmiş, asıl sabahın bu saatında onları uykularından etmek ayıp. Haydi yürü kızım.»

Avluya indik, mısır çuvallarını sardım eşeğe. «Tamam,» dedim. «Artık yola çıkabiliriz.» Matya'nın elini tuttum.

«Bir hırsız gibi kaçacaktınız!»

Babilo'ydu bağıran. İğreti bir şeyler geçirmişti sırtına, saç baş karışık, sundurmada dikilmiş duruyordu. «Sabahın köründe aç biilâç evimi terkedip beni millete rezil edemezsiniz! Millet ne demez sonra?»

«Babilo Amca gerçekten minnettarız size. Ortalık kararmadan köye varmalıyız. Çok erken çıkmamız gerek bu yüzden,» dedi Matya. Çenesi titriyordu, sesi ağlamaklıydı.

«Haklısınız ama.»

«Bu yüzden de hemen yola düşüyoruz işte. Hoşçakal Babilo Amca.»

«Demek hemen yolcusunuz ha?»

«Evet. Binlerce teşekkür yaptıklarınız için.»

«Dur hele dur oğul,» dedi. Seyirtti odadan döndü. Potinler elindeydi, ceketi de koluna atmıştı. Dilim tutulmuştu, tek sözcük söyleyemiyordum ağzımı açıp.»

«İşte potinlerin,» dedi. «İşte deri ceketin, senin bunlar.» Ceketi eşeğin sağrısına koydu, papuçları da elime tutuşturdu.

«İstemiyorum sevgili oğlum,» dedi. «İstemiyorum.» Elini başıma götürdü. «Ne potinleri istiyorum, ne de ceketi. Hiçbiri gerekli değil bana. Yalnız tüfeği alıkoyacağım, ne de olsa armağandır bana o.»

Gülümsüyordu.

«Ama neden?» dedim. «Çok mu pahalı geldi size?»

«Ne pahalı be yavrucuğum. Hiç de pahalı değil, yalnızca onları almak istemiyorum, hepsi o kadar.»

Çaresizdim, yapacak şeyim yoktu; eşeğin yanına sokuldum, yükümü indirmem gerekiyordu. Çuvallara uzandım.

«Hey,» dedi Babilo. «Ne yapıyorsun?»

«Siz söylemediniz mi potini ve ceketi istemediğinizi?»

«Mısırlara ne oluyor? İstemiyorsam istemiyorum.»

«Geri veriyorum mısırlarınızı.»

«Sakın ha, düşünmeni bile istemem yavrum. Nasıl aklından böyle bir şey geçirebiliyorsun? Al tüfeği de vur beni daha iyi, bunu düşüneceğine. Bir avucunu bile geri almam mısırın. Hay alçak seni, gerekli değil mısır bana. Sana veriyorum bütün o mısırı, anladın mı?» dedi Babilo. «Haydi söz dinle bakalım,» dedi ardından. «Ne düşünüp duruyorsun öyle.»

«Babilo Amca.»

«Ne var gene?»

«Bu mısırlar var ya Babilo Amca, artık onları ben de istemiyorum. Ben... Babilo Amca... Ben bir dilenci değilim.» Dikildim önüne Babilo'nun. Her yanımı ateş basmıştı. Babilo başımı yakalayıp kendine doğru, yakınına doğru çekti.

«Ne dedin, ne dedin?» dedi.

Utançla indirdim başımı yere.

«Dinle bak,» dedi. «Dinle bak, ben mi yanlış duydum yoksa? Ha ne dedin öyle bakalım, haydi konuş.» Birdenbire hiç ummadığım bir biçimde parlayıverdi, bir saatlı bomba gibi. «Seni yaramaz seni, seni gidi haylaz seni. Yüzüme karşı hiç utanmadan nasıl da söyledin o sözü. Anlat bakalım böyle yüksekten konuşmayı kim öğretti sana? Bir dilenci... Nasıl nasıl, edilecek başka söz mü yok! Yoksa ben mi bir dilenciyim? Ne yani bir insan başka bir insandan bir avuç mısır almakla dilenci mi oluyor? Bak Matya duydun mu senin kabadayının yediği naneyi? Benim bir dilenci olmadığımı sanıyor!»

Ağlamaya başladım, kendimi tutamıyor, küçücük bir çocuk gibi gözyaşı döküyordum. Babilo beni yatıştırmaya kalkıştı:

«Sosoya, yavrucuğum, sevgili evlâdım, tanrı aşkına kes şu mızıldanmayı. Dinle bak, büyüyecek koca adam olacaksın bir gün. Koca adam olunca giyersin bu potini de bu ceketi de. Bunlar sana armağandır anladın mı, babanın armağanı. En iyisi sırası gelince senin giymendir onları. Bakarsın her şey gönlümüzce olur ha, o zaman sizi beklerim, Matya'yla ikinizi oğullarımın düğününe beklerim. Gelmemek yok ha! Haydi bakalım şimdi yola koyulun. Kakano ile ben beş buçuk batman mısırımız eksildi diye fukara olacak değiliz ya. Ambarım on yıl boşalmayacak kadar dolu, on yıl boyunca on aileyi tıka basa doyurur ambardaki mısır. Ne yani çürütüp de ırmağa mı dökeyim hepsini? Haydi artık uzun etmeyin de yola düşün bakalım.» Beni itekledi Babilo.

«Babilo Amca,» dedi Matya. Üzerine doğru bir iki adım yürüdü.

«Söyle sevgili kızım, dileğin nedir?»

Matya iyice sokulmuştu ona. Eliyle aradı Babilo'-

nun yüzünü, ayak parmaklarının ucuna basarak yükseldi, başını iki eliyle avuçlayıp kendine doğru çekti. İki yanaklarından öptü Babilo'yu.

Matya'nın koluna girdim, bahçe kapısından yana yürüdük. Tekdüze tıkırdayan eşeğin adımlarının ardına takılmış gidiyorduk.

«Allahaısmarladık Babilo Amca!»

«Yolunuz açık olsun çocuklar, güle güle.» Arkamız sıra baktı uzun uzun, biz köşeyi dönene kadar olduğu yerden kıpırdamadı.

Issız yollar boyunca eşeğimizin ardından ilerliyorduk.

Köy uyanmaya başladı neden sonra. Şurda, burda, ilerde bacalar birer ikişer dumanlandı, tüttü. Horozlar kısa kısa öttü uzak yakın; tavuklar kanat çırpıp gıdakladı; köpekler kuyruk salladı, kapı aralıklarından hırlamaya koyuldular.

Bütün bu olup bitene, bu coşkun ilgiye karşılık eşeğimiz de boş durmuyor, boyuna anırıyordu. Gün ağarmış, sabah olmuştu.

Köy arkamızda kaldı bir süre sonra. Bir tepeye tırmanıyorduk, o sıra duraladı Matya.

«Ne var?» dedim. «Hayrola Matya?»

Karşılık vermedi, sustu. Surebi'nin yüce dağlarının ardından güneş yükseliyordu, altın renkli canım güneş...

Hey gidi patikacık hey! Ana yola kavuşamazsan ne yaparsın sen? Supsa'nın kumsalına varabilir misin? Ey köyüm beni nereye çekiyorsun böyle? Ey ilkin, kırk iki yılında insan selini alıp götürürken gördüğüm yol, ne yana yolculuğun? Kimbilir nerde hangi uçta tükenip kalıyorsun? Alıp gittiğin onca insanı yine geri getirecek misin; getir onları ne olur? Anlıyorum, gün gelecek beni de alıp atacaksın bilinmedik ülkelere. Ama yine döneceğim buralara. Benden, alıp götürdüğün benden buralara bir başkası haber ulaştırsın is-

temem! Kendim döneceğim ve diyeceğim ki: «Bak arkadaş yuvama döndüm işte!» Senin alıp gittiğin, uzaklara bıraktığın herkesin dönmesini diliyorum; herkesin dönmesini ve, «Bak arkadaş yuvama döndüm işte!» demesini. İki ayağıyla yürüyüp gelsin; koltuk değnekleriyle de olsa razıyım. Yine de koşup gelipler onlar. Koltuk değnekleriyle de olsa koşup gelirler. Önemli olan yuvaya dönmesi herkesin. «Ben Zuza'nın kocası Vaşiko!» «Ben Kukura'yım, hey, Luka'nın oğulcuğu.»

Hey yolum dinliyor musun söylediklerimi, duyuyor musun beni? Kimi alıp götürdünse kırk bir yılında, kimi bizden aldınsa geri ver, hepsini, ama hepsini geri ver. Zaman akıp gidiyor; bak kırk dört yılına geldik ne, sonuna vardık sonuna...

Sakarya Kiguradze savaştan dönüp geldiğinde hemen evlendi, ardından da baba oldu. Dostlarımızla yaptığımız anlaşma gereğince kocakafalı oğlunun adını Roosvelt koyduk.

Savaştan dönenlerin çoğu sakattı. Yine de mutluydular evlerine dönüp geldikleri için. Akşamla birlikte komşular başlarına toplanırdı; savaştan söz edilirdi, cephenin son durumundan konuşulurdu. Sabahlara kadar uzardı söyleşi. Gerçek ya da düş, anlamlı ya da saçma, ağırbaşlı ya da matrak bütün öyküler sıralanıp dökülürdü ortaya. Yaralıların adı verilmezdi hiç. Her şey büyük bir merakla izlenirdi.

Hep aynı sorular gelirdi bitip tükenmez öykülerin ardından, kuşkulu ve korkak sorulurdu:

«Oğlumu gördün mü hiç, oğlumu?»

Evet, yuvasına dönüyor, köylülerim. Yolum, kırk dört yılında geri getiriyor savaşın içine sürükleyip götürdüklerini.

Dönenler hep değişmişti. Göğüslerinde nişanlar vardı, şanlı şerefli nişanlar. Ama kolsuzdular, bacakları kopmuştu. Obüslerle, kurşunlarla delik deşik olmuşlardı hep. Yine de mutluluk doluydu hepsi. Sev-

gili vatanları uzanıp gidiyordu gözlerinin önünde, sevgili vatanları ve bildik gökyüzü, tepelerinde. Ayaklarının tozuyla, kir pas içinde ama yenerek döndüler Avrupa'nın uzak yollarından. Tek tek, birer birer döndüler. Oysa kırk bir yılının güneşli bir haziran gününde hep birlikte yollara düşmüşlerdi. Bu dönüş yolu, bu patika onları yutan yolun yavrusu gibi geliyor insana.

Sanki bir el, görünmeyen bir el, ağı çekip aldı kıyıya, suya atılan ağı topladı sanki. Ağın içinde oynaşıyordu, yaralı, sargılı hayat. Yaralı ama yengiyle ve onurla...

temem! Kendim döneceğim ve diyeceğim ki: «Bak arkadaş yuvama döndüm işte!» Senin alıp gittiğin, uzaklara bıraktığın herkesin dönmesini diliyorum; herkesin dönmesini ve, «Bak arkadaş yuvama döndüm işte!» demesini. İki ayağıyla yürüyüp gelsin; koltuk değnekleriyle de olsa razıyım. Yine de koşup gelipler onlar. Koltuk değnekleriyle de olsa koşup gelirler. Önemli olan yuvaya dönmesi herkesin. «Ben Zuza'nın kocası Vaşiko!» «Ben Kukura'yım, hey, Luka'nın oğulcuğu.»

Hey yolum dinliyor musun söylediklerimi, duyuyor musun beni? Kimi alıp götürdünse kırk bir yılında, kimi bizden aldınsa geri ver, hepsini, ama hepsini geri ver. Zaman akıp gidiyor; bak kırk dört yılına geldik ne, sonuna vardık sonuna...

Sakarya Kiguradze savaştan dönüp geldiğinde hemen evlendi, ardından da baba oldu. Dostlarımızla yaptığımız anlaşma gereğince kocakafalı oğlunun adını Roosvelt koyduk.

Savaştan dönenlerin çoğu sakattı. Yine de mutluydular evlerine dönüp geldikleri için. Akşamla birlikte komşular başlarına toplanırdı; savaştan söz edilirdi, cephenin son durumundan konuşulurdu. Sabahlara kadar uzardı söyleşi. Gerçek ya da düş, anlamlı ya da saçma, ağırbaşlı ya da matrak bütün öyküler sıralanıp dökülürdü ortaya. Yaralıların adı verilmezdi hiç. Her şey büyük bir merakla izlenirdi.

Hep aynı sorular gelirdi bitip tükenmez öykülerin ardından, kuşkulu ve korkak sorulurdu:

«Oğlumu gördün mü hiç, oğlumu?»

Evet, yuvasına dönüyor, köylülerim. Yolum, kırk dört yılında geri getiriyor savaşın içine sürükleyip götürdüklerini.

Dönenler hep değişmişti. Göğüslerinde nişanlar vardı, şanlı şerefli nişanlar. Ama kolsuzdular, bacakları kopmuştu. Obüslerle, kurşunlarla delik deşik olmuşlardı hep. Yine de mutluluk doluydu hepsi. Sev-

gili vatanları uzanıp gidiyordu gözlerinin önünde, sevgili vatanları ve bildik gökyüzü, tepelerinde. Ayaklarının tozuyla, kir pas içinde ama yenerek döndüler Avrupa'mn uzak yollarından. Tek tek, birer birer döndüler. Oysa kırk bir yılının güneşli bir haziran gününde hep birlikte yollara düşmüşlerdi. Bu dönüş yolu, bu patika onları yutan yolun yavrusu gibi geliyor insana.

Sanki bir el, görünmeyen bir el, ağı çekip aldı kıyıya, suya atılan ağı topladı sanki. Ağın içinde oynaşıyordu, yaralı, sargılı hayat. Yaralı ama yengiyle ve onurla...

«DANKE SCHÖN»*

Tanrıya şükür, yeni ürün mısır nerdeyse taneleyecek, çok çok bir haftası var. Un sandığımız yeniden boşaldı oysa; tenceremiz ateşe konmadı uzun zamandır. Kadınlar tanrının günü mısır koçanlarını tırnaklayıp yokluyorlar. Halam da yokluyor koçanları. Daha yumuşak taneler, dolgun değil. Kesip toplasak, pörsür boşalır tanelerin içi, kötü olur.

«Yavrucuğum,» dedi Keto Hala. «Koş Mina'ya un iste; pazartesiye geri vereceğimizi söyle.»

Sabah yeni başlamıştı.

«Ben gidemem,» dedim Halama. «Utanırım, git kendin iste.»

Halam kendisine bir iş uydurdu:

«İşim var,» dedi. «Ekmek saçını ocağa vurup ısıtmam gerek.»

«Ben vururum ateşe saçı,» dedim aceleyle.

«Odunu kim getirecek?»

«Onu da getiririm ben.»

«Kuru ağaç yaprakları da toplanacak.»

«Yaprak da toplarım ben.»

Komşudan un istemek onun da ağırına gidiyordu. Okulda ders verdiği bir çocuğun, bir öğrencisinin annesinden un dilenmek onu öldürüyordu. Halam kimseyi çevirmemişti kapımızdan, Mina'yı da. Ama ya Mi-

* Teşekkür ederim. — Almanca.

na onu çevirirse? Müthiş korkuyordu reddedilmekten, ürperiyordu. Halamdan kim ne istemişse vermişti, herkese, her zaman un, ekmek vermişti.

«Bak Sosoya,» diye başladı söze. «Sen...»

«Boşuna uğraşma Halacığım: Gidemem, asla gidemem.» Sözünü ağzına tıkmıştım. «Utanırım, yerin dibine geçerim, öyle zor geliyor ki bana bu.»

«Benim için de aynı derecede zor olduğunu düşünmüyor musun hiç?»

«Halacığım benim için daha da zor.»

İç geçirdi Halam, çaresiz aldı ölçeği, sundurma merdiveninden avluya indi.

Parmaklıklardan dört eski direği çekip çıkardım. Kırıp parçaladım direkleri. Ateşe sokup tutuşturdum onları, ekmek saçını yerleştirdim ateşe, kızılağaç'ın kuru yapraklarını toplayıp getirdim. Su testisinin hemen yanına koydum yaprakları. Halamı beklemeye başladım ardından.

Çoğa kalmadan geldi halam.

Hamur teknesinin yanına koydu ölçeği. Üstünü başını silkeledi.

«Ne dedi Mina?»

Halam unu tekneye boca etti. Karşılık vermedi soruma, ellerini yıkadı bir güzel.

«Mina ne dedi Hala?» dedim yeniden.

Suyu döktüm.

«Ne söyledi?»

Hamuru yuğurmaya koyuldu Halam.

«Sosoya merhametsizi saçı ateşten indirsin dedi.»

Ocağa doğru eğildim.

«Gerçekten be Hala,» dedim, «ne dedi?»

«Kuru yaprakları ekmek saçının üstüne sersin bir güzel dedi.»

O dediğini de yaptım. Hamuru yuvarladı Halam, o sıra ben de saçı hazırladım. Hamuru ateşe vurdu, pişmiş ekmeğin kokusunu duyar gibi oldum bir an.

«Hala be,» dedim. «Uzatma da anlat ne dediğini.»

«Daha mı,» dedi Halam. «Daha ne dedi; ekmek kabarıp pişsin, o zaman, o acımasız Sosoya'ya bir parça bile verme, dedi.»

Hamuru yerleştirdiği tepsinin üstünü saçla örttü bir güzel, onun üstüne de kor haline gelmiş kömürleri yerleştirdi.

«Niye cevap vermiyorsun, sorduğum soruya niye cevap vermiyorsun hala?»

«Ne cevap ne de başka şey. Hiçbir şey yok sana.»

«Onun ne dediğini soruyorum ben?»

«En son ne dedi biliyor musun, çenesini tutmazsa burnundan yakaladığın gibi ateşe sok kafasını dedi.»

Susup oturdum ocağın önüne.

İnsanın içi kazınırken, açlıktan ölecek hale gelmişken pişen ekmeğin kokusuna katlanması ne zor. Mis gibi kokular saçarak pişecek ekmek, bekleyeceksin çaresiz. Beklemezsen avcunu yalarsın. Rezil olur ekmek pişmeden ellersen. Halam da durup bekliyordu ateşin karşısında.

Yutkunuyordum boyuna, dilaltı olmuştum yutkunmaktan. Durduğum yerde duramıyordum, oradan oraya çekiştirip duruyordum kıçımın altındaki tabureyi. Oysa Halam kılpayı oynamadı yerinden; ekmek pişene değin çakılıp kaldı oturduğu yerde. Tepsinin üstüne kapatılan saç'ı araladım içine baktım; pişmekte olan ekmeği gözetledim. Nasıl da doluyordu ciğerlerime sıcacık ekmeğin kokusu.

«Patlama,» dedi. «Patlama da bekle işte. Daha pişmedi.»

«Pişmezse pişmesin,» dedim. «Babahindiler, domuzlar çiğ hamurla beslenmiyor mu?»

«Senin keyfin için değil bu ekmek, çek parmağını içinden,» dedi Halam.

Bir başka tabureye atladım. Bitip tükenmez daki-

kalar ağır ağır ilerliyordu. Sabrım tükenmişti iyiden iyiye. Halam da dayanamayıp kaldırdı saçı sonunda.

«Ama Halacığım,» dedim. «Biraz sabırlı ol, daha hamur o.»

Pişmiş kelle gibi sırıttım ardından.

«Hıh,» dedi, «nefis, nefis. Şimdi oldu işte, nar gibi pişti.» İçini çekti, bir parça kopardı ekmekten; dumanı tüten ekmek parçasını elbezinin üstüne koydu.

Sofrayı çekip getirdim ocağın yanına. Teneke kutudan bir topak peynir çıkardı Halam. Ufaladı, parça lara ayırdı peyniri. Bir şişe şarap da gelince sofra hazırlığı tamamlanmış oldu. Çöktük başına sofranın. Taze ekmeği dört parçaya böldü Halam. Bir parçası benim tabağımdaydı ekmeğin, bir parçasını da Halam almıştı. Yüzüme bakıp güldü. Bana mı gülüyordu, yoksa mısır ekmeğine mi çıkaramadım.

Daha ilk lokmayı ağzıma götürmemiştim ki öksürüğü duydum. Bir adam öksürüyordu. İkimiz, Halamla ben, dönüp baktık açık kapının aralığından. Avlunun ortasında duruyordu adam. Sırtında soluk bir üniforma vardı; Alman üniforması. Tahta pençeli ayakkabılar vardı ayağında. Sarışın mavi gözlü bir Alman, Avurtları çökmüştü zayıflıktan, yüzü morarmıştı. Acıklı bir gülümseme vardı dudaklarında, elemle süzüyordu çevresini. Arada bir de başını sallıyordu; öne arkaya, öne arkaya sallıyordu başını.

«Ben var Alman,» dedi. «Ben var savaş tutsağı.»

Daha önce de duymuştuk savaş tutsaklarının sözünü; iki yüz kadar Alman tutsağı yakınlarda bir yere yerleştirilmişti. Çocuklar anlatıyordu hep. Halk onları görmek için akın akın yollara düşüyordu. Bir yığın söylenti, bir yığın haber dolaşıyordu ortalıkta tutsaklarla ilgili. Ben daha elim değip gidememiştim oralara. Bu yüzden işte şu avluda durup dikilen adam, benim hayatımda gördüğüm ilk Almandı. Elimde olmaksızın dikilip kalktım ayağa; Halam da kalktı.

«İyi günler,» dedi Alman. Büyük bir saygıyla selam verdi.

«Bir tutsak,» dedi Halam. «Bir savaş tutsağı.» Her zamanki alışkanlığıyla saçlarını düzeltti.

Yeniden konuştu Alman saygıyla:

«İyi günler.»

Halamdan yana baktım.

«Ne istiyor?» dedi Halam. «Bizden ne istiyor?»

Heyecanlanmıştı.

«Sakin ol,» dedim. «Heyecanlanacak ne var. Geçerken şöyle bir selam vereyim demiş anlaşılan. Ne haber Fritz?»

Eletti Alman, sorumu anladığını belirtmek için eletti.

«Hitler boku yedi! Hitler kaput!»

«Onu biliyoruz, Allaha şükür bütün gazeteler yazdı. Yakında büsbütün hapı yutacak. Sen daha iyi bilirsin ya.»

«Ni ponimayo,» dedi Alman.*

«Ne istiyorsun Fritz?»

«Yohan, Yohan,» dedi Alman. Boyuna göğsüne vuruyordu «Yohan, Yohan,» derken. Anlaşılan adının Fritz olmadığını, Yohan olduğunu anlatmaya çalışıyordu.

«Bu serseri ne istiyor, Allahaşkına?» dedi Halam.

Omuzumdan tutup çekti beni.

«Eller yukarı!» dedim Alman'a birden. «Hande hoch!»

Levan'dan öğrenmiştim bunu.

Alman hemen kaldırdı ellerini.

«Hitler boku yedi!» diye bağırdım bu kez.

«Hitler boku yedi!»

Nasıl edip de anlatmalı ellerini indirmesini bilemiyordum. Yanına sokulup ellerini tutup indirdim.

* Ni ponimayo: Dilinizi anlamıyorum (Rusça).

«İstediğin nedir, ne arıyorsun?» dedim Rusça.

«Hlep!» dedi Rusça. «Ekmek.»

«Ohoho,» dedim. «Has mı kara mı olsun? Nasıl emir buyurursunuz?»

«Ni ponimayo!»

«Peynirli mi olsun, yağlı mı olsun, yoksa bir parça kuru ekmek işinizi görür mü?»

«Yağ,» dedi. «Yağ.»

«Yaşşa sen,» dedim. «Yaşşa, demek yağlı ekmek ha?»

Alman derdini anlattığına inanıp ferahlamıştı.

«Kaçapuri* versem daha iyi olmaz mı ha?»

«Alman... Alman... tutsak... tutsak,» dedi gülümseyerek.

Hiçbir şey anlamadığımı sanmış olmalı bir an.

«Tamam ha,» dedim. «Bütün boku yediniz bitirdiniz ha pis köpekler. Haydi yallah koş Hitler'e ekmeğinden koparıp versin sana. İtoğlu it.»

Alman hiç kırpmadan gözlerini açmış bana bakıyordu.

«Hitler boku yedi! Hitler boku yedi!»

«Yüreğim paralanıyor,» dedim. «Çok üzülüyorum.» Ağzımı burnumu oynata oynata alay ettim onunla. Alman yüzüme bakıyordu boyuna, bir yandan da Halama sokuluyordu.

«Ekmek bayan ekmek!» Çenesi titremeye başlamıştı.

Birden bize değil, aralıktan içeriye, kapının ardındaki kahvaltı sofrasına baktığını anladık.

«Kaçırmış mı ne,» dedim Halama. «Bir de onun için ekmek nerden bulacağız yani?»

Adam sapsarı kesilmiş susuyordu.

«Ekmek,» dedi yeniden. «Ekmek.»

Sofradan hiç ayırmıyordu bakışlarını. Halam dön-

* Kaçapuri: Yumurtalı ve lorlu çörek.

dü gitti mutfağa, girmesiyle çıkması bir oldu, bir parça ekmek vardı elinde; ekmeği uzattı adama.

«Danke schön, bayan, danke schön. Sağolun.» Hem konuşuyor, hem yutuyordu kendisine verilen ekmeği.

Halam onun ekmek yiyişine bakıyordu merakla.

Yine gitti mutfağa, bir koşu. Olanca ekmeğimizle birlikte çıkıp geldi bu kez. Topunu uzatıp verdi Alman'a.

«Çıldırdın mı be Hala,» dedim. «Ne yapıyorsun?»

«Bırak Sosoya,» dedi Halam. «Bırak beni, canım ne isterse onu yaparım.» Yine gitti mutfağa.

«Alman, Alman, al al, işte sana taze peynir. Al sana şarap... Al, al korkma al.» Binbir sıkıntıyla bulduğumuz bütün yiyeceğimizi sanki zorlayarak veriyordu Alman'a. Gülüyordu ardından, kahkahalarla gülüyordu.

«Hala,» diye bağırdım. «Hala!» Kaygılanmıştım birden, hiç beğenmemiştim Halamın halini.

«Sus Sosoya, sus. Bırak alsın hepsini. Hey Alman, daha istediğin var mı, söyle, söyle!»

«Pipo! Pipo!» dedi Alman. «Pipo!»

«Tütün ver ona Sosoya,» dedi Halam. «Haydi tütün ver ona.»

Ceplerimi karıştırmaya koyuldu hemen. Ne kadar tütün bulduysa ceplerimde hepsini Alman'a verdi.

«Şimdi git,» dedi sonra. «Haydi git artık.» Bahçe kapısından yana tutup çevirdi Alman'ı.

«Yoluna haydi,» dedi. «Yoluna.»

«Danke schön, danke schön. Çok çok sağolun bayan. Çok sağolun.»

«Yallah, yallah,» diye bağırdı Halam, gülmeye, kahkahalarla gülmeye koyuldu ardından. Donup kalmıştım ben. Kaçırdı mı ne diyordum içimden.

«Sosoya, onu görüyor musun onu?»

«Sağolun,» diyordu Alman. «Sağolun.» Büyük ka-

pının, bahçenin çıkış kapısının önüne gelmişti. «Danke schön.»

«Git artık, git işte, bir şey değil, bir şey değil,» diyordu neşeyle halam. Beni tutup çevirdi kolumdan. Yeniden çınlamaya başladı kahkahaları.

Alman şaşkındı, anlamamıştı olup biteni, şaşkın şaşkın çıkıp gitti. Gözden kayboldu.

«Niye ağlıyorsun?» dedim Halama. «Niye ağlıyorsun?» Hiç anlamıyordum ağlamasının nedenini.

«Ah yavrum, sevgili Soso'm. Daha iyi böylesi.» Bakışlarını Alman'ın kaybolduğu yerden ayıramıyordu.

Bir gülüyor, katılıyor, bir ağlıyor hıçkırıyordu. Yanaklarını ıslatmıştı gözlerinden boşanan yaşlar, kahkahaların ve hıçkırıkların yaşı...

«Gördün mü Soso?»

Görmem gereken neydi? Bilmiyordum. Dışardan biri görse Halamı, keçileri kaçırdığına kalıbını basardı. Böyle bir mutluluk, ilk kez parıldıyordu Halamın yüzünde.

Gece bastırmıştı. Yatağımdaydım yine; her zamanki gibi sırtüstü uzanmıştım; bildik düşümü yeniden görmeyi istiyordum. Düş olmadan yaşayamadığımı sanıyordum, düşlerdi bana yaşadığımı duyuran. Ne güzel düşler görürdüm oysa. Hep aynı şeye inanırım ben, bütün gün koşar oynarız, ordan oraya koşuşturur, bir uğraşı sürdürürüz gün boyu. Bu yaşıyoruz demektir işte. Ya gece, yat uyu, kalıp gibi. Hiçbir şey duyma, hiçbir şey anlama. Bu ölümdür. Kim düş görmezse mutsuzdur o. Yüz yıllık ömrünü kalıp gibi uykularla geçiren biri elli yıl yaşamış sayılır aslında. Bütün bir ömrün yalnızca yarısını yaşamış sayılır bence. Benim için böyle bir şey söz konusu olamaz asla. On altısındayım ben. Bu on altı yıl boyunca tanrının her ge-

cesi düş görmüşümdür. Birkaç gece sayılmazsa. Geceleri de yaşıyorum işte, oraya koşuyor, buraya koşuyor, onunla çene çalıyor, seviniyor, acı çekiyor, üşüyor, terliyorum. Uyandığımda da mutluluk duyuyorum açıkça.

Uyumadan, konuşmalarımız düşlerim boyunca sürsün gitsin isterim. Düşlerim boyunca konuşmalarımız sürsün gitsin diye de konuşurum Halamla uyumadan önce. Halam bütün düşüncelerini vurmaz açığa, hiçbir zaman yapmaz bunu. Oysa düşlerimde nasıl içtendir, nasıl da açıktır sonuna değin.

Ne de şefkatlidir Halam düşlerimde. Sever, okşar, öper koklar beni. Uyanıkken hemen hiç yapmaz böyle şeyleri. Günlük yaşantımda düşlerimdeki gibi yol göstermez bana, ışık tutmaz. Beni sevdiğini, dünyada en çok beni sevdiğini söyler düşlerimde. Uyanıklığımda hiç böyle bir söz duymadım ağzından.

Bu akşam onunla söyleşmek istedim, o söyleşi, düşlerimi etkilesin istedim. Ama gün boyu olup bitenlerin ardından hiç de umutlu değildim. Sustum. Yüreğimden geçirdim bir düşü, kimin yollayacağını bilmediğim bir düştü umduğum. Ummaktan öte yalvarıyordum bir düş için.

«Sosoya, yavrucuğum.»

«Ne var Hala?»

«Uyudun mu yavrum?»

«Hayır, nasıl uyku tutar insanı?»

«Alman'ı gördün ya Sosoya Alman'ı?»

«Gördüm, hem de hiç unutmayacak kadar iyi gördüm onu. Görmez olaydım keşke, görmeseydim daha iyiydi.» Yüreğim tıpırdamaya koyuldu, iç geçirdim.

«Savaş bitti Sosoya, anlıyor musun savaş bitti.»

Kıpırdadı yerinden Halam, dirseklerine dayanıp doğruldu.

«Nerden çıkardın onu da,» dedim. «Kim söyledi?»

«Savaş bitti. İşte bitti sonunda. Uzun zaman bek-

ledik bugünü; Almanlar günahlarının bedelini ödediler böylece.»

Karşılık vermedim.

«Bana kızma yavrum. O Alman'a elimde ne varsa verdiğim için kızma bana! Keşke daha çok verebilseydim, bütün evi verebilseydim keşke.»

«Evet Hala, anlıyorum...»

«Savaş bitti yavrucuğum, savaş bitti.»

«Evet Hala bitti!»

Halam, bir zaman sustuktan sonra sordu:

«Sosoya, aç mısın?»

«Hayır Hala, değilim, hiç aç değilim. Ya sen?»

«Ben de aç değilim.»

«Haydi uyuyalım Halacığım.»

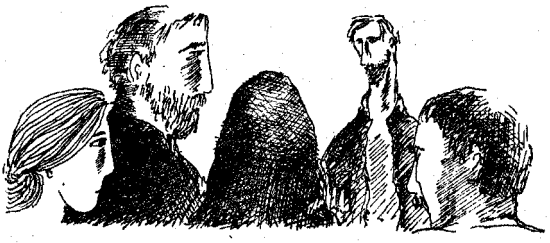
Sustuk ama uyuyamadık.

Horozlar ötene kadar uzun saatler geçti. Usulca çıktım yatağımdan, Halamın yatağına gittim.

Gülüyordu uykusunda. Güzel bir düş görüyor olmalıydı.

Yeniden öttü horozlar, sundurmadan avluya indim. Damların hemen ardından başlayıp uzaktaki tepelere kadar uzanan boşluk sis altındaydı, mavi, leylak rengi bir sis.

Gün ağarıyordu.

SU BASKINI

Bahar geldi mi coşar Supsa ırmağı. Karlar erir dağlarda yamaçlarda; Surebi dağlarının olanca karının suyu akar Supsa ırmağına. Irmak taşar o zaman, üstünü başını paralayan deliler gibi, köpüklü dalgalarıyla saldırır, önüne çıkan her şeyi alıp götürür deli Supsa. Yüzyıllık ağaçları kökler götürür. Köprülerin ayaklarını söker götürür. Uzak denize alır götürür ağaç kütüklerini. İnsanlar, hayvanlar ve bitkiler, çılgın suyun akışına kapılıp giderler, kurbanı olurlar deli suyun.

Yatışır sonra yavaş yavaş; yatağına siner, sessizleşir, suları durulur, uysallaşır deli su. Kıyıda kalır molozlar, çamur kalır vıcık vıcık.

Yine de tutkunuzdur hepimiz Supsa'ya. Hiç birimiz ondan ürkmeyiz, geleneklerimizin bir bölüğüdür Supsa ırmağı, vazgeçilmez bir parçası. Azdı, delirdi mi sular, çoluk çocuk dizilir iki kıyısına. O dehşet cümbüşünün içinde, çırpınan dalgaların, deli bulanık suların arasından balık tutup çıkarmaya uğraşırlar. Büyükler su bendini onarırlar, direkleri yenilerler. Taşlarla tıkarlar bendin ağzını, kalasları yerleştirirler. Coşkun ve içtenlikle koşarlar bütün bu işlere. Sular durulunca da kalaslar sökülür yerlerinden, taşlar kaldırılır.

Bakarsınız kıyıda durup beklerler. Ya da yürür-

ler ırmak boyunca. Yürürler ve beklerler: İnatçı, somurtkan, kızgın suyun durulmasını beklerler. Çılgın ırmağın yatağına, sakin yatağına dönüşünü.

Nodar, Otya Kalandadze Kazura, Yago Antidze ve ben Napitsara yöresine gitmiştik balık tutmaya; ağımızı serpmiştik ırmağa. Altımıza düşenler ortalığı birbirlerine soktular, yaygaraları ayyuka çıktı. Hele benedikte Kutupitze ağzına geleni söylüyordu.

«Sizi hergeleler sizi,» diyordu. «Sizi itoğlu itler. Ne yani, bir tek balık bile düşmesin payımıza ha. Haydi toplayın o ağı ordan. Toplayın, yoksa ben gelir toplarsam parçasını bile bulamazsınız, lime lime ederim alimallah.» Bir koşu geldi üstümüze, soluk soluğa.

«Eh,» dedi Nodar. «O zaman da senin tuttuğun balıkları bir yeriz afiyetle.»

«Haydi haydi dırlanma da topla ağını.»

«Toplayalım toplayalım ya,» dedi Yago. «Peki sonra nereye atalım onu da söylesene?»

«Nereye istersen at.»

«Hay ömrüne bereket. Hah işte dediğin gibi, biz de tam burayı istiyorduk işte.»

«Yine başlamayalım. Ben ne dediysem onu yapın.»

«Ne zorun var bizimle be Benedikte Amca?» diye sordum saygılı saygılı.

«Ne yani, girmedi mi kalın kafana? Açıkça söyledim istediğimi. Toplayın ağınızı ve kirişi kırın burdan. Çekin ağınızı da balıklar bize de gelsin.» Takım taklavatımızı ordan burdan toplamaya başladı.

«Sevgili meslektaş Benedikte,» diye söze girdi Yago.

«Meslektaşlık da nereden çıktı? Şimdi sen benim meslektaşımsın ha? Bacaksız seni?»

Benedikte müthiş bozuldu.

«Ağır ol bakalım,» dedi Nodar. «Babanın tapulu malı mı Supsa ırmağı?»

«Sen daha anandan doğmamıştın ben buraya ağı-

mı serdiğimde, anladın mı?»

«Bak Benedikte Amca, bu ırmak kimsenin değil, ne senin, ne de bizim malımız burası. Herkesin malı bu, içindeki balıklar da herkesin.»

«Haydi koca ahmak, bana sen mi öğreteceksin herkesin malını? Neyin kendimin, neyin herkesin olduğunu bal gibi bilirim ben.» Tepiniyordu.

«Anayasada, her birimizin buraya gelip gezmek, balık avlamak hakkına sahip olduğumuz yazılıdır. Anayasada bunların yazılı olduğunu da biliyor musun?» dedi Nodar.

«Kes patırdıyı. Anayasada yazılı olanları bana mı anlatacaksın. Bana maval okuma. Ben beş anayasa dönemi gördüm, beş anayasa dönemi yaşadım. Bir de bana anayasadan söz ediyor. Haydi, bırak gevezeliği!»

«Neyse ne,» dedi Nodar. «Bu yaptıklarımın hepsi orada yazılı, bunu bil.»

«Yazılı demek ha? Orada, kalınkafalı Nodar ile şapşal Sosoya alçak gönüllü zavallı Benedikte'nin lokmasını ağzından alabilir, bu onların hakkıdır, diye mi yazıyor yani?»

«Yok o kadar değil, ama her şeyi üçü de yiyebilir diye yazıyor.»

«Demek böyle yazıyor ha?» dedi Benedikte. Matrak geçercesine büzdü ağzını.

«Bakarsın orda sabah sabah bıyığı bitmedik toylar, koca adamlarla matrak geçsin diye de yazıyordur ha!»

«Ben böyle bir şeye rastlamadım. Belki unutmuşlardır. Ben okumadım da.»

«Demek yazılı değil bunlar?»

«Yok yok, olmaması gerek.»

«Eminsin değil mi olmadığına?»

«Beni öldürmeye kalkman da yazılı değil ama.»

«Demek unutmuşlar ha. Demek siz bir güzel tıkı-

nacaksınız da, ben açlıktan homurdanan midemle elimi kolumu bağlayıp susacağım. Öyle mi yazıyor ha?»

«Üzülme, hepimize yeter Benedikte Amca.»

«Hayır,» dedim ben. «Hayır.»

«Sen de buna anayasa diyorsun,» dedi Benedikte. Kuşağına sokulu nacağını alıp ağlardan tarafa yürüdü.

Otya birden:

«Hey!» dedi, «Anayasaya dil mi uzatıyorsun yoksa?»

«Bir şey mi söyledin?»

«Körün kazık bellediği gibi,» dedi Otya. «Beş anayasa gördüm diyor, ama sonra da soruyor; bu ne biçim anayasa diye. Anlaşılan bizim anayasayla arası iyi değil.» Ellerini kalçasına koyup dikilmişti.

«Zırvalamayın,» dedi Benedikte. «Ben ne dediğimi bilirim.»

«Yadsıyor musun şimdi? Çekin gidin demedin mi?» dedim. «Bu ırmak benim malım demedin mi? Sıkıya gelince çevir kazı yanmasın ha! Demek bizim kıçımıza tekmeyi basacaksın ha Benedikte Amcacığım. Sen gerçek bir patronsun, gerçek bir patron ve iğrenç bir insansın,» dedi Nodar.

«Bana mı bu sözler?» dedi Benedikte kızgınlıktan gözleri yuvalarından oynamış. «Bana bu hakareti nasıl yaparsın?»

«Ne yani, söylemedin mi?» dedi Yago.

«Haydi ipliğini pazara çıkardık işte. Artık derdine yan bundan sonra.»

«Ayıp ayıp, utanmak sıkılmak yok mu sizde? Mankafalar. Ne yani ağınızı biraz yukarı çekin dedikse yer yerinden oynamadı ya. Ne olurdu iki adım öteye gitseniz.»

«Kızma kızma çekeriz,» dedik söz verdik ona.

«Kapatın bu saçmalıkları. Ben size kötü bir söz etmedim ki.»

«Yeniden başlamayalım ama,» dedi Otya. Kızgındı.

Baltasını vurdu omzuna Benedikte; pat diye bir balgam attı yere, yürüdü gitti sonra. Kendimizi tutamadık bu haline, ağız dolusu güldük.

Döndü baktı.

«İblissiniz hepiniz,» dedi. «Kalp yok sizde kalp yok.»

«Benedikte Amca, gelsene sana tütün verelim. Nefis kıyma tütün verelim,» diye çağırdım onu.

Ensesini kaşıdı. Düşündü, durakladı, yanımıza geldi sonunda, uzattığım tütünden bir sigara sardı, birlikte tellendirdik.

«Daha çocuksunuz siz!» diye söze başladı. «Orman neyse ırmak da odur işte. İster sivrisinek tut, ister balık; ister ırmak balığı, ister balina. Ne avlarsan avla. Avcının avcıya saygısı şarttır. Bir avcı ötekine yardım etmeli. Benim aklımdan geçmez balık avlıyorsunuz diye size kızmak. Sakın ha böyle düşünmeyin. Ama ağların üstüste atılması aptallık olur. Bak Ladiko hoşnut oldu, çünkü ondan uzağa, iyice uzağa serptim ağımı. Ya siz ne yaptınız? Burnumun ucuna gelip çöktünüz. İşe mi yaradı yani. Haksız mıyım?»

Çömeldiği yerden doğruldu.

«Eh,» dedi. «Artık anlayışlı olabiliriz. Kendimize iyi birer yer seçelim. Yalnız gözünüzü açın ha sular çekip almasın sizi. Yoksa balık yiyelim derken balıklar sizi yutuverir ha!»

Uzaklaşıp gitti. Biz de kalktık araç gereç ne varsa topladık. Akıntının yukarlarına doğru ilerledik, oldukça aralıklı bir şekilde yer tuttuk kendimize.

Bulanık suların sürüklediği ağlarımızda barbunyalar oynuyordu. Yardım aranır gibi çırpınıyorlardı boyuna. Kim gelecekti yardımlarına. Diri, çalak hayvanlardı bu barbunyalar, galsamalarından yakalayıp fırlatıyorduk kıyıya.

«Sosoya bak bak,» dedi. «Matya geldi bak!» dedi Nodar.

Baktım kıyıya kurduğumuz koca çadırın önünde duruyordu Matya. Bağırdım:

«Matya!»

El kol sallıyor, bağırıyordu. Suların çağıltısından duyulmuyordu söyledikleri.

«Matya... Ne istiyorsun?»

Ellerini boru gibi ağzının iki kıyısına getirdi. Bağırdı, yine anlamadım sözlerini.

«Ne istiyormuş?» dedi Nodar.

«Anlamadım ki!»

«Çık kıyıya da sor bakalım.»

Kıyıya çıktım, çadırın yanına vardım...

«Matya,» dedim. «Ne arıyorsun burda?»

«Günaydın,» dedi. «Günaydın Sosoya.» Elini uzattı bana.

«İlk görüyorum bugün seni,» dedim. «Neden geldiğini çıkaramadım da.»

«Balık tutmak istiyorum sizinle.»

«Olacak iş değil,» dedim. «Supsa bugün deli gibi akıyor. Bak dinle sesini, nasıl kuduruyor!»

«Engel olma da ağların oraya gideyim,» dedi. «Ne olur engel olma bana.»

«Hop hop!» dedi Otya. Çadırın önüne gelmişti o da.

«Balık tutmak istiyorum ben de,» dedi Matya yine. «Bu kadar katı yürekli olmayın. Ne olur ben de gelsem sizinle, ne olur yani?»

Yago balık dolu bir kovayı boca etti önüne:

«Al sana balık,» dedi. «İstediğin kadar balık sana.»

«İstemem,» dedi Matya. «Ben kendim tutmak istiyorum.»

«Haydi söz dinle de evine git güzel güzel.»

«Gitmiyorum işte,» dedi Matya. Kumların üstüne çöküverdi.

«Gir de çadırda otur. Güneşin altında fazla kalma çarpar sonra, pişman olursun.»

«Bir şey olmaz.»

«Ne halin varsa gör.» Sıkılmıştı canım, ağlardan yana uzaklaştım.

«Neymiş derdi?» dedi Nodar.

«Balık tutacakmış o da.»

«Git getir,» dedi Nodar. «Git getir onu.»

«Üşütmüşsün oğlum sen,» dedim. «Olan olmuş sana.»

«Ben gidip getireyim öyleyse.»

«Bırak Allahaşkına.»

«Üzülme üzülme, güneş altında bırakacak değilim onu.»

Nodar pis pis güldü yüzüme bakıp.

Ağların önünde oturmuş, bekliyorduk üçümüz. Balık malık uğramıyordu yanımıza. Tahta parçalarını fırlatıp attı suya Nodar, tahtalar süzülüp girdi ağa.

«Falcı sazan, uyardı barbunyayı.
Aç gözünü felek çarpmasın seni
Daha acıkmasa da evin hanımı
Vurur ateşe seni, erkenden pişesin diye.»

«Hani nerede sizin balıklarınız?» dedi Matya.

«Arada bir kaybolurlar onlar,» dedi Nodar. «Ama bir yerden çıkar gelirler birazdan.»

«Bu kadarı rezalet ama,» dedim. «Çıkacaklarsa çıksınlar ortaya da kovamızı dolduralım.»

«Dalgalar koca bir barbunyayı fırlatıp attı bize. Tam önümdeki yarıktan girdi. Nodar'la ikimiz aynı anda uzandık ona. Kaçırdık elimizden, kıvrılıp kaçtı, bir dalga daha yakaladı onu, yine fırlatıp attı yarığın içine. Suya atladık hemen Nodar'la ikimiz. Bir iki hamle ettik, sonunda Nodar ele geçirdi onu.

«Bu da senin şansın Matya,» dedi balığı uzatan Nodar.

Barbunya çırpındı, kuyruğunu vurdu Matya'nın

göğsüne. İki eliyle sıkıca yakaladı balığı Matya, kulağına yaklaştırdı sonra.

«Buz gibi,» dedi, «buz gibi.»

«Sen de aklına eseni yapıyorsun ama,» dedim. «At onu yoldan yana.»

«Korkma, korkma,» dedi Matya balığa.

Suya döndüm o sıra. Apıştım kaldım aynı anda. Gözüm karardı, aklım başımdan gitti, burnumun ucunda duruyordu koca kestane ağacı.

«Nodar ağaç!» diye bağırdım.

Çevik bir hareketle Nodar üstüne fırladı ağacın.

«Matya dikkat!»

Matya'dan yana atıldım, aynı anda yedim müthiş dalgayı. Bir inleme kulaklarımı çınlattı. Hava alabora olmuştu birden. Kıyıya biriken çocuklar bas bas bağırıyor, çılgınlar gibi tepiniyorlardı. Yeniden düştüm o buz gibi karanlığın ortasına, dalgayla birlikte karanlığa gömüldüm. Kumlar doldu kulaklarıma, gözlerime ve ağzıma. Ardından koca bir dalga daha yedim, boşluğa yuvarlandım. Yine de kendimdeydim ama. Uzaktan uzağa sesler duyuyordum:

«Sağa!» diyordu uzaktan duyulan ses. «Daha sağa Sosoya, daha sağa.»

Gözlerimi açtım. Hiçbir şey gördüğüm yoktu. Su yutuyordum, boyuna su yutuyordum. Hava... Hemen solumazsam, ciğerlerime hemen hava girmezse geberip giderdim. Hava... soludum. Çabuk çabuk soludum. İnanılır gibi değil... Hay tanrım. Gözlerimi açınca çocukları gördüm. Gözleri korkudan yuvalarından uğramıştı. Öte yana koşuyorlardı, bana aldırış ettikleri bile yoktu.

«Buradayım,» diye bağırdım. «Heeeyyy buradayım işte.» Kendi sesimin yankılandığını duydum yalnızca. Kulaklarım durmamacasına uğulduyordu. Kulak kesildim, kalbimin patırtısını duydum, suların şırıltısını, sonra...

«Matttt... yaaaa.... Maaatyaaaa...» Boyuna uzuyordu ses.

«Maaattt... yaaaa!..»

Nasıl geldim çocukların yanına bilmiyorum. Nodar'la arkadaşları beni sudan nasıl çekip çıkardılar, var gücümle nasıl bastım narayı hatırlamaya çalıştım. Batık Supsa, Matya'mı almış götürüyor. Supsa Matya'mı almış götürüyor da kimsenin aldırdığı yok.

Karşı kıyıdan sulara atlayan adamı gördüm. Büyük bir zorlukla yarıyor dalgaları, Matya'ya sokulmak için yırtınıyor.

Bir daha alabora oldular. Adam yeniden atıldı Matya'ya doğru, sonunda yakaladı onu, omzuna aldı hemen. Akıntıya kapılmış okulun önüne doğru sürükleniyorlardı.

Okulun önüne düştüklerinde adam kıyıya doğru kulaç atmaya başladı. Kıyıya varınca Matya'yı yatırdı kumların üstüne. Kulağını koydu göğsüne. Adam onu kucaklayıp okul bahçesine taşıdı sonra.

Matya, çimenlerin üstüne uzanmış, bütün köy başına toplanmıştı. Yabancı adam diz çökmüştü. Matya'yı canlandırmaya çalışıyordu. Hemen çömeldim yanına, bana bakıyordu yan yan. Birden tanıdım onu; Datiko'ydu bu. Sessizce işine devam etti. Durup bekledi bir zaman, yeniden şakaklarını ovmaya koyuldu Matya'nın.

«Matya!» dedim.

Ses vermedi.

«Matya!» dedim yeniden. «Matya!» Kirpikleri aralandı belli belirsiz. Gözlerini açmaya çalıştı. Duyulur duyulmaz bir ses, bir fısıltı:

«Sosoya!»

«Yaşıyor mu?» diye biri sordu kalabalıktan.

«Evet.» Datiko doğrulup kalktı.

Islak elbiseleri, sakallı yüzü, Datiko'nun zafıylığını büsbütün ortaya koyuyordu. Yarıp çıktı çemberi.

Hepsine baktı tek tek, gözlerini bile kırpmadan baktı herkese. Duraladı, bir şeyler söylenmesini bekledi kendisine. Uzadı sessizlik, savaştan bir gün önceki sessizliği anımsadım ister istemez.

Duruyordu Datiko. Ağzını açan yoktu kalabalıktan. Kemerine el attı, tabancasını çekti, fırlayıp attı yere. Kalabalık suskundu, başını yere eğmişti kalabalık; Datiko'nun önünden yürüyüp gittiler birer birer, bahçe kapısına doğru. Datiko, dilenciler gibi duruyordu, kilisenin önündeki dilenciler gibi, yavaş yavaş dağılan kalabalığın önünde sessizce duruyordu. İnsanlardan sadaka dileniyordu gözleri. İnsanlar bakışlarıyla ya birer sadaka veriyorlardı ona, yaptığı fedakârlığa karşı bir küçük ışık, bir gülümseme parıldıyordu yüzlerinde, bir an. Ya da cezalandırıyorlardı onu, suskun, ciddi ve kıpırtısız yüzleriyle.

«Matya,» dedim. «Yürüyebilecek halin var mı?»

«Evet evet,» dedi. Ayağa kalktı.

Usulca girdim koluna, kapıya doğru götürdüm onu; tam Datiko'nun önüne geldiğimiz sıra duraladık çaresiz.

«Sosoya,» dedi. «Şimdi ne yapmam gerek?»

«Bilmiyorum, hiç bilmiyorum Datiko.»

«Sen de bilmiyorsun demek?»

Başım düştü önüme. Datiko dönüp baktı yola, kapıdan yana yürüdü; sarhoş gibiydi, sendeliyordu.

«Nerelere gideyim Sosoya?»

Sustum, bilmiyordum, nerelere gidebileceğini. Davrandı birden Datiko, her şeye lânet eden bir hareket yaptı. Yürüdü gitti sonra. Yolun sonuna dikilmişti bakışları, zorlukla atıyordu adımlarını. Dörtyol ağzında kararsızlandı, sola dönen yol ormana sapıyordu; sola saptı. Nereye gittiğini kendisi bile bilmiyordu anlaşılan.

Supsa batıya ağaç kütükleri taşıyordu durmaksı-

zın. Ağaç kütükleri, dallar, yapraklar, molozlar sürüklüyordu. Çan sesleri yankılanıyordu uzaklardan, sürüler otlaklardan ağıllarına dönüyordu. Datiko'nun yitip gittiği noktada güneş batıyordu, ağır ağır iniyordu kıpkırmızı güneş ufka.

SİZİ GÖRÜYORUM İNSANLAR

Günaydın Bejan! Ben Sosoya'yım! Çoktandır uğradığım yok yanına. Bana kızmışsındır. Eğreltiler boy atmış, yaban gülleri büyümüş ben gelmeyeli. Matya dikmişti o gülü. Neler oldu bu arada bilsen. Hele bir ayıklayayım şu yaban otlarını. Hepsini anlatacağım, hepsini.

İlkin savaş bitti. Çok dönen olmadı savaştan köye. Gerasime Amca'nın oğlu, Ninoçka'nın oğlu, Mina'nın kocası Yevgeni döndüler, Nodar'ın babası da, Otya'nın babası da; ayağının biri yok ya, varsın olsun. Yaşıyor ya, ona bak sen. Luka Amcanın gözleri yolda hep, oğlunu bekliyor, boşuna. Malhas da döndü. Arap Maşiko'nun kocası da. Oldukça kabarık dönenlerin sayısı.

Eh yiyeceğimiz de var biraz. Tuz bulunuyor artık, mısır da var şöyle böyle. Senden sonra köyde birkaç düğün oldu. Bütün düğünlere çağırdılar beni. Koca adamlar gibi şaraplar içtim. Hani Jojya'yı bildin mi, on çocuklu Jojya canım. O da dönüp geldi. Taliko bir tosun daha doğurdu ona. Aslan yavrusu gibi bir çocuk. Haydi ama sen de bir şeyler söyle Bejan. Ta-

liko karnı burnundayken şeytana uydu; yabaneriğine tırmandı tutup. Nerdeyse ağacın tepesinde doğuracaktı çocuğunu. Yardımcı kadınlar zor yetiştiler ağacın gölgesine. Karı inmez ağaçtan. Jojya ona bağırıyordu: «Ne var yani bu kadar heyecanlanacak?»

Adını Şukriya koydular bacaksızın. Ben «Erikçik» diyorum ona. Şukriya'dan başka on iki çocuk daha oldu; bir sevinçli haber daha sana, muhakkak çok sevineceksin duyunca, Matya Batum'a gitti, babasıyla. Gözleri görüyor olacak döndüğünde. Sonra Bejan, çok severim Matya'yı ben. Evleneceğim onunla, harika bir düğün yapacağım. Bütün köyü toplayacağım, kim var kim yoksa. Çocuklarımız olacak. Ya ameliyat başarılı olmazsa? Halam da soruyor bunu, akşamları konuşuruz da biz; uyumadan önce. Ne yapabilirim, yine evleneceğim Matya'yla. Karım olacak benim, o bensiz yaşayamaz. Ben de yaşayamam Matya'sız!

Sen de sevmiştin Minedora'yı! Ben de Matya'yı seviyorum. Ama korkuyorum gözü açılınca beni beğenmeyecek diye. «Nerdeyse ben bile tanımayacağım seni!» diyor... Neyse inşallah beğenmezlik etmez Matya beni. Aslında o beni gördüğünü söylüyor ya.

Keto Hala da âşık oldu. Postacı Kotya'ya soruyor tanrının günü, «Mektup var mı bana?» diye. Köye gelen her otomobile koşuyor. Biliyoruz kimi beklediğini böyle.' Öyle değil mi Bejan? Dönmeyecek beklediği, bunu biliyor ve acıyorum Halama. Büyüdüm, okulu bitiriyorum bu yıl. Üniversiteye gideceğim, doktor olacağım, doktor. Kendi elimle iyi edeceğim Matya'yı. Eğer şimdiki ameliyatı başarılı olmazsa...

«Çıldırdın mı hey!» diye seslendi biri. «Kiminle konuşuyorsun orda?»

Döndüm.

«Günaydın Gerasime Amca.»

«Günaydın, ne arıyorsun buralarda bakalım?»

«Hiç, şöyle bir dolaşmaya çıktım da.»

«Haydi bakalım köyün yolunu tut, Besaryon ve Matya döndüler,» dedi yanağımı okşarken.

«Ne?..»

Yüreğim ağzıma gelmişti.

«Koş koş haydi, selâm söyle benden de.»

Konuşmasını bitirmeyi bile beklemeden bayır aşağı koşmaya başladım.

Dayan Sosoya, dayan. Bu yol uzun, tarlalar arasından geçiver en iyisi. Dayan Sosoya, dayan...

Rüzgâr uğulduyor kulağımda, yüreğim ağzımda hep, güm güm ediyor, dizlerim kesiliyor... Bak bak şu çukuru atlayıp geçersem ne iyi, Matya beni görecek demektir.

Tanrım! Dayan! Atla, koş. Al sana bir çukur daha, hop onu da atladım işte. Hiç tıkanmadan şu ağaca kadar koşabilirsem. Al sana bir başka ağaç daha. Az kaldı az. On beş saydığımda yol biterse ne iyi, o zaman Matya'nın gözü açıldı demektir. Bir... iki... üç... dört... beş... altı... yedi... sekiz... yirmi bir... otuz kırk... kırk bir... kırk iki... kırk üç... kırk dört... kırk beş...»

«Matyaaaa...»

Matya ve Besaryon dönüp baktılar, soluk soluğa ulaştım yanlarına.

«Soso,» dedi Matya duyulur duyulmaz bir sesle.

Baktım yüzüne, yanakları solgundu, iyice solgundu yanakları. İri mavi gözleri uzaklara bakıyordu hep.

«Besaryon Amca?» Sabırsızlıkla atıldım önüne.

Başını eğdi yere.

«Ne oldu Besaryon Amca?»

Bir ölü sessizlik...

«Matya?»

«Önümüzdeki bahara yine giderim,» dedi Matya. «Bu yıl olmadı, ama yine giderim bahara.»

Ulu tanrım, koca tanrım, neden, neden on beşe kadar saydığımda bitmedi yol. Boğazım kurudu, bir

şey tıkandı boğazıma, yutkunamadım, ellerimi yüzüme kapattım.

«Sosoya, sen naslısın?» diye sordu Matya.

Sarıldım ona, iki yanağından öptüm, Besaryon Amca cebinden mendilini çıkardı, gözyaşlarını kuruladı.

«Nasılsın Sosoya?» dedi Matya yeniden.

«Üzülme Matya, boşver. Doktor gelecek yıl için söz vermiş ya,» dedim. Yüzüne bakarken içim ürperiyordu. Şakaklarını okşadım ellerimle, okşadım, okşadım, şakaklarını, gözleri badem şekeri kadar ufaldı şakaklarını okşarken ben.

«Evet,» dedi. «Söz verdi, gelecek bahar için.»

«Üzülme Matya.»

«Hiç üzülmüyorum.»

«O açamazsa senin gözlerini ben varım. Ben de doktor olacağım, ben ameliyat edeceğim seni.»

«Biliyorum.»

«Hem sen beni görüyorsun nasılsa, gözlerin açılmasa bile görüyorsun beni.»

«Evet, seni görüyorum.»

«Daha fazlasını ister miydin Matya.»

«Hayır, istemem, daha fazlasını istemem.»

Ey yolum, nereye uzanıyorsun böyle? Köyüm, sevgili köyüm, nereye yolcu ediyorsun beni? O korkunç günü hatırladın mı, götürmen mümkün olan her şeyi alıp götürdüğün o günü. Yıllarca sonra geri getirdiklerini de hatırladın mı? Şükran borçluyum sana yolum, bütün bunlar için şükran borçluyum. İşte sıra bize geldi. Matya'yla bana, ardımız sıra gel n'olur, uzaklara, ötelere kadar.

Ama bizden haberleri sen getirmeyeceksin, hani o üstleri daktiloyla yazılmış zarflarla gelmeyecek bizim haberimiz. Biz döneceğiz buraya. Döneceğiz. Ve

Matya, güneş Surebi dağlarının arkasına inmisse yüzünü dönecek doğuya, altın ışıklı doğuya dönecek yüzünü ve yürekten haykıracak:

«Ey insanlar, ben Matya'yım Matya! Ve sizi görüyorum!..»

SON

GÜNEŞİ GÖRÜYORUM

Nodar Dumbadze

CAN YAYINLARI
GENÇLİK DİZİSİ

DOST KİTAPLAR

Türkçesi
MEHCURE KARAÖREN

Resimler
NUREL BİRDEN